

## **Regeringens proposition**

**1976/77: 55**

### **om folkhögskolan**

beslutad den 10 februari 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

PER AHLMARK

JAN-ERIK WIKSTRÖM

### **Propositionens huvudsakliga innehåll**

I propositionen föreslås på grundval av bl. a. betänkandet från 1973 års folkhögskoleutredning vissa förändringar av folkhögskolans organisation. Vidare föreslås ett nytt statsbidragssystem för folkhögskolan.

Verksamheten i folkhögskolan bör så långt det är möjligt ha som utgångspunkt kursdeltagarnas livssituation. Målet är såväl att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling som att ge dem sådana kunskaper som de behöver för att bl. a. aktivt kunna påverka arbetsliv och samhälle. Det övergripande målet bör även i fortsättningen vara att främja allmän medborgerlig bildning.

Nuvarande bestämmelser om indelning i årskurser och om obligatoriska ämnen föreslås utgå. För att garantera ett minimum av längre kurser föreslås att varje folkhögskola varje år skall anordna minst två i tiden inte sammanfallande 15-veckorskurser med minst 20 deltagare. Samtidigt föreslås att minimitiden för kortare kurser sänks från fem till två dagar.

Nuvarande resurser för vissa folkhögskolors kontaktverksamhet med övrigt folkbildningsarbete, bl. a. de s. k. kombinerade tjänsterna, bör enligt propositionen slås samman och fördelas på samtliga folkhögskolor. Samtidigt föreslås ökade medel utgå för kontaktverksamhet.

Bidragen till skolornas administration föreslås höjda med 4 milj. kr.

I syfte att främja samarbetet med studieförbund eller annan organisation eller institution föreslås nya regler för kurser förlagda utanför folkhögskolans lokaler.

Den önskvärda samverkan mellan olika grupper vid skolorna föreslås i första hand knytas till tre organ: styrelse, lärarråd och kursråd.

Systemet med filialfolkhögskolor avvecklas. Filialfolkhögskolorna bör antingen betraktas som kurser förlagda till annan ort eller bli själv-

ständiga. Folkhögskoleverksamheten i Göteborg och i Mariannelund föreslås erhålla statsbidrag som självständiga folkhögskolor fr. o. m. den 1 juli 1977.

Det särskilda stödet till skolorna för att underlätta de handikappades studier föreslås höjt med 2,3 milj. kr.

För musikundervisning föreslås en bidragsförstärkning i form av högre lärartäthet än vid vanliga kurser samt en ökad undervisningsvolym. Samtidigt föreslås att stödet fördelas på flera skolor än hittills. Även stödet till fritidsledarutbildningen föreslås höjt.

Möjligheter till behörighet för anställning som rektor och lärare bör öppnas för sådana personer som genom annan utbildning än den sedvanliga skaffat sig för tjänsten tillräckliga kunskaper och färdigheter.

Resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering samt för skolhälsovård föreslås tillkomma samtliga skolor.

Statens stöd till folkhögskolorna bör i fortsättningen utgå oberoende av huvudmannaskap och endast relateras till verksamhetens omfattning. För att möjliggöra en sådan övergång föreslås en höjning av statsbidraget med 5,7 milj. kr.

En helt ny konstruktion av statsbidraget föreslås. Den föreslagna konstruktionen medför dels att resurserna kan användas på ett friare sätt vid skolorna, dels att det administrativa arbetet avsevärt förenklas såväl vid skolorna som hos skolöverstyrelsen (SÖ). Den innebär att statens bidrag — med några få bidragsposter undantagna — beräknas enligt en schablonmetod knuten till lärarlönekostnaden. En viss del av en sådan lärarlönekostnad utgår per elevvecka. Skolan får sedan i princip avgöra hur medlen skall användas.

Resurser motsvarande nu utgående sanerings- och byggnadsbidrag föreslås ingå i schablonbidraget. För att mildra effekterna av att byggnadsbidraget fördelas på samtliga skolor föreslås övergångsbestämmelser, som är avsedda att gälla för de folkhögskolor som redan har framskridna byggnadsplaner.

I syfte att underlätta skolornas lånemöjligheter vid byggnadsarbeten föreslås att en statlig lånefond inrättas.

De föreslagna reformerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag  
PROTOKOLL  
vid regeringssammanträde  
1977-02-10

**Närvarande:** statsrådet Ahlmark, ordförande, och statsråden Bohman, Romanus, Turesson, Gustavsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström

**Föredragande:** statsrådet Wikström

### Proposition om folkhögskolan

---

Föredraganden anför.

#### 1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 december 1972 tillkallade dåvarande statsrådet Sven Moberg samma år sakkunniga<sup>1</sup> för att utreda folkhögskolans framtida uppgifter (U 1972: 08).

De sakkunniga antog benämningen Folkhögskoleutredningen. Utredningen har tidigare avlämnat delbetänkandet (Ds U 1974: 11) Folkhögskolans fritidsledarutbildning samt rapporterna (Ds U 1974: 9 och 10) Folkhögskoleelever, (Ds U 1975: 17) Folkhögskolan och dess lärare. Utredningen har avlämnat huvudbetänkandet (SOU 1976: 16) Folkhögskolan.

Efter remiss har yttranden över Folkhögskoleutredningens betänkande avgetts av kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet, socialstyrelsen, statens handikappråd — som bifogat yttrande från Sveriges dövas riksförbund — statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens avtalsverk (SAV), universitetskanslersämbetet (UKÄ) — som överlämnat yttranden från rektorsämbetena vid universiteten och UKÄ:s tolkutredning — centrala studiestödsnämnden (CSN) — efter hörande av ett antal studiemedelsnämnder och vuxenutbildningsnämnder — skolöverstyrelsen (SÖ) — efter hörande av lärarhögskolan i Linköping — statens kulturråd, statens ungdomsråd, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens invandrarverk (SIV), handikapputredningen (S 1966: 38), orga-

<sup>1</sup> När betänkandet avlämnades: riksdagsledamoten Stig Alemyr, ordförande, kuratorn Marianne Bengtsson, departementssekreteraren Jan Hercules, folkhögskolerektorn Karl Högemark, departementssekreteraren Berndt Johansson, landstingsrådet Erik Kalte, folkhögskolerektorn Carl Gustaf Lindell, rektorn Bert Stålhammar, ombudsmannen Carin Walldin och undervisningsrådet Gösta Vestlund.

nisationskommittén (U 1970: 60) för högre musikutbildning (OMUS), utredningen (U 1972: 06) om skolan, staten och kommunerna (SSK), 1974 års lärarutbildningsutredning LUT 74 (U 1974: 04), den centrala organisationskommittén (U 1975: 04) för högskolereformen (H 75), studiestödsutredningen (U 1975: 16), folkbildningsutredningen (U 1975: 19) och utredningen (C 1970: 29) om den kommunala demokratin. Vidare har yttranden avgetts av Landsorganisationen i Sverige (LO) — som överlämnat yttranden från Svenska Kommunalarbetareförbundet och Svenska Metallindustriarbetareförbundet — Centralorganisationen SACO/SR, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) — som överlämnat och åberopat yttrande från Svenska folkhögskolans lärarförbund (SFHL) — Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Centerns ungdomsförbund (CUF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO), Handikappförbundens centralkommitté (HCK), De handikappades riksförbund (DHR), Riksförbundet Finska föreningar i Sverige, Föreningen Norden, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Svenska samernas riksförbund (SSR), Sveriges riksidsrottsförbund, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges frikyrkoråd, Evangeliska fosterlandsstiftelsen (EFS), Sveriges kristna ungdomsråd, Folkbildningsförbundet, Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet (NBV), Studieförbundet Medborgarskolan (Medborgarskolan), Studieförbundet Vuxenskolan (Vuxenskolan), Sveriges kyrkliga studieförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV) och Konstnärernas riksorganisation (KRO). Dessutom har yttrande inkommit från Styrelsen för vårdartjänst, Pensionärernas riksorganisation, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, KFUK-KFUM:s riksförbund, Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL, Forsa folkhögskola, Kjesäters folkhögskola och ledarutbildningsinstitut, Skara stifts folkhögskola, Stensunds folkhögskola, Visingsö folkhögskola — Braheskolan, Önnestads folkhögskola, Kulturarbetarcentrum i Uppsala län, Sveriges skolkuratorers förening, De blindas förening, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, Länsbildningsförbunden i Gävleborgs, Värmlands och Örebro län, Fritidsledarnas intresseorganisation (FRIO), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), kollegiet vid folkhögskollärargrenen vid lärarhögskolan i Linköping — som åberopat yttrande från rektorsnämnden — Särskild ämnesutbildning i musik i Göteborg (SÄMUS), Göteborgs kommunstyrelse — som överlämnat och åberopat yttrande från stadskontoret — och Stockholms kommunstyrelse — som överlämnat och åberopat yttranden från skoldirektionen och kulturnämnden.

I särskild skrivelse har fil. dr Robert Myrdal redovisat synpunkter på folkhögskoleutredningens betänkande.



Göteborgs kommunstyrelse har i skrivelse hemställt om att folkhögskoleundervisningen i Göteborg skall få bedrivas som en självständig folkhögskola i externatform under namnet Göteborgs folkhögskola. Yttranden över denna skrivelse har avgetts av SÖ den 25 oktober 1974, UKÄ den 23 september 1974 och folkhögskoleutredningen den 5 november 1974. Remissammanställningen har redovisats i prop. 1975/76: 100 bil. 10 s. 472—473.

Göteborgs kommunstyrelse har inkommit med ytterligare skrivelse i vilken den har framhållit att det från många synpunkter är önskvärt att ett beslut fattas snarast om att en självständig folkhögskola med Göteborgs kommun som huvudman inrättas.

Stiftelsen Kaggeholms folkhögskola har i skrivelse anhängit att få inrätta en ny folkhögskola i Mariannelund, Jönköpings län, där kursverksamhet i Kaggeholms folkhögskolas regi bedrivs sedan den 15 september 1972. Yttrande över denna skrivelse har avgetts av SÖ den 25 oktober 1974.

Stiftelsen Kaggeholms folkhögskola har inkommit med ytterligare skrivelse i vilken den har anhängit att få inrätta en självständig folkhögskola i Mariannelund.

I skrivelse har SFEF redovisat vissa synpunkter på dimensioneringen av fritidsledarutbildningen vid folkhögskolorna. Yttrande över denna skrivelse har avgetts av SÖ den 3 december 1976.

I skrivelse har Den resande folkhögskolan ansökt om statsbidrag. Yttrande över skrivelsen har avgetts av SÖ den 16 november 1976.

I skrivelse har KFUK-KFUM:s riksförbund bl. a. framhållit att risk finns att för många fritidsledare kommer att utbildas i relation till den förväntade marknaden för fritidsledare.

## **2 Folkhögskoleutredningens betänkande**

### **2.1 Folkhögskolan i dag**

#### *Huvudmannaskap*

Det finns 108 statsunderstödda folkhögskolor och sex filialfolkhögskolor. Med hänsyn till huvudmannaskapet brukar folkhögskolorna indelas i tre grupper: landstingsskolor, stödföreningsskolor och rörelseskolor. 46 av skolorna och fyra av filialerna har landsting som huvudman.

Elva skolor hör till gruppen stödföreningsskolor, vars huvudman utgörs av ekonomiska garantiföreningar eller stiftelser. Efter hand har landstingen övertagit flera av dessa skolor och där de ännu finns kvar tillskjuter landstingen betydande bidrag. Landstingen är också representerade i dessa skolors styrelser.

De resterande folkhögskolorna, rörelseskolorna, utgör ingen homogen grupp. Bland dessa finns flera folkrörelser och organisationer representerade.

### *Styrelser*

I gällande folkhögskoleförordning är föreskrivet att "för folkhögskola skall finnas en styrelse bestående av minst fem ledamöter jämte minst tre suppleanter". Rektor skall vara ledamot av styrelsen och fungera som dess sekreterare. Det finns särskilda bestämmelser om styrelsens uppgifter och åligganden. Vidare föreskrivs att SÖ skall fastställa reglemente för varje folkhögskola. Däri regleras förhållandet mellan skolan och dess huvudman liksom styrelsens sammansättning.

För de landstingsägda skolorna har frågan om styrelsens sammansättning varit föremål för diskussion under senare år. Framställningar om att få inrätta gemensam styrelse för ett landstings folkhögskolor har gjorts till utbildningsdepartementet. Man har därvid hänvisat till att landstingets utbildnings- och kulturnämnd fungerar som styrelse för andra skolenheter inom området, varför även folkhögskolorna borde föras in under denna nämnds ledning.

### *Internat och externat*

Ett speciellt kännetecken på folkhögskolan har internatet utgjort. Att hela skolmiljön utformas som ett stöd för elevernas studier och personliga utveckling har varit en bärande tanke hos skolformens företrädare i alla tider. 1958 års folkhögskolestadga föreskriver att folkhögskola om möjligt bör bereda eleverna bostad i anslutning till skolanläggningen. Av de 108 huvudskolorna och sex filialerna är 106 resp. tre internatskolor. Att en skola har internat innebär dock inte att samtliga elever bor på dess elevhem.

I samband med den kraftiga tillströmningen av studerande inom utbildningsväsendet under 1960-talet upprättade folkhögskolorna undervisningsavdelningar i närliggande tätorter i form av externat. De två folkhögskolorna i Stockholm är sedan sin tillkomst externatskolor och tre av filialskolorna upprättades som externat. Utöver dessa bedriver ett 20-tal skolor kursverksamhet i form av 30—34 veckors externatkurser i tätort. Relevantalet i externatverksamheten uppgick läsåret 1974/75 till omkring 1 500.

### *Kurstyper*

Enligt 1958 års folkhögskolestadga skall en skola årligen anordna antingen både vinterkurs och sommarkurs eller enbart vinterkurs och vinterkursen skall som regel omfatta 22—30 veckor. Kursverksamheten har under det senaste decenniet kommit att utvecklas efter delvis andra linjer än vad som föreskrivs. Sommarkurserna har helt försvunnit och vinterkurserna är numera vid praktiskt taget alla skolor 30—34 veckor långa. Vanligen omfattar vinterkursen tre årskurser, men vid allt fler

skolor har man gått ifrån denna årskursindelning och har i stället nivå- och/eller stoffgrupperad undervisning. Vissa basämnen är obligatoriska i första årskursen och musik är obligatoriskt i alla årskurser.

Parallellt med den traditionella vinterkursen förekommer en mångfasetterad verksamhet i form av ämneskurser inom folkhögskoleförordningens ram. Undervisningen i ämneskurs skall vara samlad kring visst ämne eller viss ämnesgrupp. Några obligatoriska ämnen finns således inte. I den officiella statistiken har kurser om minst 30 veckors längd förts samman till en grupp s. k. långa kurser. Huvuddelen av de långa ämneskurserna har formen av speciallinjer, där de estetiska ämnena intar en central plats.

Genom 1966 års kungörelse om grundskolans kompetensvärde jämsätts folkhögskolestudier med 9-årig grundskola så att 8-årig folkskola tillsammans med ett år i folkhögskola eller 7-årig folkskola och två folkhögskoleår ger grundskolebehörighet. Detta utan krav på gemensam kursplan för folkhögskolorna. Vidare anses två år i folkhögskola efter grundskolan eller treårig folkhögskoleutbildning ge behörighet som motsvarar tvåårig gymnasieskola.

En ämneskurs skall omfatta minst en vecka. SÖ har möjlighet att ge dispens från denna regel. Fr. o m. arbetsåret 1973/74 gäller en generell dispens för kurser som omfattar minst två dagar och 14 undervisningstimmar och som är förlagda till skolans lokaler. Ämneskurs, som anordnas i samarbete med studie- och bildningsförbund, får räknas in i lästiden om skolans lärare svarar för minst 25 % av undervisningen.

### *Elever*

Läsåret 1973/74 gick sammanlagt 13 152 elever i vinterkurs eller ämneskurs om minst 30 veckors längd. För att vinna inträde i första årskurs i folkhögskola skall elev ha genomgått folkskola och under det kalenderår kursen börjar ha uppnått minst 18 års ålder, om inte SÖ medger undantag.

### *Befattningshavare*

Behörig till ordinarie ämneslärartjänst vid folkhögskola är den som avlagt fil.kand.-examen eller den som på grund av verksamhet i folkbildningsarbete eller eljest kan anses ha kunskaper och förutsättningar att tjänstgöra som ämneslärare vid folkhögskola. Vidare krävs numera examen på ämneslärarlinje vid lärarhögskola samt två års lärartjänst, varav 20 veckor vid folkhögskola. För e. o. ämneslärare gäller samma villkor bortsett från att det krävs ett och ett halvt års lärartjänst. För extra ämneslärare krävs något av villkoren om examen eller folkbildningsarbete som angetts ovan eller att av SÖ ha prövats ha motsvarande kompetens.

Antalet ordinarie tjänster vid folkhögskola fastställs av riksdagen och fördelas av SÖ. Varje skola anställer det antal icke-ordinarie lärare

och timlärare som erfordras för undervisningen. Undervisningsskyldigheten för ämneslärare fastställs i avtal och utgör 24—28 veckotimmar för 34 veckor och för övningslärare 960 lärotimmar per arbetsår — den kan helt eller delvis fullgöras vid ämneskurs. Viss del av tjänstgöringsskyldigheten kan fullgöras som handledare i studiecirkel i studieförbunds regi.

Behörighetsvillkoren för rektorstjänst är desamma som för ordinarie ämneslärare förutom att för rektor krävs 30 veckors tjänstgöring vid folkhögskola. Rektor anställs tills vidare.

Undervisningsskyldigheten anges i förordningen till 18—22 veckotimmar. Skolans styrelse kan nedsätta denna undervisningsskyldighet med högst fyra veckotimmar — önskas ytterligare nedsättning fordras SÖ:s medgivande.

Någon form av organiserad kuratorsverksamhet finns vid ungefär hälften av folkhögskolorna. 45 skolor har tillgång till kurator. 25 skolor planerar någon form av kuratorsverksamhet medan 30 skolor inte har och inte heller planerar sådan verksamhet.

Studie- och yrkesorienteringen (syö) på folkhögskolorna handhas till största delen av arbetsmarknadsverket.

Enligt SÖ:s anvisningar föreligger möjlighet för skolorna att inom ramen för 2,2-regeln omvandla lärartimmar till kurators- eller syö-timmar. En undervisningstimme anses då motsvara två hela timmar.

#### *Samarbete med bildningsorganisationer och institutioner*

F. n. finns 22 kombinerade tjänster som lärare och ämneskonsulent, knutna antingen till länsbildningsförbund eller distriktsorganisation av studieförbund. Läraren har 8—10 timmars undervisning per vecka på sin skola och återstoden är konsulentarbete, som bl. a. innebär hjälp med metodutveckling och cirkelledarutbildning.

Rektorer och ämneslärare har rätt att fullgöra viss del av sin undervisningsskyldighet som ledare i statsbidragsberättigade studiecirklar. Från budgetåret 1974/75 gäller denna regel också övningslärare.

Från arbetsåret 1974/75 har ett belopp av 200 000 kr. anvisats för kontaktverksamhet mellan folkhögskola, studieförbund och andra anordnare av vuxenundervisning. Folkhögskolorna gavs möjlighet att inom ramen för lärartimtilldelningen omvandla lärartimmar till timmar för kontaktverksamhet, och för varje sådan omvandlad timme utgick statsbidrag för ytterligare en lärartimme. Under nämnda arbetsår omvandlades omkring 3 000 lärartimmar och lika många timmar utgjorde då resursförstärkningen. Verksamheten har främst avsett upparbetning av kontakter med organisationer och institutioner som har utbildningsaktiviteter som bedöms lämpliga för samverkan och samordning vid kursplanering.

Ett 30-tal folkhögskolor har etablerat samarbete med olika institutioner för samhälls- eller sjukvård och bedriver kursverksamhet av olika

slag. Ett 10-tal skolor samarbetar med psykiatriska kliniker och anordnar kurser antingen förlagda till sjukhusen eller till skolorna som särskilda ämneskurser för patientgrupper. Verksamhetsåret 1973/74 deltog drygt 200 personer i kurser på kliniker och 175 i kurser på folkhögskolor. År 1973 var sju folkhögskolor engagerade i kursverksamhet på fångvårdsanstalter och 350 elever deltog i dessa kurser. Genom omorganisationen inom kriminalvården har verksamheten minskat så att denna f. n. bedrivs vid tre anstalter.

### *Skoldemokrati*

Sedan början av 1960-talet arbetar de flesta folkhögskolor med frågor som rör medinflytande och skoldemokrati. I en enkät som utredningen utfört redovisas förekomsten av samarbetsformer verksamhetsåret 1973/74. Den vanligaste samarbetsformen är skolnämnd eller skolråd som finns vid hälften av skolorna. Mycket vanligt är kommittéer för olika arbetsområden såsom filmkommitté, tidningskommitté, nöjeskommitté, studieresekommitté etc.

Eleverna har ett ganska stort inflytande på tillkomst och utformning av ordningsregler och är i hög grad medansvariga i planering och genomförande av fritidsaktiviteter. Även vid kursuppläggning och val av kurslitteratur medverkar eleverna i ganska stor utsträckning. Elevkårerna vid 85 % av skolorna har på eget initiativ organiserat sig som beslutande och/eller verkställande församlingar och valt egna förtroendemän.

I en undersökning som gjordes läsåret 1972/73 framkom att eleverna har en eller flera representanter i skolans styrelse på 60 % av skolorna. Representanter har på 37 % av dessa skolor endast yttranderätt, på 58 % har de även förslagsrätt och på 5 % har de rösträtt.

## **2.2 Mål och verksamhetsformer**

Utredningen har, utan anspråk på att göra någon samhällsanalys, med referat och citat ur debatlitteratur sökt belysa några problem som synes ha relevans för de uppgifter som kan komma att bli angelägna för folkhögskolans verksamhet. Det är böcker som dels visar tänkbara utvecklingsmönster för samhället i stort — tänkbara, fruktade eller önskvärda framtidsperspektiv — dels pekar på möjliga utbildningspolitiska och pedagogiska konsekvenser.

Mot den bakgrunden framhåller utredningen att folkhögskolan i framtiden bör sträva efter att i största möjliga utsträckning ta utgångspunkten för sin verksamhet i de människors livssituation som den vänder sig till. De bestämmelser som nu skall utfärdas för skolformens arbete bör därför enligt utredningens mening ges sådan form och sådant innehåll, att de inte bara tillåter utan också stimulerar en fortgående förnyelse av

verksamheten. Utredningen framhåller vidare att skolformens övergripande mål i lika hög grad måste vara att främja kursdeltagarnas personliga utveckling som att ge dem de kunskaper som de behöver i ett snabbt föränderligt samhälle. All verksamhet vid folkhögskola skall både till innehåll och form vara sådan att den ökar individens medvetenhet om sina egna och omvärldens villkor, utvecklar självständighet och samarbetsförmåga, stimulerar till såväl social som kulturell inlevelse och insats samt stärker viljan och förmågan att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle.

När utredningen har övervägt hur folkhögskolans arbetsområde i framtiden skall beskrivas, har utgångspunkten varit vad som tidigare sagts om skolformens uppgift att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling. Mot denna bakgrund skulle arbetsområdet enligt utredningens mening kunna anges på följande sätt: Folkhögskolan skall tillgodose behov av bildning och utbildning hos enskilda, grupper, organisationer och samhälle.

Utredningen konstaterar att frågan om folkhögskolans roll i yrkesutbildningen varit föremål för åtskillig debatt. Folkhögskolan har alltifrån sin tidigare period gett yrkesförberedande utbildning och enligt utredningen bör folkhögskolan även i framtiden ägna sig åt denna uppgift likaväl som viss yrkesutbildning bör kunna förekomma. Utredningen framhåller dock att det av flera skäl varken är önskvärt eller möjligt att folkhögskolan allmänt skall ha en yrkesutbildande funktion. Det finns i dag rika tillfällen till yrkesutbildning inom andra skolformer. Folkhögskolan bör inte erbjuda yrkesutbildning och yrkesfortbildning på områden där andra utbildningsformer av samhället fått uppgifter och resurser, om inte uppenbara brister föreligger.

Utredningen menar dock att det finns utbildning för yrkesverksamhet som är av det slaget att den bör anordnas inom folkhögskolan. Dit hör utbildning för fritidsverksamhet. Vårriksdagen 1975 beslöt att utbildning av fritidsledare skall ske inom folkhögskolan, något som folkhögskoleutredningen också föreslagit i sitt delbetänkande (Ds U 1974: 11) Folkhögskolans fritidsledarutbildning. Det är utredningens uppfattning att också annan utbildning av ledare som är verksamma inom olika delar av fritidssektorn bör kunna ske inom folkhögskolan. Som exempel nämner utredningen utbildning av ledare för amatörverksamhet. Utbildning av funktionärer och ledare inom olika folkrörelser kan också enligt utredningens mening många gånger med fördel ske inom folkhögskolan. Det är därvid naturligt att kurserna planeras i samråd mellan skolan och den rörelse det gäller, dock alltid så, att den personlighetsutveckling som utredningen skisserat främjas. En annan naturlig samarbetspartner är enligt utredningen kommunerna, som bedriver en omfattande fritidsverksamhet, också med inriktning på kulturell verksamhet. Inom dessa områden bör, enligt utredningens uppfattning, folk-

högskolan kunna ha ansvar för den utbildning som inte arrangeras av folkrörelserna eller kommunerna själva.

Utredningen har också prövat frågan om folkhögskolan bör erbjuda utbildning där alternativ redan finns genom att exempelvis anordna behörighetsgivande kurser parallellt med kommunal vuxenutbildning eller erbjuda anpassningskurser för handikappade parallellt med i arbetsmarknadsutbildningcenter (AMU-utbildning) bedriven ADL-träning. Utredningen påpekar att sådana dubbleringar kan förefalla föga rationella, men hävdar dock att vuxna människor i så hög grad skiljer sig åt när det gäller intressen, ambitionsnivå, förkunskaper och studieförmåga att ett variationsrikt utbud av studiemöjligheter är angeläget. Om två kurser har likartade studiemål men vänder sig till olika målgrupper och avsevärt skiljer sig åt när det gäller arbetssätt kan en dubbling enligt utredningens mening inte sägas föreligga. Kommunal vuxenutbildning och externatkurser, knutna till en folkhögskola, bör därför kunna förekomma sida vid sida på vissa orter. Nya folkhögskoleexternat bör dock inrättas först efter samråd med andra vuxenutbildningsarrangörer. Vidare framhåller utredningen att folkhögskolans resurser av både pedagogiska och samhällsekonomiska skäl bör utnyttjas inom arbetsmarknadsutbildningen, främst för förberedande teoretisk utbildning.

#### *Skolornas rätt till profilering*

Utredningen har övervägt frågan om skolornas rätt att profilera sig och påpekar att det ligger nära till hands att en utgångspunkt för denna diskussion är det faktum att organisationer av folkrörelsekaraktär står bakom många folkhögskolor, och att sådana huvudmän naturligt nog önskar att deras skolor skall kunna profilera sig i enlighet med rörelsens grundläggande idéer. Att samhället stöder sådana skolor och i statsbidragshänseende jämställer dem med övriga folkhögskolor kan enligt utredningen ses som ett uttryck för att förekomsten av sådana rörelser och till dem knutna skolor betraktas som ett värde för samhället självt. Av detta faktum kan man enligt utredningens mening dra slutsatsen att folkhögskolor har rätt att profilera sig.

Profilering kan avse både ideologi och kunskapsstoff. En landstingskola torde inte ha samma möjligheter som en rörelseskola till ideologisk profilering men kan ändå skaffa sig en bestämd profil genom att samarbeta med vissa organisationer och/eller genom att ge sitt utbud av kurser en viss prägel. För rörelseskolornas del torde det i allmänhet finnas ett samband mellan huvudmannens ideologi, utbudet av kurser och valet av huvudsakliga målgrupper.

Utredningen har också övervägt om ett krav på allsidighet i undervisningen bör skrivas in i folkhögskoleförordningen. Nu gällande folkhögskoleförordning förutsätter att en lärare har rätt att ta ställning i religiösa och politiska frågor, men förklarar att han "under inga för-

hållanden" får "söka påtrycka eleverna någon viss åskådning" och att "han skall låta olika synpunkter komma till sin rätt". Den eftersträ-vade mångsidigheten kan tillgodoses på flera olika sätt, t. ex. genom att läraren ger eleverna anvisningar om litteratur som belyser frågor från olika utgångspunkter, genom att biblioteket har ett rimligt urval av böcker inom olika ämnesområden, genom valet av läromedel, föreläsa-re och mål för studiebesök.

Utredningen vill sammanfattningsvis betona vikten av att all verk-samhet vid folkhögskola bedrivs i en anda av tolerans och respekt för olik tänkande och utformas så, att det föreligger förutsättningar för allsidighet i undervisningen. Så länge verksamheten har denna karak-tär menar utredningen att en långt gående profilering i olika avseenden står i överensstämmelse med folkhögskolans karaktär och övergripande mål.

#### *Frihet att välja målgrupper*

Utredningen anser att folkhögskolan även i fortsättningen bör bibe-hålla friheten att välja målgrupper. Denna bör enligt utredningens me-ning i princip vara obegränsad så länge skolan arbetar i riktning mot de övergripande mål som tidigare angetts.

#### *Frihet att utforma kursplaner*

En kursplan är, enligt utredningens terminologi, en plan rörande inne-hållet, studiegången och arbetssättet i en kurs. Dessa faktorer styrs bl. a. av de specifika mål som ställs upp för kursen i fråga och den tid som står till buds.

Mot bakgrund av utredningens principiella ställningstagande att folk-högskolan i största möjliga utsträckning bör ta utgångspunkten för sin verksamhet i de människors livssituation som den vänder sig till, anser utredningen det orimligt med centralt fastställda kursplaner. Varje skola måste själv ha ansvaret för utformningen och genomförandet av kursplanerna i samråd med aktuella deltagargrupper.

I en del fall förekommer det att förslag till kursplaner utformas av myndigheter, organisationer eller arbetsgrupper utanför folkhögskolan. För att en yrkesutbildning skall kunna genomföras inom folkhögskolan kan detta vara en grundförutsättning. Sålunda har SÖ fått regeringens uppdrag att utarbeta studieplaner för fritidsledarutbildningen. Riksdagen har emellertid fastslagit att dessa endast skall tjäna som riktmärken för utbildningen och inte vara bindande för de enskilda skolorna.

Utredningen anser att också andra förslag till kursplaner som produ-cerats utanför en skola bör betraktas på liknande sätt. Det är alltid den anordnande skolan som avgör i vilken utsträckning sådana kursplaner skall användas. Om skolan helt avstår från att använda en föreslagen kursplan kan det ibland få konsekvenser för den behörighet kursen ger.



Eleverna bör därvid informeras därom. När en kurs anordnas i samverkan med en organisation, en myndighet eller en institution bör redan på planeringsstadiet samråd ske mellan skolan och dess samarbetspartner för att i största möjliga utsträckning uppnå ömsesidigt engagemang och tillvarata båda parter erfarenhet och intentioner.

F. n. insänder skolorna till SÖ s. k. ämnesplaner för godkännande. Dessa ger främst upplysning om kurslängd, antal deltagare och ämnen. Då ämnesplanen har godkänts utgör den underlag för slutrekvisition av statsbidrag. Frågor från SÖ beträffande inriktningen av enskilda kurser är sällsynta. Studieplaner av detta slag ger fortlöpande information om pågående verksamhet och har betydelse som ram för statsbidragen. Därför anser utredningen att denna granskning bör fortsätta.

#### *Obligatoriska ämnen i folkhögskolan*

Folkhögskoleförordningen föreskriver som obligatoriska ämnen i första årskurs svenska språket, litteratur, historia, samhällslära, psykologi, matematik och musik samt minst ett av ämnena geografi, fysik, kemi och biologi med hälsolära. För andra och tredje årskurs stadgas att förutom musik ett lämpligt urval av de ovan nämnda ämnena skall ingå jämte i övrigt de ämnen som anses bör upptas med hänsyn till skolans syfte. Utredningen har funnit att varje försök att binda skolformens arbetssätt genom att ange vissa skolämnen som obligatoriska vara olämpligt och föreslår därför att föreskrifter om obligatoriska ämnen inte skall ingå i den nya folkhögskoleförordningen. Det är emellertid utredningens uppfattning att längre kurser även i fortsättningen bör ha viss bredd och att man bör sträva efter att bredda också det kunskapsstoff som behandlas i kortare kurser. Utredningen förutsätter att den frågan kontinuerligt behandlas i lärarfortbildning och vid rektorskonferenser och att tillsynsmyndigheten på olika sätt söker stimulera skolorna att inte erbjuda innehållsmässigt alltför snäva kurser. Det är, menar utredningen, särskilt angeläget att skolorna erbjuder eleverna tillfälle att utveckla sin skapande förmåga också på andra områden än det verbala. Att musik försvinner som obligatoriskt ämne bör alltså inte leda till minskat utrymme för estetiska studier vid mera allmänt inriktade kurser.

#### *Frihet att välja medarbetare*

Utredningen påpekar att läraren inom en skolform, där man vid varje enskild skola självständigt avgör vilka målgrupper man vänder sig till och hur man utformar kursplanerna och där skolorna i allmänhet har interntat får viktiga uppgifter utöver den att undervisa.

Den omständigheten att vissa skolor drivs av folkrörelser och har rätt att profilera verksamheten med utgångspunkt i huvudmannens värderingar gör att lärarrådets sammansättning kan bli en nyckelfråga för skolan och huvudmannen. Även innehållsprofilering av annat slag än

den som har med huvudmannens ideologi att göra kan förekomma. Allt detta medför att kraven på huvudmannainflytande över lärartillsättningar blir viktiga för alla typer av folkhögskolor.

Sedan länge har folkhögskolorna haft en mycket stor frihet när det gäller valet av medarbetare i olika kurser.

För lärare som är anställda på minst halvtid har staten fastställt vissa behörighetsvillkor. Bland de behöriga har styrelsen fritt kunnat välja för att på detta sätt åstadkomma en lämplig sammansättning av lärarrådet. Inom folkhögskolan har inte samma meriteringsgrunder gällt som för lärartjänster i andra skolformer. För timtjänster har inga generella formella behörighetsvillkor funnits. Skolans och undervisningssituationens behov har i varje särskilt läge fått avgöra vem som anställts. Utvecklingen har under de senaste åren gått i riktning mot ett mer varierat kursutbud än tidigare. Denna tendens torde fortsätta. Utredningen anser det i detta läge nödvändigt att slå vakt också om skolornas frihet att välja medarbetare.

Det kan också förekomma att en skola önskar att som lärare anställa en person med för tjänsten värdefulla kunskaper och erfarenheter, trots att denne saknar lärarutbildning. Utredningen finner skäl tala för att sådana möjligheter ges och föreslår, att personer som inte genomgått lärarhögskola men som genom studier och/eller verksamhet i folkbildnings/folkrörelsearbete eller på annat sätt skaffat sig kunskaper och färdigheter som är tillräckliga för tjänsten skall kunna anställas som extra lärare. Som sådan skulle den anställde inte behöva riskera att förlora sin tjänst till person som genomgått lärarhögskola. Eftersom den enskilda skolan bäst kan bedöma sina speciella behov bör det enligt utredningens mening ankomma på dess styrelse att pröva behörigheten.

Möjligheten att skapa en för varje enskild skolas arbete lämplig sammansättning av lärargruppen föreligger framför allt vid anställningstillfället. Om en styrelse senare skulle vilja ändra sammansättningen av ett lärarråd genom att säga upp en lärare, som inte fungerar på det sätt man anser nödvändigt eller önskvärt — och som man förutsatte vid anställningstillfället — är möjligheterna begränsade. Utredningen har övervägt om dessa möjligheter bör vidgas.

Förekomsten av olika uppfattningar bland lärarna även i frågor som är av grundläggande betydelse för en huvudmannaorganisation behöver i och för sig inte vara något negativt för en rörelseskola. Det kan tvärtom stimulera idédebatten. Att en lärare inte delar huvudmannaorganisationens ideologi eller inte bedöms arbeta tillräckligt engagerat för dess intressen kan därför enligt utredningens uppfattning inte vara tillräckligt skäl för en uppsägning.

Om däremot en lärare på en rörelseskola i sin verksamhet på skolan aktivt motarbetar dess huvudman, kan detta medföra att skolan inte kan fungera efter de riktlinjer som huvudmannen dragit upp. I sådana

fall synes, enligt utredningens mening, vad som sägs i förarbetena till lagen om anställningsskydd ge stöd för uppfattningen att en sådan lärare skall kunna skiljas från sin tjänst.

#### *Folkhögskolan och internatet*

Utredningen konstaterar att internatet fortfarande spelar en viktig roll inom folkhögskolan men också att dess betydelse av olika skäl håller på att förändras. Utredningen anser därför att internatet i framtiden inte generellt kommer att kunna betraktas som ett kännetecken på folkhögskolan. Internatet rymmer emellertid så stora värden, att det även i fortsättningen kommer att vara av väsentlig betydelse för de flesta folkhögskolors verksamhet.

Väl fungerande internat förutsätter emellertid lärare och annan personal som har skolmiljön i dess helhet som arbetsuppgift. Enligt utredningens mening behöver ett vidgat studium av hur internatsituationen kan utnyttjas på bästa sätt göras. Det kan lämpligen ske genom att medel ställs till förfogande för en studie härav inom ramen för det pedagogiska utvecklingsarbete som SÖ bedriver.

#### *Åldersgräns för folkhögskolestudier*

När det gäller den generella åldersgränsen för folkhögskolestudier har utredningen främst prövat två alternativ, 16 och 18 år. För en gräns vid 16 år talar enligt utredningens mening bl. a. den sänkta myndighets- och rösträttsåldern. Det kan i detta sammanhang synas önskvärt att ungdomar får tillfälle att genom studier vid folkhögskola vidga sin kännedom om samhällets sätt att fungera innan de får fulla medborgerliga rättigheter och skyldigheter.

För bibehållande av åldersgränsen vid 18 år talar framför allt, att ungdomar i denna ålder i någorlunda stor omfattning har den erfarenhet av arbetsliv och samhälle, som är en av förutsättningarna för det fria arbetssätt, som ofta används vid folkhögskolorna. Den större mögnad som ungdomarna uppnått i denna ålder torde också ge ökad stabilitet åt det sociala livet vid skolorna. Vidare undviker man med denna gräns konkurrens mellan folkhögskola och gymnasieskola om elever som nyss gått ut grundskolan.

Utredningen har med utgångspunkt i ovanstående resonemang stannat för att föreslå att 18-årsgränsen fortfarande skall gälla för antagning till folkhögskola.

De skäl som anförts för en sänkning av åldersgränsen till 16 år motiverar emellertid enligt utredningens uppfattning att elever i begränsad omfattning skall kunna antas före 18 års ålder. Vårdinge folkhögskola bör sålunda även i fortsättningen få ta emot elever från 16 års ålder.

Antalet framställningar till SÖ om åldersdispens utgör f. n. en administrativ belastning för ämbetsverket. Värdet av arbetsinsatsen kan

ifrågasättas om avslagen är få. Detta kan i sin tur bero på att goda skäl för ansökningar förelegat i de fall man vänt sig till SÖ. Utredningen anser det uppenbart att dispensmöjligheter bör förekomma även i framtiden. Skolorna bör ha möjlighet att ta hänsyn till de sociala skäl som föreligger och till tillfälliga sysselsättningsproblem. Enligt utredningens mening förefaller det med dessa utgångspunkter lämpligt att varje skola själv får ta ställning till åldersdispenser för ett begränsat antal elever. Antalet föreslås uppgå till högst 10 % av antalet elever vid kurser om minst 15 veckors längd. I varje enskilt fall skall särskilda skäl, exempelvis arbetslöshet, föreligga.

Med tanke på att vissa utbildningsbehov i åldersgruppen 16—18 år bättre torde kunna tillgodoses genom kortare kurser föreslår utredningen, att personer som fyllt 16 år, efter SÖ:s medgivande, skall kunna antas till kurser av kortare varaktighet än 15 veckor utan att de räknas in i den andel om 10 % som ovan föreslagits för de längre kurserna.

Det är emellertid också önskvärt att göra det möjligt även för ungdomar under 16 år att delta i vissa kurser. Utredningen föreslår därför, att skolorna får rätt att till kurser om högst tre veckors längd, förlagda i huvudsak till skolornas egna lokaler och anordnade i samarbete med barn- och ungdomsorganisation, anta elever som fyllt minst 14 år.

#### *Kursorganisation*

Enligt nu gällande folkhögskoleförordning kan vid folkhögskola finnas tre olika slag av kurser: vinterkurser, sommarkurser och ämneskurser. Tidigare var lärares tjänster och tjänstgöringsskyldighet knutna till vinter- och sommarkurserna. Ämneskurserna, som tillkom senare, kunde efter SÖ:s medgivande få räknas in i undervisningsskyldigheten. I dag ter sig situationen på väsentliga punkter annorlunda. Sommarkurserna har sedan några år helt upphört. Många ämneskurser har samma längd som vinterkurser. Folkhögskolans speciallinjer — även de fleråriga — redovisas oftast som fristående ämneskurser. Vinterkursernas betydelse som administrativ enhet har därigenom starkt reducerats. Lärares undervisningsskyldighet fastställs genom avtal, och tjänstgöring vid olika slags kurser behandlas lika.

Utredningen finner det därför inte längre befogat att upprätthålla indelningen i olika slags kurser. Enligt utredningens mening bör endast beteckningen kurser användas i fortsättningen. I den mån SÖ för handläggning och statistik finner behov av att kurser redovisas i vissa kategorier, exempelvis efter längd, målgrupp etc., bör SÖ utfärda anvisningar härför.

Nu gällande indelning i årskurser har sitt ursprung i en situation där så gott som samtliga studerande kom till folkhögskolan med enbart folkskola som bakgrund. Alla ansågs då börja i en första årskurs och därefter i vissa fall fortsätta i en andra. I dag har de elever som rekry-

teras till de långa kurserna en synnerligen varierande erfarenhets- och utbildningsbakgrund. För att möta detta problem har folkhögskolorna i viss mån redan börjat tillämpa en icke årskursbunden undervisning, genom att eleverna fått välja studieinnehåll efter förkunskaper och intressen. Nivågrupperad undervisning tillämpas vid de flesta skolor i matematik och språk. En del skolor har helt eller delvis övergått till nivå- och stoffgrupperad undervisning. Skolornas erfarenheter av detta sätt att organisera verksamheten är positiva.

Avgörande för behörigheten till högre studier är enligt riksdagens beslut angående reformering av högskoleutbildningen antalet studieår och uppnådd kunskapsnivå i vissa ämnen. Den som saknar grundskolekompetens bör sålunda för allmän behörighet gå tre år på folkhögskola och den som har grundskolekompetens bör gå två år.

Eftersom årskursindelningen inte längre svarar mot ett behov och eftersom en alternativ organisationsform för studierna med gott resultat prövats inom folkhögskolan, föreslår utredningen att föreskrifter om indelning i årskurser inte skall ingå i den nya folkhögskoleförordningen.

Nu gällande folkhögskoleförordning fastställer att varje folkhögskola skall organisera minst en vinterkurs. "Vinterkurs skall, om ej skolöverstyrelsen finner särskilda skäl medgiva annat, omfatta 22—30 veckor och må i intet fall anordnas för kortare tid än 21 veckor". Utredningen påpekar att den med sina förslag strävar att bevara och stärka de enskilda skolornas frihet. Det kunde av detta skäl vara anledning överväga att slopa alla regler om minsta kurslängd vid varje skola. Utredningen har trots detta beslutat föreslå att varje skola varje år skall organisera minst en kurs om minst 15 veckors varaktighet. Utredningen har funnit det vara väsentligt att ett tillräckligt stort antal varierade långa kurser erbjuds allmänheten och att varje skola inom sig rymmer såväl långa som korta kurser. Enligt utredningens mening bör dessa kurser av flera skäl vara minst 15 veckor. Tre långa kurser kan genomföras under ett år. Antalet kursstarter för långa kurser blir härigenom fler än med nuvarande regler. Behörighetskraven har visat sig i allmänhet kunna knytas till kurser om minst 30 veckor, varav följer att 15-veckorsmåttet ger goda kombinationsmöjligheter. Det förefaller också troligt att det är lättare att få ledigt från arbete under en 15-veckorsperiod än under en på 34 veckor liksom också att finansieringen underlättas. Utredningen påpekar dock att förslaget på denna punkt inte innebär något hinder för skolor att arrangera väsentligt längre kurser.

Utredningen föreslår vidare att den ovan föreslagna kursen om minst 15 veckors längd skall omfatta minst 20 deltagare. Vid sidan om den föreslagna 15-veckorskursen kan, enligt utredningens uppfattning, skolorna i princip i obegränsad omfattning anordna andra kurser utan att vara bundna av något i förordning fastslaget minimiantal elever. Utredningen förutsätter emellertid att skolorna vid antagningen tar hän-

syn till de pedagogiska och andra behov som gör sig gällande vid varje enskild kurs.

Utredningen har också övervägt frågan om hur kort en folkhögskolekurs skall kunna vara. Nu gällande bestämmelser föreskriver en minsta kurslängd om en vecka, dvs. fem dagar. För kurser om två dagars varaktighet har SÖ sedan en tid beviljat generell dispens om de genomförts i samverkan med annat studicarbete eller är en del av exempelvis en organisations verksamhet. Utredningen föreslår nu att minimitiden för de korta ämneskurserna minskas från fem till två dagar.

#### *Antal timmar per tidsenhet i folkhögskolekurser*

Nuvarande folkhögskoleförordning föreskriver att minsta antalet undervisningstimmar per vecka i ämneskurs skall vara 24, i första årskurs av vinterkurs 30, i andra årskurs 24. Varje enskild studerande förutsätts delta i organiserad undervisning under minst detta antal timmar. Utredningen föreslår att för kurs som uppgår till minst en vecka antalet schemalagda studietimmar för heltidsstuderande inte skall understiga 25 per vecka och för deltidstuderande inte understiga tio timmar per vecka. Kursverksamhet som omfattar mindre än tio timmar per vecka bör organiseras av studieförbund. När så befinns lämpligt kan studieförbund och folkhögskolor samverka om sådana kurser. För kurser som är kortare än en vecka skall minsta antalet studietimmar per dag vara fyra.

I nuvarande folkhögskoleförordning finns också föreskriften att det sammanlagda antalet undervisningstimmar för elev inte får överstiga 35, i vissa fall 38 timmar i veckan. Utredningen menar att med den syn på folkhögskolans arbetssätt som den har är det inte önskvärt att ta in bestämmelser om högsta antal tillåtna schemalagda studietimmar per vecka i den nya folkhögskoleförordningen. Detta skulle exempelvis kunna förhindra en skola att organisera schemalagda studier i en omfattning som motsvarar vad som nu utgör en ordinär arbetsvecka. Utredningen anser därför att denna bestämmelse bör utgå.

#### *Folkhögskolan och återkommande utbildning*

I den nu pågående diskussionen om återkommande utbildning har folkhögskolan enligt utredningens mening fått en alltför undanskymd plats. Utredningen anser att folkhögskolan bör kunna vara en betydelsefull del i det nätverk av vägar till återkommande utbildning som det finns förutsättningar att bygga upp i vårt land. Det är angeläget att de möjligheter som skolformen härvidlag erbjuder tas till vara.

### **2.3 Folkhögskolans metodik**

De resonemang som utredningen fört angående metodisk inriktning av folkhögskolans verksamhet har bl. a. haft som utgångspunkt att människan i grunden är aktiv och skapande. Folkhögskolan skall där-

för enligt utredningens mening vara en plats där människor utvecklas som individer och samhällsmedlemmar, gör erfarenheter, vinner kunskaper och tillägnar sig färdigheter som ger dem möjlighet att forma sin livssituation och att aktivt delta i samhällsliv och kulturell verksamhet.

Utredningen anser vidare att innehållet i folkhögskolans kurser bör vara mer vänt mot framtiden än mot det förflutna. I ett snabbt föränderligt samhälle blir studier, om de skall vara meningsfulla, med nödvändighet annorlunda än i ett relativt statiskt samhälle. Förmågan att samla information, bearbeta och kritiskt granska den blir viktigare än förmåga att återge inlärt stoff. Att kunna komma i kontakt med andra människor, att uttrycka sig i tal, skrift och bild utgör viktiga förutsättningar för att kunna komma till tals och göra sig förstådd. Förmåga att ta initiativ och ansvar och att samarbeta är nödvändigt för insatser i ett demokratiskt samhälle.

De pedagogiska konsekvenserna av ett sådant synsätt bör enligt utredningen t. ex. bli att läraren i stället för att bestämma kunskapskraven hjälper de studerande att formulera sina egna kunskapsbehov och stöder dem då de söker tillägna sig denna kunskap samt att lärare och studerande på folkhögskola gemensamt bestämmer både målen och sättet att uppnå dem. Ansvar för studierna skall i ökande grad överföras till de studerande. Läraren skall bidra med sina kunskaper och erfarenheter och bör vara beredd att lära tillsammans med de studerande.

Vidare anser utredningen att det är väsentligt att arbetsformerna överensstämmer med målet för studiearbetet. Utredningen framhåller också att innehållet i kurserna skall kännas meningsfullt och användbart och att det skall ge överblick och sammanhang. Utredningen betonar att en metodik som bygger på samtal, samråd, gemensam planering och gemensamt genomförande är lättare att få till stånd vid de långa kurserna än vid de korta.

## **2.4 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter**

Utredningen framhåller att den betraktar folkhögskolan som en betydelsefull resurs i samhällets kulturpolitiska verksamhet. Det kan därvid ligga nära till hands att främst tänka på skolformens möjligheter som mottagare och producent av kulturella arrangemang av olika slag. Utredningen betonar också att folkhögskolan kan göra en betydelsefull kulturinsats även genom det pedagogiska arbetssätt som utredningen förespråkar och som kännetecknas av problemcentrerade studier och integration av teoretiskt kunskapsstoff med olika former av skapande verksamhet. Enligt utredningens uppfattning bör folkhögskolans kulturförmedlande insatser förstärkas. Det bör sålunda vara naturligt för

landsting och kommuner såväl som folkrörelseorganisationer att i ökad omfattning använda de resurser som folkhögskolan kan erbjuda i form av både lokaler och människor för att föra ut kulturprogram till folket.

### *Kulturpedagogiskt utvecklingsarbete*

Utredningen anser det önskvärt att de resurser som folkhögskolan kan erbjuda i ökad utsträckning tas i anspråk för att föra ut kulturprogram i samhället. Lärare och elever bör tillsammans bedriva ett kontinuerligt arbete för att utveckla metoder att åstadkomma tvåvägskontakt mellan dem som framträder och publiken. Folkhögskolan är genom sin ställning som både kulturproducent och fri utbildningsinstitution väl lämpad för ett sådant utvecklingsarbete, något som utredningen anser bör komma till stånd. Därvid kan stöd från en pedagogisk forskningsinstitution erfordras. Enligt utredningens mening bör i första hand undersökas om pedagogisk forskning och metodiskt utvecklingsarbete på detta område kan samordnas vid lärarhögskolan i Linköping. Lärarhögskolan bör därvid samarbeta med olika folkhögskolor som inom projektets ram kan genomföra fältstudier av olika slag. Utredningen föreslår därför att inom ramen för tillgängliga resurser för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete tillräckliga medel anvisas för ett relativt omfattande kulturpedagogiskt utvecklingsarbete.

När en folkhögskola för ut kulturprogram bör målsättningen vara att stimulera de människor som tar del av skolans utbud till egen skapande verksamhet. Som ett led i denna strävan borde det enligt utredningens mening vara naturligt att vid de estetiska speciallinjer som finns inom folkhögskolan lägga in ledarpraktik, t. ex. i studiecirklar, på fritidsgårdar, i föreningar och i fria aktiviteter i grundskolan. Utredningen anser vidare att utbildning av de personer som yrkesmässigt eller på fritid skall arbeta med kulturförmedlande verksamhet bör kunna ske inom folkhögskolan.

Som exempel på viktiga målgrupper för folkhögskolans kulturinsats nämner utredningen handikappade, personer på vårdinrättningar, pensionärer och invandrare. Utredningen finner det angeläget att den kursverksamhet på folkhögskolorna, till vilken pensionärer inbjuds, fortsätter och byggs ut. Det är enligt utredningens uppfattning angeläget att de kurser som pensionärer deltar i får en sådan uppläggningsform att de stimulerar till fortsatt aktivitet, hemma och utanför undervisningssituationen. Utredningen anser vidare att folkhögskolan kan göra insatser som bidrar till att uppnå alla de syften för kulturpolitiken gentemot invandrare och språkliga minoriteter som angavs av invandrarutredningen och som regeringen i princip har anslutit sig till. Det kan därvid bli aktuellt både att rekrytera enstaka individer till skolornas allmänna kurser och att anordna specialkurser för dessa grupper. Övergripande syften med all sådan verksamhet bör vara att bidra till minoriteternas



integration i det svenska samhället och att stimulera det ömsesidiga kulturutbytet mellan svenskarna och andra folkgrupper.

#### *Kulturarbetare på folkhögskolorna*

Enligt utredningens mening skulle folkhögskolans insatser på det kulturpolitiska området kunna stimuleras på ett betydelsefullt sätt om kulturarbetare på olika områden i ökad utsträckning bereddes möjlighet att undervisa på folkhögskola. Utredningen föreslår därför att folkhögskolan tillförs yrkesverksamma konstnärer inom ord-, bild-, ton- och scenkonstens områden, antingen som anställda eller i annan form. Dessa konstnärer skall ges tillfälle att under läsårets gång arbeta inom sin konstart samtidigt som de genom undervisning och deltagande i skolsamhällets liv får tillfälle att föra en fortlöpande dialog om de konstnärliga uttryckssätten. SÖ bör avgöra hur fördelningen av yrkesverksamma konstnärer skall ske.

#### *Arrangemangsbidrag till folkhögskolorna*

För att öka möjligheterna att på folkhögskolorna anordna kulturprogram, såväl för skolsamhällets som för närsamhällets folk, finner utredningen det önskvärt, att folkhögskolorna får möjlighet att erhålla arrangemangsbidrag för kulturprogram. Sådana bidrag utgår f. n. i en kvot till folkbildningsorganisationer och i en annan kvot till andra organisationer. Utredningen föreslår att folkhögskolorna får möjlighet att erhålla arrangemangsbidrag ur den kvot som är avsedd för andra organisationer.

### **2.5 Folkrörelserna och folkhögskolan**

Utredningen konstaterar att studieverksamhet för breda medlemsgrupper kring folkrörelsernas bärande idéer och aktuella situation är en uppgift som av hävd ansetts höra folkhögskolan till. Detsamma gäller utbildning och fortbildning av personer som skall verka som förtroendevalda och anställda i folkrörelsernas olika organisationer, liksom av sådana som skall företräda väljarna politiskt.

De utbildningsbehov som gör sig gällande inom folkrörelserna skiftar, både organisationerna emellan och från tid till annan inom en och samma organisation. För att en skolform skall kunna fylla dessa behov måste den enligt utredningens uppfattning ha en mycket stor frihet att anpassa sina kurser till uppkommande behov.

Enligt gällande bestämmelser skall minst 25 % av undervisningen vid kurser som anordnats i samarbete med en folkbildningsorganisation bestridas av skolans lärare. Utredningen anser det så viktigt att de kurser som anordnas tillsammans med organisationerna präglas av folkhögskolans allmänna målsättning att på denna punkt en begränsning av

skolornas rätt att välja medarbetare bör bestå. Utredningen föreslår därför att minst 25 % av undervisningen vid kurser som ordnas tillsammans med organisation eller institution skall bestridas av lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskola. Möjligheten för en skola att inom ramen för 25-procentregeln utnyttja lärare från annan folkhögskola bör bestå.

Utredningen anser det angeläget att också på annat sätt slå vakt om folkhögskolemässigheten hos kurser av detta slag och föreslår därför vidare, att i planeringen av kurs som en folkhögskola anordnar tillsammans med organisation eller institution en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid den arrangerande skolan skall medverka. Denne skall dessutom följa kursen och svara för dess genomförande.

Utredningens förslag innebär att samma regler skall gälla för folkbildningsorganisationer och andra sammanslutningar som en skola samarbetar med.

De skolor som under en följd av år bedriver ett relativt omfattande samarbete med en viss organisation torde ha intresse av att till sig knyta lärare som i kursverksamheten kan representera också organisationen. Detta kan ske på olika sätt, t. ex. genom att företrädare för organisationen anställs som lärare eller genom att lärare vid skolan genomgår organisationens handledarutbildning. Det torde också vara till godo för samarbetet om lärare under längre eller kortare tid arbetar med uppgifter inom organisationen. Utredningen anser därför att tjänstledighet generöst bör beviljas lärare som önskar arbeta inom studieförbund, länsbildningsförbund, facklig organisation, ungdomsorganisation eller annan sammanslutning av folkrörelsekaraktär.

Utredningen har övervägt frågan om något krav bör ställas på att kurser som en folkhögskola anordnar tillsammans med en organisation eller institution skall vara öppna för alla. Ett sådant krav skulle innebära en begränsning av den rätt för skolorna att själva välja målgrupper, som utredningen uttalat sig för i det föregående. Genomförandet av en kurs av detta slag medför också alltid vissa kostnader för den organisation som står som medarrangör. Det vore enligt utredningens uppfattning orimligt att begära att organisationen i fråga skulle subventionera deltagande i kursen av medlemmar i andra sammanslutningar. Av dessa skäl anser utredningen att något krav av denna innebörd inte bör ställas.

Ofta är det önskvärt att förlägga kurser som riktar sig till medlemmarna i en folkrörelse utanför en folkhögskolas egna lokaler. En profilerad kursverksamhet förutsätter tillgång till lärare som har förankring i den arrangerande organisationens ideologi, och varje folkrörelse har inte tillgång till egna skolor i alla landsändar. Många sådana sammanslutningar förfogar däremot över egna kurs- och lägergårdar liksom studielokaler av annat slag på olika håll i landet som väl lämpar sig för det slag av vuxenutbildning som folkhögskolan bedriver. Utredningen

anser därför att folkhögskolorna skall ha rätt att förlägga verksamhet utanför skolorten. För sådana kurser skall givetvis gälla vad som tidigare sagts om folkhögskolans målsättning och arbetssätt.

Den samverkan som äger rum mellan folkhögskolor och studieförbund genom att folkhögskollärare i sin tjänst får räkna in ledarskap av studiecirkelar anser utredningen värdefull. Den bör fortsätta.

Enligt nuvarande bestämmelser kan inte universitetscirkel ingå i folkhögskollärares tjänst. Utredningen finner inte anledning att bibehålla denna begränsning. Lärare som är behörig att leda universitetscirkelar bör kunna göra detta även i sin tjänst.

Sedan år 1970 får rektor och ämneslärare vid statsunderstödd folkhögskola i sin tjänst inräkna tjänstgöring vid löntagarorganisationernas statsunderstödda centrala kursverksamhet. För sådan tjänstgöring skall löntagarorganisation ersätta folkhögskolan. Utredningen anser att denna bestämmelse även i fortsättningen bör gälla.

Utredningen förordar att resurserna för kombinerade tjänster som folkhögskollärare och ämneskonsulent slås samman med skolformens övriga resurser för kontaktverksamhet. För att folkhögskolan skall kunna fylla sin funktion i förhållande både till närsamhället och till folkrörelserna anser utredningen att varje skola bör ha tillgång till sådana resurser. Dessa bör vara så utformade att den enskilda skolan kan använda dem på det sätt som bäst svarar mot dess aktuella behov. Av den anledningen bör de inte vara bundna till en bestämd befattningshavare. Utredningen föreslår vidare att resurser motsvarande i genomsnitt en tredjedels lärartjänst tillföres varje folkhögskola för kontaktverksamhet i förhållande till både andra vuxenutbildningsformer och folkrörelsernas olika organisationer.

Det är önskvärt att närbelägna skolor samråder om hur kontaktresurserna skall användas, så att överlappningar undviks och så att behov inom folkrörelser och vuxenutbildning i området i största möjliga utsträckning blir tillgodosedda. En sådan samordning kan lämpligen åstadkommas genom att länsbildningsförbundet årligen håller en överläggning med skolorna om deras användning av kontaktresurserna under det kommande läsåret.

För de länsbildningsförbund och studieförbund som har kombinerade tjänster kan bortfallet av dessa medföra svårigheter.

Utredningen anser emellertid att detta uppvägs av de stora fördelar som ligger i att de resurser som här föreslås tillföres bildningsarbetet i alla län och alla folkrörelser. För att underlätta den erforderliga omställningen bör övergången till det nya systemet genomföras successivt under en period av tre år. Det bör ankomma på vederbörande myndighet att överväga formerna för denna successiva övergång.

## 2.6 Samverkan inom skolan

Utredningen vill så litet som möjligt binda skolornas möjligheter att själva utforma den samverkansorganisation som passar dem bäst men har ändå ansett sig böra lägga fram förslag om följande organ, som skall finnas på alla skolor och som sedan kan kompletteras på sätt som varje skola finner lämpligt.

På varje skola skall finnas styrelse, lärarråd och kursråd.

### *Styrelse*

Inom de av huvudmannen fastlagda ramarna har styrelsen det yttersta ansvaret för skolan och delegerar då så är lämpligt och möjligt, beslutanderätt till lärarråd eller andra organ inom skolsamhället.

Styrelsen bör noga följa skolans verksamhet och genom personliga besök på skolan bilda sig en uppfattning om behov och utvecklingstendenser. Styrelsen bör regelbundet sammanträffa med elever och personal.

Minst en gång årligen skall styrelsen hålla sammanträde med lärarrådet.

Utredningen anser att styrelsen skall ha följande uppgifter:

- fastställa skolans mål
- ange riktlinjer för skolans verksamhet
- avge förslag till reglemente, vilket sedan fastställs av SÖ
- ansvara för skolans ekonomi
- besluta vilka elevkategorier som skall antas och principerna för antagning till olika kurser efter hörande av lärarråd och kursråd
- besluta huruvida omdömen om elevernas förmåga att bedriva studier skall avgas och, om så skall ske, för vilka kurser
- fatta beslut om förvisning av elev från skolan efter hörande av lärarråd och kursråd
- anställa och entlediga personal.

Styrelsen, som väljs av huvudmannen, skall bestå av minst fem ledamöter. Härutöver skall studerande, lärare och övrig personal representeras i styrelsen. Personalrepresentanternas befogenheter förutsätts avgöras genom övergripande lagstiftning. Utredningen förutsätter vidare att de studerande får samma befogenheter som personalrepresentanterna.

Nu gällande förordning anger att "rektor skall vara ledamot av styrelsen och tillika dess sekreterare". Det är utredningens uppfattning att rektor som tjänsteman inte bör vara ledamot av styrelsen utan endast vara föredragande och sekreterare.

### *Lärarråd*

I ett system där kursutbudet kommer att bli alltmer varierat och kurserna under ett läsår allt fler, är det enligt utredningens mening viktigt att det finns en grupp på skolan som kan överblicka skolans hela verk-

samhet. Utredningen anser att lärarrådet utgör en lämplig planerande och samordnande grupp såväl för verksamheten på längre sikt som för arbetet under löpande arbetsår. Den förändrade kurssituationen, som medför allt fler uppgifter för lärarna, ställer också krav på samråd och arbetsfördelning.

Rektors arbetsbörda har ökat väsentligt då kursernas antal har ökat. Lärarrådet eller arbetsgrupper initierade av lärarrådet bör kunna överta en del av den planering som tidigare utförts av rektor.

Detta för hela skolan övergripande organ för planering och verkställighet kan ha många uppgifter. Utredningen ger följande exempel.

Lärarrådet svarar för:

- den långsiktiga pedagogiska planeringen: kurstyper, kurser och ämnesplaner för kommande verksamhetsår
- fördelning av lärarnas arbetsuppgifter som kursledarskap, undervisningsskyldighet, administrativa uppgifter, sociala uppgifter och handledarskap för lärarkandidater
- omdömesgivning i den ordning styrelsen fastställt
- ekonomisk planering inom de av styrelsen angivna ramarna
- information och kontakt såväl med grupper inom skolan som med samarbetande studiearrangörer
- initiativ till samarbetsorgan för kortare kurser och representation i dessa
- behandling av frågor som styrelsen och andra organ hänvisar.

Lärarrådet består av rektor, lärare och internatföreståndare. För att också andra kunskaper och erfarenheter än dem lärarna representerar skall komma verksamheten till godo bör representanter för övrig personal och elever ingå i lärarrådet.

Av skolans reglemente framgår lärarrådets sammansättning, medlemarnas rösträtt och deras rättighet och skyldighet att närvara vid olika typer av sammanträden, t.ex. för planering.

Av reglementet framgår också vilka som skall avge omdömen och vilka som eventuellt ytterligare skall närvara vid omdömessammanträdena. Lärarrådet fastställer själv sin arbetsordning.

För att varje skolas intressen skall kunna tillvaratas och varje lärarråd kunna utforma sin arbetssituation, anser utredningen denna ordning vara att föredra framför en stadgebindning av lärarrådets sammansättning och arbete.

### *Kursråd*

Det kursråd som utredningen föreslår är tänkt att vara en ledningsgrupp för den verksamhet som pågår i samband med de långa kurserna. Det skall tillförsäkra studerande och anställda inflytande såväl på undervisningens form och innehåll som på icke-schemalagd verksamhet. Det skall kunna sammankallas snabbt och variera sina arbetsinsatser efter behov.

Kursrådets befogenheter framgår av skolans reglemente. Till kursrådet väljer eleverna, lärarna och övrig personal sina representanter. Vidare skall rektor vara ledamot. Styrelsen kan vara representerad om den så önskar. Eleverna väljer minst lika många representanter som personalgrupperna tillsammans. För att bli valbar till rådet skall elev delta i kurs om minst 15 veckor. Samtliga kurser av minst 15 veckors längd skall vara representerade. Rådet väljer inom sig ordförande.

Enligt utredningens mening måste kravet på medinflytande på kursinnehåll, metoder och studiematerial även gälla deltagare på kurser kortare än 15 veckor. Utredningen anser sig inte böra rekommendera någon speciell samrådsmodell utan utgår från, att varje skola efter sina behov och förutsättningar löser samverkansfrågor även för denna verksamhet.

## 2.7 Kurser utanför skolorten

Enligt utredningens uppfattning skall en folkhögskola ha rätt att förlägga verksamhet utanför skolorten. Det måste emellertid skapas garantier för att denna del av verksamheten har god kontakt med huvudskolan och att systemet inte på något sätt får karaktären av enbart statsbidragsförmedling till kursverksamhet på annan ort. I kurser som anordnas i samarbete med studieförbund eller annan organisation eller institution skall alltid, således även vid förläggning utanför skolorten, en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskolan medverka i planeringen, följa kursen och svara för dess genomförande. Vid sådana kurser skall minst 25 % av undervisningen bestridas av lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskolan.

Frågan om ersättning för resor och traktamente för lärare som medverkar i kurser utanför skolorten bör lösas lokalt. Utredningen anser att det är rimligt att medarrangören ersätter kostnader av detta slag.

Externatkurserna vänder sig till personer som av olika orsaker inte kan komma till folkhögskolornas internat. De har familj, ekonomiska åtaganden och kanske också föreningsuppdrag i den tätort där de bor. Enligt utredningens uppfattning har externaten en stor uppgift att fylla, då de många gånger vänder sig till studieovana personer och ger möjlighet till mjukstart för fortsatta studier. Det är viktigt att man inom denna form av folkhögskoleverksamhet, likaväl som inom internaten, eftersträvar att öka förmågan till såväl social som kulturell inlevelse och insats. Den sociala kommunikationen måste fungera både i undervisningen och på fritiden. Det är självklart att de studerande som så önskar bör beredas möjlighet att gå på moderskola med internat, eftersom den totala skolmiljön, med stöd av ett internat, kan innebära stora fördelar.

Utredningen understryker, att externaten skall vara ett direkt ut-

flöde av moderskolan och således utgöra en del av folkhögskolans verksamhet. Externatverksamheten skall vara en rörlig resurs. På platser där det finns behov av folkhögskoleverksamhet skall sådana kunna upprättas och finnas under den tid som erfordras. Det skall vara möjligt att flytta eller lägga ner externatverksamheten allt eftersom förhållandena ändras. Blir ett externat alltför fast etablerat på en ort kan det medföra svårigheter att omorganisera verksamheten om så skulle erfordras. I linje med att externaten skall vara en del av moderskolans verksamhet är det önskvärt, att de lärare som tjänstgör på externaten också skall ha någon undervisning på moderskolan. Vidare anser utredningen att moderskolan skall kunna delegera frågor som rör kursplanering, kursinnehåll och rekrytering och även ge externaten egna ekonomiska ramar som står i relation till elevantal och behov. Kursföreståndare bör få en rimlig del av folkhögskolans administrativa resurser.

När det gäller dispositionen av de bidrag som en skola får för externatverksamheten är det enligt utredningens mening inte rimligt att moderskolan skall kunna subventionera sina internat med dessa medel, vilket förekommit i enstaka fall.

Utredningen anser att filialfolkhögskolorna numera har spelat ut sin roll. Enligt utredningens mening bör de nu existerande filialfolkhögskolorna upphöra som administrativa enheter och antingen få ställning som kurser förlagda till annan ort eller som självständiga folkhögskolor. Frågan om upprättande av en självständig folkhögskola utreds av SÖ, som lämnar förslag därom till regeringen. Riksdagen beslutar i frågan.

En särställning bland filialskolorna intar Västanvik i Leksand, filial till Fornby. Utredningen föreslår att vad som ovan sagts om att filialskolorna skall upphöra som administrativa enheter också bör gälla Västanvik.

Utredningen föreslår att folkhögskolorna skall ha rätt att förlägga studier utomlands, antingen i form av fristående kurser eller inom ramen för en längre folkhögskolekurs. De fristående kurserna kan antingen helt och hållet vara förlagda utomlands eller ha förberedelse- och/eller uppföljningsarbete förlagt till folkhögskolan. Där studierna utomlands bedrivs inom ramen för en längre folkhögskolekurs utgör de en integrerad del i hela kursens arbete och de olika momenten skall vara noga planerade i anslutning till de problemområden som kursen arbetar med. För statsbidrag till den utlandsförlagda kursverksamheten eller studieperioden utomlands skall krävas att SÖ har godkänt dess uppläggning och omfattning.

Utredningen vill vidare göra klart, att utöver vad som skulle ha utgått i bidrag om kurserna varit förlagda i Sverige, kan inte några särskilda statsbidrag påräknas, annat än vad som eventuellt kan bli resultatet av studiereutredningens förslag.

Utredningen ser de väl planerade studierna utomlands som en särskilt

fin möjlighet att ge de handikappade eleverna internationella utblickar och intryck av miljöer utanför våra gränser. Enligt utredningens mening är det angeläget att alla elever i den aktuella gruppen om möjligt bereds tillfälle att delta i studier utomlands. Det är också viktigt att skolorna i förväg informerar deltagarna i en kurs om att utlandsresa ingår och vilka kostnader som kan bli aktuella för denna resa.

## 2.8 Handikappade i folkhögskolan

I direktiven uppdrogs åt utredningen att utvärdera de hittills inom folkhögskolan särskilt gjorda insatserna för handikappade studerande. Utredningen påpekar att när frågan om handikappade elever på folkhögskolor behandlas i ett särskilt kapitel beror det på, att det behövs speciella insatser för att dessa elever skall kunna bedriva studier och inte på att målsättningen för denna verksamhet är en annan än för verksamheten i övrigt. Det är angeläget att folkhögskolan i sin studieverksamhet utnyttjar kursdeltagarnas erfarenheter. Därför är det en fördel att elever med handikapp ingår i kurserna, så att den samlade livserfarenheten blir så vid som möjligt.

Utredningen ger en tämligen utförlig redogörelse för folkhögskolornas handikappverksamhet och för de ekonomiska resurser som f. n. står till förfogande. Därav framgår bl. a. att 1 270 elever med olika slag av handikapp, fysiska, psykiska och sociala, deltog i vinterkurser och långa ämneskurser under läsåret 1973/74. De representerade 41 000 elevveckor och utgjorde 9 % av det totala elevantalet vid denna vinterkurs. Därtill kommer deltagare i kortare ämneskurser. Antalet elevveckor utgjorde totalt drygt 48 000 under detta verksamhetsår.

Vidare lämnas också en översikt över de kurser som ett trettiootal folkhögskolor under 1970-talet organiserat för patienter på psykiatriska kliniker, intagna på kriminalvårdsanstalter och patienter på nykterhetsvårdsanstalter.

I sina överväganden konstaterar utredningen, att utvecklingen visar att folkhögskolorna är beredda att göra en positiv insats för att ge handikappade ett utbildningsalternativ, som för individen innebär många fördelar genom skolformens speciella inriktning och dess internationella karaktär. En förutsättning för att den handikappade skall få behållning av sin folkhögskolevistelse är att skolan kan erbjuda en balanserad skolmiljö. Det bör därför vara en målsättning att undvika att alltför många handikappade samlas på vissa skolor. Enligt utredningens uppfattning bör en skola inte ta emot fler handikappade elever än att var och en av dem har en reell chans att inlemmas i skolsamhället. Man bör vidare eftersträva att inte få för många elever med samma typ av handikapp. Viktigt är också att dessa elever så långt som möjligt integreras i de vanliga kurserna och inte bildar särskilda grupper. Skolorna



måste omsorgsfullt förbereda antagningen av elever. I fråga om skolor som nu har ett större antal handikappade elever än genomsnittet anser utredningen, att en förändring bör eftersträvas men att den måste ske under en sådan tidsperiod att man inte omöjliggör för handikappade att gå på folkhögskola.

Utredningen vill understryka vad som också framhållits från handikapporganisationerna, att folkhögskolorna i ökad utsträckning måste förutsättas bli utrustade med välplanerade byggnader och ändamålsenliga tekniska hjälpmedel. Såväl i samband med ombyggnad som vid nybyggnad bör sådana frågor lösas.

Utöver de ovan nämnda fasta resurserna på varje skola anser utredningen att det måste finnas rörliga resurser avsedda för mer krävande insatser för enskilda kursdeltagare. Det gäller t. ex. extra lärartimmar utöver den timtilldelning som den reguljära undervisningen förfogar över. Vidare finns behov av personlig assistans och individuella pedagogiska hjälpmedel för olika typer av handikapp. Utredningen påpekar behovet av syo-funktionärer, som bl. a. noga skall följa handikappade elever för att kunna stödja dem vid val av vidare studier eller arbete och förmedla kontakt med arbetsförmedling eller sociala myndigheter.

För handikappade elever på folkhögskolor är det enligt utredningens mening viktigt att en folkhögskolekurs kan följas upp av studieaktiviteter av olika slag efter kursvistelsen. Återgång till sysslolöshet och isolering efter en kurs som gett stimulans och nya impulser kan medföra, att utvecklingen avstannar eller går tillbaka. Ett nära samarbete mellan folkhögskolan och studiecirkelverksamheten bör göra det möjligt för eleverna att delta i studiecirkelar av varierande slag när de återvänder till hemorten.

Den personliga hjälpen i form av studieassistans och vårdartjänst som rörelsehindrade elever behöver för att kunna studera på folkhögskola har vid några skolor samordnats med positivt resultat. Enligt utredningens uppfattning är en sådan samordning av värde och bör genomföras vid varje skola där elever har både personlig assistans och vårdartjänst. Det bör enligt utredningens mening vara skolans uppgift att organisera denna hjälp på det mest ändamålsenliga sättet och avgöra om vårdartjänst skall tillhandahållas i samarbete med kommunen. Utredningen föreslår att folkhögskolorna själva svarar för att vårdartjänst tillhandahålls de elever som behöver sådan omvårdnad, och att skolorna begär medel till vårdartjänsten direkt från Styrelsen för vårdartjänst.

Enligt utredningens uppfattning är bristande förmåga att läsa svenska språket och att uttrycka sig i tal och skrift ett allvarligt handikapp. När utredningen därför i det följande föreslår extra resurser för handikappverksamheten vid folkhögskolorna, har även språkligt handikappade tagits med i den verksamhet för vilken extrastöd föreslås.

Den kursverksamhet som folkhögskolorna bedriver i samarbete med olika institutioner och vårdhem anser utredningen vara av stor betydelse. Att folkhögskolan har alldeles speciella möjligheter att anpassa metoder, kursplaner och undervisningens nivå efter deltagarnas förutsättningar, ger utgångspunkter för den flexibilitet som verksamheten av naturliga skäl kräver. Utredningen anser att det är viktigt att regelbundet samråd mellan folkhögskolan och institutionen äger rum för att diskutera målsättningen, dra upp riktlinjer för verksamheten och fastställa principerna för rekryteringen till kurserna. Det är också viktigt att man kommer överens om hur kostnader för lärarnas resor och för undervisningsmateriel skall ersättas.

Dagens kriminalvårdspolitik inriktas på kortare fängelsestraff och betoning av frivården, men folkhögskolans kursverksamhet på kriminalvårdens riksanstalter kan enligt utredningens bedömning behövas i nuvarande omfattning.

Enligt utredningens uppfattning är det viktigt att den uppsökande verksamhet, som skall göras hos andra lågutbildade grupper också får ske på kriminalvårdsanstalter.

F. n. anvisas medel för folkhögskolornas handikappverksamhet under fem olika anslagsposter. Skolorna har stora svårigheter att planera verksamheten, då anslaget till ökad lärartäthet är maximerat. Det är framför allt den flexibla ämneskursverksamheten för olika handikappgrupper som kan komma i kläm, då anslaget ofta är förbrukat en bit in på vårterminen. Begränsningen av medlen kan också innebära att varje enskild handikappad får sämre villkor, när skolorna vill ge så många som möjligt tillfälle att delta i en folkhögskolekurs. Utredningen anser att det borde vara rimligt att varje skola i förväg kunde planera sin totala verksamhet på detta område för ett arbetsår och få bedöma vilken lärartäthet en viss handikappgrupp är i behov av.

I det följande presenterar utredningen sina motiv för att föreslå ett smidigare och administrativt mer lätthanterligt statsbidragssystem för folkhögskolornas verksamhet. Detta förslag gäller då också bidragsgivningen på handikappområdet. Huvudtanken i utredningens förslag är att varje skola inom ramen för ett schablonmässigt framräknat totalbidrag själv får fördela medlen på personal, materiel, kapitalkostnader etc. Med tillämpningen av denna princip på handikappverksamheten skulle de specialdestinerade anslagen försvinna, och skolorna få en total resurs, som de själva kunde få disponera för erforderliga insatser för de handikappade eleverna.

Folkhögskolornas handikappverksamhet är i dag av betydande omfattning. Verksamhetsåret 1973/74 utgjorde antalet elevveckor för fysiskt och psykiskt handikappade deltagare 27 000 och för socialt handikappade drygt 20 000. Handikappen är av mångskiftande slag och motiverar olika slag av insatser. Med tanke på att behovet av

åtgärder är störst för grupperna fysiskt och psykiskt handikappade menar utredningen, att antalet extrastöd bör kunna begränsas till 27 000 elevveckor. Därtill kommer sådana handikappade deltagare för vilka extra stödåtgärder inte erfordras. Enligt utredningens mening är en större total handikappdel inte önskvärd vare sig av pedagogiska eller sociala skäl. Om en skola har ett mindre antal handikappade elever under den långa kursen finns således utrymme att anordna kortare kurser för ett större antal handikappade deltagare. Utredningen föreslår således att SÖ får i uppdrag att vid läsårets början fördela det fastställda antalet elevveckor på de olika skolorna i enlighet med vad som här har skisserats. Det bör också ankomma på SÖ att utfärda närmare anvisningar för användningen av handikappmedlen.

Utöver den i 1976 års budgetproposition föreslagna höjningen av handikappanslaget med 300 000 kr. föreslår utredningen en ytterligare förstärkning med 900 000 kr. Enligt utredningens bedömning är detta nödvändigt för att underlätta handikappades folkhögskolestudier. Detta innebär att ett belopp av ca 5 milj. kr. skulle disponeras för handikappändamål.

Utredningens förslag bygger på det nu existerande systemet för lärarlönbidrag, som innebär att en skola tilldelas 2,2 lärartimmar per elevvecka. För varje elevvecka i det nu föreslagna systemet tilldelas skolan en basresurs uttryckt i ett antal lärarlönkostnader. För den särskilda verksamhet som bedrivs i form av kurser för handikappade deltagare bör vissa tilläggsresurser utgå och även i detta fall bör antalet elevveckor utgöra beräkningsgrunden. Det sammanlagda antalet elevveckor med handikappade deltagare multipliceras med bidragskoefficienten 1,5, vilket höjer detta elevveckotal en halv gång, varefter antalet elevveckor summeras och statsbidragets storlek för resp. skola kan fastställas.

Behovet av extrastöd för handikappades studier varierar starkt med graden av handikapp. I en schablonmetod ligger naturligen att en utjämning sker, som inte tar så individuella hänsyn som nuvarande prövning av extramedel gör. Med det tillskott som utredningens schablon ger vore det troligen omöjligt att genomföra vissa typer av handikappkurser som i dag görs. Utredningen har tidigare framhållit, att de skolor som har ett större antal handikappade elever även i fortsättningen bör få möjlighet att bedriva denna verksamhet. Det kan här nämnas att tre folkhögskolor, nämligen Forsa, Västankviksfilialen och Önnestads ämneskurs på Furuboda, ensamma tar i anspråk omkring en tredjedel av de sammanlagda anslagen till handikappverksamhet. Även om en målsättning bör vara att handikappade kan studera på ett större antal skolor, är utredningen medveten om att individuella hänsyn under en övergångsperiod måste tas till skolor och kursdeltagare med behov av mycket kostnadskrävande insatser.

Utredningen — som ovan föreslagit att SÖ årligen skall fördela det

fastställda antalet elevveckor berättigade till extrabidrag — föreslår därför, att högst hälften av stödet får användas som "resursveckor" till skolor och kurser som måste ha stöd utöver vad normalschablonen skulle ge. Det innebär att SÖ först fördelar ca 18 000 elevveckor som får multipliceras med faktorn 1,5. Därefter fördelas återstoden tilläggsresurser i form av rätt att för ca 9 000 elevveckor räkna en högre faktor än 1,5. I det föreslagna anslagsläget skulle för denna ytterligare resurs tas undan ett belopp motsvarande ca 2,5 milj. kr. av tillgängliga ca 5 milj. kr.

I det följande föreslår utredningen att varje folkhögskola skall tilldelas ett extrastöd i form av resurs för en fjärdedels tjänst för kurators- och syouppgifter. Härigenom blir det möjligt för skolorna att planera kuratorsverksamheten på handikappområdet på det sätt varje skola anser mest ändamålsenligt.

## 2.9 Folkhögskolans långa kurser

Utredningen har tidigare redovisat sin syn på folkhögskolans övergripande målsättning. Därvid har betonats, att skolformens verksamhet bör utgå från en analys av deltagarnas behov och bereda människor tillfälle till personlig och social utveckling. Inom den ram som därmed angivits kan många olika kurser rymmas, rikt varierade vad gäller exempelvis längd, innehåll och målgrupper. Många olika slags kurser har också utvecklats inom folkhögskolan. Det torde inte finnas två skolor som har i alla avseenden identiska kursprogram. Inte heller vinterkursen är något entydigt begrepp utan har fått mycket olika utformning vid olika skolor. Vid dess sida finns många andra längre kurser med inriktning på särskilda kunskapsområden.

Denna variationsrikedom är enligt utredningens mening en konsekvens av vad som tidigare angivits vara folkhögskolans kännetecken. De möjligheter som redan nu finns att inrikta även allmänna kurser på vissa målgruppers speciella behov, att bedriva stoff- och nivågrupperad undervisning och att starta nya kurser vid olika tidpunkter under året bör därför enligt utredningens mening vidgas. Utredningen föreslår att föreskrifter om obligatoriska ämnen skall utgå ur folkhögskoleförordningen, och att skolornas frihet att själva utforma sitt kursprogram endast skall begränsas av bestämmelsen att minst en kurs av minst 15 veckors längd med minst 20 deltagare årligen skall anordnas vid varje skola. Dessa föreslagna förändringar kommer att bidra till att ytterligare öka möjligheterna att anpassa också de kurser som har allmän inriktning till varje enskild skolas målsättning och varje aktuell deltagargrupps behov.

Utredningen räknar med att det vid sidan av de allmänna kurserna — som närmast motsvarar vad som nu kallas vinterkursen — också i

framtiden kommer att finnas specialkurser av olika slag. Också för dessa kurser måste självfallet folkhögskolans övergripande målsättning gälla. Detta utesluter dock inte att folkhögskolans kurser jämsides med uppgiften att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling kan fylla andra funktioner, såsom att förbereda för högre studier eller yrkesverksamhet och att fylla utbildningsbehov inom folkrörelserna och mera allmänt inom fritidssektorn och på kulturområdet. Folkhögskolorna bör därför ha frihet att anordna de kurser som de finner vara av behovet påkallade. Utredningen anser det inte befogat att genom särskilda åtgärder söka styra denna utveckling.

När det gäller kurser med inriktning på verksamhet inom organisationer eller kommuner vill utredningen betona vikten av att sådana kurser planeras i nära samråd med dessa. Kurser som erbjuder teoretisk utbildning åt personer som redan är yrkesverksamma inom fritidssektorn bör även i fortsättningen kunna anordnas. Eftersom de riktar sig till redan yrkesverksamma bör de inte begränsas av den ram som förordats för den grundläggande fritidsledarutbildningen. Tilläggsbidrag för lärares medverkan i praktiken behöver inte utgå, då deltagarna måste förutsättas redan ha omfattande praktisk erfarenhet av ledarskap.

#### *Estetiska specialkurser*

Utredningen anser att de estetiska specialkurserna inom folkhögskolan är en tillgång som kan utnyttjas på flera olika sätt och för flera olika syften. Grundläggande skall vara uppgiften att främja människors personliga och sociala utveckling. Verksamheten bör bedrivas så, att alla som kommer i beröring med den får en djupare förståelse för vad de olika konstarterna kan betyda för dem själva och i så stor utsträckning som möjligt stimuleras till egen verksamhet. För deltagarna i dessa kurser kan studierna bli inkörsport till en rad olika sysselsättningar. Några går vidare till studier inom något annat område, en del får uppgifter som ledare inom folkrörelsernas och studieförbundens verksamhet, andra blir utövande konstnärer inom sitt fack och en grupp söker sig till högre utbildning. Det är angeläget att elever med olika inriktningar studerar vid samma linje för att på det sättet ömsesidigt stimulera och berika varandra. De estetiska specialkurserna bör bereda plats för studier också av kunskapsstoff som inte uteslutande hör hemma inom de olika konstområdena.

#### *Bidrag till kurser i musik*

Utredningen föreslår att i fortsättningen statsbidrag till kurser i musik skall utgå motsvarande 4,0 lärartimmar per elevvecka till ungefärligen det antal elevveckor som läsåret 1974/75 fanns vid de längre specialkurserna i musik eller sammanlagt 20 000. Den tekniska konstruktionen av detta statsbidrag framgår av avsnitt 2.12.4. Den större

resurstilldelningen till de längre musikkurserna bör i fortsättningen inte, som hittills varit fallet, vara bunden till vissa skolor. Detta system har medfört att vissa skolor utan begränsning kunnat öka omfattningen av sina musiklinjer med bibehållande av det högre relationstalet, medan andra skolor som startat nya musiklinjer varit hänvisade till relationstalet 2,2. Utredningen föreslår därför att SÖ årligen får fördela de 20 000 elevveckor som berättigar till den högre resurstilldelningen mellan de folkhögskolor som ansöker härom. Skolorna kan sedan fritt använda de erhållna resurserna till kortare eller längre musikkurser. Utredningen anser att musikkurserna normalt inte bör omfatta en alltför stor del av det totala antalet elevveckor vid en och samma skola. Vid fördelningen av de 20 000 elevveckorna bör SÖ ta hänsyn till bl. a. de behov av musikkurser som gör sig gällande inom olika regioner och folkrörelser.

### 2.10 Folkhögskolans studieomdömen

Utredningen framhåller att folkhögskolans arbete bör präglas av samarbete. Konkurrens om omdömen och lärarnas värdering av arbetsresultaten kan försvåra det gemensamma arbetet. Det är utredningens uppfattning att man bör sträva efter en betygsfri skola och ett betygsfritt samhälle. På längre sikt borde studieomdömet kunna avskaffas. Så länge betyg och andra jämförbara instrument används för urval till högre studier och många av de studerande vid folkhögskolorna är beroende av studieomdömen bör dessa emellertid finnas kvar. Utredningen anser att studieomdömet främst skall utgöra en prognos för fortsatta teoretiska studier. Utredningen menar emellertid att jämte den allmänteoretiska begåvningen är samarbetsförmåga och vilja till ansvarstagande och utåtriktad verksamhet faktorer att räkna med även vid fortsatt utbildning. Varje folkhögskolas styrelse skall enligt utredningens mening även i fortsättningen kunna besluta att studieomdömen enligt en fyrgradig skala skall ges för kurser om minst 15 veckors längd och att lärarrådet skall avge omdömena. Om en studerande vill uppnå behörighet för högre studier måste han/hon emellertid gå fyra 15-veckorskurser eller — vilket utredningen bedömer som det vanligaste även i fortsättningen — två kurser om minst 30 veckor, under förutsättning att den studerande har grundskolekompetens vid folkhögskolestudiernas början.

Det står dock styrelserna fritt att på samma sätt som nu besluta att omdömen skall ges först sedan en studerande vistats en avsevärd tid vid skolan, t. ex. två årskurser. Det normala borde vara att de första 15 veckorna är omdömesgrundande men att de studerande inte tar ut sitt studieomdöme förrän tidigast efter 30 veckor. Styrelsen bör överväga i vilken utsträckning omdömena kan ersättas med intyg.

F. n. kan studieomdöme ges antingen som sammanfattande omdöme,

avseende samtliga ämnen, eller som delat omdöme, avseende den humanistisk—samhällsvetenskapliga gruppen, den matematisk—naturvetenskapliga gruppen samt eventuellt också annan ämnesgrupp som förekommer vid skolan. Utredningens förslag innebär att endast ett sammanfattande omdöme om den studerandes förmåga att bedriva studier skall förekomma. Det skall främst tjäna som prognos för fortsatta studier. Detta gäller även för specialkurser, t. ex. estetiska kurser.

Utredningens förslag är bl. a. föranlett av kravet på rättvisa mellan olika studerande som söker till fortsatt utbildning på sina omdömen. Den som har ett sammanfattande omdöme söker med en fyragradig skala, medan den som söker med tre omdömen söker med en tiogradig skala, eftersom det är omdömets genomsnitt som ger poängtalet, 2,0; 2,3; 2,6; 3,0 osv. Vid delade omdömen kan dessutom en del få en oproportionerligt stor tyngd, t. ex. ett omdöme i matematisk-naturvetenskapliga gruppen, som kan vara baserat på endast två ämnen. Dessutom blir gränserna mellan humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga ämnen allt mer konstlade, allt eftersom problemcentrerade studier över ämnesgränserna blir allt vanligare.

Även om prognosen skall gälla fortsatta teoretiska studier bör sociala faktorer, som utredningen menar vara värdefulla vid alla studier, vägas in vid omdömessättningen. Följande faktorer bör därför beaktas:

- förmåga till analys och bearbetning av stoff
- formella färdigheter och förbättring av dessa
- kunskapsnivån och förändringar under kursen
- förmåga till överblick
- förmåga att organisera studier
- ambition, uthållighet
- social förmåga, t. ex. samarbetsförmåga, ansvarstagande för gemensamt arbete.

För att underlätta för lärarråden att avgöra var den egna skolans omdömesnivå skall ligga i förhållande till övriga skolors bör ett normeringsinstrument ställas till de skolors förfogande som avger studieomdömen. Provet, som skall vara ett grupptest, genomgås vart tredje, eventuellt vart femte år.

På fritidsledarlinjerna, som inte främst förbereder för fortsatta studier utan är yrkesinriktade, skall studieomdömena ersättas av beskrivande intyg.

## 2.11 Befattningshavare

### *Läraryrket*

Utredningen bedömer att en akademisk grundexamen även i fortsättningen kommer att vara den vanligaste behörighetsgivande utbildningen för folkhögskollärare. Utredningen anser emellertid, att också personer som genom annan utbildning eller genom verksamhet i folk-

bildning och folkrörelsearbete, eller på annat sätt skaffat sig kunskaper och färdigheter som är tillräckliga för tjänsten, skall kunna antas som lärare. För behörighet till ordinarie eller extra ordinarie tjänst bör därutöver gälla, att den sökande skall ha avlagt examen på ämneslärarlinjen vid lärarhögskola eller på annat sätt skaffat sig motsvarande pedagogiska utbildning samt att han haft full tjänst som lärare under minst två år. Med tanke på skolformens särprägel bör minst 30 veckor av denna tjänstgöring ha fullgjorts vid folkhögskola.

I enlighet med vad som tidigare sagts föreslår utredningen, att den enskilda skolstyrelsen skall pröva behörigheten för extra, extra ordinarie och ordinarie lärare (avsnitt 2.13 § 38). Utredningen vill dock betona att en person som behörigförklarats som extra lärare inte skall kunna behörigförklaras som extra ordinarie eller ordinarie lärare utan genomgången lärarhögskola eller annan motsvarande pedagogisk utbildning. Om synnerliga skäl föreligger skall SÖ kunna ge dispens.

Då det gäller övningslärarnas behörighet vill utredningen dra följande slutsatser av tidigare förda resonemang. Övningslärare inom folkhögskolan har till stor del andra uppgifter än inom ungdomsskolan. Man bör sträva efter att avveckla begreppen "övningsämne" och "vissa lärare". Inom folkhögskolan borde alla lärare benämnas folkhögskollärare och ha samma status. Behörighet skulle ges dem som kunde dokumentera en viss generell kompetens inom ett angivet område och pedagogisk utbildning av viss omfattning.

Utredningen avser att återkomma till vissa av dessa frågor i sitt slutbetänkande som bl. a. kommer att behandla lärarutbildning.

### *Rektors arbetsuppgifter*

Enligt utredningens uppfattning bör många av de uppgifter som nu handhas av rektor kunna skötas av andra. Lämpligare än att tillskapa nya fasta tjänster är dock att skolorna får avgöra vilka som skall utföra arbetet. Resurser bör ges för att arbetet skall kunna utföras, men lärarrådet fördelar uppgifterna.

Utredningen anser att rektor i framtiden i första hand bör ha en ledande och samordnande funktion. På samma sätt som lärarna inte endast skall förmedla innehållet i ett läromedelspaket utan hjälpa de studerande att klarlägga problem och föra dem in i ett samtal, skall rektor inte bara vara handläggare och verkställare av beslut, utan en person som aktualiserar problem, som är angelägna att lösa för alla som arbetar på skolan.

För att rektor skall kunna fungera som inspiratör och samordnare bör de administrativa delarna av arbetet rationaliseras så långt som möjligt.

Särskild utbildning eller fortbildning för folkhögskolerektorer finns inte, om man undantar de rektorskonferenser som SÖ anordnar årligen.



Inom ramen för den skolledarutbildning som SÖ planerar, bör även folkhögskolerektorernas utbildningsbehov kunna tillgodoses. Utredningen återkommer till utbildnings- och fortbildningsfrågorna i sitt slutbetänkande.

#### *Behörighet och anställningsförhållanden för rektor*

Den som är behörig till ordinarie lärartjänst vid folkhögskola är också behörig för rektorstjänst.

Utredningen menar emellertid att för de skolor som har internat, är detta av så stor betydelse för skolans verksamhet, att en tillträdande skolledare bör ha god kännedom om internatets problem och möjligheter. Utredningen anser att även erfarenhet av annan internatverksamhet än folkhögskolans kan vara värdefull, t. ex. från terapeutiska samhällen, kursverksamhet i studieförbundens regi eller gymnasieinternat beroende på skolans inriktning och studerandegrupper.

Behörighetsbestämmelserna för rektorstjänst föreslås bli desamma som för ordinarie lärartjänst med tillägget att sökande till rektorstjänst på skola med internat skall ha minst ett års erfarenhet av internatverksamhet. Rektor skall även i fortsättningen delta i det direkta pedagogiska arbetet, men styrelsen bör få avgöra omfattningen av detta arbete. Vidare föreslås vidgade möjligheter för rektorer att återgå till lärartjänst, om de så önskar. Utredningens syn på detta utvecklas närmare i avsnitt 2.12.

#### *Kuratorer*

Det är utredningens uppfattning att socialt ansvarstagande skall vara en självklarhet för alla som arbetar på folkhögskola som anställda eller kursdeltagare. Ändå kan det finnas behov av medarbetare med speciell utbildning och kännedom om samhällets möjligheter. Utredningen föreslår därför att en kuratorsresurs ställs till skolornas förfogande för att bekosta kurativt arbete, som utförs av lärare eller personer verksamma utanför skolan. Även i fortsättningen skall undervisningstimmar kunna omvandlas till kuratorstimmar. Förutsättning för beräkning av de kurativa resurserna bör vara, att de flesta studerande inte är i behov av kontinuerligt stöd av kurator men att många befinner sig i en uppbrots- eller omställningssituation, som gör att de tillfälligt kan behöva sakkunnig hjälp. Då det gäller studerande som sökt sig till skolan genom förmedling av social myndighet eller vårdinstitution, bör skolan före antagningen ställa krav på, att det skall finnas kurator eller läkare som är beredd att ge hjälp om så skulle behövas.

#### *Syo-funktionärer*

Då behovet av syo ökat utöver de resurser som AMS kan ställa till förfogande, föreslår utredningen att en syo-resurs ställs till skolornas

förfogande på samma sätt som för det kurativa arbetet. Resursen kan användas till att anställa syo-konsulent eller att låta lärare göra syo-arbete i tjänsten. Utredningen betonar dock vikten av att det värdefulla arbete som AMS utför i samarbete med skolorna inte minskar.

## 2.12 Folkhögskolornas ekonomi

### 2.12.1 Nuvarande förhållanden

Undervisningen vid folkhögskolorna skall vara kostnadsfri för deltagarna. Den avgift de betalar är en större eller mindre del av kostnaden för inackordering. Till största delen behöver folkhögskolorna intäkter från annat håll; statsbidrag, bidrag från landsting och andra kommuner, tillskott från huvudmannen om denne inte är kommun samt eventuellt bidrag från andra än huvudmannen.

#### *Statsbidrag till undervisningspersonal*

Staten bidrar med 100 % till kostnaden för lärares och rektors lön, förutsatt att antalet lärartimmar per deltagare och kursvecka håller sig inom vissa ramar. Avgörande för denna lärartäthet är ett relationstal, som för huvuddelen av folkhögskolornas verksamhet fastställts till 2,2 (lärartimmar per deltagarvecka). Inom denna totalram per kurs eller arbetsår kan den enskilda skolan i princip variera lärartätheten såväl mellan olika kurser som inom olika avdelningar av en och samma kurs. Särskild musikundervisning kräver i de flesta fall en större lärartäthet än vad huvudregeln ger. Därför har ett tiotal skolor för sådan undervisning fått ett högre relationstal. Likaså har en specialkurs i samisk och nordisk slöjd vid Samernas folkhögskola fått ett högre relationstal. Senare har regeringen medgivit att för undervisning i samiska språk vid skolan i Jokkmokk får under budgetåret 1976/77 användas en lärartäthet som motsvarar relationstalet 4,0. För undervisning av handikappade har försöksvis stöd lämnats till skolorna i form av ökad lärartäthet. År 1975 tillkom ett nytt bidrag för utbildning av ungdoms- och fritidsledare.

Statsbidraget till lärarlönerna inkl. sociala tillägg är således knutet till volymen bidragsberättigade lärartimmar och inte till vissa belopp. I volymen lärartimmar för vilka statsbidrag ges får också inräknas tjänstgöring som handledare i statsbidragsberättigad studiecirkel. Till denna grupp av statsbidrag räknas också bidrag till kombinerade tjänster som folkhögskollärare och bildnings-/ämneskonsulent.

För att ytterligare utveckla samarbetet mellan folkhögskolan, studieförbund och andra vuxenutbildningsanordnare utgår sedan budgetåret 1974/75 ett särskilt bidrag. Bidraget ges i form av ett antal undervisningstimmar under förutsättning att skolan bidrar med lika många

timmar ur sin tilldelning enligt 2,2-regeln. Slutligen ger staten bidrag till de lönebikostnader som faller på lärare och rektor samt personal för syo- och kuratorsverksamhet i den mån deras tjänstgöring utgörs av omvandlade lärartimmar. Det gäller avgifter till sjukförsäkring, försäkring för tilläggs pension samt allmän arbetsgivaravgift.

#### *Statsbidrag till administrativ personal*

Rektors och filialföreståndares löner behandlas som lärarlöner. Den som förestår en filialfolkhögskola har utöver sin lärarlön och nedsatt undervisningsskyldighet ett särskilt arvode, som tidigare motsvarade två veckotimmar, men som nu är ett fast belopp.

För att ge olika folkhögskolor en minimistandard av viss annan personal ("kringpersonal") än lärare infördes år 1967 ett statsbidrag avsett för bibliotekarie, biträdeshjälp, institutionstekniker samt för skolhälsovård. Önskemål om statsbidrag till kurativ verksamhet samt studie- och yrkesorientering tillgodosågs till viss del genom att år 1972 möjligheter infördes att omvandla lärartimmar för detta.

#### *Statsbidrag till annan personal*

I samband med undervisning av handikappade deltagare finns möjligheter till statsbidrag för ytterligare personal. I syfte att i möjligaste mån eliminera handikappet i studiesituationen ger staten bidrag till personlig assistans. I första hand är bidraget avsett för hjälp åt svårt rörelsehindrade, men kan även gälla tolkar för hörselskadade och lek-törshjälp åt synskadade samt hjälp åt psykiskt utvecklingsstörda och f. d. hjälpklass elever.

Svårt rörelsehindrade behöver förutom personlig assistans även en omfattande vårdarservice. Sedan år 1970 kan handikappade deltagare erhålla vårdartjänst genom Styrelsen för vårdartjänst. Vårdartjänsten omfattar hjälp med de funktioner i den dagliga livsföringen, som den handikappade inte klarar själv. Vidare finns sedan år 1970 ett bidrag till särskilda åtgärder för vissa handikappgrupper. Det är avsett till sådana extra kostnader som är angelägna och inte täcks av andra statsbidrag. Hit hör kostnader för fritidsledare, läkare, sjuksköterska, psykolog, speciella kurativa åtgärder, särskild pedagogisk ledning samt vissa rese-kostnader.

#### *Statsbidrag till pedagogisk och teknisk utrustning*

1965 års statsbidragsutredning fann det angeläget att skolorna kunde rustats upp när det gällde pedagogisk utrustning. Tre nya bidragsmöjligheter tillkom därför. Till pedagogisk utrustning som litteratur, tidningar, tidskrifter och förbrukningsmateriel utgår ett årligt bidrag som varierar i proportion till verksamhetens omfattning men inte i förhållande till penningvärdets förändring. För skolor med särskilda behov av

teknisk och pedagogisk utrustning utgår likaså ett statsbidrag för stadigvarande undervisningsmaterial. Ur detta anslag tas också bidrag till kostnader för tekniska anordningar för handikappade. Slutligen finns sedan år 1967 möjligheter till bidrag för första uppsättning stadigvarande undervisningsmaterial inom ramen för byggnadsanslaget. Det kan ges även för väsentlig anskaffning, som föranleds av att undervisning i kurs läggs om eller utvidgas, och ges med hälften av beräknad kostnad enligt särskild normalutrustningslista.

#### *Statsbidrag till anläggningskostnader*

Sedan år 1958 kan skolorna få statsbidrag till byggnadsarbeten. Statsbidrag kan beviljas för dels byggnadsarbeten, dels inredning av och inventarier till elevbostäder och dels för förvärv och iordningställande av befintlig byggnad och för uppförande av provisoriska lokaler. När det gäller byggnadsarbeten kan bidrag ges för såväl ny-, till- som ombyggnad för att skaffa skollokaler och bostäder för både lärare och kursdeltagare. Innan skolan söker bidrag skall SÖ göra en lokalbehovsprovning.

Bidrag till kostnader för permanenta lokaler kan utgå med högst 75 % av särskilt beräknade bidragsunderlag, beroende på typen av byggnadsarbete. Även för inredning och inventarier kan bidrag beviljas med högst 75 % av de beräknade kostnaderna.

Hittills har statsbidrag ur byggnadsanslaget i huvudsak endast beviljats rörelseskolor, som enligt SÖ:s årliga inventering av byggnadsbehovet har ett medelsbehov på ca 60 % av totalt ca 90 milj. kr. Det årliga anslaget är f. n. 6 milj. kr.

Sedan mitten av 1960-talet har AMS beviljat statsbidrag till byggnadsarbeten på folkhögskolor. Storleken på bidragen har varierat mellan olika år beroende på sysselsättningsläget.

Ur anslaget Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor kan även disponeras medel till tekniska anordningar och hjälpmedel för att underlätta handikappades skolvistelse. Det gäller framför allt sådana insatser som inte kan täckas genom byggnadsanslaget, t. ex. asfaltering, signalanordningar, hörselslingor etc. I dessa fall är bidragsprocenten 100. Tillsammans med bidrag för viss pedagogisk utrustning anslogs, som nämnts, budgetåret 1974/75 ca 300 000 kr. för dessa ändamål.

#### *Statsbidrag till finansiella kostnader (saneringsbidrag)*

För perioden 1964—1967 hade ett provisoriskt driftbidrag med totalt 13 milj. kr. beviljats folkhögskolorna. I samband med riksdagsbeslutet år 1966 uttalades, att främst rörelseskolornas läge skulle beaktas.

Statsbidragsutredningen ansåg det vara värdefullt om den perma-

nenta statsbidragsförstärkningen ”kunde kombineras med ett övergångsvis utgående saneringsbidrag”.

Från budgetåret 1967/68 tillkom också detta saneringsbidrag med 2 milj. kr. årligen under en femårsperiod. 33 skolor har delat på anslagen 10 milj. kr. med ett genomsnitt på 303 000 kr. Beviljade bidrag varierar mellan 50 000 och 850 000 kr. per skola. Efter periodens utgång har 1 milj. kr. om året anslagits i avvaktan på folkhögskoleutredningens förslag.

#### *Statsbidrag till vissa folkhögskolor*

I tre fall har statsmakterna av olika skäl gått in med bidrag direkt till tre folkhögskolor: Biskops Arnö, Samernas folkhögskola och Finska folkhögskolan i Sverige.

För Biskops Arnös del betalas sålunda ersättning till domänverkets fond för den mark som upplåts till folkhögskolan. Ersättningen är ca 3 500 kr. per år.

Samernas folkhögskola får sedan budgetåret 1974/75 stöd för att kunna fortsätta verksamheten och vidareutveckla arbetet. Förstärkningsanslaget ges som ersättning för bortfallande landstingsbidrag vid verksamhet mellan 1 701—3 110 elevveckor. Det är 25 kr. t. o. m. år 1976 och därefter högst 75 kr. per elevvecka.

För att möjliggöra driften av Finska folkhögskolan ges slutligen också direkt statsstöd till den från dess start år 1973. Beloppet för de båda senare skolorna var budgetåret 1975/76 450 000 kr., som fördelades dem emellan av SÖ med hänsyn till årets ekonomiska resultat.

#### *Landstingsbidrag*

Den största delen av landstingens stöd går i första hand till de egna skolorna och utgör mellanskillnaden mellan deras kostnader och deras intäkter i form av deltagaravgifter och statliga bidrag.

Anslagen till de egna skolorna var år 1974 sammanlagt 43,5 milj. kr. till driftkostnader och 10,6 milj. kr. till kapitalutgifter; av detta avsåg 8,1 milj. kr. fastigheter. Enligt landstingsförbundets sammanställning varierar anslagen för driften år 1974 mellan 1,9 och 0,3 milj. kr. per skola med ett medeltal på ca 906 000 kr. Kapitalanslagen pendlar mellan 0 och 2,2 milj. kr. med ett genomsnitt av ca 221 000 kr.

Landstingsförbundet utfärdade år 1972 en rekommendation om interkommunala ersättningar. Den innebär att en elevs hemlandsting skall ta på sig kostnader för elever som utbildar sig vid landstingsägda skolor utanför det egna landstingsområdet. Beloppet är fr. o. m. den 1 juli 1976 100 kr. per elevvecka. Med smärre förbehåll har landstingen antagit rekommendationen.

Frågan om landstingens stöd till rörelseskolor är mera komplicerad. Den nämnda rekommendationen föreslår visserligen samma belopp, 100

kr. per elevvecka, som bidrag till icke landstingsägda folkhögskolor från elevs hemlandsting, men med tillägget "i de fall vederbörande landsting beslutat stödja icke landstingsägda folkhögskolor utanför det egna landstingsområdet". Några landsting avvisade detta förslag om clearing och övriga godtog rekommendationen, men tio landsting med det viktiga förbehållet om ömsesidighet. Anslutningen gav med då aktuell omfattning ett genomsnittligt stöd för år 1973 på ca 45 kr. per elevvecka till icke landstingsägda folkhögskolor utanför det egna området.

Landstingen ger slutligen också bidrag till rörelseskolor inom det egna landstingsområdet. År 1972 var detta driftbidrag 13 milj. kr. Rekommendationens belopp på 100 kr. per elevvecka sägs tjäna som riktpunkt för beräkningarna även om man ännu inte uppnått detta.

### *Primärkommunala bidrag*

Primärkommunernas insatser gäller endast skolor inom kommunen. I ett par fall är kommunen själv huvudman och får då hela ekonomiska ansvaret. I övriga fall är det enbart rörelseskolor som kan räkna med stöd av varierande omfattning. Till dessa skolor anslogs exempelvis för budgetåret 1972/73 2,2 milj. kr. från primärkommuner enligt sammanställning gjord inom utredningen.

### *Beräkning av bidragsunderlag*

Statsbidrag ges i vissa fall i proportion till verksamhetens omfattning t. ex. för lärarlöner och kringbidrag. Det grundläggande måttet är elevvecka, dvs. antal kursveckor multiplicerade med antal kursdeltagare.

Enligt SÖ:s anvisningar till statsbidragsförordningen kan en kursvecka vara fem, sex eller sju läsdagar, om undervisningen omfattar minst 24 timmar. En kurs räknas som veckokurs om den är 5—7 dagar. Kursdagar färre än fem och utöver jämna veckor räknas som femtedelar av en vecka.

Deltagare i en kurs är den som varit närvarande minst en dag men också sådana deltagare som antagits, bekräftat att de tänker komma men uteblivit utan att i så god tid lämna återbud att skolan kunnat anta ersättare. Regeln — som tillkommit för att skolan skall veta tillgängliga resurser vid planeringen — för med sig att studieavbrott efter kursstart inte påverkar antalet bidragsberättigade elevveckor och därmed inte heller timtilldelningen.

Produkten av antalet på detta sätt beräknade kursveckor och deltagare blir det antal elevveckor som i sin tur skall multipliceras med relationstalet (oftast 2,2) varefter man får antalet bidragsberättigade lärartimmar för kursen.

Beräkningen av bidragsunderlaget elevveckor för kringbidrag och pedagogiskt bidrag görs på samma sätt med två undantag. Enligt förord-

ningen får dels ämneskurser kortare än en vecka inte medräknas i underlaget, dels får endast hela och inte bråkdelar av elevveckor tas med.

#### *Rektors och lärares tjänstgöringsskyldighet*

Tjänstgöringsskyldigheten för rektor och lärare regleras genom folkhögskoleförordningen och genom avtal och uttrycks i undervisningstimmar à 40 minuter.

För rektor och filialföreståndare reduceras antalet undervisningstimmar av SÖ från stadgade 18—22 timmar med hänsyn till omfattningen av administrativa uppgifter. SÖ utgår vid sitt beslut i huvudsak från administrationens omfattning föregående år, allt uttryckt i totalantal elevveckor, antal linjer och ämneskurser samt omfattningen på lärarnas studiecirkeltjänstgöring, men tar också hänsyn till planerade förändringar.

Den nedsättning som bedömningen leder till skall ses som en "administrativ resurs" för skolan. Det innebär att delar av den kan delegeras till en eller flera lärare mot att rektor undervisar mer. SÖ menar, att rektor av olika skäl måste undervisa lägst 240 tim. per år. Om nedsättningen blir större måste alltså administrativa uppgifter delegeras och medföra uppdelning av nedsättningen.

Den normala undervisningsskyldigheten för ämneslärare med full tjänst är f. n. 24 tim. per vecka eller 816 tim. per år om vinterkursen är 34 veckor. För "vissa lärare" (tidigare övningslärare) är undervisningsskyldigheten 960 tim. per arbetsår. I det fall "övningsämnena" ingår i ämneslärarnas tjänst, skall undervisningsskyldigheten ökas i vissa proportioner till mängden övningstimmar. Högst en tredjedel övningsundervisning får dock ingå i en ämneslärares tjänst.

Ämneslärare och rektor kan vidare fullgöra upp till hälften av sin tjänstgöringsskyldighet som handledare i studiecirkel. De är också skyldiga att undervisa vid ämneskurser och tjänstgöra 42 veckor per arbetsår.

Slutligen kan det ingå fyllnadstjänstgöring vid statlig eller statsunderstödd skola inkl. kommunal vuxenutbildning i ämneslärares tjänst. Den som tjänstgör vid löntagarorganisationernas statsunderstödda centrala kursverksamhet får räkna in också detta i tjänsten.

#### *2.12.2 Utgångspunkter för ett nytt statsbidragssystem*

Utredningen konstaterar att det är svårt att beskriva folkhögskolornas ekonomi. Svårigheten ligger bl. a. däri att skolornas huvudmannaskap, deras storlek i fråga om lokalkapacitet och verksamhetsvolym samt inriktningen har stor betydelse för ekonomin. När utredningen beskriver skolornas ekonomi är metoden därför mer resonerande. Utifrån

en vald befintlig skola diskuterar utredningen de variationer som kan förekomma i kostnader och intäkter.

Erfarenheterna av denna värdering, slutsatserna från tidigare kapitel om hittillsvarande och önskvärd utveckling av folkhögskolan samt en bedömning av skolornas ekonomiska situation har lett utredningen till några grundläggande utgångspunkter för förslagen.

Sammanfattningsvis har dessa utgångspunkter för det första varit förhållandet att skolorna sinsemellan är mycket olika även inom resp. "grupp" (rörelse- resp. landstingsskolor). Utredningen menar vidare att bidragssystemet inte bara skall anpassas till dagens situation utan också ge utrymme för och stimulans till vidare utveckling av pedagogiska metoder, arbetssätt och kurstyper. Ökningen av antalet kortare kurser är också positiv bl. a. därför att skolorna därigenom ofta når grupper, som annars inte skulle komma i kontakt med skolformen. Ett nytt bidragssystem måste därför möjliggöra en friare fördelning av resurserna mellan kurstyper av olika slag.

En ytterligare utgångspunkt är att erfarenheterna är positiva av det nu rådande systemet med skolornas friare disposition av lärareresurserna. En förändrad pedagogisk situation med nya arbetsformer gör det nödvändigt att ytterligare schablonisera statsbidraget. Vidare anser utredningen att den tidigare genomgången klart visar att sanerings- och byggnadsbidragen inte fungerat tillfredsställande och att resurserna därför bör omvandlas och i annan form komma skolorna till godo.

Utgångspunkten vid utredningens behandling av rörelseskolorna har varit att deras unika möjligheter i dagens liksom i framtidens folkhögskola inte får minskas av ekonomiska hinder genom t. ex. en missgynnande schablonisering av statsbidragen. Ett uttryck för den uppfattningen är bl. a. det förslag till särskild lånefond för folkhögskolor som framläggs i det följande.

Slutligen är en utgångspunkt den totala kostnadsramen. Både enligt direktiv och utredningens uppfattning måste förändringar av bidragens konstruktion i stort rymmas inom nuvarande ramar.

### 2.12.3 Bidragsförändringar

#### *Utjämningsbidrag*

Utredningen har funnit att övervägande skäl talar för att det är riktigast att ha samma bidrag till skolor med olika typ av huvudman, och att statsbidraget därigenom endast anknyter till verksamhetens omfattning. Därför föreslås att de bidrag som f. n. tillfaller rörelseskolorna ökas med 5,7 milj. kr. och förs samman med övriga bidrag i det nedan föreslagna schablonbidraget. Det är också utredningens mening att denna likformighet i statens bidrag borde — särskilt efter den föreslagna förstärkningen till landstingsskolorna — kunna leda till att landstingen



mera enhetligt sluter upp kring landstingsförbundets rekommendation om bidrag till rörelseskolorna.

#### *Bidrag till administrativa resurser*

Bidraget till administrativa resurser ("kringbidraget") har visat sig vara ett gott tillskott för skolorna. Genom den förändring av kursstrukturen som ökningen av andelen korta kurser innebär, har bidraget dock visat sig vara otillräckligt då det upphör för en volym över 5 100 elevveckor och dessutom vid tillkomsten avsåg kurser av vinterkursstyp. Vidare har bidraget inte i tillräcklig omfattning följt löneutvecklingen och inte heller medfört kompensation för ökade sociala kostnader. Vissa förstärkningar har dock tillkommit på den administrativa sidan genom SÖ:s sänkning av rektors undervisningsskyldighet och genom möjligheten att omvandla lärartimmar till t. ex. kurators-, syo- och kontaktverksamhet. Därigenom har dock mängden detaljbestämmelser kring bidragen ökat.

Utredningen föreslår därför att — räknat i nuvarande belopp — skolorna tillförs resurser motsvarande mellan en halv och en kontoristtjänst, för att skolledning och lärare skall avlastas vissa rent kamerala uppgifter. Den totala kostnaden för detta blir ca 35 000 kr. per skola och läsår eller 4 milj. kr. totalt. Jämsides med detta ökade bidrag, som enligt utredningens uppfattning är ett minimum, skall ses den i det följande föreslagna resurs som skapas genom en ökad flexibilitet i bidrags- och personalanvändning.

Till denna grupp av resurser hör också kurator samt studie- och yrkesorienteringen. Som tidigare har framgått föreslår utredningen, att resurser för kurators- och syoverksamhet skall tillföras folkhögskolorna i ungefärlig omfattning av en fjärdedels tjänst per skola. Kostnaderna för detta blir ca 15 000 kr. per skola och läsår eller totalt 1,7 milj. kr. vilket föreslås som ökning av folkhögskoleanslaget.

#### *Kontaktverksamhet*

De kombinerade tjänsterna belastar folkhögskolorna där de är placerade med hela lönen, men enligt det föreslagna bidragssystemet skulle bara folkhögskoledelen (ca en tredjedel) ge bidrag via antalet elevveckor. I det tidigare har emellertid utredningen motiverat och föreslagit att de nuvarande 22 kombinerade tjänsterna avvecklas. De därigenom disponibla resurserna — förstärkta för att öka denna verksamhet av kontaktytor mellan folkhögskola och folkbildningsarbete — tillförs i stället samtliga skolor. Som genomsnittligt mått på omfattningen angavs cirka en tredjedels lärartjänst.

Vid kostnadsberäkningen skall hänsyn tas dels till den del av de nuvarande tjänsterna som belastar folkhögskoleanslaget men avser konsu-

lentarbete, ca 1 172 000 kr., dels till de 200 000 kr. som redan är anslagna för kontakt- och konsulentverksamhet eller tillsammans 1 372 000 kr. Den totala kostnaden beräknas till 3 037 000 kr., vilket leder till en anslagsökning på 1 665 000 kr.

#### *Kulturarbetare på folkhögskolan*

Tidigare har utredningen föreslagit att kulturarbetare skall kunna arbeta vid folkhögskolorna antingen som lärare eller i annan form. Då frågan om konstruktionen icke kan lösas enbart i detta sammanhang, avstår utredningen från att föreslå hur kostnaderna för detta skall täckas.

#### *Tolkutbildning*

SÖ:s arbetsgrupp för tolkutbildning föreslår att utbildningen av kontakttolkar för invandrare skall ske bl. a. på folkhögskolor. Extra resurser föreslås i form av högre lärartäthet och utrustnings- och studieresebidrag. Även denna typ av specialutbildning med extra resurser kan infogas i utredningens modell. Några resurser har inte beräknats i utredningens kostnadsförslag.

#### *Rektorstjänsterna*

Tidigare har utredningen motiverat behovet av resurser för att göra det möjligt för folkhögskolans rektorer att återgå till lärartjänst om de så önskar. Det normala torde vara att om avgående rektor söker en ledig lärartjänst får han denna, men med tanke på den friare meritvärdering som råder inom skolformen, kan även fall tänkas där rektor inte får sökt tjänst. Denna situation torde dock mycket sällan inträffa men är självfallet otillfredsställande för den som drabbas.

Utredningen menar att en trygghetsgaranti för rektor måste finnas på denna punkt. Därför föreslås att SÖ bemyndigas fördela medel motsvarande ett antal tjänster utöver gängse lärartilldelning. Det innebär att skolan tillföres ett extra statsbidrag som motsvarar kostnaderna för den lärartjänst, som den avgångne rektorn uppehåller. När en vakans uppstår förutsätts verksamheten organiseras så att kostnaderna för den förutvarande rektorns lärartjänst ryms inom det ordinarie bidraget, varför extraresurserna skall upphöra. Detta sker också om vederbörande får tjänst på annan skola. Behovet av denna typ av extraresurs torde bli ringa och beräknas till två per år.

I det följande föreslår utredningen under avsnittet Bidragsdifferentiering också förstärkningar till musikkurser och handikappades folkhögskolestudier.

#### 2.12.4 Nytt schablonbidrag

##### *Bidragskonstruktion*

Utredningen anser att systemet för lärarlönebidrag fungerat bra och bör kunna utvecklas ytterligare. Sedan statsbidragsreformen år 1966 genomfördes, har en rad nya bidrag tillkommit. Även om de är relativt små, kräver de stora administrativa insatser på både lokal och central nivå. Utredningen anser att bidragssystemet skall vara enkelt och önskar därför så få typer av särskilda anslag som möjligt. Utgångspunkterna för utredningens förslag om en delvis ny bidragskonstruktion är gällande lärartäthet om 2,2 timmar per elevvecka samt nuvarande kostnadsram förstärkt med de, i det tidigare motiverade, anslagsförändringarna. Utredningen menar, att som norm bör rådande lärartäthet gälla även om inom skolans totala ram förskjutningar kan och bör göras. Den totala lärartätheten bör därför fortfarande motsvara 2,2 lärartimmar per elevvecka. Vad gäller anslagsramen består den för budgetåret 1975/76 av lärarlönebidrag inkl. sociala kostnader på 124 889 000 kr., övriga driftbidrag 28 092 000 kr., speciella bidrag 8 450 000 kr. eller tillsammans 161 431 000 kr. Till detta skall läggas föreslagna förstärkningar på 13 065 000 kr., vilket blir 174 496 000 kr. Om detta ställs i förhållande till det antal elevveckor, 575 000, som genomfördes verksamhetsåret 1974/75 blir det 303: 47 kr. per elevvecka.

Då den dominerande kostnaden (ca 77 %) i statens bidrag är lärarlönerna bör även i fortsättningen den genomsnittliga lärarlönekostnaden utgöra beräkningsgrunden. F. n. används i statens budgetsammanhang såsom beräkningsgrund för lärarlönekostnaden lönen för en ordinarie lärare i lägsta löneklassen (AT 12:0), medan t. ex. AT 12:2 används som schablon i primärkommunala budgetberäkningar. I det system som föreslås, är det viktigt att beräkningsgrunden lärarlönekostnaden blir den genomsnittliga lönen för lärarna. I utredningens förslag har dock i fortsättningen använts samma schablon som SÖ använder. Den nya schablonen bör konstrueras så att statsbidrag ges i förhållande till verksamhetsvolym uttryckt i elevveckor. Varje elevvecka skall alltså berättiga till en del av en lärarlönekostnad. Genom att modifiera den andelen kan sedan hänsyn tas till de övriga statsbidrag som ingår i schablonbidraget eller skall föras dit som förstärkningar. Inom ramen för ett på detta sätt framräknat totalbidrag får resp. skola själv fördela medlen på personal, materiel och kapitalkostnader.

Efter att resurser för bidrag till musikutbildning, handikappkurser, fritidsledarutbildning samt för folkhögskolorna i Jokkmokk och Haparanda frändragits återstår 164 458 000 kr. Sätts detta belopp i relation till antal elevveckor samt kostnaden för en genomsnittlig lärare, blir resultatet ett schablonbidrag som skulle utgå med 0,0036 lärarlönekostnader per elevvecka.

Som exempel kan tas en skola med ett genomsnitt av 5 044 elevveckor per år (beräknat genomsnitt budgetåret 1974/75). Detta värde multipliceras med resursfaktor 0,0036 vilket ger 18,16 "resursbidrag". Dessa multipliceras därefter med SÖ:s beräknade lärarlönekostnad som f. n. är 79 934 kr. och resulterar i ett totalt statsbidrag på 1 451 601 kr. I nu gällande system skulle den här skolan fått 11 097 lärartimmar vilket motsvarar ett bidrag på 1 085 308 kr., vartill skall läggas kringbidrag med 201 612 kr. samt pedagogiskt bidrag med 19 286 kr. eller totalt 1 306 207 kr. De 145 394 kr. som den föreslagna konstruktionen ger utöver nuvarande system, är dels skolans andel av de statsbidrag som nu tilldelas efter ansökan, t. ex. sanerings- och byggnadsbidrag, dels det påslag som gjorts för ökade administrativa resurser samt den höjning som föreslagits för likställdhet mellan skolorna.

Den stora förändringen är att medan en skola av denna genomsnittliga omfattning nu tilldelas 13,6 lärare plus bidrag till kringpersonal och materiel får skolan i det föreslagna systemet motsvarande 18,16 "resurser" som kan användas relativt fritt i avvägningen mellan lärare, assistentpersonal eller materielanskaffning på olika kurser. Dock skall totalramen även i fortsättningen motsvara nuvarande lärartäthet 2,2.

En komplikation i detta sammanhang utgör dels det stora antal studiecirkeltimmar som ingår i ämneslärarnas tjänst, dels de s. k. kombinerade tjänsterna. Som utredningen tidigare anfört är båda funktionerna av stor betydelse och bör bevaras.

F. n. fullgör folkhögskollärarna ca 55 000 timmar som handledare i studiecirkel. Då grundenheten i det föreslagna systemet är elevveckor, måste dessa undervisningstimmar omräknas till elevveckor varefter den föreslagna schablonen kan användas. I och för sig medför detta ett större bidrag till skolan, än vad som motsvarar kostnaderna för rena lärartimmar. Då bör här observeras att större delen av dessa timmar fullgörs på kvällstid och därför enligt avtal berättigar till ett 20-procentigt tjänstgöringstillägg till ett tänkt timmarvode (timmarna fullgörs inom tjänsten). I många fall belastar cirkeltjänstgöringen folkhögskolan när det gäller administration samt lokal- och materialanvändning.

Då den nya schablonen i runda tal till en fjärdedel utgörs av andra kostnader än lärarlöner, är det enligt utredningens mening väl motiverat att omräkna cirkeltimmar till elevveckor och därmed infoga dem i statsbidragsmodellen. Så har också gjorts i de belopp som här används.

Vidare föreslår utredningen att de tre separata bidrag som f. n. går till Biskops Arnö, Samernas folkhögskola och Finska folkhögskolan även i fortsättningen skall ligga utanför det ordinarie bidragssystemet och behandlas separat. Till denna kategori bör också föras de medel som i form av ökad lärartäthet ges till Samernas folkhögskola för vissa

ämneskurser. Bidraget bör således omvandlas till kontantbidrag och redovisas särskilt.

### *Bidragsdifferentiering*

Vissa typer av kurser kräver en större lärartäthet än huvuddelen av skolornas verksamhet. Detta har t. ex. lett till att extra resurser idag ges för handikappade och vissa musikutbildningar för att bl. a. lärarinsatsen skall kunna ökas per kursdeltagare. Det föreslagna schablon-systemet gör det möjligt, att på ett enkelt sätt ge tilläggsresurser till sådan verksamhet som anses böra få det. I ovanstående förslag har nämligen varje elevvecka räknats ograverad som bidragsunderlag. Genom att multiplicera varje elevvecka med en faktor, kan naturligtvis bidragsunderlaget varieras och därmed storleken på statsbidraget.

Som utredningen framhållit, kan inte bidragen till den särskilda verksamheten som bedrivs i form av musiklinjer och kurser för handikappade samt fritidsledarlinjer bakas samman med den stora schablonen. Det är rimligt att dessa bidrag går direkt till den verksamhet de är avsedda för. Utredningen menar att just musikutbildningen och fritidsledarutbildningen bör få vissa extra resurser av nuvarande omfattning för att kunna fungera. Detsamma gäller det extra stödet till handikappades folkhögskolestudier.

Utredningen menar dock, att det måste förekomma en viss kontroll av expansionen. Dessa speciella inslag på skolorna får ej tillåtas bli en buffert som varierar med svängningarna på de allmänna kurserna. I den mån som speciella kurser skall ha särskilda statsbidrag bör också antalet elevplatser fastställas av statsmakterna vid varje års budgetbehandling. Så sker numera för tilläggsbidraget till fritidsledarutbildningen och det bör enligt utredningens mening göras även för musikutbildningen. För att utredningens avsikter beträffande handikappades folkhögskolestudier skall kunna få effekt bör även tilläggsbidraget för dessa fastställas årligen. För samtliga dessa utbildningar bör vidare gälla, att den fasta kopplingen till angivna skolor som nu råder mjukas upp. Det kan ske genom att SÖ vid den årliga fördelningen av tillgängliga elevplatser — uttryckta i elevveckor — kan destinerar dessa till olika skolor, regioner, typ av kurser etc. Rimligtvis kommer de skolor som nu inrättat t. ex. särskilda musiklinjer att behålla huvuddelen av antalet platser, men en relativt stor andel bör kunna fördelas utanför den gruppen för att på så sätt sprida i detta fall musikutbildningen. Kurser för musikstuderande och handikappade bör heller inte utgöra en för stor andel av skolans totala kursvolym.

Vad gäller musikutbildningen har tio skolor i dag högre relationstal än 2,2 (2,8 — 4,0 — 8,0). Om man här bortser från utbildningen av musikinstruktörer vid Framnäs och Ingesund — totalt ca 4 600 elevveckor med 8,0 — genomfördes vid de olika musiklinjerna totalt 19 674

elevveckor verksamhetsåret 1973/74, varav 3 860 på ämneskurser. De fem skolor som hade relationstalet 4,0 svarade för 9 918 och 2,8-skolorna för resterande 9 756 elevveckor. Utöver detta genomfördes som framgått i tidigare kapitel musikutbildning med ordinarie relationstal 2,2 plus eventuellt omfördelade timmar. På längre sådana kurser genomfördes ca 4 000 elevveckor vartill kommer kortare kurser.

Vad först gäller omfattningen av antalet platser — musikelevveckor — menar utredningen, att det stora intresse för dessa utbildningar som finns bör ses som uttryck för de behov som föreligger hos enskilda, folk-rörelser och samhälle, också dokumenterat i flera framställningar från olika skolor om höjt relationstal. Samtidigt har utredningen ovan markerat sin uppfattning, att en expansion av speciallinjerna icke får ske okontrollerat. Detta gäller av både pedagogiska och ekonomiska skäl. En viss ökning kan dock vara rimlig. Vid bedömningen av dess storlek kan konstateras, dels att statsbidrag till ökad lärartäthet i dag ges till 3 900 elevveckor för ämneskurser, dels att ca 4 000 elevveckor genomförs i långa musiklinjer med ordinarie relationstal plus omfördelning. Utredningen menar att cirka hälften av denna faktiska ökning utöver de ursprungliga linjerna kan berättiga till resurstillskott, vilket motsvarar 4—5 nya linjer av nuvarande omfattning. Utredningen föreslår därför, att antalet musikelevveckor med rätt till extrabidrag fastställs till 20 000 per år och att dessa årligen fördelas av SÖ till skolorna. Dessa kan i sin tur välja att disponera dem för längre eller kortare kurser.

Musiklinjerna ställer, som nämnts, större krav på ökad lärartilldelning vilket också medgivit vissa skolor. Enligt utredningens uppfattning har skillnaden i lärartäthet mellan 2,8 och 4,0 inte någon motsvarighet i kursinnehåll. Snarare förefaller flertalet musiklinjer ha en lärartäthet upp emot 3,5—4,0 oberoende av extra tilldelning av timmar. Detta kan alltså åstadkommas genom omfördelningen av timmar, men leder i gengäld till att lärartätheten blir lägre på andra kurser, vilket i sig inte är önskvärt. Utredningen föreslår därför, att hela antalet musikelevveckor får berättiga till en lärartäthet som i gällande termer motsvarar 4,0.

Dessa båda förslag i fråga om musiklinjerna leder till en kostnadsökning för staten gentemot nuvarande omfattning och lärartäthet på ca 1,2 milj. kr. Utredningen påpekar dock att den totala volymen av allmänna kurser sannolikt kommer att minska, varför den absoluta kostnadsökningen blir lägre.

Av utredningens kapitel om handikappade i folkhögskolan framgår den mycket stora verksamhet som avser kurser för handikappade. I jämförelse med musikutbildningen är behoven av extrainsatser betydligt mer mångskiftande både till form och omfattning, samtidigt som de anslagna medel inte alls kan täcka uppgivna behov. Utredningen redovisar i betänkandet att under verksamhetsåret 1973/74 uppgick antalet elevveckor i kurser för fysiskt eller psykiskt handikappade till ca 27 000 och i

kurser för socialt handikappade till nästan lika många. Som framgått tidigare, menar utredningen att nuvarande omfattning inte gärna kan ytterligare ökas om resultatet skall bli meningsfullt för deltagarna. En större spridning av nuvarande volym på flera skolor är i stället önskvärd.

Självfallet behövs inte extra stödåtgärder för alla de ca 50 000 elevveckor som rapporterats i det föregående. Handikappen är olika grava och motiverar olika slag av insatser. En viss vägledning när ramen för extrastöd skall fastställas ger de ansökningar om extraresurser för ökad lärartäthet som skolorna gör. För arbetsåret 1974/75 sökte skolorna ökad lärartäthet för tillsammans 27 121 elevveckor (fysiskt handikappade 5 660, psykiskt 13 289, socialt 6 191 samt för korta kurser för dessa grupper 1 981). Dessutom ansökte man om 7 100 elevveckor för invandrare. I anslag motsvarar det 2,2 milj. kr. medan 780 000 kr. eller 35 % fanns att tillgå.

Skolorna ansåg alltså att drygt hälften av kursvolymen för handikappade behövde extraresurser. Utredningen menar att mycket större volym inte kan komma ifråga om inte förstärkningen skall tunnas ut alltför mycket. Det kan därför vara rimligt att låta antalet extrastöd bli begränsat till 27 000 elevveckor. Handikappade deltagare, som inte ansetts vara i behov av extrastöd skulle kunna delta i kurs utan hänsyn till denna begränsning. Redan denna genomsnittliga handikappandel torde av pedagogiska och sociala skäl vara i största laget för en genomsnittlig kurs.

Däremot ansluter sig utredningen till bedömningen i 1976 års budgetproposition att den här verksamheten är angelägen och betydelsefull. I budgetförslaget räknas med en uppjustering av anslagen med totalt 300 000 kr. Utredningen menar, att det utöver dessa anslagshöjningar är nödvändigt med ytterligare resursförstärkningar för att underlätta handikappades folkhögskolestudier. Förstärkningen beräknas av utredningen behöva utgå med ytterligare 900 000 kr. Som nedan anföras kan graden av handikapp och därmed skolornas kostnader variera mycket. Det är därför angeläget att kvaliteten på stödet inom den föreslagna volymen 27 000 elevveckor är sådan att skolorna inte tvingas att avvisa elever med svåra handikapp till förmån för mindre kostnadskrävande deltagare.

Det behov av resursdifferentiering som utredningen ansluter sig till vad gäller handikappkurser och musikutbildning, bör bidragsmässigt samordnas med den föreslagna statsbidragsschablonen. Statsbidragets storlek bestäms enligt ovan av antalet elevveckor samt resursfaktor 0,0036. Ett högre antal elevveckor ger högre bidrag. För de nu behandlade båda specialiteterna kan den extra resurtilldelningen åstadkommas om antalet elevveckor höjs. Enligt utredningens beräkningar bör elevveckotalen för musik- och handikappverksamheten höjas en halv gång.

Denna höjning motsvarar då för musiklinjerna det beräknade resurstillskottet på ca 1,2 milj. kr.

Följande exempel visar metoden. En skola har en 34 veckors kurs med 110 deltagare. Enligt grundregeln skulle kursen ge  $110 \times 34 = 3\,740$  elevveckor som via multiplikation med 0,0036 och lönekostnaden 79 934 kr. ger ett statsbidrag på 1 075 912 kr. Om nu extrabidrag får räknas för 10 av dessa deltagare multipliceras deras elevveckotal  $10 \times 34 = 340$  med bidragskoefficienten 1,5 enligt ovan och ger elevveckotalet 510, vilket läggs till de övriga 3 400. Det nya talet för elevveckor 3 910 bildar nu i stället utgångspunkt för statsbidragsberäkningen och leder via de vanliga multiplikationerna med 0,0036 och 79 934 kr. till ett bidrag på 1 125 470 kr. eller 49 559 kr. mer än tidigare. Dessa pengar kan användas för att öka lärartätheten och/eller till personlig assistans etc. efter skolans egen bedömning av vilken lösning som är bäst i den aktuella situationen.

Behovet av extrastöd för handikappades studier varierar som nämnts med graden av handikapp. I en schablonmetod ligger naturligen att en utjämning sker som inte tar så individuella hänsyn som nuvarande prövning för extramedel gör. Med det tillskott som utredningens schablon ger vore det troligen omöjligt att genomföra vissa typer av handikappkurser som i dag görs. Även om utredningen tidigare hävdade att en ytterligare integration måste påskyndas mellan handikappade och icke-handikappade, är utredningen medveten om att under en övergångsperiod individuella hänsyn måste tas till skolor och kursdeltagare med behov av mycket kostnadskrävande insatser.

Utredningen — som menar att SÖ även här årligen skall fördela det fastställda antalet elevveckor berättigade till extrabidrag — föreslår därför att högst hälften av stödet får användas som "resursveckor" till skolor och kurser som måste ha stöd utöver vad normalschablonen skulle ge. Det innebär att SÖ först fördelar ca 18 000 elevveckor som får multipliceras med faktorn 1,5. Därefter fördelas återstoden tilläggsresurser genom att man för ca 9 000 elevveckor räknar en högre faktor än 1,5. I det föreslagna anslagsläget skulle för denna ytterligare resurs tas undan ett belopp motsvarande ca 2,5 milj. kr. av tillgängliga 5 milj. kr.

Om den ovan nämnda skolan utöver t. ex. tio handikappade deltagare har tre med mycket stora behov av stödåtgärder, kan skolan av SÖ alltså få tillstånd att multiplicera dessa  $3 \times 34 = 102$  elevveckor med en högre faktor i stället för 1,5. Det skulle för dessa tre resultera i ett merbidrag jämfört med vad faktorn 1,5 ger. Faktorns storlek får bedömas av SÖ med hänsyn till det enskilda behovet å ena sidan och hur långt den totala befintliga resursen bör räcka å den andra.

Den tredje specialiteten är fritidsledarutbildningen. F. n. ges där extrabidrag med 700 kr. per elevplats till 500 elever per årskurs. Då systemet med detta extrabidrag skapades så sent som år 1974 och erfarenheterna



är ytterst begränsade menar utredningen att f. n. ingen förändring bör göras. Om man senare vill foga in även detta bidrag i utredningens föreslagna modell låter detta sig mycket väl göras. Med hjälp av samma metodik som för musik- och handikappspecialiteterna men med bidragskoefficienten 1,1 uppnås ungefär motsvarande resurstillskott.

### *Bidragsbegränsningar*

F. n. ges bidrag till lärarlöner m. m. helt i proportion till verksamheten. För kringbidraget och det pedagogiska bidraget har satts ett tak vid f. n. 5 100 elevveckor, varefter inget bidrag alls ges för dessa ändamål. Som visats tidigare har verksamhetsvolymen ökat så, att genomsnittsvärdet, som vid statsbidragsreformen var 3 400 elevveckor, i dag ligger på ca 4 800 elevveckor. Många skolor har alltså redan passerat den övre gränsen för statsbidrag till kringpersonal.

Om utredningens förslag till bidragskonstruktion tillämpas utan inskränkningar försvinner den ringa begränsningseffekt som det nuvarande kringbidraget har genom att upphöra vid 5 100 elevveckor. Genom att samtliga resurser förts samman i schablonen och anknutits till mängden elevveckor skulle skolorna få ca 25 % högre statsbidrag än de får i dag för elevveckor överstigande nuvarande tak 5 100 om inte en reduktion sker.

Enligt utredningens mening bör man inte sträva efter allt större skolor. Skall en folkhögskola fungera med de mål och genom de metoder utredningen tidigare anslutit sig till, kan den inte tillåtas växa ohämmat. Varje skolenhet måste även framdeles kunna fungera pedagogiskt och socialt som en enhet. Med ett växlande utbildningsbehov menar utredningen att dagens skolstruktur inte nödvändigtvis bör anses som given. Att i en framtid med konstgjorda medel hålla en skola igång, samtidigt som andra skolor till följd av en mycket kraftig tillströmning av elever riskerar att bli alltför ohanterliga, är inte försvarligt. Även vad gäller antalet skolenheter är därför en större flexibilitet önskvärd.

Av de redovisade skälen följer att någon form av bidragsbegränsning behövs för att motverka de enskilda skolornas tillväxt utöver en viss volym. Genom den föreslagna konstruktionen med "allt-i-ett-bidrag" är ett tak av nuvarande slag omöjligt, eftersom skolor då drastiskt skulle behöva minska sin nuvarande omfattning. T. ex. bör en folkrörelse ha möjligheter att driva kurser även om fullt statsbidrag inte ges. Å andra sidan skall skolor som i dag ligger på en genomsnittlig nivå inte stimuleras till expansion. Utredningen föreslår därför, att statsbidraget successivt avtrappas med stigande volym.

När statsbidragsutredningen föreslog taket 5 100 elevveckor utgick man från en normalskola, som hade en 34 veckors vinterkurs med 100 deltagare. För att täcka in visst variationsutrymme tilläts detta öka med upp till 50 %. Dagens faktiska genomsnittsskola har ca 5 000 elev-

veckor. Med hänsyn till vinterkursernas minskande betydelse och kortare kurser relativt sett lägre kapacitetsutnyttjande bör, enligt utredningens mening, rimligt expansions- och variationsutrymme även nu ges inom en ram uppåt på ca 50 % dvs. 7 500 elevveckor. I detta skall då också räknas in eventuell ökning av mängden "externa" kurser, vilkas volym enligt utredningens tidigare förslag de facto måste vara en mindre andel av den totala volymen än moderskolans andel.

Utredningen föreslår därför, att fullt statsbidrag ges upp till nuvarande gränsen 5 100 elevveckor. Över detta antal upphör sedan den del av bidraget som i dagens termer ej avser lärarlöner. Det innebär att en reduktion med två tiondelar av statsbidraget sker mellan 5 100 och 7 500 elevveckor, vilket medför full täckning av lärarlöner men inte mer. Efter gränsen 7 500 elevveckor (dvs. 5 100 ökat med knappt 50 %) bör även lärarlönedelen avtrappas i ökande grad med ökad volym. Bidragstekniskt kan detta göras genom att beräkningsgrunden elevveckor i vissa intervall multipliceras med en reduktionsfaktor, varefter den vanliga proceduren följer. Utredningen föreslår följande avtrappning:

| Antal elevveckor | Koefficient |
|------------------|-------------|
| — 5 100          | 1,0         |
| 5 101— 7 500     | 0,8         |
| 7 501— 9 500     | 0,5         |
| 9 501—11 000     | 0,2         |
| 11 001—          |             |

Ett exempel visar metodens effekter. Om en skola ett år har 7 800 elevveckor beräknas bidragsunderlaget på följande sätt:

| Elevveckor   |                    |
|--------------|--------------------|
| Faktiska     | Bidragsberättigade |
| 5 100 × 1,0  | 5 100              |
| 2 399 × 0,8  | 1 919              |
| 300 × 0,5    | 150                |
| <b>7 800</b> | <b>7 169</b>       |

Med nu gällande bidragssystem skulle denna skola fått ca 1 902 000 kr. i driftbidrag. Om den föreslagna schablonmetoden fått verka utan fler begränsningar än nedtrappningen till 0,8 över 5 100 elevveckor hade bidraget blivit 2 089 000 kr. Med den föreslagna nedtrappningen blir nu bidraget i stället 2 063 000 kr., dvs. nedtrappningen blir 26 000 kr. men konstruktionen ger 161 000 kr. mer än nuvarande bidrag, på grund av utjämningen och förstärkningarna.

F. n. ligger 12 skolor över gränsen 7 500 elevveckor, där även lärarlönedelen av bidraget minskas. I några av dessa fall skulle en omedelbar tillämpning av den föreslagna metoden innebära att ekonomin spolie-

rades med hänsyn till befintliga lokaliteter. Utredningens avsikt med förslaget är att försvåra för ytterligare skolor att bli större än ca 7 500 elevveckor, inte att omöjliggöra folkhögskoleverksamhet vid skolor med större antal elevveckor. Därför bör dessa 12 skolor få räkna koefficienten 0,8 även över 7 500 elevveckor upp till ett genomsnitt av de tre senaste årens volym, dvs. budgetåren 1974/77. Det är dock utredningens förhoppning att dessa skolor omstrukturerar sin verksamhet så att den till omfattningen mer överensstämmer med utredningens huvudförslag i detta avseende.

Som utredningen tidigare uttalat, är det nödvändigt med en möjlighet till rörlighet även i fråga om antalet skolor. Den presenterade bidragsbegränsningen är ytterligare ett motiv för detta. En del av verksamheten vid de i dag mycket stora skolorna kan antingen föras över till andra, betydligt mindre skolor t. ex. inom samma rörelse, eller leda till att en helt ny skola etableras. Därigenom skulle både den stora och den lilla skolans nackdelar undanröjas.

#### *Beräkning av bidragsunderlaget*

Utredningen anser att det är otillfredsställande att statsbidrag ges för deltagare, som avbrutit kursen eller inte ens kommit till den. Därigenom blir ju lärartätheten högre än avsett. Beräkningen av antalet kursdeltagare måste därför närmare anpassas till det verkliga. Därför föreslår utredningen följande. Antalet deltagare i kurser kortare än 8 veckor räknas vid kursens första dag. I längre kurser räknas deltagarna en gång två veckor efter start och en gång två veckor före kursens slut, varvid medelvärdet av dessa tal skall utgöra bidragsunderlag.

Den föreslagna förändringen kan leda till osäkerhet i planeringen. Är avgångarna under en kurs osedvanligt stora, kan både kursen och lärarnas tjänstgöring helt spolieras. Utredningen anser därför, att det är rimligt att staten garanterar en miniminivå av statsbidrag oavsett hur utfallet blir. Denna nivå bör anknytas till tidigare års verksamhet. Vid övervägandena om var denna nivå skall ligga måste hänsyn tas till de olika situationer en skola kan befinna sig i: expansion, variation eller minskning. Därför bör en garanti byggas på ett genomsnitt av de tre senaste årens verksamhet. Statens garanti kan då motsvara bidraget för ett elevveckotal som är 95 % av de tre senaste årens genomsnitt. Härigenom ges en rimlig planeringsnivå utan att stimulansen till rekryteringsfrämjande insatser har försvunnit.

För att även beräkningen av lärartjänstgöringen skall anpassas till den friare resursdisponeringen föreslår utredningen att lärartjänstgöringen i det föreslagna bidragssystemet på lärarrådets förslag får omvandlas till tjänstemannatid i den omfattning som bedöms rimlig. Omvandlingen bör utgå från att en undervisningstimme skall motsvara två 60-minuterstimmar efter omvandling. Det bör också vara möjligt att

omvandla hela eller endast en mindre del av tjänstgöringen. Därigenom kan man på en del skolor omvandla för några lärare men inte för andra med hänsyn till tjänstgöringens art och lärarnas inriktning.

#### 2.12.5 Inackorderingsavgifterna

Utredningen har också granskat inackorderingskostnaderna för att undersöka självfinansieringsgraden. Därvid har konstaterats att skolornas subvention snarare ökat än minskat sedan 1965 års statsbidragsutredning föreslog en lägsta avgift som statsbidragsvillkor. Deltagarna i vinterkursen betalar i många fall en kostnad som t. o. m. är mindre än vad naturaförmånen fritt vivre uppskattas till i samband med taxeringen.

Utredningen föreslår därför att en lägsta inackorderingsavgift skall fastställas för kurser till vilka statsbidrag utgår. Den bör årligen ändras i takt med förändringar i konsumentprisindex men inte under pågående kurs. Då kurser kortare än en månad ofta räknar dygnspriser och då vissa skolor har varierat öppethållande över veckoslut och helger, bör minimiavgiften sättas per dygn.

Vid avvägningen av var lägsta nivån bör sättas är utgångspunkterna den faktiska kostnaden år 1975 ca 32 kr., riksskatteverkets (RSV) norm år 1974 15 kr. och år 1975 preliminärt 18 kr. samt det faktiska uttagna genomsnittet för budgetåret 1973/74 13 kr. och för budgetåret 1975/76 18: 65 kr. Den av statsbidragsutredningen föreslagna avgiften utgjorde 80 % av den verkliga. Det skulle i dagsläget bli ca 25: 60 kr. Då RSV:s norm fastställdes i efterhand bör de belopp som därifrån anges för preliminärskatteavdragen kunna vara vägledande. Med hänsyn till att en höjning inte får drabba de studerande alltför hårt och till de risker som finns för utflyttning från internatet innan stipendieringen hunnit ifatt gentemot nuläget, föreslår utredningen att den lägsta helinackorderingsavgiften för enkelrum fortsättningsvis anknytes till RSV:s preliminära värden på naturaförmånen fritt vivre. Därvid skall det i januari årligen framräknade beloppet gälla för det arbetsår som börjar 1 juli samma år. Beloppet för arbetsåret 1975/76 skulle då bli 18 kr. per dygn eller 540 kr. per månad.

#### 2.12.6 Lånefond för folkhögskolor

Utredningen föreslår, att det under statens utlåningsfonder inrättas en ny fond, lånefonden för folkhögskolor. Dess uppgift blir att underlätta tillgången på kapital för folkhögskolorna vid om- och tillbyggnader. Räntan bör överensstämma med den som gäller övriga fonder. Lånetiden bör sättas till 30 år, i likhet med vad som gäller för lån till samlingslokaler. Prövningen av lånen bör handhas av SÖ medan själva fondförvaltningen bör ligga på den myndighet som efter annat pågående utredningsarbete kommer att förvalta dylika fonder.

När det gäller storleken på fonden bör man kunna utgå från det dokumenterade behovet i jämförelse med nuvarande anslag. Enligt SÖ:s anslagsframställning skulle byggnadsanslaget som varit oförändrat sedan budgetåret 1967/68 med oförändrad ambitionsnivå i dagens penningvärde uppgå till ca 12 milj. kr. vilket skulle motsvara hälften av de årliga byggnadskostnaderna för den närmaste femårsperioden. Enligt utredningens mening förefaller det därför rimligt att fonden första året disponerar ca 12 milj. kr. Återbetalade medel bör återföras till fonden för att på nytt kunna lånas ut, varför de årliga kapitaltillskotten kan hållas något lägre under följande år.

Nu gällande statsbidragsregler bör kunna vara en utgångspunkt när beräkningsprinciperna skall konstrueras, även om de i fråga om krav på standard torde vara något föråldrade. Det bör uppdras åt SÖ att närmare detaljutforma föreskrifter för prövningen av lokalbehov, beräkningen av låneunderlag samt att fördela tillgängliga lånemedel.

Då en lånefond av föreslagen konstruktion inte belastar staten med några kostnader, bör den kunna vara ett komplement till den friare resursanvändning som föreslagits i det föregående. Samtidigt kommer den att på ett verkningfullt sätt bidra till rimliga finansieringskostnader för och kvalitetsnivå på såväl landstings- som rörelsefolkhögskolor.

#### *2.12.7 Kostnadssammanställning*

Utredningen ger en sammanställning över statens kostnader för folkhögskolorna, dels i nuvarande anslagsform dels efter de reformer som utredningen föreslår.

##### *Beräkning av verksamheten*

Utredningen föreslår i sitt betänkande många förändringar i gällande regler för folkhögskolornas verksamhet. Det är svårt att avgöra vilka följer det kommer att få för skolornas kursvolym. Å ena sidan öppnas i vissa fall nya möjligheter, vilket kan betyda ökad volym, t. ex. kurser på annan ort, åldersdispens och omräkning av cirkeltimmar till elevveckor. Å andra sidan talar som nämnts den pågående omstruktureringen mot kortare kurser för en stagnation. T. o. m. kan en viss minskning i statsbidragsberättigad volym följa av förslaget om snävrare regler för att beräkna bidragsunderlaget.

Av dessa skäl har utredningen inte ansett sig kunna göra en meningsfull kostnadsberäkning baserad på en volym efter en tänkt reform. Utredningen har därför som räkneexempel valt siffror som motsvarar ungefär den verksamhetsvolym som skolorna haft de två senaste åren, för vilka en uppskattning kan göras, verksamhetsåren 1973/74 och 1974/75, dvs. ca 575 000 elevveckor.

Då det är viktigt att de totala kostnaderna för verksamheten belyses, har utredningen funnit det motiverat att även i denna sammanställning

presentera folkhögskolornas verksamhetsvolym som den av SÖ och regering beräknas bli arbetsåret 1976/77. I 1976 års budgetproposition räknas 650 000 elevveckor. Det medför en kostnadsökning gentemot utredningens räkneexempel, som i huvudsak orsakas av den ökning i antal lärartimmar, som merantalet elevveckor ger. Det bör dock noteras att i propositionen också föreslagits höjningar, dels av stödet till handikappades studier med 300 000 kr. och dels med 50 000 kr. till Samernas folkhögskola och Finska folkhögskolan. Om utredningens föreslagna anslagsförstärkningar genomförs bör, som framgår nedan, en folkhögskoleverksamhet budgetåret 1976/77 omfattande 650 000 elevveckor kosta ca 192 milj. kr.

#### *Nuvarande statsbidrag*

Tidigare i detta avsnitt har redovisats de olika bidragsformer och be-  
lopp som gäller folkhögskolan. Anslagens fördelning och storlek framgår  
av nedanstående sammanställning. Utgångspunkten är den ovan beräk-  
nade volymen och 1976 års löner (i tusental kr.).

| Anslagsändamål                                  | 1975/76<br>575 000 elev-<br>veckor | 1976/77<br>650 000 elev-<br>veckor |
|-------------------------------------------------|------------------------------------|------------------------------------|
| Löner till lärare inkl. soc. kostnader          | 123 647                            | 139 934                            |
| Ökad lärartäthet (handikappade)                 | 800                                | 900                                |
| Speciella insatser (handikappade)               | 709                                | 909                                |
| "Trygghetskudde"                                | 500                                | 500                                |
| Kontaktarbete/samordningstjänster               | 200                                | 200                                |
| Bidrag till kringpersonal                       | 22 002                             | 23 239                             |
| Pedagogisk utrustning (driftbidrag)             | 2 103                              | 2 223                              |
| Fritidsledarutbildning                          | 700                                | 700                                |
| Byggnadsbidrag                                  | 6 000                              | 6 000                              |
| Saneringsbidrag                                 | 1 000                              | 1 000                              |
| Engångsanskäffning (ped. utrustning)            | 1 000                              | 1 000                              |
| Särskilda bidrag till Samernas fh och Finska fh | 450                                | 500                                |
| Summa                                           | 159 111                            | 177 105                            |

#### *Statens kostnader uttryckta i utredningens förslag*

Utredningen föreslår att samtliga nu utgående statsbidrag, utom de till fritidsledarutbildningen och till tre särskilda folkhögskolor, avskaf-  
fas. I stället föreslås ett nytt schablonbidrag vars totala storlek bestäms  
av nu utgående bidrag till de föreslagna höjningarna på 15 465 000 kr.

Det föreslagna bidraget föreslås anknutet till en genomsnittlig lärar-  
lönekostnad. (Här har använts SÖ:s schablon, f. n. 79 934 kr.) För  
varje elevvecka ges 0,0036 av en sådan kostnad. Det på så sätt fram-  
räknade bidraget får av skolan disponeras för de olika behov som  
finns: löner, materiel eller kapitalkostnader. Då kurser för handikap-  
pade och musikkurser motiverar högre bidrag, föreslås antalet elevvec-

kor inom sådana kurser få höjas en halv gång varefter schablonmetoden användes.

Statens kostnader för folkhögskolorna ser enligt förslaget ut på följande sätt vid de totalvolymen som ovan angivits (i tusental kr.):

|                                                            | 575 000<br>elevveckor | 650 000<br>elevveckor |
|------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|
| <i>Schablonbidrag</i>                                      | 173 426               | 191 070               |
| 20 000 elevveckor för musikutb.                            | (8 633)               | (8 633)               |
| 27 000 elevveckor för handikappkurser                      | (12 854)              | (12 854)              |
| 528 000 resp. 603 000 elevveckor för övrig verksamhet      | (151 939)             | (169 583)             |
| <i>Fritidsledarutbildning</i>                              | 700                   | 700                   |
| <i>Särskilda bidrag till Samernas m. fl. folkhögskolor</i> | 450                   | 450                   |
| <b>Total kostnad</b>                                       | <b>174 576</b>        | <b>192 220</b>        |

### 2.13 Utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning

I direktiven till folkhögskoleutredningen uppdrogs åt de sakkunniga att pröva de delar av ett av SÖ den 26 september 1972 framlagt förslag till en ny folkhögskolestadga.

Utredningen har valt att redovisa sitt uppfyllande av direktiven på denna punkt genom att lägga fram ett eget förslag till ny folkhögskoleförordning. Förordningen är uppbyggd på ett sätt som liknar författningarna inom det övriga skolväsendet.

Förordningens paragrafer täcks till den del de inte utgör rent formella bestämmelser eller rena motsvarigheter till bestämmelser i gällande förordning av skrivningar i texten.

I 21 § har utredningen tagit in föreskriften om skolhälsovård, i stort sett med den utformning som gäller f. n. Folkhögskoleutredningen har inte behandlat denna fråga, då 1974 års skolhälsovårdsutredning har för avsikt att också ta upp skolhälsovårdsfrågorna för folkhögskolans del.

För att underlätta förståelsen av utredningens förslag har jag funnit det lämpligt att i detta sammanhang redovisa utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning.

### Utredningens förslag till ny förordning om statsunderstödda folkhögskolor (folkhögskoleförordningen)

#### Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning äger tillämpning på folkhögskola till vilken statsbidrag utgår enligt förordningen (1966: 758) om statsbidrag till driftkostnader för folkhögskolor.

2 § Folkhögskolan har till uppgift att tillgodose behov av bildning och utbildning hos enskilda, grupper, organisationer och samhälle.

Verksamheten skall till innehåll och form vara sådan att den ökar individens medvetenhet om sina egna och omvärldens villkor, utvecklar självständighet och samarbetsförmåga, stimulerar till såväl social som kulturell inlevelse och insats, stärker viljan och förmågan att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle.

Inom ramen för dessa syften kan studierna även ge yrkesinriktade kunskaper och färdigheter.

**3 §** Med utgångspunkt i den allmänna målsättning som anges i 2 § utformar varje skola själv sin verksamhet.

Varje skola har rätt till ideologisk eller annan profilering. Studier och annan verksamhet vid skolan skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och utformas så, att det föreligger förutsättningar för allsidighet i undervisningen. Skolan skall före kursstart informera de studerande om skolans verksamhet och ideologiska inriktning.

**4 §** Huvudman för folkhögskola är kommun, landstingskommun eller enskild.

**5 §** Skolöverstyrelsen har inseende över folkhögskola och meddelar närmare föreskrifter för tillämpning av denna förordning.

#### **Folkhögskolas organisation m. m.**

**6 §** Vid folkhögskola finns styrelse, lärarråd och kursråd.

**7 §** För varje folkhögskola fastställer skolöverstyrelsen reglemente. Styrelsen för skolan skall efter hörande av lärarråd och kursråd avge förslag angående reglemente till skolöverstyrelsen.

Reglementet skall innehålla uppgift om skolans huvudman samt bestämmelser om förhållandet mellan huvudmannen och skolan, om sammansättning av skolans styrelse och dess ansvarsområde samt om skolans organisation i övrigt. I reglementet meddelas föreskrifter om lärarråd och kursråd.

**8 §** Styrelsen ansvarar för skolans verksamhet. Styrelsen består av minst fem ledamöter som utses av huvudmannen. Därutöver skall de studerande, lärare och övrig personal representeras. Rektor är föredragande och sekreterare i styrelsen.

**9 §** Lärarråd består av rektor, lärare och internatföreståndare. I reglemente kan bestämmas att även en eller flera representanter för övrig personal och för de studerande skall ingå i lärarråd. Lärarrådet är ett för skolan övergripande organ för planering av verksamheten.

**10 §** Kurs som pågår minst 15 veckor skall representeras i ett kursråd. Till kursrådet väljer de studerande, lärare och övrig personal sina representanter. De studerande skall därvid ha minst hälften av antalet representanter i kursrådet. Rektor är självskriven ledamot.

Kursrådet skall under kurstid svara för den samordnande planeringen av de kurser som representeras av de studerande i kursrådet.



**11 §** Lärarråd och kursråd upprättar var för sig arbetsordning som närmare reglerar den egna verksamheten.

### **Verksamhetens bedrivande**

**12 §** Vid folkhögskola anordnas kurser. Folkhögskolans kurser kan vara av varierande längd. Den årliga kurstiden vid folkhögskola skall omfatta minst 30 veckor. Minst en av kurserna varje år skall vara 15 veckor eller längre och ha minst 20 studerande. Ingen kurs skall vara kortare än två dagar.

Antalet schemalagda studietimmar för kurs som uppgår till minst en vecka skall för heltidsstuderande ej understiga 25 timmar per vecka och för deltidstuderande ej understiga tio timmar per vecka. För kurser som är kortare än en vecka skall minsta antalet studietimmar per dag vara fyra. Ingen kurs får dock ha färre än 14 studietimmar.

**13 §** Vid folkhögskola anordnas studie- och yrkesorientering.

**14 §** I planering av kurs som folkhögskola anordnar tillsammans med studieförbund eller annan organisation eller institution skall medverka en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskolan. Denne skall dessutom följa kursen och svara för dess genomförande. Minst 25 procent av undervisningen skall bestridas av lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskola.

**15 §** För varje kurs skall finnas studieplan. Sådan plan fastställs av skolöverstyrelsen.

**16 §** Styrelsen skall minst en gång årligen hålla sammanträde gemensamt med lärarrådet.

**17 §** Skolans räkenskaper och styrelsens förvaltning skall för varje år granskas av därtill utsedda revisorer, av vilka en skall ha för uppdraget lämplig utbildning.

### **De studerande**

**18 §** Riktlinjer för antagning av studerande vid folkhögskola fastställs av skolans styrelse efter hörande av lärarrådet och kursrådet. Om ej annat följer av andra eller tredje stycket skall sökande för att antagas till kurs fylla minst 18 år under det kalenderår kursen börjar.

Styrelsen får, om särskilda skäl föreligger för varje enskilt fall, som studerande till kurs om minst 15 veckors längd antaga sökande som är yngre än som följer av första stycket men som har fyllt 16 år, under förutsättning att antalet sådana studerande ej överstiger tio procent av antalet studerande i kurser om minst 15 veckors längd. Även till kortare kurs kan studerande som fyllt 16 år antagas efter medgivande av skolöverstyrelsen.

Styrelsen får som studerande till kurs om högst tre veckors längd antaga sökande som har fyllt 14 år under förutsättning att kursen dels är förlagd i huvudsak till skolans egna lokaler och dels anordnas i samarbete med barn- och ungdomsorganisation.

**19 §** Studerande har rätt att erhålla intyg om innehållet i genomgången kurs.

Om styrelsen beslutar att studieomdöme skall ges för kurs om minst 15 veckor har studerande rätt att efter sådan kurs få ett sammanfattande studieomdöme avseende hans förmåga att bedriva fortsatta studier. Studieomdöme avges av lärarrådet. Som studieomdöme får endast användas något av uttrycken Mindre god, God, Mycket god eller Utmärkt.

**20 §** Om lärarrådet finner anledning till allvarlig anmärkning mot studerande kan rådet efter hörande av kursrådet tilldela den studerande varning.

Vinns ej syftet med varningen eller kan den studerandes uppförande antagas inverka skadligt på andra studerande eller föreligger andra särskilda skäl, får den studerande förvisas från skolan för viss tid. Sådan fråga avgöres av skolans styrelse efter hörande av lärarrådet och kursrådet.

I ärende som förvisning skall styrelsen se till att utredning finns som allsidigt kartlägger de omständigheter, som är av betydelse för ärendets bedömning. Utredningen skall inledas utan dröjsmål och genomföras så skyndsamt som möjligt. Den studerande och, i fråga om studerande som ej fyllt 18 år, dennes målsman skall erhålla tillfälle att ta del av utredningen och inkomma med yttrande till styrelsen. Den studerande skall därvid beredas möjlighet att inför styrelsen låta sig biträdas av studerandeorganisation eller enskild person.

Har åtal väckts mot den studerande, får han ej förvisas på grund av gärningen med mindre han erkänt denna eller befunnits skyldig genom dom som vunnit laga kraft.

**21 §** För studerande i kurs som omfattar minst 15 veckor anordnar huvudmannen hälsovård. Det åligger sådan studerande att underkasta sig hälsovården. Den studerande får kostnadsfritt anlita hälsovården.

## Personal

### *Inledande bestämmelser*

**22 §** Vid folkhögskola är anställda rektor som skolledare samt lärare och annan erforderlig personal.

**23 §** Kommunaltjänstemannalagen (1965: 275) skall tillämpas på anställd vid folkhögskola med enskild huvudman.

Stadgan (1965: 602) om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl. skall, med undantag för bestämmelserna i 7—10 a §§ om tjänstetillsättning m. m., och i övrigt på sätt som följer av denna förordning tillämpas på rektor och lärare vid folkhögskola.

**24 §** Bestämmelserna i 14 kap. 25 § skolförordningen (1971: 235) om tjänstgöringsbetyg och intyg äger motsvarande tillämpning vid folkhögskola.

### *Skolledare*

**25 §** Vid folkhögskola finns en ordinarie tjänst som rektor.

Behörig till tjänst som rektor är den som är behörig till ordinarie tjänst som lärare vid folkhögskola.

Om rektorstjänsten avser skola med internat fordras tidigare tjänstgöring vid folkhögskola med internatverksamhet eller motsvarande erfarenheter under minst ett år.

Skolöverstyrelsen får om särskilda skäl föreligger medge undantag från kraven i andra eller tredje stycket.

**26 §** Rektor skall inför styrelsen ansvara för skolans verksamhet, leda arbetet vid skolan samt deltaga i skolans pedagogiska arbete. Styrelsen fastställer omfattningen av rektors medverkan i det pedagogiska arbetet.

Rektor skall i sitt arbete aktivt verka för skolans utveckling genom att främja pedagogisk utvecklingsverksamhet och skolans anpassning efter skiftande sociala och pedagogiska behov.

**27 §** Rektor får fullgöra del av sin tjänst som ledare för allmän studiecirkel eller universitetscirkel som avses i förordningen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Rektor får vidare i sin tjänst inräkna tjänstgöring vid kurs som avses i förordningen (1970:272) om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet.

#### *Lärare*

**28 §** I folkhögskola anställs lärare som ordinarie, extra ordinarie eller extra, om ej annat anges särskilt. Dessutom får lärare anställas som timlärare eller pensionsavgången lärare.

I stället för anställning som extra ordinarie eller extra får lärare välja anställning som timlärare.

**29 §** Den som är behörig till extra ordinarie tjänst som lärare skall, om ej annat anges särskilt, förordnas på sådan tjänst under villkor dels att anställningen avser minst halv tjänstgöring, dels att tjänstgöringen kan beräknas vara minst 15 veckor i följd.

Har behörig lärare anställts med minst halv tjänstgöring under kortare tid än 15 veckor och erhåller han vid skolan fortsatt anställning med minst halv tjänstgöring, så att anställningstiden sammanlagt uppgår till minst 15 veckor i följd, skall han anses som extra ordinarie under hela anställningstiden.

Första stycket gäller ej, om läraren valt anställning som timlärare.

**30 §** Extra tjänst som lärare skall omfatta minst halv tjänstgöring.

**31 §** Ordinarie tjänst som lärare inrättas av skolöverstyrelsen enligt föreskrifter som regeringen meddelar.

Styrelsen beslutar om antalet icke-ordinarie tjänster i den omfattning som verksamheten kräver.

**32 §** I lärares tjänst ingår undervisning samt socialpedagogiska, administrativa och andra uppgifter.

Lärare är skyldig att fullgöra de uppgifter som tilldelas honom med stöd av denna förordning, skolans reglemente eller anvisningar utfärdade av skolöverstyrelsen.

Lärare är skyldig att biträda vid lärarutbildning som är förlagd till skolan.

**33 §** Lärare får fullgöra del av sin tjänst som ledare vid allmän studiecirkel eller universitetscirkel som avses i förordningen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Lärare får vidare i sin tjänst inräkna tjänstgöring vid kurs som avses i förordningen (1970: 272) om statsbidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet.

**34 §** I lärartjänst får ingå fyllnadstjänstgöring

vid vuxenutbildning som avses i förordningen (1971: 424) om kommunal och statlig vuxenutbildning, om läraren godtar sådan tjänstgöring, samt,

vid annan statlig eller statsunderstödd läroanstalt, vid vilken lärarens avlöningsförmåner fastställs under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, om läraren godtar sådan tjänstgöring och länskolnämnden lämnar sitt medgivande.

Bestämmelserna om fyllnadstjänstgöring i 14 kap. 16—18 och 21 §§ skolförordningen (1971: 235) äger motsvarande tillämpning på lärare vid folkhögskola.

**35 §** Lärare får åläggas tjänstgöring under högst 42 veckor under ett år.

#### *Behörighetsvillkor*

**36 §** För behörighet till ordinarie eller extra ordinarie tjänst som lärare vid folkhögskola krävs att den sökande uppfyller de villkor som anges i följande tre punkter, nämligen

1. att han har avlagt filosofie kandidatexamen enligt kungörelsen (1969: 50) om utbildning vid de filosofiska fakulteterna eller genom annan utbildning eller genom verksamhet i folkbildnings- eller folkrörelsearbete eller på annat sätt skaffat sig kunskaper och färdigheter som är tillräckliga för tjänsten,

2. att han har avlagt examen på ämneslärarlinjen vid lärarhögskola enligt förordningen (1968: 318) om lärarhögskolorna eller på annat sätt skaffat sig motsvarande pedagogisk utbildning,

3. att han med full tjänstgöring har tjänstgjort som lärare under minst två år, varav minst 30 veckor vid folkhögskola.

Villkoren enligt första stycket 2 och 3 är att anse som uppfyllda av sökande som med full tjänstgöring har tjänstgjort som lärare under minst fyra år, varav vid folkhögskola minst 20 veckor i följd före den 1 januari 1971.

**37 §** För behörighet till extra tjänst som lärare vid folkhögskola krävs att den sökande uppfyller de villkor som anges i 36 § första stycket 1.

**38 §** Styrelsen för folkhögskola prövar de sökandes behörighet enligt 36 och 37 §§.

Skolöverstyrelsen får, om synnerliga skäl föreligger, medge undantag från villkoret i 36 § första stycket 2.

#### *Tillsättning av tjänst som rektor eller lärare m. m.*

**39 §** Styrelsen tillsätter tjänst med hänsyn till de sökandes lämplighet i fråga om insikter, erfarenheter och för tjänsten erforderliga egen-

skaper. Vid tillsättning av tjänst skall lärarrådets yttrande först ha inhämtats.

**40 §** Ledig ordinarie tjänst som rektor eller lärare skall tillsättas snarast möjligt.

Styrelsen beslutar efter förslag av rektor vilka ämnesområden ledig tjänst företrädesvis skall omfatta eller — för rektorstjänst — om den ej skall hänföras till visst ämnesområde.

**41 §** Ordinarie tjänst som rektor eller lärare skall av styrelsen kungöras ledig i Post- och Inrikes Tidningar med föreläggande om tre veckors ansökningstid, räknat från dagen för kungörandet. I kungörelsen anges de ämnesområden tjänsten företrädesvis omfattar och om uppfyllande av särskilda villkor ger företräde till tjänsten.

**42 §** Sökande till ordinarie tjänst som rektor eller lärare skall inkomma med styrkt meritförteckning, betyg över föreskrivna examina, prov och kurser eller andra motsvarande handlingar som visar den sökandes behörighet, betyg eller intyg över lärartjänstgöring, intyg för anställnings- och utbildningssökande samt uppgift om de övriga omständigheter som sökanden önskar åberopa.

**43 §** Ordinarie tjänst som rektor eller lärare tillsättes av styrelsen genom förordnande tills vidare.

Tillkännagivande av styrelsens beslut angående tillsättning av ordinarie tjänst som rektor eller lärare skall snarast möjligt införas i Post- och Inrikes Tidningar. Skolöverstyrelsen skall underrättas om beslutet.

**44 §** Finns ingen behörig sökande skall tjänsten så snart ske kan ånyo kungöras ledig.

Styrelsen får besluta att tjänsten även i andra fall än som anges i första stycket skall kungöras ledig på nytt.

När tjänst kungörs ledig på nytt anses den som sökt tjänsten vid det föregående tillfället och ej återkallat sin ansökan kvarstå som sökande. Sådan sökande skall av styrelsen underrättas om beslut enligt andra stycket i samband med det förnyade kungörandet.

**45 §** Tjänst som icke-ordinarie lärare tillsättes av styrelsen genom förordnande.

Förordnande för extra ordinarie lärare meddelas att gälla tills vidare om anställningen avser tjänstgöring under minst 15 veckor, samt — med iakttaganden av reglerna i 29 § — tills vidare för viss tid om anställningen avser tjänstgöring under kortare tid än 15 veckor.

Förordnande som extra lärare meddelas att gälla tills vidare om anställningen avser tjänstgöring under minst 15 veckor och läraren är behörig. I annat fall meddelas förordnande att gälla tills vidare för viss tid, dock längst för viss kurs.

Förordnande för timlärare och pensionsavgången lärare meddelas att gälla tills vidare, dock längst för viss kurs.

**46 §** Till icke-ordinarie tjänst som lärare kommer i första hand i fråga den som är behörig som lärare för tjänsten. Står sådan lärare ej till förfogande får annan lärare förordnas på extra tjänst.

*Ledighet, vikariat och anställnings upphörande m. m.*

**47 §** Ordinarie och sådan icke-ordinarie lärare som har förordnats tills vidare åtnjuter ledighet under den tid av året, under vilken han ej har tjänstgöringsskyldighet.

**48 §** Tjänstledighet för rektor och lärare samt förläggning av semester för rektor beslutas av styrelsen.

**49 §** Vid ledighet för rektor under längre tid än en dag kan styrelsen förordna vikarie på tjänsten som rektor.

Skolöverstyrelsen skall underrättas om beslut som avses i första stycket om vikariatet omfattar mer än två månader. I fråga om långtidsvikariat finns bestämmelser i 11 § stadgan (1965: 602) om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl.

Vid ledighet för lärare anställer styrelsen icke-ordinarie lärare i den mån det behövs för verksamheten. Vid tillfälligt förfall för lärare uppehålls verksamheten på sätt rektor bestämmer.

**50 §** I frågor om disciplinansvar, avskedande, åtalsanmälan eller avstängning enligt 18, 22, 24 a eller 25 § stadgan (1965: 602) om vissa tjänstemän hos kommuner m. fl. beslutar styrelsen.

Fråga om läkarundersökning och avstängning enligt 26 § nämnda stadga prövas av skolöverstyrelsen.

### **Besvär m. m.**

**51 §** Talan mot styrelsens beslut på grund av föreskrift i denna förordning föres hos skolöverstyrelsen genom besvär, då beslutet rör

- a) tillsättning av tjänst som rektor eller lärare,
- b) tjänstledighet för rektor eller lärare eller semester för rektor,
- c) förvisning av studerande från skolan.

**52 §** Besvär över beslut som avses i 51 § anföres genom att besvärshandlingen tillställs skolöverstyrelsen. I besvärshandlingen skall anges det beslut som överklagas.

Om ej annat följer av tredje stycket, skall besvärshandlingen ha kommit in inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet.

I fråga om sådant beslut om tjänstetillsättning eller sådant beslut att icke tillsätta tjänst som tillkännages genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar räknas besvärstiden från den dag kungörandet skedde. Detsamma gäller beslut om långtidsvikariat som tillsättes i samma ordning som tjänsten.

Besvär som ej anförts i rätt tid upptas ej till prövning. Har besvärshandlingen före besvärstidens utgång kommit in till folkhögskolan, skall besvären ändå upptagas till prövning.

**53 §** Talan mot skolöverstyrelsens beslut i ärende om förvisning av studerande från skolan föres hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot skolöverstyrelsens beslut i annat ärende enligt denna förordning eller enligt bestämmelse som avses i förordningen föres hos regeringen genom besvär.

54 § Att rätten att föra talan mot arbetsgivares beslut kan vara inskränkt följer av lagen (1965: 276) om inskränkning i rätten att föra talan mot offentlig arbetsgivares beslut.

---

Denna förordning föreslås av utredningen träda i kraft den 1 juli 1977.

### 3 Remissyttranden

#### 3.1 Allmänna synpunkter

De flesta remissinstanser har i sina yttranden över folkhögskoleutredningens förslag tagit upp vissa övergripande frågor. Ett flertal har i huvudsak anslutit sig till den av utredningen angivna målsättningen för folkhögskolan, nämligen att den i lika hög grad skall främja elevernas personliga och sociala utveckling som att ge dem de kunskaper de behöver. Till dem som anser detta hör *brottsförebyggande rådet, statskontoret, SÖ, statens kulturråd, statens ungdomsråd, AMS, SIV, SSK, LUT 74, folkbildningsutredningen, LO, SACO/SR, Svenska kommunförbundet, CUF, SSU, RIO, Sveriges riksidrottsförbund, Sveriges frikyrkoråd, ABF, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Vuxenskolan, Stensunds folkhögskola och LRF.*

Vissa allmänna synpunkter i övrigt på förslagen i betänkandet redovisas i det följande.

*Brottsförebyggande rådet* framhåller att kriminalvårdsklienter kan ha vissa svårigheter att utnyttja de möjligheter till studiesocialt stöd som finns i dag. Det nuvarande stödet är förbehållet elever som förlorar arbetsinkomst, ersättning från arbetslöshetskassa eller kontant arbetsmarknadsstöd. Vidare är det uppenbart att flertalet känner ett stort motstånd mot att genom studielån skuldsätta sig, då de inte vet om de kommer att kunna få ett arbete, som ger dem möjlighet att återbetala studiemedel. Många har dessutom redan betydande skulder av annan karaktär. Arbetsmarknadsutbildningsbidrag kan knappast heller komma i fråga. Eleverna hänvisas då till att ansöka om socialhjälp vilket inte är en helt tillfredsställande lösning. Rådet vill därför påtala nödvändigheten av att studiefinansieringen löses på ett lämpligt sätt för deltagare i folkhögskolekurser av denna typ.

*Socialstyrelsen* vill fästa uppmärksamheten på den positiva inverkan som studier vid folkhögskola erfarenhetsmässigt har på handikappade elever. Ökningen av antalet fysiskt och psykiskt handikappade elever vid folkhögskolor under åren 1965—1974 visar på ett otillfredsställt behov av utbildning för dessa grupper.

*Statskontoret* vill vad gäller folkbildningsområdet fästa uppmärksamheten på det uppdrag som utredningen om vissa folkbildningsfrågor (U 1975: 19) har att verkställa. Dess resultat kan i hög grad komma att på-

verka villkoren för folkhögskolans samarbete med studieförbunden. Folkhögskoleutredningens förslag i fråga om samarbetsformer innebär närmast vissa organisatoriska och tekniska lösningar anpassade till en given efterfrågenivå.

RRV finner det i likhet med utredningen önskvärt att det finns ett komplement till och i vissa fall även en ersättning för det allmänna utbildningsväsendet, som trots alla reformer inte gärna kan förutse och tillfredsställa alla upptänkliga krav på en effektiv och rättvis fördelning av utbildningsresurserna.

Därmed följer emellertid också att det är svårt att lösa frågan om folkhögskolans organisation och finansiering separat; den måste bedömas i sitt sammanhang med all annan utbildning som samhället erbjuder. Även om en så övergripande analys varken varit utredningens uppgift eller ambition, vill RRV framhålla, att ett samlat grepp på det icke-obligatoriska utbildningsväsendet är väsentlig för beslut som gäller folkhögskolans användning av resurser.

Utbildningssystemet är i hög grad interdependent; ett ingrepp i en av dess delar får ofta konsekvenser i hela systemet. Innan beslut fattas om folkhögskolans framtida organisation m. m. är det därför, enligt RRV:s mening, önskvärt att få ytterligare belyst såväl samhällsekonomiska och statsfinansiella konsekvenser av alternativa sätt att utforma vuxenutbildningen (inkl. gymnasieskolan) som olika möjligheter att samordna kursutbud och genomföra andra former av samplanering.

SÖ behandlar i sitt remissyttrande huvudsakligen sådana förslag där SÖ har en från utredningen avvikande mening. När SÖ i yttrandet mera undantagsvis tar upp sådana förslag, som verket tillstyrker, sker detta främst för att ytterligare betona vikten av utredningens synpunkter.

Även om folkhögskolans insatser inte är bundna till det nuvarande skedet med stora grupper korttidsutbildade bör dessa enligt SÖ — i likhet med vad som gäller inom annan vuxenutbildning — utgöra en prioriterad målgrupp. Också senare, då det nya skolsystemets effekter nått fullt genomslag, kommer behovet av folkhögskolans insatser i återkommande utbildning med säkerhet att kvarstå och på vissa områden öka.

SIV framhåller att folkhögskolan är en okänd skolform för invandrare från flertalet länder. För att man skall kunna rekrytera invandrare till skolorna i önskvärd utsträckning krävs därför särskilda informationsinsatser på invandrarspråk. Sådan information bör av kostnadsskäl kunna utformas centralt, förslagsvis inom SÖ, och kompletteras med information om den enskilda skolans speciella inriktning.

För *handikapputredningen* är det en viktig utgångspunkt att all verksamhet i samhället skall vara tillgänglig för alla. Härav följer att inom varje verksamhet skall vidtas de åtgärder som är behövliga för att handikappade skall kunna delta. Dessa åtgärder är en nödvändig del av verksamheten. Kostnaden för dem är lika ofrånkomlig som kostnaden



för andra delar av verksamheten. Denna syn gäller naturligtvis också folkhögskolan.

*SSK* delar folkhögskoleutredningens uppfattning att det finns behov av en allsidig vuxenutbildning som utgår från de studerandes situation och erbjuder studier för arbetsliv och personlig utveckling. Folkhögskolan bör även för framtiden ha stora möjligheter att tillgodose en del av dessa behov, under förutsättning att de enskilda skolorna ges tillräcklig frihet vid verksamhetens uppläggning och genomförande.

*TCO* anser bl. a. att folkhögskolan måste ges en betydande roll i den pågående satsningen på vuxenutbildning och återkommande utbildning. Folkhögskolorna bör utvecklas till regionala centra för vuxenutbildning och vuxenpedagogik. Internatformen har stort värde. Folkhögskolan bör även i fortsättningen göra särskilda insatser för handikappade och ungdom med problem.

*Landstingsförbundet* som delar utredningens ståndpunkt att en stor del av ansvaret för utformningen av folkhögskolans verksamhet bör läggas på de enskilda skolornas styrelser, tar inte upp sådana lämplighetsfrågor — pedagogiska och andra — som skolorna själva bör avgöra. Yttrandet begränsas till den del av verksamheten som enligt förslaget kommer att styras utifrån.

*SFEF* anser att folkhögskoleutredningen under sitt arbete har brottats med svårigheten att lämna förslag inom mycket snäva ekonomiska ramar. Utredningen kan därför inte vara rätt instans att vända sig till med synpunkter på de olika förslagets omfattning, i kostnadshänseende. Trots att *SFEF* i detta remissvar tar hänsyn till dessa realiteter vill *SFEF* djupt beklaga att statsmakterna inte är villiga till större ekonomiska satsningar på folkhögskolan, än vad direktiven ger vid handen.

Utredningens arbete har enligt *SFEF*:s uppfattning, under nämnda direktiv, till stor del blivit att kartlägga folkhögskolans verksamhet och att anpassa förordningar och liknande till en på skolorna, genom självständig utveckling, rådande praxis.

*DHR* erinrar om att det i dag finns alternativa utbildningsmöjligheter även för handikappade. Fortfarande är dock den utbildningsform som folkhögskolorna erbjuder i vissa situationer oöverträfflig. Folkhögskolan anpassar innehåll och metoder efter elevernas behov och förutsättningar. Undervisningen byggs upp med utgångspunkt från den situation kursdeltagaren befinner sig i. *DHR* vill därför slå vakt om den unika utbildningsinstitution som folkhögskolan representerar.

*Riksförbundet Finska föreningar i Sverige* instämmer i betänkandets förslag att Finska folkhögskolans verksamhet bör fortsätta, utvidgas och vidareutvecklas. Folkhögskolan är en viktig utbildningstillgång också för invandrarna, när dess verksamhet tar hänsyn till invandrarens språkliga och kulturella bakgrund och överhuvudtaget till beaktandet av invandrarnas behov. Folkhögskoleutredningens betänkande är ytterst positivt

från invandrarens synpunkt. Riksförbundet vill emellertid framhålla det faktum att en riktlinje vid det praktiska genomförandet av utredningens förslag alltid bör vara invandrarens reella möjlighet till medinflytande överallt där invandrare undervisas.

*SHIO* vill uttrycka sin tillfredsställelse med den markering, som folkhögskoleutredningen gör av värdet av folkhögskolans frihet och möjlighet att själv utforma sin verksamhet. Med hänsyn till framväxten av nya utbildningsalternativ för vuxna medborgare är det angeläget att accentuera folkhögskolans egenart.

Enligt *Nykterhetsrörelsens landsförbunds* mening är det nödvändigt att i riktlinjer och villkor för den svenska folkhögskolan klart och entydigt utsäga, att denna skola står i det demokratiska samhällets tjänst, att den skall förmedla, hävda och främja de grundläggande värderingar som vårt samhälle bygger på. En sådan ideologisk medvetenhet om demokratin som ett värde att ständigt på nytt erövra, att försvara och att kämpa för utgör den gemensamma profilen för svensk folkhögskola, oavsett om den enskilda skolan genom direkt anknytning till någon folkrörelse eller i annat avseende dessutom profilerar sig på ett mera speciellt sätt.

*Sveriges frikyrkoråd* anser det vara av avgörande betydelse att resurser och bidrag för folkhögskolan tillåts utvecklas i takt med behov och faktiska kostnader. Det blir sedan folkhögskolans sak att inom samhällets totala ramar för utbildning genom pedagogisk utveckling och faktisk betydelse hävda sin roll och ställning. Detta så mycket mer som utredningen icke inriktat sig på att i detalj reglera folkhögskolans arbete utan vill ge den en fri möjlighet att själv utveckla metoder och arbets-sätt.

*ABF* betraktar folkhögskolan som en omistlig gren av svenskt folkbildningsarbete. Det innebär, enligt *ABF:s* mening, att folkhögskolan skall ha reella förutsättningar att utvecklas i samverkan och harmoni med övrigt folkbildningsarbete och att dess självständighet och särart i förhållande till det allmänna skolväsendet skall garanteras. Författningar och bidragsvillkor får inte utformas så att folkbildningskaraktären äventyras. Skolans styrelse, personal och elever skall i betydande utsträckning tillsammans bära ansvaret för verksamheten och fritt från läroplaner och detaljbestämmelser forma skolarbetets inriktning, innehåll och arbetsformer.

*Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund* betonar att den hantverksliga utbildningen vid Sätergläntan kan ses som ett bidrag till allsidigheten i kulturutvecklingen. Till detta skall läggas den möjlighet till förvärvsverksamhet som utbildningen kan ge individen. Mot bl. a. denna bakgrund ser riksförbundet att frågan om Sätergläntans inlemmande i den svenska folkhögskolan snarast bör prövas. Skolans inriktning inne-

bär givetvis att vissa generella bestämmelser exempelvis i fråga om lärar-kompetens, måste lösas separat.

*De blindas förening* framhåller att folkhögskoleutredningen öppnar nya vägar för olika typer av kurser vilket kan få till följd att allt fler synskadade kommer att kunna få sitt behov av bildning tillgodosett på folkhögskolan. Genom föreningens stora satsning på medlems- och funktionärsskolning har samarbetet med folkhögskolan intensifierats. Det kan därmed förutsättas att en kraftigt ökad tillströmning av synskadade elever kommer att ske till folkhögskolan de närmaste åren vilket ställer krav på välutrustade skolor.

*Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* har intresse i vad som an-förs i betänkandet om fritidsledarutbildning vid folkhögskolor. Ty fritidsverksamheten för förståndshandikappade befinner sig i stark utveck-ling. Den tillgodoser inte på långt när hela behovet, och bristen på kun-niga fritidsledare är stor. Vad förbundet här vill anmärka på är att det inte sägs något i betänkandet om att fritidsledare behöver få kunskaper om utvecklingsstörning och andra handikapp. Förbundet kräver att detta behov beaktas.

### 3.2 Mål och verksamhetsformer

Flera av remissinstanserna har i sina yttranden över folkhögskoleut-redningens förslag tagit upp de övergripande målfrågorna. Utred-ningens förslag att målparagrafen i folkhögskole-förordningen skall inledas med att folkhög-skolans mål är att tillgodose behov av bildning och utbildning hos enskilda grupper, organisa-tioner och samhälle tillstyrks av bl. a. *SSU*, *Sveriges riks-idrottsförbund*, *Vuxenskolan* och *Pensionärernas riksorganisation*. *SSU* understryker den senare delen av målbeskrivningen, att verksamheten vid folkhögskola skall stärka viljan och förmågan att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle.

Ett antal remissinstanser redovisar en annan uppfattning än utred-ningen i denna fråga. *SÖ* yrkar att den inledande meningen i den före-slagna förordningens 1 § skall ha följande lydelse: Folkhögskolan har till uppgift att främja allmän medborgerlig bildning. Liknande synpunk-ter på den inledande meningen redovisar även *folkbildningsutredningen*, *RIO*, *SHIO*, *EFS* och *Stensunds folkhögskola*.

*SACO/SR* finner det tveksamt om utredningens förslag till målformu-lering på något sätt bättre definierar folkhögskolans mål i förhållande till andra vuxenutbildningsformer än den målbeskrivning som nu gäller. Enligt *LRF:s* mening är det inget i den föreslagna nya beskrivningen av arbetsområdet som egentligen strider mot innebörden i begreppet all-män medborgerlig bildning.

ABF ställer sig starkt tveksam till vaga formuleringar i frågor som rör gränsdragning och arbetsfördelning mellan olika utbildningsanordnare. Utredningens förslag kan enligt ABF i realiteten leda till att andra skolformer, t. ex. kommunal vuxenutbildning och högskola, tränger in på områden som traditionellt hör till folkhögskolan, likaväl som folkhögskolan kan frestas ge sig i kast med utbildningsuppgifter som inte kan karakteriseras som folkbildningsverksamhet. ABF förordar en klarare och entydigare avgränsning av folkhögskolans arbetsområde.

SFHL fäster, mot bakgrund av att folkhögskolan tillerkänns så stor frihet i sin verksamhet, största vikt vid formuleringen av hela målparagrafen. En lösligt formulerad målangivelse öppnar fältet för en utveckling som ingen kan önska. Det kan leda till att folkhögskolan utnyttjas som en statsbidragsresurs för kurser som inte bör ingå i folkhögskolans verksamhet. Bortsett från den inledande och därmed övergripande meningen är den föreslagna målparagrafens formulering i stort sett bra. SFHL och SFEF vill att målparagrafen skall ha följande lydelse.

Folkhögskolan har att ge och främja allmän medborgerlig bildning.

Verksamheten skall till innehåll och form vara sådan att den ökar individens medvetenhet om sina egna och omvärldens villkor, vidgar förmågan att känna och uppleva, utvecklar kritiskt omdöme, självständighet och samarbetsförmåga, ökar individens möjligheter att vara skapande och stärker viljan och förmågan att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle.

Inom ramen för dessa syften kan studierna också ge yrkesinriktade kunskaper och färdigheter.

SFHL anser att den typ av yrkesinriktad utbildning som målparagrafen ger möjlighet till måste, som utredningen också framhåller, i första hand gälla fritidssektorn, folkrörelsernas verksamhet och vissa funktioner på kulturområdet. Liknande synpunkter anförs av SFEF.

Bl. a. SÖ, statens kulturråd, folkbildningsutredningen, LO, Svenska kommunförbundet, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges frikyrkoråd, länsbildningsförbundet i Gävleborgs län och LRF delar i huvudsak utredningens uppfattning att folkhögskolan bör kunna bedriva viss yrkesutbildning och yrkesfortbildning, exempelvis för verksamhet inom fritidssektorn, inom folkrörelserna och för vissa funktioner på kulturområdet. SÖ, statens kulturråd, folkbildningsutredningen, ABF och FRIO delar även utredningens mening att stor återhållsamhet skall visas då det gäller kurser som uppges ge behörighet för visst yrke. FRIO anser att det i dagens läge finns ett överskott på utbildningsanstalter i Sverige som handhar fritidsledarutbildning. De ramar som uppsattes i SÖ:s ungdomsledarutredning anser FRIO fortfarande vara överensstämmande med behovet av utbildade fritidsledare. ABF anser att yrkesutbildning för uppgifter inom folkrörelseorganisationer bör an-

ordnas av folkhögskola endast om den planeras och genomförs i samförstånd och samverkan med resp. organisationer. Liknande synpunkter förs fram även av LO.

Något annorlunda eller tveksamma synpunkter redovisar *socialstyrelsen*, *statskontoret* och *SACO/SR*.

*Socialstyrelsen* anser att den grundutbildning för verksamhet inom socialvård eller hälso- och sjukvård som anordnas inom folkhögskolans ram bör — i motsats till annan utbildningsverksamhet inom denna skolform — följa centralt fastställda läroplaner. Härav följer att vissa ämnen måste bli obligatoriska.

*Statskontoret* framhåller att folkhögskolans engagemang i direkt yrkesinriktad utbildning bör bedömas från skola till skola i varje särskilt fall och därvid betraktas som ett komplement till samhällets reguljära utbildningsutbud. Denna bedömning bör lämpligen göras av SÖ.

*SACO/SR* betonar vikten av återhållsamhet då det gäller direkt yrkesinriktad utbildning inom folkhögskolan. Den nya högskolan kommer exempelvis att erbjuda yrkesutbildning i kulturkommunikation, varför en gränsdragning bör ske för att undvika dubbleringar.

Ett flertal remissinstanser har berört utredningens prövning av folkhögskolans förhållande till andra vuxenutbildningsformer, däribland *UKÄ*, *SÖ*, *AMS*, *folkbildningsutredningen*, *SACO/SR*, *SFHL*, *SAF*, *Svenska kommunförbundet*, *Landsförbundet*, *SHIO*, *Nykterhetsrörelsens landsförbund* och *länsbildningsförbunden i Gävleborgs och Värmlands län*.

*UKÄ* anser att folkhögskolan bör kunna spela en viktig roll i det totala utbudet av vuxenutbildning. *SÖ* framhåller att det är motiverat att *SÖ* inforrdar uppgifter om undervisningens organisation från folkhögskolor som önskar etablera verksamhet i form av s. k. dagfolkhögskolor på orter där redan kommunal vuxenutbildning finns. Därvid bör skolorna presentera planerat innehåll i de föreslagna kurserna, så att det blir möjligt att bedöma i vilken omfattning kurserna är verkliga alternativ till den kommunala vuxenutbildningens kurser. En sådan variation bör vara ett villkor för etablering av folkhögskoleverksamhet i tätorter där kommunal vuxenutbildning anordnas. *SÖ* anser vidare att om en folkhögskola har viss utbildningskapacitet i reserv torde arbetsmarknadsutbildning av karaktären teoretiska preparandkurser samt mindre resurskrävande påbyggnadsutbildningar kunna anordnas. *AMS* framhåller att eftersom många människor behöver utbildning kombinerad med hjälp till en social anpassning kan man förutsätta att folkhögskolan även fortsättningsvis kommer att spela en betydelsefull roll inom arbetsmarknadsutbildningen. För ett tillfredsställande resultat i de enskilda fallen krävs att skolorna har ett nära samarbete med arbetsförmedlingen.

Möjligheten att anlita folkhögskolorna inom arbetsmarknadsutbildningen beror på om skolorna kan tillgodose de speciella krav som förorsakas av elevernas situation. Ett flexibelt kursutbud och en omläggning till fler intagningstillfällen, helst successiv intagning, skulle öka folkhögskolornas användbarhet inom arbetsmarknadsutbildningen.

*Folkbildningsutredningen* anser att förekomsten av olika vuxenutbildningsformer är berättigad, dock under förutsättning att varje form i utbudet och genomförandet av kurser utvecklar och hävdar sin egenart. Folkbildningsutredningen anser därför att dess gränsdragningsstudier kan leda till synpunkter på samråd och precisering av innehållet i olika utbildningsanordnares kursutbud, för att dubbleringar av utbildning skall undvikas. Genom möjligheten att anordna dels externatkurser på annan ort, s. k. dagfolkhögskolor, dels deltidstudier kan även folkhögskolan komma att beröras.

*SACO/SR* anser att folkhögskolans kurser skall kunna uppfattas som ett klart urskiljbart, annorlunda alternativ till annan vuxenutbildning, präglad av den speciella studiesituation som folkhögskolan erbjuder. I dag torde det emellertid vara så, att den verksamhet som allt fler folkhögskolor bedriver i form av externatkurser i tätorter i många fall måste ses som en dubbling av utbildningsinsatserna, en konkurrent till den kommunala vuxenutbildningen. På de platser där en väl utbyggd kommunal vuxenutbildning finns, kan det ifrågasättas om dagfolkhögskolan, då det gäller utbildning i allmänna ämnen för vuxna på grundskolenivå, verkligen uppfattas som ett annorlunda alternativ. *SFHL* konstaterar att folkhögskolan med sin friare kursuppläggning och ofta mjukare miljö för många vuxna är ett lämpligare alternativ än andra vuxenutbildningsformer. Det kan därför vara motiverat att starta nya externatkurser även på orter där andra former av vuxenutbildning redan är i verksamhet. Att en sådan nyetablering skall föregås av samråd med de andra arrangörerna av vuxenutbildning på orten är helt naturligt, liksom att samråd bör ske om andra startar verksamhet på ort med folkhögskola. *SAF* finner det angeläget att folkhögskolan utnyttjas för förberedande teoretisk utbildning inom arbetsmarknadsutbildningen. Detta bör dock endast gälla förberedelser för sådan yrkesutbildning som faller inom folkhögskolans kompetensområde. Liknande synpunkter framför även *Svenska kommunförbundet*. Förbundet ställer sig dock tveksamt till att folkhögskolan anordnar långa externatkurser i allmänna ämnen på orter där exempelvis den kommunala vuxenutbildningen erbjuder motsvarande utbildning. Ett sådant förhållande kommer, enligt förbundet, att innebära en onödig och kostsam dubbling av kursutbudet. *Landstingsförbundet* anser att om man skall kunna utnyttja den tillgång som folkhögskolan är på ett effektivt sätt krävs att kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning och i viss omfattning den utbildning som erbjuds av studieförbunden blir föremål för en

ökad samplanering. *SHIO* anser att folkhögskolorna bör ha samma status och i huvudsak samma arbetsvillkor som arbetsmarknadsutbildningen och den kommunala vuxenutbildningen. Genom sina fria undervisningsformer bör folkhögskolan få möjlighet att spela en större roll vid vuxnas fortbildning och omskolning. *Nyktterhetsrörelsens landsförbund* anser i likhet med flera andra remissinstanser att folkhögskolan bör kunna utnyttjas inom arbetsmarknadsutbildningen. Förbundet menar att för t. ex. människor med alkoholproblem kan en folkhögskolamiljö utgöra ett bra alternativ till ett arbetsmarknadsutbildningscenter.

*Länsbildningsförbundet i Gävleborgs län* är övertygat om att en samverkan mellan studiecirkelarbete och kortare fördjupningskurser vid folkhögskolor är den för flertalet lågutbildade lämpligaste undervisningsformen. *Länsbildningsförbundet i Värmlands län* anser att en förlöpande diskussion när det gäller gränsdragningen mellan arbetsfälten för kommunal vuxenutbildning, folkhögskolan och studieförbunden är mycket angelägen.

Förslaget om skolornas rätt att med få begränsningar själva välja målgrupper tillstyrkes av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Tillstyrker gör bl. a. *brottsförebyggande rådet, SÖ, statens kulturråd, statens ungdomsråd, LO, SFHL, SFEF, CUF, SSU, RIO, Föreningen Norden, Sveriges riksidsrottsförbund, Nyktterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges kristna ungdomsråd, ABF, Vuxenskolan, Stensunds folkhögskola och LRF.*

*SFHL* anser att friheten att välja målgrupper är självklar så tillvida att skolan med sitt kursutbud vänder sig till människor med vissa intressen eller behov eller med vissa kurser riktar sig exempelvis till organisationers folk eller till förtroendevalda i kommuner. Så långt är friheten att välja målgrupper helt naturlig. Men i skolans frihet kan inte ligga att gallra bland sökande på ideologiska grunder, t. ex. när elever skall antagas till allmänna längre kurser.

*Brottsförebyggande rådet, SÖ, statens kulturråd, statens ungdomsråd, LO, SFEF, CUF, SSU, RIO, Föreningen Norden, Sveriges riksidsrottsförbund, Nyktterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges kristna ungdomsråd, ABF, Stensunds folkhögskola och LRF* tillstyrker utredningens förslag rörande skolans frihet att utforma kursplaner.

*SÖ* betonar, att folkhögskolorna har ett slutligt ansvar också för de kursplaner som utformas i samråd med organisationer, institutioner och myndigheter.

*Vuxenskolan* menar att om avsikten är att den enskilda folkhögskolan skall ha full frihet att utforma och genomföra sina kurser behövs inte

något föreläggande att studieplaner skall godkännas av SÖ. Om avsikten däremot är att man skall ha möjlighet att göra inskränkningar i denna rätt bör närmare anges i folkhögskoleförordningen efter vilka grunder SÖ kan ändra/förkasta/godkänna studieplaner. Studieförbundet anser att folkhögskolan skall ha rätt att själv fastställa sina kursplaner på samma sätt som varje studieförbunds rektor har rätt att godkänna studiematerial för studiecirkelarna.

Utredningens förslag rörande skolans frihet att välja medarbetare tillstyrks i huvudsak av de flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan, t. ex. brottsförebyggande rådet, statens kulturråd, statens ungdomsråd, folkbildningsutredningen, LO, CUF, SSU, RIO, Föreningen Norden, Sveriges riksidsrottsförbund, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges frikyrkoråd, EFS, Sveriges kristna ungdomsråd, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, Sveriges kyrkliga studieförbund, NBV, Vuxenskolan, Stensunds folkhögskola, Skara stifts folkhögskola, LRF och Göteborgs kommunstyrelse.

Sveriges frikyrkoråd anser det vara viktigt att friheten att välja medarbetare kvarstår liksom att, som utredningen föreslår, möjligheten att kunna skilja lärare men också rektor eller annan anställd från tjänst, om vederbörande aktivt motverkar skolans och huvudmannens mål och ideologi. EFS framhåller att det är av yttersta vikt att läraren i sin verksamhet inte aktivt motarbetar skolans ideologi. Detta skulle vara ett hot både mot skolans existens och idé. Därför stöder stiftelsen helt utredningens förslag att en sådan lärare skall kunna skiljas från sin tjänst. Det är inte fråga om ett yrkesförbud eller någon förföljelse av olöftänkande, men en sådan åtgärd kan bli nödvändig för att över huvud möjliggöra en rörelseskolas verksamhet. ABF understryker utredningens mening att personer som inte genomgått lärarhögskola, men som genom studier och erfarenheter av folkrörelse — och folkbildningsarbete skaffat tillräckliga kunskaper och färdigheter för en tjänst vid folkhögskola skall kunna anställas som extra lärare. Liksom utredningen anser ABF också att om en lärare vid en rörelseskola i sitt arbete vid skolan aktivt motarbetar dess huvudman, skall styrelsen ha möjlighet att skilja denne från hans tjänst. ABF är medvetet om att denna fråga är ytterst känslig och från vissa utgångspunkter kan anses strida mot allmänt vedertagna principer om anställningstrygghet och åsiktsfrihet. Mot detta måste emellertid ställas det för svensk demokrati nödvändiga kravet på garantier för folkrörelsernas och föreningslivets integritet. Enligt ABF:s mening måste man utgå från att en konflikt av ovannämnda slag alltid måste bringas till en lösning. Om en rörelseskola skulle tvingas att inom sin lärarkår ha kvar en lärare som aktivt motarbetade skolans huvudman, skulle det snabbt leda till att allt meningsfullt arbete upphörde.

Ett antal remissinstanser kritiserar dock utredningens uppfattning i denna fråga.



SÖ anser att hittills vunna erfarenheter ger belägg för att styrelser och huvudmän varit mycket måttfulla då det gällt krav av ideologisk art. Man har i allmänhet menat att förekomsten av olika uppfattningar även i för huvudmannen grundläggande frågor inte blott är naturlig utan också kan framstå som värdefull. Trots det erfarenhetsmässigt så gott som genomgående okomplicerade läget kan det inte uteslutas att konflikter av allvarlig natur kan uppstå. Accepterar man folkrörelser som huvudmän för folkhögskolor och betraktar man till och med detta som ett värde, inte minst från demokratins synpunkt, kan detta samhällsintresse bli satt ur spel om anställda vid skolan i sin tjänst aktivt skulle kunna motarbeta de mål som för huvudmannen är väsentliga. Om SÖ sålunda delar utredningens mening i detta stycke finner SÖ det däremot inte möjligt att dra de paralleller mellan å den ena sidan präster och politiskt anställda ombudsmän och å den andra folkhögskolans lärare, som utredningen förefaller dra, då den refererar till förarbetena till trygghetslagstiftningen. Folkhögskollärare bör inte vara underkastade andra lagar än dem som gäller andra befattningshavare. Då lagtillämpningen ännu inte givit full klarhet i hur man bör förfara om en konflikt av nu nämnt slag uppstår, finner SÖ att frågan kan behöva ytterligare bearbetas längre fram.

SFHL instämmer i ett uttalande av 1976 års TCO-kongress att förlust av anställning är ett av de allvarligaste ingreppen i en arbetstagares och hans familjs livsvillkor. SFHL kräver att folkhögskollärare skall äga samma trygghet i sin anställning som andra skolformers lärare. "Studier och annan verksamhet vid skolan skall bedrivas i en anda av tolerans och respekt för olikfäktande och utformas så, att det föreligger förutsättningar för allsidighet i undervisningen." Detta föreslagna stadgande i folkhögskoleförordningen är den enda acceptabla grund utifrån vilken en lärares ställningstaganden kan bedömas. Utredningens hänvisning till vad som sägs i förarbetena till lagen om anställningsskydd måste bestämt avvisas.

SFEF framhåller att det strider mot organisationens uppfattning att en lärare skulle kunna fungera som partiombudsman eller religiös förkunnare, då en lärare alltid skall eftersträva allsidighet i undervisningen. SFEF:s bestämda uppfattning är att folkhögskollärare inte skall vara underkastade andra lagar än vad som gäller andra befattningshavare. SFEF anser det olyckligt att utredningen tagit upp denna fråga överhuvudtaget då rättstillämpningen på området uppenbarligen inte har prövats.

FRIO anser att anställningstryggheten för folkhögskollärare skall vara densamma som för övrigt i yrkeslivet och kan därför inte acceptera utredningens skrivning i detta avseende.

Kollegiet vid folkhögskollärargrenen vid lärarhögskolan i Linköping påpekar bl. a. att uttrycket "aktivt motarbeta" är vagt och mångtydigt,

och att det i själva verket blir styrelserna vid de särskilda skolorna som kommer att definiera vad som avses med detta uttryck, inte den eller de lärare som saken gäller. Skulle en lärare "aktivt motarbeta" skolans syften, så finns det naturligtvis utöver avskedande en hel serie andra handlingsalternativ, särskilt om lärarkåren i övrigt är klar över gränsen mellan att arbeta och att motarbeta. Till detta kommer att det antagligen kan vara mycket pedagogiskt och ideologiskt värdefullt att en lärare ges tillfällen till konfrontation i centrala frågor, som gäller skolans profil, policy utåt och arbetssättet internt.

Utredningens förslag att ett vidgat studium av hur internatsituationen kan utnyttjas på bästa sätt bör komma till stånd inom ramen för det pedagogiska utvecklingsarbete SÖ bedriver tillstyrks av SFHL. SFHL anser också att det är viktigt att en fortbildning av alla lärare och all annan personal i vilkas arbetsuppgift internatet ingår kommer till stånd.

*Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* understryker behovet av ett fördjupat studium av hur internatet blir en mer aktiv del av folkhögskolemiljön, inte minst med tanke på att vid mer fria arbetsformer internatets möjligheter måste tas noga till vara. Om det visar sig lämpligt deltar lärarhögskolan gärna aktivt i ett sådant projekt.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker utredningens förslag om ett bibehållande av 18-årsgränsen som huvudprincip för antagning till folkhögskola. Tillstyrker gör bl. a. SÖ, AMS, statens ungdomsråd, folkbildningsutredningen, SACO/SR, SFHL, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, SFEF, CUF, RIO, Sveriges riksidrottsförbund, EFS, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, NBV, Vuxenskolan, Stensunds folkhögskola, Visingsö folkhögskola, LRF, vuxenutbildningsnämnden i Östergötlands län och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping. Folkuniversitetet och Visingsö folkhögskola förordar dock att skolan ges större frihet att själv ta ställning till uppkommande gränssfall.

SHIO anser att det bör ankomma på vederbörande skolas organ att fastställa åldersgränsen för elevintagningen. Elever med avsevärd yrkeserfarenhet bör enligt SHIO prioriteras vid intagning.

Utredningens förslag att varje skola själv får ta ställning till antalet åldersdispenser om högst 10 % i åldersgruppen 16—18 år av det totala antalet elever som antas vid kurser om minst 15 veckors längd tillstyrks av bl. a. brottsförebyggande rådet, AMS, Svenska

*kommunförbundet, Landstingsförbundet, CUF, RIO, Folkuniversitetet och LRF. Brottsförebyggande rådet* framhåller att utredningens motiv för och förslag till förenkling av dispensförfarandet när det gäller ungdomars möjligheter till folkhögskolestudier är mycket tillfredsställande. *AMS* som ställer sig positiv till utredningens förslag anser dock att den föreslagna kvoten bör kunna anpassas efter växlande förhållanden. Vid hög ungdomsarbetslöshet bör denna kvot kunna ökas. *Folkbildningsutredningen* finner det inte vara motiverat att skolorna själva skall kunna ta ställning till åldersdispenser för ett begränsat antal elever. Folkhögskolan skall, menar utredningen, i första hand tillgodose vuxna människors behov. *Sveriges ridsidrottsförbund* hävdar med bestämdhet att den föreslagna 10 %-gränsen inte bör göras generell för alla skolor. För de folkhögskolor där man vill göra särskilda arrangemang för elever, som samtidigt med sina studier vill satsa hårt på elitidrottsträning, bör andra och generösa regler beträffande dispenser kunna få tillämpas. Förbundet föreslår att skolorna i varje enskilt fall får söka dispens här för hos SÖ. *EFS* anser det inte eftersträvänsvärt att sänka åldersgränsen för elever vid längre kurser och uttrycker viss tveksamhet inför förslaget om 16-årsgränsen och en så hög procentsats som 10 av denna ålderskategori.

Även *NBV* är tveksam inför medgivandet av en så hög dispensfri kvot av 16—18-åringar som 10 % i längre kurser.

SÖ föreslår att de enskilda skolorna skall ha rätt att ge åldersdispens upp till endast 5 %. I stället förordar SÖ att 2—3 av nu verksamma folkhögskolor, i likhet med vad som nu gäller för Vårdinge folkhögskola, får övergå till arbete med 16—17-åringar. *Statens ungdomsråd* föreslår att antalet dispenser högst skall uppgå till 5 % av antalet elever, och att dispenser avgörs av skolans huvudman. För vissa utbildningslinjer exempelvis elitidrott och studier, kan det bli aktuellt att antalet dispenser uppgår till fler än 5 % av antalet elever. Sådana dispenser bör enligt rådet avgöras av SÖ. *SFHL* redovisar synpunkter som i viss utsträckning liknar SÖ:s. *SFHL* framhåller att all erfarenhet talar för att eleverna får ut mer av sina folkhögskolestudier om de är äldre och har egen kännedom om arbetslivet. Det kan enligt *SFHL* ifrågasättas om inte dispenser för yngre elever i vissa fall har sökts för att fylla elevplatser, men en sådan lösning av rekryteringsproblem måste betraktas som mycket kortsiktig. Folkhögskolan måste enligt *SFHL* i första hand tillgodose de vuxnas studiebehov. Skulle det av någon anledning visa sig behövt med fler folkhögskolor än Vårdinge för ungdomar i åldern 16—17 år kan SÖ initiera tillkomsten av sådana skolor. Dispens för yngre elever vid vanliga folkhögskolor bör ges med största restriktivitet och SÖ bör också fortsättningsvis bedöma om särskilda skäl föreligger och alltså vara dispensgivare.

Utredningens förslag att personer som fyllt 16 år, efter SÖ:s medgivande, skall kunna antas till kurser av kortare varaktighet än 15 veckor utan att de räknas in i andelen om 10 % tillstyrks av bl. a. AMS, SÖ, CUF, RIO och Stensunds folkhögskola.

Utredningens förslag att skolorna får rätt att till kurser om högst tre veckors längd, förlagda i huvudsak till skolornas egna lokaler och anordnade i samarbete med barn- och ungdomsorganisation, anta elever som fyllt minst 14 år tillstyrks av ett stort antal remissinstanser däribland SÖ, folkbildningsutredningen, SFHL, CUF, SSU, RIO, Nykterhetsrörelsens landsförbund, EFS, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, NBV, Vuxenskolan, Kjesäters folkhögskola och ledarinstitut samt Stensunds folkhögskola.

RIO anser att de parter som folkhögskolan kan samarbeta med bör kunna vidgas. De bör enligt RIO inte begränsas till ungdomsorganisationer utan omfatta alla, som har med barn- och ungdomsverksamhet på programmet. SSU ser ingen anledning att skilja de kurser som anordnas tillsammans med barn- och ungdomsorganisationer ifrån de andra samarbetande organisationer där eleverna är äldre. SSU föreslår därför att inga speciella undantag vad gäller utnyttjandet av skolans lokaler skall gälla för kurser som genomförs i samarbete med barn- och ungdomsorganisationer. Enligt Frikyrkliga studieförbundets mening ligger en sänkning av åldersgränsen till 14 år i linje med huvudtanken om vidgat samarbete med de folkrörelser som står bakom folkhögskolorna. I barn- och ungdomsorganisationerna sker ledarutbildning ofta från 14—15-årsåldern och det är ingen tvekan om att folkhögskolan här kan göra en betydelsefull insats. Även för andra former av medlemsskolning inom folkrörelserna är det av vikt att detta förslag genomförs. Vidare anför Frikyrkliga studieförbundet att man därigenom kan uppnå överensstämmelse med åldersgränserna inom en annan gren av folkbildningen, nämligen studieförbunden. Länsbildningsförbundet i Gävleborgs län föreslår att denna åldersgräns sätts ända ner mot förskoleåldern för att barn och föräldrar skall kunna få möjlighet till exempelvis gemensamt skapande.

Utredningens förslag att inte längre behålla årskursindelningen har berörts av få remissinstanser. Tillstyrker gör bl. a. Folkuniversitetet, Vuxenskolan och Visingsö folkhögskola.

Remissinstanserna är något splittrade i fråga om förslaget att varje skola varje år skall organisera minst en kurs om minst 15 veckors varaktighet och att

kursen skall omfatta minst 20 deltagare. Tillstyrker gör bl. a. *Landstingsförbundet*, *SSU*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Frikyrkliga studieförbundet* och *LRF*.

*SÖ* föreslår att varje skola årligen skall anordna minst två ej samtidiga kurser om minst 15 veckor och med minst 20 deltagare per kurs. *SFHL* anser att de längre kurserna har en sådan betydelse för deltagarna att varje folkhögskola måste se dem som den mest centrala uppgiften, vilket också måste fastslås i förordningen. Självklart skall kursen enligt *SFHL* vara förlagd till moderskolan. Vad gäller kurslängd och antal deltagare delar förutom *SFHL* även *Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL SÖ:s* uppfattning. Även *RIO* vill att minst två kurser anordnas och att dessa inte sammanfaller i tid. Däremot förordar *RIO* att minsta antalet elever på lång kurs skall vara 15.

Remissinstanser som är kritiska mot utredningens förslag är bl. a. *statens ungdomsråd*, *SFEF*, *EFS*, *Sveriges kyrkliga studieförbund*, *Skara stifts folkhögskola* och *Stensunds folkhögskola*.

*Statens ungdomsråd* framhåller att rådet har förståelse för utredningens motiv för en förändring av de s. k. vinterkurserna, men vill ändå framhålla vikten av att längre kurser än 15 veckor behålls. Det krävs, enligt rådet, en relativt lång tid för att tillgodose elevernas behov av fortbildning och personlig utveckling. Speciellt gäller detta de elever som har en kort grundutbildning.

*SFEF* föreslår att den nuvarande förordningstexten behålls. *Skara stifts folkhögskola* framhåller bl. a. att man i motsats till utredningen anser att verksamhetens tyngdpunkt också i fortsättningen bör ligga på de långa vinterkurserna och att vinterkurs med mer än 22 veckors längd bör omfatta minst 50 % av skolans totala verksamhet. *Stensunds folkhögskola* finner att internatets stora resurser att medverka personlighetsutvecklande och fostrande inte kan tillvaratas på så korta kurser som 15 veckor. Rygggraden i folkhögskolan måste vara den långa vinterkursen. Styrelsen för skolan förordar en minsta kurslängd på 30 veckor. *UKÄ* ställer sig, bl. a. med hänvisning till att folkhögskolan skall kunna ge allmän behörighet till högskolestudier, tveksamt till en alltför stor satsning på korta kurser.

*CSN* anser det vara utomordentligt viktigt att den ökade friheten för utbildningsanordnarna inte i allt för hög grad försvårar studiestödshandteringen för de studiesociala myndigheterna. *CSN* hänvisar till att studiemedelsnämnden i Stockholm i sitt yttrande tagit upp de här berörda problemen och uttrycker sin oro för de administrativa konsekvenserna av förslaget när det gäller studiestödsbeviljningen. *AMS* anser att de föreslagna långa kurserna om minst 15 veckor bör kunna kombineras så att i enskilda fall full behörighet uppnås för utbildning på grundskolans eller gymnasieskolans kompetensområden.

Förslaget om minskning av tidsgränsen för kortare ämneskurser från fem till två dagar tillstyrks av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan. Tillstyrker gör bl. a. SÖ, Sveriges riksidrottsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Frikyrkliga studieförbundet, NBV, Vuxenskolan, LRF och vuxenutbildningsnämnden i Östergötlands län.

Remissinstanserna tillstyrker överlag utredningens förslag om slopande av obligatoriska ämnen i folkhögskolan. Således tillstyrker bl. a. AMS, statens kulturråd, LO, SFHL, SAF, SFEF, Folkuniversitetet och Visingsö folkhögskola.

Statens kulturråd förutsätter dock att de enskilda skolorna beaktar önskvärdheten av att de längre kurserna spänner över ett vitt fält och innehåller orientering och skapande inom ett eller flera konstområden.

SAF som inte har något att invända mot utredningens förslag i detta avseende framhåller dock att då många av de folkhögskolestuderande önskar få behörighet för högre utbildning är det viktigt att folkhögskolan informerar om de krav som gäller för allmän behörighet och om de särskilda behörighetskrav som kan gälla för vissa ämnen eller studielinjer.

Kriminalvårdsstyrelsen anser att de som är intagna på kriminalvårdsanstalt inte är hjälpta av utredningens förslag att slopa obligatoriska ämnen. Den bästa lösningen för kriminalvårdens del torde, enligt styrelsens uppfattning, vara en varvning av problemcentrerad undervisning och mera renodlad undervisning i basämnena.

Sveriges riksidrottsförbund noterar beträffande obligatoriska ämnen i folkhögskolan med tillfredsställelse utredningens åsikt att det är väsentligt att man vid alla slags kurser söker stimulera deltagarna till motion.

Ett stort antal remissinstanser, t. ex. brottsförebyggande rådet, statens kulturråd, statens ungdomsråd, folkbildningsutredningen, LO, SFHL, SFEF, CUF, SSU, RIO, DHR, Föreningen Norden, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, EFS, Sveriges kristna ungdomsråd, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, Vuxenskolan, Sveriges kyrkliga studieförbund, Skara stifts folkhögskola, LRF och länsbildningsförbundet i Gävleborgs län delar utredningens uppfattning beträffande rätten för en folkhögskola att profilera sig både ideologiskt och i verksamheten. SFHL menar att ingen vill ifrågasätta folkhögskolornas rätt till profilering. Enligt SFHL talar ingenting för att folkhögskolornas rätt till profilering skall skrivas in i förordningen. Möjligheten att profilera en skola finns redan. En författningstext kan locka till för långtgående profileringstendenser. SFHL menar att profileringen av en skola i högsta grad berör de anställda. Beslut om förändring av en skolas inriktning i kursutbud eller ideologi måste därför fattas i förhandlingar med de berörda fackliga organisationer.

Enligt *RIO*:s mening är friheten till profilering en förutsättning såväl för huvudmannens engagemang som för skolans möjligheter att fylla uppgifter inom den rörelse huvudmannen företräder. *DHR* uttalar att utvecklingen inte får leda till att folkhögskolorna enbart ägnar sig åt specialsydda utbildningar för olika grupper och organisationers behov. Det måste finnas utrymme för enskilda kursdeltagare, som söker sig till skolan i mera allmänbildande syfte. *LRF* vill understryka utredningens syn på folkhögskolans rätt till ideologisk profilering, kunskapsinriktad eller annan profilering. Samtidigt är det emellertid angeläget att understryka att folkhögskolorna inte får bli högborgar för ensidig idémässig indoktrinering. *LRF* vill betona vikten av att verksamheten bedrivs i en anda av tolerans och respekt för olikhet och att allsidighet i undervisningen eftersträvas. Det finns enligt *LRF* skäl att ta fasta på utredningens konstaterande att idémässig ensidighet i undervisningen ofta får till följd att de studerande får ytliga kunskaper och lätt blir beroende av auktoriteter. Detta får inte bli resultatet av den långtgående friheten. *Medborgarskolan* vill till talet om folkhögskolans rätt till profilering foga en varning för att folkhögskolan kan bli alltför präglad av huvudmannaintresset och menar att profileringen under inga omständigheter får innebära brist på allsidighet och saklighet i undervisningen.

Några av remissinstanserna, däribland *folkbildningsutredningen*, *LO*, *SFEF*, *SSU* och *ABF* framhåller att rätten till profilering ställer stora krav på en fullständig information. Personer som söker sig till en folkhögskola — som elever eller personal — eller som på annat sätt får kontakt med den, bör inte sväva i tvivelsmål om den ideologiska profil som skolan eventuellt har.

Utredningens förslag rörande antal timmar per tidsenhet i folkhögskolekurser tillstyrks i huvudsak av *folkbildningsutredningen*, *SFHL*, *SSU*, *RIO*, *Sveriges riksidsrottsförbund* och *NBV*. *Folkbildningsutredningen* tillstyrker föreslagna minimitimalt att gälla endast tills vidare. *Folkbildningsutredningens* nyligen påbörjade studier av cirkelverksamhetens villkor och avgränsning mot övriga former av vuxenutbildning kan föranleda utredningen att senare initiera vissa omprövningar. *RIO* kan inte biträda kravet på minst fyra timmar per dag vid kurser kortare än en vecka. En tvådagarskurs, förlagd exempelvis till fredag—lördag, blir för arbetstyngd om fredagseftermiddagen och — kvällen skall — förutom öppnande och presentation — innehålla fyra undervisningstimmar. Eftersom sådana tvådagarskurser är ändamålsenliga för folkrörelserna och som inslag i kulturaktiviteter förordar *RIO* en begränsning till tre timmar under första dagen av en tvådagarskurs. *NBV* hävdar att elever i långa kurser skall vara heltidsstuderande. Kursverksamhet som omfattar 24 timmar och mindre per vecka bör organiseras av studieförbund.

I ett särskilt avsnitt har utredningen tagit upp folkhögskolans roll i ett system av återkommande utbildning. Tillstyrker utredningens synpunkter i huvudsak gör t.ex. *SÖ, statens kulturråd, statens ungdomsråd, folkbildningsutredningen, LO, SFHL, SAF, SFEF, RIO, Sveriges kyrkliga studieförbund, Vuxenskolan och länsbildningsförbundet i Gävleborgs län*. *SÖ* anser dock att folkhögskolans roll i detta sammanhang för närvarande inte helt kan överblickas och möjligen kan komma att påverkas av utredningen (U 1976: 10) om den gymnasiala utbildningen. *Statens kulturråd* menar att folkhögskolorna i ett nätverk av vägar till återkommande utbildning kan komma att spela viss roll för vissa konstnärliga yrkesutövare. *SAF* pekar i sitt yttrande på att sådana kurser, som föreslås i gymnasiegruppens rapport (Ds U 1975: 18) Utbildning m. m. för 16—19-åringar, bör kunna anordnas inom folkhögskolans ram.

### 3.3 Folkhögskolans metodik

Ett stort antal remissinstanser, däribland *kriminalvårdsstyrelsen, UKÄ, statens ungdomsråd, SIV, LUT 74, LO, SFHL, SFEF, CUF, SSU, Sveriges frikyrkoråd, Medborgarskolan, Vuxenskolan, Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL, LRF, rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping och kollegiet vid folkhögskollärargrenen vid lärarhögskolan i Linköping* har kommenterat utredningens överväganden om metodik för folkhögskolan. Remissinstanserna delar helt eller delvis de värderingar som ligger till grund för förslagen.

Liksom utredningen ställer sig *UKÄ* positivt till en vidareutveckling av en problemcentrerad pedagogik. Om — som utredningen föreslår — föreskrifter om obligatoriska ämnen inte skall ingå i den nya folkhögskoleförordningen kommer dock den problemcentrerade uppläggningsen av undervisningen att medföra svårigheter när det gäller vissa baskunskaper i ämnesområden som inte så lätt kan inordnas i problemområden såsom svenska, engelska, matematik och naturvetenskap. Enligt *UKÄ:s* mening bör de studerande i folkhögskolan kunna få en utbildning inom dessa ämnesområden som ger kunskaper som i stort motsvarar dem som kan förvärfvas på tvååriga linjer i gymnasieskolan.

*Statens ungdomsråd* framhåller att folkhögskolan bör inriktas på att låta eleverna få en så god bild som möjligt av det samhälle de lever i. Därför är inriktningen på problemcentrerade studier och fältstudier mycket viktig.

*SIV* framhåller bl. a. att det krävs tålmod och kunskaper hos lärare och övrig personal för att ge invandrarna en reell möjlighet att ta aktiv del i folkhögskolestudier. I utbyte kan skolor med både invandrare och svenskar få en rikare undervisning. Vidare kan tvåspråkiga lärare medverka till ett ökat samarbete över språkgränserna. *LUT 74* anser att en allmänt personlighetsutvecklande inriktning av utbildningen är värdefull



och har räckvidd för skolan överhuvud taget. *SFHL* understryker utredningens betonande av att alla måste få vana att arbeta tillsammans i icke auktoritära situationer. Det är i själva verket en förutsättning för att de övergripande mål som angivits för folkhögskolan skall kunna nås. Också i det här avseendet måste hela skolan utgöra en inlärningsmiljö — vid en auktoritärt styrd skola når man inte längre än till skenmanövrer — och när anställda och studerande verkligen deltar i viktiga beslut och medverkar i skolans planering kan de viktiga frigörande kunskaperna förmedlas meningsfullt. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*, delar utredningens allmänna pedagogiska grundsyn och vill kraftigt understryka vikten av att denna syn verkligen får prägla det vardagliga arbetet i folkhögskolan.

*Kollegiet vid folkhögskollärargrenen vid lärarhögskolan i Linköping* vill starkt poängtera att olika former för inläring främjar olika syften. Metodiken är ett budskap i sig och det budskapet måste stå i samklang med den pedagogiska grundsynen. Folkhögskolan måste arbeta utifrån en vidgad uppfattning om vad som är att betrakta som inläringssituationer. Varje del av tillvaron på skolan betraktas som en möjlig pedagogisk resurs. Inga skarpa gränser skall dras mellan lektionstid och annan tid i detta avseende. I samma mening skall inga skarpa gränser dras mellan skolan och samhället runtomkring. I konsekvens därmed måste folkhögskolan vidga uppfattningen hos lärare och elever om vad som är att betrakta som lärares och elevers funktion. I den vidare inläringssituationen blir läraren med nödvändighet mer av handledare och en som ger verktyg för bearbetning men också en som tar emot från eleverna och lär sig med dem. Detta utesluter alls inte former som föreläsning och individuella studier. Det sätter bara in dem i ett nytt sammanhang. Folkhögskolan måste förändra lärares och elevers uppfattning om vad som är att betrakta som redovisning. Också redovisningsformerna måste stå i samklang med den pedagogiska grundsynen. Folkhögskolorna måste lägga in kurser och delar av kurser, då man informerar om och diskuterar aktuella pedagogisk-metodiska frågor. Det skall beredas möjlighet för alla lärare på en skola att jobba i lag, så att man till viss del tjänstgör på samma lektionspass. Utredningen synes inte tillräckligt ha beaktat att ett studiearbete, bedrivet efter de principer utredningen förordar, får konsekvenser med avseende på utrustning av skollokaler, skolbibliotek, lärarutbildning och lärarfortbildning.

### 3.4 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter

Utredningens syn på folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter delas i huvudsak av nästan alla remissinstanser bl. a. *SÖ*, *statens kulturråd*, *SIV*, *folkbildningsutredningen*, *SFHL*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *CUF*, *Föreningen Norden*,

*Sveriges frikyrkoråd, ABF, Medborgarskolan, Pensionärernas riksorganisation, Stensunds folkhögskola och länsbildningsförbundet i Örebro län.*

*Svenska kommunförbundet* ansluter sig i princip till den uppfattning utredningen gett uttryck åt när det gäller folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter. Eftersom utredningen i sin beskrivning av närsamhällets kulturverksamhet inte berört de kommunala kulturnämndernas roll vill förbundet understryka nödvändigheten av att folkhögskolan, det lokala föreningslivet och kulturnämnderna har ett gott och förtroendefullt samarbete med planering och genomförande av olika kulturaktiviteter. Detta är, menar förbundet, inte minst viktigt med hänsyn till att kommunerna, direkt eller indirekt, huvudsakligen svarar för finansieringen av den lokala kulturverksamheten medan landstingen och för övrigt även statens insatser för kulturverksamhet på lokal nivå är av förhållandevis begränsad omfattning. Folkhögskolan har onekligen en viktig roll i kulturförmedlingen. Det gäller inte minst landstingsskolorna som i ökad utsträckning torde kunna svara för kulturaktiviteter vid landstingens egna institutioner, sjukhus, vårdhem etc.

*Pensionärernas riksorganisation* instämmer i utredningens konstate-  
rande att pensionärgruppen har ett lågt deltagande i kulturella evenemang och att folkhögskolan kan göra viktiga kulturinsatser. Enligt riksorganisationen har detta tyvärr nästan helt undgått utredningen. Den har inte märkt det samarbete som har ägt och äger rum mellan folkhögskolor och pensionärsorganisationer och som är väl etablerat på många platser. Pensionärernas riksorganisation anser att ett ökat samarbete mellan folkhögskolorna och de lokala och regionala pensionärsorganisationerna bör komma till stånd såväl vid planering av kurser och kursprogram som ifråga om att erbjuda kursdeltagarna möjligheter till fortsatta aktiviteter. Samarbete bör även förekomma i fråga om kulturella evenemang på folkhögskolan, där kulturarbetare och lärare från folkhögskolan skulle kunna medverka. Ett sådant samarbete borde också kunna ske vid föreningsmöten och pensionärsträffar.

*SIV* anser att också folkhögskolan bör spela en viktig roll när det gäller invandrarnas och minoriteternas möjligheter att bevara och utveckla sin egen kultur. Detta kan ske bl. a. genom att folkhögskolorna, utöver utbildningsplatser i det ordinarie kursutbudet, erbjuder skilda invandrargrupper kurser i hemspråk, hemlandets kultur och aktuella samhällsförhållanden. Genom de olika kulturella arrangemang, som utredningen föreslår bör ett vidgat kulturellt utbyte främjas också mellan svenskar och invandrare både inom skolan och i det omgivande närsamhället.

*CUF* anser bl. a. att folkhögskolorna kan ha en stor uppgift att tillsammans med studieförbunden och olika folkrörelser ta vara på och utveckla vårt kulturarv.

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker utredningens förslag om att det inom ramen för tillgängliga resurser för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete bör anvisas tillräckliga medel för ett relativt omfattande kulturpedagogiskt utvecklingsarbete. Förslaget tillstyrks av *SÖ, statens kulturråd, folkbildningsutredningen, SFHL, Sveriges frikyrkoråd, ABF, Vuxenskolan, KRO, Stensunds folkhögskola och länsbildningsförbundet i Gävleborgs län*. *SÖ* bedömer utvecklingsarbetet på detta område som angeläget, och menar att medel för sådant arbete i princip bör kunna utgå ur de anslag som står till förfogande för *SÖ* och statens kulturråd. Härvid bör samråd förekomma mellan de båda statliga organen i syfte att överblicka de totala behoven och samordna insatserna. *ABF* vill betona att det forsknings- och utvecklingsarbete som i framtiden kan komma att bedrivas genom folkhögskolorna på det kulturpedagogiska området, i hög grad måste kunna präglas av resp. skolors speciella karaktär och ideologiska särart. Samordningen får med andra ord enligt *ABF* inte leda till styrning och likriktning — det skulle stå i strid mot den pluralistiska kultursyn, som samhällets nuvarande kulturpolitik förutsätter och som *ABF* helt ansluter sig till.

Utredningens uppfattning att utbildning av personer som yrkesmässigt eller på fritid skall arbeta med kulturförmedlande verksamhet bör kunna ske inom folkhögskolan delas av ett stort antal remissinstanser bl. a. *UKÄ, statens kulturråd, folkbildningsutredningen, SFHL, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd, ABF, NBV, KRO, Stensunds folkhögskola och länsbildningsförbundet i Gävleborgs län*.

*UKÄ*, som tillstyrker förslaget, vill dock liksom *humanistiska fakultetens utbildningsnämnd vid universitetet i Umeå* framhålla att det för många kulturförmedlande arbetsuppgifter krävs mer omfattande kunskaper och en större överblick än vad som kan ges inom folkhögskolan. För dessa arbetsuppgifter kan högskolan erbjuda en adekvat utbildning inom sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken. *Statens kulturråd* framhåller bl. a. att en kommande yrkesförberedande högskoleutbildning för personer som ämnar arbeta med kulturförmedling inte i någon större utsträckning torde påverka folkhögskolans kurser på området. *Folkbildningsutredningen* erinrar om att utbildning av kulturförmedlare kommer att erbjudas inom den nya högskolan. Det kan därför enligt folkbildningsutredningens uppfattning uppstå behov av gränsdragning för att undgå dubbleringar av kursutbud. Folkbildningsutredningen vill för sin del förorda, att utbildning av funktionärer med kulturförmedlande uppgifter inom organisationerna, i den mån inte dessa före-

drar utbildning i egen regi, förläggs till folkhögskolor och anordnas i samverkan med resp. organisation.

*ABF* vill bestämt avråda från att folkhögskolorna bemyndigas inrätta någon slags gemensam, karriärinriktad utbildningslinje för kulturförmedlare inom folkrörelser, organisationer och kommuner. I strävanden att slå vakt om folkrörelsernas integritet och särart bör det vara en grundläggande princip att de personer, som skall verka inom folkrörelserna — yrkesmässigt eller på sin fritid — skall utbildas av resp. folkrörelser själva eller på ett sådant sätt att organisationerna har ett direkt och avgörande inflytande över utbildningens innehåll och karaktär. Gemensamma utbildningslinjer ger inte sådana möjligheter. Däremot bör rörelsefolkhögskolorna i framtiden kunna få betydligt större uppgifter än vad de har i dag då det gäller att i samverkan med folkrörelser och organisationer utbilda dessa förtroendevalda och funktionärer.

*KRO* anser att kunskaper i kulturförmedling måste ses som en kompletterande utbildning. Det är därför, enligt *KRO*, fundamentalt att dessa utbildningar och därmed samhällsuppgifter ges redan verksamma och på sitt område kunniga kulturarbetare. Grundutbildning utan en tidigare kulturell grund ser *KRO* som inte enbart meningslös, utan som rent kulturfientlig.

Utredningens förslag att i ökad utsträckning bereda yrkesverksamma konstnärer inom olika områden möjligheter att undervisa vid folkhögskola i kombination med konstnärligt arbete tillstyrks i huvudsak av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan t. ex. *SÖ, statens kulturråd, OMUS, folkbildningsutredningen, SFHL, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, NBV, Vuxenskolan, Stensunds folkhögskola, länsbildningsförbundet i Gävleborgs län och Kulturarbetarcentrum i Uppsala län.*

*Statens kulturråd* anser att *SÖ* i enlighet med utredningens förslag skall avgöra hur fördelningen av lärare på olika skolor skall ske. Därvid bör de önskemål utredningen pekar på beaktas i rimlig spridning på olika konstområden och geografisk spridning samt tillfällen att nå ut till grupper utanför skolan. Enligt rådet kan det vidare vara lämpligt att ca en femtedel av folkhögskolorna kan knyta en konstnär till sig på angivna villkor. Det skulle innebära att anslaget dimensioneras så att det räcker till 20 folkhögskolor. *Sveriges frikyrkoråd* framhåller att det är ett bra förslag som utredningen lagt fram men att det behöver bearbetas och konkretiseras. Det är viktigt att det ges underlag till en praktisk lösning av denna fråga. Rådet önskar se det i form av en fritt disponibel lärarresurs lagd till bidragsschablonen. Förslagets konsekvenser i relation till lagen om anställningstrygghet måste också enligt rådet utredas. *Frikyrkliga studieförbundet och Kulturarbetarcentrum i Uppsala län,*

som båda sympatiserar med utredningens förslag, har även några kritiska synpunkter att anföra. *Frikyrkliga studieförbundet* anser inte att den väsentligaste frågan är anställning av konstnärer. Väsentligare är folkhögskolans möjligheter att inom sin lärartilldelning kunna utnyttja konstnärer. Förbundet ser tvärtom en fara i att begränsa denna insats till samverkan med t. ex. en enda anställd konstnär, vilket kunde hindra folkhögskolans kulturpolitiska insats att få så många infallsvinklar som möjligt. Förbundet anser i likhet med vad Sveriges frikyrkoråd tidigare framhållit, särskilt med tanke på lagen om anställningstrygghet, att det behövs en ytterligare bearbetning av frågan. *Kulturarbetarcentrum i Uppsala län* ifrågasätter om den föreslagna formen, lärartjänst med undervisningsskyldighet, är den bästa. Enligt kulturarbetarcentrums förmenande skulle den resurs som kulturarbetarna utgör bättre komma till sin rätt som komplement till och i samarbete med ordinarie lärare och inte begränsas till ämne eller grupp. Dvs. att antalet ordinarie lärartjänster utökades med ett antal "kulturarbetartjänster", dock så att kulturarbetarna inlemmades i skolsamhällets liv. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* betonar vikten av att skolorna får goda tekniska resurser för att kunna konkurrera om kvalificerade sökande bland redan yrkesverksamma konstnärer och därmed hålla uppe kvaliteten på den undervisning som där ges.

Utredningens uppfattning att folkhögskolorna skall kunna erhålla arrangemangsbidrag för s. k. kulturprogram ur den kvot som är avsedd för andra organisationer delas av bl. a. *SIV*, *Landstingsförbundet*, *SFEF* och *RIO*. *SFEF* anser dock att skolorna även i detta sammanhang måste ha möjlighet att genom diskussioner bland lärare och elever göra prioriteringar. Det är enligt *SFEF* viktigt att den folkliga närkulturen ges ett stort utrymme i dessa arrangemang.

Några remissinstanser, däribland *SÖ*, *Nykterhetsrörelsens landsförbund*, *Sveriges frikyrkoråd*, *ABF*, samt länsbildningsförbunden i *Gävleborgs*, *Värmlands* och *Örebro län* framhåller att det förhållandet att folkhögskolorna nu föreslås komma i åtnjutande av arrangemangsbidrag inte får leda till en reducering av motsvarande kvot för övriga bidragsberättigade.

*Länsbildningsförbundet i Värmlands län* anser att det bör ankomma på folkhögskolornas huvudmän att svara för att dessa medel kommer den kulturprogramverksamhet till del som direkt ansluter till undervisningen, men som traditionellt även utnyttjas av närsamhällets invånare. Ett särskilt statsbidrag till sådan verksamhet bör inte reducera motsvarande kvot för andra organisationer.

*Folkbildningsutredningen* tillstyrker med viss tvekan förslaget om ett särskilt arrangemangsbidrag. Utredningen delar helt folkhögskoleutred-

ningens syn på det angelägna syftet. Avgörande för inställningen är om bidraget skall tillskapas genom en verklig ökning av totalanslaget, varvid enligt folkbildningsutredningens mening en särskild kvot för folkhögskolan vore en riktig lösning, eller om den föreslagna bidragsgivningen har till följd att nuvarande resurs endast sprids ut på fler mottagare. I det senare fallet skulle kunna uppstå en konkurrenssituation mellan folkhögskolan och övriga bidragsmottagare.

*Statens kulturråd* anser att stöd bör utgå till de i utredningens förslag angivna ändamålen men inte att detta skall ske genom att folkhögskola i bidragshänseende jämföras med "annan ideell förening". Rådet anser att ett särskilt bidrag för ändamålet i stället bör utgå ur anslaget till folkhögskolorna. Rådet vill dock peka på den redan förefintliga möjligheten att skolorna samarbetar med föreningar och organisationer för att erhålla bidrag till kulturprogram. *Medborgarskolan* framhåller att egna arrangemangsbidrag till folkhögskolan kan skapa en inte önskvärd konkurrenssituation folkhögskola — studieförbund.

### 3.5 Folkrörelserna och folkhögskolan

Ett stort antal remissinstanser har kommenterat utredningens synpunkter angående folkrörelserna och folkhögskolan. Remissinstanserna ansluter sig i huvudsak till de förslag utredningen lagt fram. *LRF* anser, i likhet med *Statens ungdomsråd*, att det varit värdefullt om utredningen också fört ett principiellt resonemang huruvida inte folkrörelserna i större utsträckning än hittills borde ges möjligheter att starta eller överta folkhögskolor. I detta perspektiv kan enligt rådet diskuteras att landstingen i de fall de idag är huvudmän för folkhögskolorna t. ex. medverkar till att folkrörelser av skilda slag övertar huvudmannaskapet. *SIV* framhåller att lika viktigt som folkhögskolornas samarbete med de vedertagna folkrörelserna är deras kontakter med invandrarnas organisationer. Ett sådant samarbete kräver emellertid särskilda resurser för att skolorna skall ha reella möjligheter att upprätthålla dessa kontakter. Det bör vidare enligt *SIV* vara en angelägen uppgift för folkhögskolorna att anordna utbildning av ledare och funktionärer inom organisationerna samt att i samarbete med dessa organisationer utveckla material och metoder för sådan utbildning.

Vad gäller remissinstansernas synpunkter kring de förslag utredningen lagt fram i syfte att bevara folkhögskolemässigheten i kurs som en folkhögskola anordnar i samarbete med studieförbund eller annan organisation eller institution hänvisas även till remissammanställningens avsnitt 3.7. Här redovisas remissinstansernas synpunkter endast i de fall frågan av dem berörts främst under detta avsnitt. Några remissinstanser däribland *folkbildningsutredningen*, *LO*, *SSU*, *ABF*, *vuxenutbildningsnämnden i Stockholms län* och *länsbildningsförbundet i Gävleborgs*

*län* anser att kravet på att en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskola skall bestrida minst 25 % av undervisningen är överdrivet. Det bör ankomma på skolans ledning att utan formella krav av detta slag avgöra vilken lärare som skall medverka vid sådan kurs. *Medborgarskolan* motsätter sig bestämt att läraren ifråga skall "följa kursen och svara för dess genomförande", eftersom genomförandet främst måste vara en uppgift för den samarrangerande organisationen.

*SFHL* anser att om särskilda skäl föreligger bör undervisningen kunna bestridas av timlärare som regelbundet tjänstgör vid skolans långa kurser.

*SFHL*, *Medborgarskolan*, *TBV* och *LRF* delar utredningens uppfattning att tjänstledighet generöst bör beviljas lärare som önskar arbeta inom studieförbund, länsbildningsförbund, facklig organisation, ungdomsorganisation eller annan sammanslutning av folkrörelsekaraktär. *LRF* anser vidare att möjligheten för rektor och ämneslärare att inräkna tjänstgöring vid löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet i sin tjänst bör gälla även tjänstgöring vid övriga organisationers statsunderstödda kursverksamhet. Likartade regler bör enligt *LRF* gälla för alla organisationer som bedriver sådan verksamhet.

Utredningens förslag att folkhögskollärare i sin tjänst skall få räkna in ledarskap av universitetscirkel tillstyrks av bl. a. *Nykterhetsrörelsens landsförbund*, *Svenska kyrkans utbildningsnämnd*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Frikyrkliga studieförbundet*, *Medborgarskolan*, *Sveriges kyrkliga studieförbund*, *TBV* och *LRF*.

Utredningens förslag att en resurs motsvarande en tredjedels lärartjänst per skola tillföres skolorna för kontaktverksamhet med folkrörelserna och utbildningsanordnare har berörts av ett flertal remissinstanser. Tillstyrker förslaget gör *ABF*, *Medborgarskolan*, *Sveriges kyrkliga studieförbund* och *LRF*.

*TBV* kan inte ta ställning till huruvida en tredjedels lärartjänst kan vara den rätta storleksordningen. Emellertid anser *TBV* att denna verksamhet är av stor betydelse för samarbetet mellan skolorna och folkrörelserna. En tredjedels lärartjänst kan för en del skolor finnas vara otillräckligt och kan då begränsa möjligheterna för en tillfredsställande kontaktverksamhet. *TBV* föreslår därför att resurser skapas så att en tillfredsställande kontaktverksamhet kan upprätthållas. Samordning av kontaktresurserna bör kunna ske i länsbildningsförbundens regi.

Några remissinstanser, däribland *Sveriges riksidrottsförbund*, *Nyk-*

terhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd, Sveriges kristna ungdomsråd, Frikyrkliga studieförbundet och vuxenutbildningsnämnden i Värmlands län finner den föreslagna resursen otillräcklig.

SÖ och ABF tillstyrker förslaget att avveckla de 22 kombinerade tjänsterna. Remissinstanser som är kritiska mot förslaget är SSR, NBV, Forsa folkhögskola och länsbildningsförbunden i Gävleborgs och Örebro län. SSR erinrar om att en ämneskonsulent är knuten till Samernas folkhögskola genom länsbildningsförbundet i Norrbottens län och att riksförbundet i ett flertal sammanhang understrukit den avgörande betydelse det har att denna tjänst fortsättningsvis finns kvar vid folkhögskolan. Riksförbundet finner att det för Samernas folkhögskola är en bättre lösning med kontaktverksamhet genom särskild befattningshavare än den lösning som redovisas med ett flertal befattningshavare som del i lärartjänst. Länsbildningsförbundet i Gävleborgs län betraktar det som något av en katastrof om förslaget genomförs. Förbundet kräver att ingen resursförsämring skall drabba de skolor som redan har dessa tjänster. Länsbildningsförbundet i Örebro län finner det vara nödvändigt, att de kombinerade tjänsterna behålls och utökas enligt gällande normer och fördelas lika över landet, så att motsvarande snedfördelning utjämnas. SFHL framhåller bl. a. att den särskilda konsulenttjänst som är knuten till Samernas folkhögskola i Jokkmokk är av så stor betydelse att staten också fortsättningsvis måste ge den sitt stöd.

### 3.6 Samverkan inom skolan

Ett stort antal remissinstanser har kommenterat utredningens förslag att på varje skola skall finnas styrelse, lärarråd och kursråd. Flertalet remissinstanser delar utredningens uppfattning. Det är endast SFEF, ABF och Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL som anmält en något avvikande mening. SFEF vill omforma lärarrådet till en skolnämnd. Enligt SFEF skall skolnämnden vara ett gemensamt organ för de på skolan verksamma. Nämnden skall utgöra skolans inre ledning. Samtliga ledamöter skall ha rösträtt i alla de frågor nämnden har att besluta om. Nämndens storlek, och fördelningen av platserna i denna, skall avspejla sammansättningen av de olika grupperna på skolan. SFEF anser det viktigt att samtliga fackliga organisationer beredes plats i nämnden — även om de är mycket små. Ur demokratisk synpunkt anser SFEF det vara av utomordentlig betydelse att eleverna ges majoritet i skolnämnden. Eleverna utgör den största gruppen på skolan och det är främst dem besluten rör. SFEF:s synpunkter delas i stort av Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL. ABF föreslår att lärarrådet ersätts av ett personalråd i vilket alla personalgrupper vid skolan skall samverka på lika villkor. ABF ifrågasätter



om det kan anses förenligt med moderna demokratiska principer för arbetslivet att ge lärarkåren en så markerad särställning som utredningen har föreslagit.

Eftersom förslag om gemensam styrelse för flera skolor då och då aktualiserats, erinrar SÖ, SFHL, SFEF och RIO om värdet av att varje folkhögskola har en egen styrelse. SFHL hävdar att det skall anges i förordningen att varje skola skall ha sin egen styrelse. Skall varje folkhögskola få sin egenart, möjlighet till den särpräglighet som utredningen benämner profilering, bör det enligt SFHL finnas en styrelse som känner ett särskilt ansvar för just den skolan. En sådan styrelse är ett mycket värdefullt stöd, som delvis skulle gå förlorat om styrelseansvaret skulle avse fler skolor och således bara till en del skulle gälla den enskilda skolan.

*Utredningen om den kommunala demokratin* anser att det förslag till samverkansorganisation som läggs fram av folkhögskoleutredningen synes utifrån ett allmänt betraktelsesätt vara ägnat att positivt påverka situationen för de anställda och studerande inom folkhögskolan. Beträffande de fall där kommun eller landstingskommun är huvudman för folkhögskolan måste dock vid bedömningen av lämpliga former för de anställdas och studerandes inflytande en avvägning göras mot det s. k. allmänintresset, dvs. det politiska inflytandet över verksamheten vid skolan som äger rum genom den partipolitiskt sammansatta folkhögskolestyrelsen. Inflytandeformerna på styrelsenivån måste anpassas till de speciella ramförutsättningar som gäller för skolororganisationen inordnad i ett kommunaldemokratiskt styrelsemönster.

Enligt utredningens uppfattning strider den föreslagna sammansättningen av styrelse för folkhögskola, i fall där kommun eller landstingskommun är huvudman för skolan, mot den hävdvunna kommunaldemokratiska principen att varje kommunalt eller landstingskommunalt organ direkt eller indirekt genom det representativa systemet skall företräda medborgarna. Utredningen anser således att styrelse för folkhögskola med kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap principiellt skall sammansättas enligt gängse kommunalrättsliga principer. Detta innebär att utredningen inte kan tillstyrka en generell regel i den nya folkhögskoleförordningen om att företrädare för studerande, lärare och övrig personal skall tillhöra styrelsen.

Beträffande de anställdas möjligheter att erhålla ett fördjupat inflytande över verksamheten inom folkhögskolan, gäller att utredningen inom kort avser att presentera förslag till former för ökat personalinflytande inom hela de kommunala och landstingskommunala sektorerna. Frågorna om närvarorätt för personalföreträdare i kommunala och landstingskommunala nämnder och om inrättandet av s. k. partssammansatta organ kommer i detta sammanhang att särskilt uppmärksammas, varvid gränsdragningen gentemot den politiska demokratin kom-

mer att vägas in i helhetsbedömningen. Mot nu angiven bakgrund anser utredningen att skäl saknas till en särreglering av personalinflytandet inom folkhögskoleområdet.

Utredningen vill i sammanhanget även ifrågasätta lämpligheten av föreskriften i 7 § i förslaget till ny folkhögskoleförordning att SÖ skall fastställa reglemente för varje folkhögskola. Det synes bäst överensstämma med kommunaldemokratiska grundprinciper att kommun eller landstingskommun som är huvudman för folkhögskola själv i sedvanlig kommunalrättslig ordning utfärdar behövliga organisationsregler i form av reglemente eller på annat lämpligt sätt. Vidare bör enligt utredningen bestämmelsen i 7 § om att rektor är föredragande och sekreterare i styrelsen begränsas till att omfatta fall där enskild är huvudman för folkhögskola.

Beträffande kommunal eller landstingskommunal folkhögskolestyrelse bör — i likhet med vad som i prop. 1976/77: 1 föreslås för kommunala och landstingskommunala nämnder i allmänhet — gälla att kommunen eller landstingskommunen efter eget skön bestämmer vem som skall vara föredragande och sekreterare i styrelsen.

Vilka befogenheter studerande, lärare och övrig personal i styrelsen skall erhålla har berörts av flera remissinstanser.

*SFEF* och *CUF* anser att nämnda grupper måste ingå med rösträtt i styrelsen, utöver ledamöterna utsedda av huvudmannen.

*SFHL* framhåller att representanter för lärare och övrig personal måste utses av vederbörande fackliga organisationer. *SFHL* anser att viktiga delar av styrelsens uppgifter fullgörs av dess arbetsutskott eller motsvarande. Det måste därför vara en oavvislig rätt för personalorganisationernas representanter att delta även i arbetsutskottets sammanträden. *RIO* vill redan i detta sammanhang betona att det slutliga ansvaret för skolan och gentemot huvudmannen måste åvila de styrelseledamöter, som står i ett parlamentariskt ansvarsförhållande gentemot huvudmannen. En konstruktion där beslut kan fattas med åsidosättande av de av huvudmannen tillsatta ledamöterna kan inte accepteras. Även *SSR* redovisar liknande synpunkter. *SIV* förutsätter att inom ramen för studeranderepresentantionen i skolornas styrelse, lärarråd och kursråd även de utländska studerandenas intressen naturligt tillgodoses.

Kritiska till utredningens förslag att rektor som tjänsteman inte bör vara ledamot av styrelsen utan endast vara föredragande och sekreterare är *RIO*, *Stensunds folkhögskola* och *humanistiska fakultetens utbildningsnämnder vid universitetet i Lund*. *RIO* håller före att det bör ankomma på huvudmannen att besluta om hur styrelsen skall vara sammansatt i nu nämnda avseende. Den frihet som utredningen i princip ansluter sig till då det

gäller folkhögskolan, bör tillkomma huvudmannen också i detta avseende. Rektorn vid en rörelseskola har en sådan ansvarsställning, inte minst i ekonomiskt avseende, att en huvudman kan finna det angeläget att han vid sidan av tjänstemannaansvaret också delar styrelseansvaret. Lagstiftningen bör därför inte hindra huvudmännen att här självständigt besluta. Det torde inte, enligt RIO, vara förbundet med några olägenheter att också på detta område tillämpa utredningens principiella syn att förordningen inte skall införa andra spärrar än sådana som motverkar en utveckling mot för folkhögskolan främmande inslag. Liknande synpunkter anförs av *Stensunds folkhögskola*.

*SFHL* konstaterar att lärarrådet av utredningen ges ett avsevärt ökat inflytande i förhållandet till vad som stadgas i förordningen. Genom praxis har lärarrådet dock vid många skolor redan nu ett inflytande, som fullt motsvarar utredningens förslag. Det är en självklar utveckling som här nu kodifieras och på så sätt når alla folkhögskolor. De ledande och planerande funktioner som i ett tidigare samhälle naturligt hörde hemma hos skolchefen övertas här av den grupp som har att fullgöra arbetet. En logisk vidareutveckling är måhända att helt genomföra ett kollektivt ledarskap. Kollektivt ledarskap har med goda erfarenheter prövats vid vissa danska folkhögskolor. Efter SÖ:s medgivande borde en folkhögskola, som så begär, på försök få pröva en organisationsmodell med kollektiv ledning och ansvarsfördelning, där rektors uppgifter handhas av lärarrådet och fördelas på dess olika medlemmar. Möjligheten att pröva en sådan organisationsmodell bör skrivas in i den nya folkhögskoleförordningen.

*CUF* hävdar att representanter för de studerande skall ingå i lärarrådet som fullvärdiga ledamöter med rösträtt. Enligt utredningsförslaget kommer lärarrådet att vara det organ som kommer att ha det avgörande inflytandet över skolan. Därför måste också andra grupper än lärarna delta i lärarrådets arbete. *SSU* har den bestämda uppfattningen att lärarrådet skall bestå av rektor, lärare, internatföreståndare samt att representanter för övrig personal och elever skall ingå i detta.

*LO* anser att eleverna självfallet bör ha inflytande över sina studier oavsett kurslängd. *CUF* menar att varje folkhögskola måste eftersträva att även företrädare för kortare kurser än 15 veckor får möjlighet att delta i kursrådets arbete. *CUF* anser dessutom att de studerande skall ha majoritet i rådet och att på rådet kan läggas större beslutanderätt i utbildningsfrågor. *SFHL* menar att deltagare i korta kurser bör få samma inflytande över sina studier som vad fallet föreslås bli för deltagare i långa kurser. Varje skola måste enligt *SFHL* eftersträva att skapa fungerande samrådsformer.

*Landstingsförbundet* och *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige* anser att de närmare gränserna för organens kompetens och sammansättning bör skrivas in i skolans reglemente.

*Sveriges frikyrkoråd* anser att hinder för att skolans styrelse är repre-

senterad i kursrådet inte bör föreligga och EFS vill ha ett tillägg i förordningen om att styrelsen kan låta sig representeras.

### 3.7 Kurser utanför skolorten

Utredningens förslag att en folkhögskola skall ha rätt att förlägga verksamhet utanför skolorten kommenteras av ett flertal remissinstanser. Tillstyrker gör bl.a. SÖ, statens kulturråd, SIV, folkbildningsutredningen, LO, SFHL, Svenska kommunförbundet, RIO, Riksförbundet Finska föreningar i Sverige, Sveriges riksidsrottsförbund, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Svenska kyrkans utbildningsnämnd, Sveriges frikyrkoråd, EFS, ABF, Frikyrkliga studieförbundet, NBV, Sveriges kyrkliga studieförbund, TBV, LRF och vuxenutbildningsnämnden i Östergötlands län.

RIO konstaterar med tillfredsställelse att utredningen under de föreslagna bestämmelserna för kurser utanför skolorten inordnar sådana kurser som folkhögskolan anordnar tillsammans med annan organisation eller institution än studieförbund.

Flera av de remissinstanser som tillstyrkt förslaget, däribland folkbildningsutredningen, SFHL, Sveriges frikyrkoråd, NBV, TBV, LRF och vuxenutbildningsnämnden i Östergötlands län framhåller dock, att det är av största vikt att även folkhögskolekurser förlagda utanför skolans egna lokaler genomförs i enlighet med folkhögskolans målsättning och arbetssätt.

RIO ansluter sig till kravet på medverkan av skolans egna lärare, men menar att tillgången på speciella lärarinsatser skulle öka om skolorna fick möjlighet att i speciella fall anlita lärare med mindre än halv tjänst, under förutsättning att deras tjänstgöring är knuten till pågående lång kurs och till sin huvuddel är förlagd till den egna skolans elever. Landstingsförbundet anser att vid här nämnda kurser skall minst 25 % av undervisningen bestridas av lärare med minst kvarttidstjänstgöring vid folkhögskola. Sveriges frikyrkoråd anser att förslaget om att en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskolan medverkar vid planeringen, följer kursen och svarar för dess genomförande kan medföra en alltför statisk lösning.

EFS anser att det finns många folkhögskollärare, vilka är djupt folkrelöse/folkhögskoleengagerade fast de formellt har ganska få timmar i sin tjänstgöring vid folkhögskola. På något sätt borde en skrivning komma till stånd så att sådana lärare kan fullgöra 25 %-regeln.

Frikyrkliga studieförbundet anser att det är av största vikt att skapa förutsättningar för att kurserna ges folkhögskolekaraktär. Möjligheterna att uppnå detta syfte är minst lika stora om den kursansvarige är någon av den samverkande organisationens egna folkbildare med erfarenhet av folkhögskolans arbetssätt, även om vederbörande inte är fast anställd

vid skolan. Det bör ankomma på skolan själv att fatta beslut i denna fråga från fall till fall.

Förutsatt att *SFEF:s* synpunkter beträffande folkhögskolans grundläggande verksamhet (vinterkursen) beaktas har *SFEF* inget att invända mot att folkhögskolan bedriver en viss uppsökande verksamhet. Det är också enligt *SFEF* nödvändigt att skolan organiserar sitt arbete så att vinterkursen kan ges en sammanhållen lärarresurs.

Instämmer i huvudsak i utredningens övervägande och förslag kring behovet av och möjligheten att från en moderskola bedriva kursverksamhet i form av dagfolkhögskola, dvs. i princip externatkurser gör *SIV*, *folkbildningsutredningen*, *SFHL*, *Sveriges riksidrottsförbund*, *Sveriges frikyrkoråd* och *länsbildningsförbundet i Gävleborgs län*. *SIV* anser att dagfolkhögskola är en kursform som lämpar sig väl för invandrare, som bl. a. på grund av starka familjeband kan ha svårt att delta i internatkurser. Denna kursform kan hjälpa till att bryta hemarbetandes isolering, men här krävs enligt *SIV* att barntillsynen kan ordnas genom vederbörande kommun eller skola. *Folkbildningsutredningen* framhåller att om svårigheter på gränsdragningsområdet — främst gentemot kommunal vuxenutbildning — skall undvikas, måste verksamheten vid en dagfolkhögskola vara relaterad till de övergripande målformuleringarna för folkhögskolan, utformas och erbjudas som ett från annan vuxenutbildning klart utskiljbart alternativ.

*SFHL* anser i likhet med utredningen att folkhögskolans externatkurser är en viktig tillgång, bl. a. för att de många gånger vänder sig till studieovana personer. *SFHL* påminner i detta sammanhang om att de långa externatkurserna i stor utsträckning rekryterar ensamstående mödrar och hemmafruar med barn. Många som skulle vilja börja, hindras dock av att de inte kan få barntillsynen ordnad på ett tillfredsställande sätt.

*Sveriges frikyrkoråd* anser att även den särskilda formen som kallas kvällsfolkhögskola bör beaktas. Utvecklingsmöjligheterna borde vara stora för en sådan skola i samband med utvecklingen mot en kortare arbetsdag. Rådet föreslår att denna möjlighet blir positivt beaktad.

Utredningens förslag att nu existerande filialfolkhögskolor upphör eller får ställning som externa kurser eller blir självständiga tillstyrks av bl. a. *SÖ*, *SFHL*, *Sveriges riksidrottsförbund*, *Sveriges dövas riksförbund* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*. *SÖ* delar utredningens förslag om en prövning av nu existerande filialskolors framtida arbetsmöjligheter. En sådan prövning bör ske under 1976/77 och förslag till åtgärdsprogram bör kunna framläggas 1977/78. *Sveriges dövas riksför-*

*bund* anser att Västansviks folkhögskola har en stor uppgift som självständig folkhögskola och har alla förutsättningar att bli ett utbildnings- och kulturcentrum för hela landets döva och för hörande som vill arbeta med och bland döva. Förbundet har därför den förhoppningen att statsmakterna skall ge döva förtroendet att driva en egen självständig folkhögskola fr. o. m. läsåret 1977/78.

*Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* framhåller att utredningens förslag om att filialfolkhögskolorna övergår till att bli självständiga folkhögskolor skulle innebära en klar förbättring. Rektorsnämnden framhåller även vikten av att det blir möjligt att starta nya folkhögskolor. I den mån folkhögskolorna blir ett forum för medlems- och organisationsutbildning kan mycket väl behov snabbt uppstå av nya skolor. En sådan ordning kan bli av utomordentlig betydelse för folk- rörelserna i samhället.

*SIV, SFHL, Sveriges ridsidrottsförbund, Folkuniversitetet, Frikyrkliga studieförbundet, Visingsö folkhögskola och LRF* delar utredningens mening beträffande möjligheter för folkhögskolan att förlägga verksamheten utomlands.

*Folkuniversitetet och Visingsö folkhögskola* anser att starka skäl talar för att folkhögskolan ges vidgade möjligheter att delta i det kulturpolitiska arbetet. Det är enligt Folkuniversitetet och Visingsö folkhögskola viktigt att ta vara på och utveckla befintliga möjligheter för folkhögskolan att genomföra utlandsförlagda studier. Intresset för en anpassning av lärostoffet i denna riktning bör därför stimuleras. Administrativa och ekonomiska hinder bör också så långt möjligt undanröjas. Språkreseutredningens förslag skulle kunna förbättra förutsättningarna på viktiga punkter. Det är emellertid viktigt att vid det fortsatta beredningsarbetet rörande folkhögskolan observera de möjligheter som finns, att inom ramen för anvisningar m. m. för denna studieform aktivt stimulera ambitioner att internationalisera studiearbetet.

*Frikyrkliga studieförbundet* framhåller att behovet av en fördjupad dialog och ökad medvetenhet i politiska och kulturella frågor är en klar motivering för kurser utomlands, inte minst i u-länderna. *LRF* anser att förutsättningar för en kursverksamhet utomlands dock bör vara att folkhögskolemässigheten kan bevaras och att moderskolan har en mycket fast ledning av verksamheten.

### 3.8 Handikappade i folkhögskolan

Ett flertal remissinstanser anser att folkhögskolan är ett värdefullt utbildningsalternativ för vuxna handikappade.

*Statens handikappråd, handikapputredningen, SFHL, Svenska kommunförbundet, RIO, HCK, DHR, ABF och Vuxenskolan* delar utred-

ningens uppfattning att det bör vara en målsättning att undvika att allför många handikappade samlas på vissa skolor. *Statens handikappråd* delar i princip uppfattningen. I vissa fall måste dock denna princip frångås och rådet hänvisar till de dövas speciella problem. Skall integreringen på folkhögskolan bli meningsfull för döva måste såväl lärare som elever behärska teckenspråket. Om de som är teckenspråksberoende vill studera vid annan folkhögskola än Sveriges dövas riksförbunds egen skola så måste resurser kunna erbjudas i form av teckenspråkstolk och andra stödåtgärder. Liknande synpunkter framförs av *ABF*. Även *HCK* delar utredningens uppfattning men anser att utredningen inte tillräckligt har gått in på orsakerna till koncentrationen. Den beror i många fall på att det endast är en liten del av skolorna som uppfyller kraven på tillgänglighet. Det måste, enligt *HCK*:s uppfattning, ingå i alla folkhögskolors målsättning att göra det möjligt för handikappade att delta i verksamheten på lika villkor som andra studerande. Den enskilde studerande ska själv kunna välja skola och utbildning efter eget intresse och önskemål. *DHR* understryker att det är olyckligt om alltför många handikappade samlas på vissa skolor. Idag finns dock inte en reell möjlighet att fritt välja skola utifrån intresseinriktning då fortfarande de flesta folkhögskolor inte är tillgängliga för handikappade.

Flera remissinstanser däribland *statens handikappråd*, *AMS*, *handikapputredningen*, *folkbildningsutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *HCK*, *DHR* och *Styrelsen för vårdartjänst* delar utredningens uppfattning att folkhögskolorna i ökad utsträckning måste förutsättas bli utrustade med välplanerade byggnader och ändamålsenliga tekniska hjälpmedel. *Styrelsen för vårdartjänst* anser med hänsyn till att endast knappt hälften av de statsunderstödda folkhögskolorna har landstingskommun som huvudman — och därmed har möjlighet att med allmänna medel finansiera anpassningen av lokalerna — att det är angeläget att särskilda medel under en begränsad period anvisas för lokal-anpassning vid folkhögskolorna.

För handikappade elever på folkhögskolor är det enligt utredningens mening viktigt att en folkhögskolekurs kan följas upp av studieaktiviteter av olika slag efter kursvisningen. Delar utredningens uppfattning gör *statens handikappråd*, *folkbildningsutredningen* och *ABF* som framhåller att det är angeläget att samråd om fortsatta studier kommer till stånd mellan elev med handikapp, folkhögskola och cirkelanordnare innan eleven slutar sin kurs. Folkbildningsutredningen anser dessutom att sådan samplanering är sär-

skilt angelägen för psykiskt och socialt handikappade. Men det är också nödvändigt med samplanering med samhällsorgan som har att ställa resurser till förfogande liksom givetvis med de handikappades egna organisationer före, under och efter studievistelsen på folkhögskola.

Några remissinstanser har kommenterat den kursverksamhet som folkhögskolorna bedriver i samarbete med olika institutioner och vårdhem. *Kriminalvårdsstyrelsen* anser att folkhögskolestudier främst bör kunna bli aktuella för personer vars anstaltsvistelse omfattar ett år eller mera samt för personer med kortare anstaltstider för vilka möjlighet till intensifierade studier föreligger. För dessa båda grupper kan folkhögskolestudier vara en lämplig studieform. *Brottsförebyggande rådet* anser att det bör finnas möjligheter att anordna kortare introduktions- och motivationsskapande kurser även på lokalanstalterna. Vad gäller riksanstalterna kommer behovet av folkhögskolekurser att kvarstå. Rådet anser vidare att det är viktigt att satsa på kurser som tränar läs- och skrivförmågan. Dessutom framhåller rådet att folkhögskolan bör ha stora möjligheter att kombinera undervisningen med social träning och ter sig därför mycket lämplig som anordnare av alfabetiseringsundervisning. Rådet påtalar nödvändigheten av att studiefinansieringen löses på ett lämpligt sätt för deltagare i folkhögskolekurser av denna typ. *SFHL* förordar en större omfattning av folkhögskolekurser på fängvårdsanstalter. *Statens handikappråd* och *handikapputredningen* framhåller att det ur integreringssynpunkt är viktigt att den kursverksamhet som folkhögskolorna bedriver i samarbete med olika institutioner förläggs till folkhögskolans lokaler och inte vid institutionerna.

*Statens handikappråd*, *RRV*, *SÖ*, *handikapputredningen*, *folkbildningsutredningen*, *RIO*, *HCK*, *DHR*, *Nyktterhetsrådens landsförbund*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Styrelsen för vårdartjänst*, *Forsa folkhögskola*, *De blindas förening*, *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* och *länsbildningsförbundet i Värmlands län* är kritiska till utredningens förslag om att antalet extrastöd för undervisning av handikappade begränsas till 27 000 elevveckor. Enligt *RRV* bör det extra stödet till handikappade inte låsas alltför hårt. Möjligen kan det visa sig att en gräns på 27 000 elevveckor för det högre bidraget ger för liten flexibilitet i bidragsgivningen. Enligt *SÖ:s* mening bör inte ett maximiantal elevveckor anges just för gruppen handikappade folkhögskoleelever. En sådan begränsning medför administrativa svårigheter, som i sin tur kan få till följd att enstaka stödbehövande handikappade inte kan få gå en viss folkhögskolekurs medan resurser inte kan utnyttjas fullt vid andra skolor, som fått sådan tilldelning. Det särskilda stödet bör enligt *SÖ* utgå som förslagsanslag. Enligt *De blindas förenings*



uppfattning strider denna begränsning av antalet handikappade elever mot målsättningen för folkhögskolan och är än mer anmärkningsvärd då utredningen utan saklig grund hävdar att en större total handikappandel, än den som gällde för verksamhetsåret 1973/74, inte är önskvärd vare sig av pedagogiska eller sociala skäl. *Riksförbundet för utvecklingsstörda barn* kräver att folkhögskolorna ges ökade och förbättrade möjligheter att medverka i vuxenundervisningen för handikappade.

Utredningens förslag om införande av ett schablonbidrag i undervisningen av handikappade tillstyrks av *handikapputredningen* och *Landstingsförbundet*. *Landstingsförbundet* kan i princip tillstyrka att de specialdestinerade anslagen till handikappverksamhet ersätts med ett för varje skola beräknat schablonbidrag samtidigt som det utökas. Man måste dock vara uppmärksam på risken för att skolorna därigenom tvingas ge förtur vid intagningen åt handikappade med endast små hjälpbehov. Möjligheterna för särskilt gravt handikappade att anhålla om bidrag utöver schablonen är mycket betydelsefulla. Sedan systemet fungerat en tid bör man se över om fördelningen mellan schabloniserat och med hänsyn till handikappet differentierat stöd är den lämpliga.

Remissinstanser som är kritiska mot utredningens förslag i detta avseende är bl. a. *socialstyrelsen*, *statens handikappråd*, *HCK*, *DHR*, *ABF*, *Styrelsen för vårdartjänst* och *Önnestads folkhögskola*. *Statens handikappråd* anser att schablonbidrag inte kan accepteras idag. En långsiktig målsättning bör vara att skolorna liksom andra verksamheter i samhället i större omfattning än hittills planerar sin verksamhet praktiskt och ekonomiskt så att också handikappades behov tillgodoses. Först i ett sådant läge kan förslaget om schablonmässiga statsbidrag accepteras. Ett införande av schablonbidrag kommer enligt *ABF* att innebära att ju flera handikappade som studerar vid folkhögskolor, desto sämre blir villkoren för varje enskild handikappad. Behovet av särskilda åtgärder är individuellt och måste därför prövas i varje enskilt fall. Visserligen föreslår utredningen att en del av bidraget skall fördelas av SÖ till skolor, vilka har handikappade elever som är speciellt resurskrävande. Men eftersom anslaget är maximerat kan inte skolorna i förväg göra en bedömning av hur mycket extra bidrag som kan utgå för att täcka kostnaderna för behövliga specialinsatser. Det kan innebära att skolorna hellre tar emot handikappade, som inte är resurskrävande och de gravt handikappade riskerar att slås ut. *Önnestads folkhögskola* framhåller att schablonmetoden innebär en uppenbar risk för att lättare handikappade skall få förtur till folkhögskolestudier framför sökande med svårare handikapp. Denna nackdel kommer inte att uppvägas av någon betydande administrativ förenkling. Schablonmetoden bör därför inte införas, utan extra resurser för undervisning av handikappade bör fördelas på det hittills använda sättet.

*Socialstyrelsen, Forsa folkhögskola, Kjesäters folkhögskola och ledarutbildningsinstitut, Skara stifts folkhögskola och De blindas förening* finner att samma förfarande bör tillämpas beträffande bidraget till personlig assistans som det utredningen föreslår skall gälla för vårdartjänsten, dvs. att skolan efter individuell prövning i varje särskilt fall bedömer assistansbehovet och begär medel för detta hos SÖ. *Socialstyrelsen* anser med hänsyn till elever med olika slag av handikapp det angeläget att antalet lärartimmar per elevvecka höjes.

### 3.9 Folkhögskolans långa kurser

Beträffande avsnittet *folkhögskolans långa kurser* anser *brottsförebyggande rådet* att utbildning till fritidsledare ofta leder till arbete bland barn och ungdom. Rådet har tidigare framhållit att det är angeläget att satsa samhällsresurser för dessa målgrupper. Till dessa resurser måste fritidsledarna räknas. Rådet understryker därför det berättigade i utredningens propå om att bidrag till denna utbildning justeras i takt med kostnadsförändringar. *Statens kulturråd* instämmer i att de estetiska kurserna bör inriktas så att de skapar intresse bland eleverna för insatser i närsamhällets kulturliv och då särskilt söker stimulera människorna i närsamhället till självverksamhet. Rådet ansluter sig även till utredningens synpunkter på innehållet i de estetiska specialkurserna samt att det är otillfredsställande att vid folkhögskolan samma behörighetsregler skall gälla för bl. a. lärare i estetiska ämnen som inom ungdomsskolan. I motsats till utredningen framhåller rådet att det vid antagning till de estetiska specialkurserna kan vara värdefullt att använda sig av arbetsprover, exempelvis "uppspelningar" och teckningar för att bedöma de sökandes livssituation och utvecklingsförmåga. *SIV* framhåller att tolkutbildning vid folkhögskolor kräver ökad lärartäthet utöver 2,2-kvoten.

*Folkbildningsutredningen* instämmer i förslagen om att estetiska specialkurser skall utformas som långa kurser vid folkhögskolor. Utredningen anser dem berättigade främst som en tillgång inom folkrörelserna, varigenom folkhögskolans förankring hos dessa rörelserns organisationer ytterligare befästs. *SFHL* framhåller att estetisk verksamhet måste ses som en viktig del i folkhögskolans allmänna kurser. På motsvarande sätt måste de estetiska specialkurserna vara inriktade på folkhögskolans allmänna mål. *SFHL* biträder också uppfattningen att språklig träning och beteendevetenskaplig orientering bör ingå i de estetiska specialkurserna. Vidare finner *SFHL* i likhet med utredningen att det är tveksamt om arbetsprov som urvalsinstrument vid antagning till estetiska specialkurser är förenligt med folkhögskolans syften. *SFEF* konstaterar att det vid fritidsledarutbildningarna idag finns en osäkerhet rörande de studerandes framtid som framförallt ligger i utbildningens dimensionering. *SFEF*:s

uppfattning är att en av samhället sanktionerad och dimensionerad utbildning inte får administreras på det sätt som nu sker. SFEF anser vidare att samhället måste ta det ansvar som följer av riksdagsbeslutet angående fritidsledarutbildningens lokalisering till folkhögskolan. SFEF:s förhoppning att folkhögskolan skulle lösa dimensioneringsproblemen på egen hand har inte infriats, och därför måste nuvarande ordning omprövas. *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige* framhåller att det hos invandrarna finns ett stort behov av grundutbildning. Därför är det nödvändigt att vinterkurserna om 34 veckor bibehålls som ram för utbildningsverksamheten. *Sveriges frikyrkoråd* har med tillfredsställelse uppmärksammat utredningens skrivning att även i kurser med speciell inriktning på olika slags estetiska ämnen bör det grundläggande vara att främja människors personliga och sociala utveckling. I den varvade undervisningen, som kommer att utmärka den framtida utbildningen, torde folkhögskolan komma att spela en betydelsefull roll. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* delar helt utredningens uppfattning att estetiska specialkurser inte får bli ensidigt yrkesförberedande eller enbart avse tekniska färdigheter.

Utredningen föreslår att ett särskilt statsbidrag med relationstalet 4,0 skall utgå för sammanlagt 20 000 elevveckor till folkhögskolor med musikundervisning. Några remissinstanser har kommenterat förslaget.

Således anser SÖ det vara nödvändigt att musikresursen under första året, då schablonen skall tillämpas, något ökas i förhållande till förslaget. SÖ vill vidare understryka vikten av att folkhögskolans musikverksamhet i högre grad inriktas mot att stimulera det folkliga musiklivet exempelvis i form av ökad amatörverksamhet och en höjning av kvaliteten på denna.

OMUS ansluter sig till huvudtankarna i det av utredningen redovisade förslaget. Särskilt viktig är, enligt OMUS, utredningens synpunkt att skolor inte alltför ensidigt skall inrikta sig på musik och att SÖ ges möjlighet att prioritera skolor som har viss breddad verksamhet. OMUS vill dock med skärpa invända mot principen att en gång för alla fixera storleken av extraresursen till musiklinjerna. En sådan låsning innebär en olycklig begränsning av utvecklingsmöjligheterna. I sammanhanget påpekar OMUS också, att den schablontilldelning av statsanslag som föreslås inte kan täcka musiklinjernas behov på ett tillfredsställande sätt. Musikutbildning kräver speciella lokalresurser och särskilt dyrbar utrustning. Om endast schablonbidrag i framtiden kommer att utgå, kan musikutbildningen bli en extra belastning för en skola. Det bör därför ifrågasättas om en särskild kvot skall beräknas för anslag till musikutrustning och lokaler för musikundervisning.

*SFHL* framhåller att en minskning av resurserna för folkhögskolornas musiklinjer under inga förhållanden får bli följden av förslaget utan istället måste man självfallet syfta till en ökning av denna verksamhet. Inte heller kan det accepteras att någon skola hindras i sin planering genom ovisshet om huruvida den skall få del av den särskilda resursen under ett kommande verksamhetsår. Liknande mer eller mindre kritiska synpunkter framförs av *SFEF*.

*RIO* biträder utredningens mening att resurser för musikutbildningen är angelägna som uttryck för de behov som föreligger hos enskilda, hos folkrörelser och hos samhället i stort. Att de rena musiklinjerna får en genomsnittlig lärartäthet som motsvarar 4,0 tillstyrkes. Härav följer att ett ökat behov av resurser kan föreligga inte minst i ett övergångsskede. Det torde, enligt *RIO*, vara mera realistiskt att räkna med 28—30 000 elevveckor istället för de 20 000 utredningen utgår ifrån.

*Sveriges frikyrkoråd* anser att en totalresurs av 20 000 elevveckor är helt otillfredsställande. En utveckling mot en lärartilldelning av 4,0 och ökande omfattning av musikundervisningen är önskvärd, vilket borde leda till att en väsentligt större resurs av elevveckor erbjuds. *Frikyrkliga studieförbundet* framhåller bl. a. att genomförandet av förslaget inte får leda till att nuvarande omfattning på undervisningen minskas. "2,2-skolornas" ökning av musikutbildningen trots de betydande ekonomiska förluster som denna verksamhet inneburit pekar på ett stort behov av musikutbildning på mellannivå. Mot denna bakgrund anser förbundet anslaget om 20 000 elevveckor med extrabidrag per år som klart otillfredsställande och vill understryka betydelsen av en kraftig höjning av denna kvot. *SÄMUS i Göteborg* anser att relationstalet 4,0 är för snävt tilltaget och att det inte finns anledning att ha ett relationstal som ligger under t. ex. musikgymnasiernas. *SÄMUS* anser vidare att varje skola själv bör få bestämma fördelningen musikämnen — allmänna ämnen så att eleverna får valfrihet. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* avstyrker bestämt en maximering av musikstuderande både för folkhögskolan i stort liksom för den enskilda skolan.

### 3.10 Folkhögskolans studieomdömen

Utredningens förslag att varje folkhögskolas styrelse även i fortsättningen skall kunna besluta att studieomdömen enligt en fyrgradig skala skall ges tillstyrks av bl. a. *UKÄ*, *SÖ*, *AMS*, *SFHL*, *Landstingsförbundet*, *SFEF*, *RIO*, *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige*, *Vuxenskolan*, *Stensunds folkhögskola*, *LRF* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*.

*Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL* anser mot bakgrund av urvalsinstrumentens ringa giltighet att man tills vidare bör

nöja sig med två omdömesgrader, nämligen "Tillfredsställande" och "Mindre tillfredsställande". *Statskontoret* framhåller att folkhögskolans behörighetsvärde inte får bli en fråga enbart mellan de enskilda skolorna och antagningsmyndigheterna inom högskolan. *Statskontoret* förordar att denna fråga uppmärksammas mer ingående vid utredningens fortsatta överväganden om SÖ:s uppgifter såsom statlig tillsynsmyndighet för folkhögskolan. *RRV* anser att till friheten att utforma en skolas verksamhet måste kopplas ett krav på utvärdering av verksamheten. Det är väsentligt både för skolorna själva, huvudmännen och SÖ att kunna kontrollera måloppfyllelse i fråga om rättvisekrav, kvalitetskrav osv. Omdömesgivningen, i den form som utredningen föreslår, kan enligt *RRV* knappast användas för detta ändamål.

Andra remissinstanser som är kritiska till omdömet och i stället förordar ett system av intyg är *statens kulturråd*, *LO*, *SSU* och *ABF*. *LO* anser att intyget bör innehålla upplysningar om kursinnehåll och arbetsformer. *CUF* förordar istället för betyg som urvalsinstrument en "utbildningskö" vid intagningsbegränsning. Tidigare ansökan skall enligt *CUF* ge företräde vid intagning. Dessutom skall arbetslivserfarenhet ge meritvärde.

*SÖ*, *SFHL*, *SFEF* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* är samtliga kritiska till utredningens förslag att omdöme skall ges för kurser om minst 15 veckors längd. Enligt *SÖ:s* uppfattning torde knappast skäl finnas att sätta studieomdöme efter en 15-veckorskurs. Studieomdömet är en angelägenhet i första hand för elever som genom folkhögskolan får allmän behörighet för fortsatta studier. Sådan behörighet torde endast undantagsvis kunna nås efter en 15-veckorskurs. *SÖ* förordar därför införande av en regel av innebörd att normalt bör studieomdöme endast ges till studerande som följt folkhögskolans kurser i minst 30 veckor. Övriga här nämnda remissinstansers synpunkter sammanfaller i stort med *SÖ:s*.

*SFEF* tillstyrker utredningens förslag att endast ett sammanfattande omdöme om den studerandes förmåga att bedriva studier skall förekomma. Däremot vill *SÖ* och *RIO* att skolorna även i fortsättningen skall ha möjlighet att sätta två studieomdömen.

*SÖ* delar utredningens uppfattning att ett normeringsinstrument är nödvändigt för att öka jämförbarheten mellan olika skolors omdömesskalor. *SÖ* anser att utveckling av ett normeringsinstrument liksom hittills bör kunna göras i samråd mellan *SFHL*, *SFEF* och *SÖ*. *SFHL* konstaterar behovet av någon form av normering men framhåller det viktigt i att för-

merna för normeringen inte får negativa konsekvenser för verksamheten vid skolan.

SFEF anser att ett normeringsinstrument inte skall införas. Enligt SFEF åligger det utbildningsdepartementet att ge SÖ befogenheter att agera mot skolor som har en väldig snedfördelning på omdömesskalan. Elevorganisationen, som erinrar om att omdörets funktion i framtiden endast blir att inom kvotgrupp tre vara det sista utslagsgivande vid ansökningar till spärrade utbildningar, frågar om inte förslaget är att överdimensionera problematiken, eftersom det kan konstateras att väldigt få kommer att ha någon praktisk nytta av sitt omdöme. SFEF framhåller vidare att omdömet inte är den enda urvalsmeriten i kvotgruppen utan där finns även arbetslivserfarenheten som värderas upp till 50 % av omdömet. SFEF är även tveksamt till test som mätinstrument med tanke på tidigare erfarenheter. Även *Stensunds folkhögskola* är tveksam till förslaget. *Samhällsvetenskapliga fakultetens utbildningsnämnd vid universitetet i Lund* anser att det föreslagna kravet helt strider mot den målsättning — individens personliga utveckling — som har dragits upp för folkhögskolan. Det finns en uppenbar risk att provet kommer att styra studiearbetet vid skolorna i en icke önskvärd riktning.

*SFHL, Svenska kyrkans utbildningsnämnd* och *Stensunds folkhögskola* delar utredningens uppfattning om att på fritidsledarlinjerna inget graderat studieomdöme skall utdelas, utan endast ett intyg över genomgången kurs. Intyget skall utförligt beskriva utbildningens innehåll och arbetsformer.

### 3.11 Befattningshavare

Bl. a. SÖ, SACO/SR, SFHL, Frikyrkliga studieförbundet, LRF och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping delar i stort utredningens förslag angående folkhögskolornas befattningshavare.

Utredningens uppfattning att det är värdefullt att även andra än de som har den traditionella utbildningen antas som lärare vid folkhögskolan delas i huvudsak av AMS, SIV, SACO/SR, SSU, SSR och LRF. Enligt SIV:s mening bör behörighetsvillkoren formuleras så att invandrare, som saknar formell kompetens, men som kan fungera som folkhögskollärare får tillfälle att verka som sådan. Det är enligt SIV av stor vikt att sådana lärare får möjlighet att skaffa sig formell kompetens. SACO/SR kan dock inte tillstyrka utredningens förslag att för behörighet till ordinarie eller extra ordinarie tjänst skall krävas tjänstgöring som lärare vid folkhögskola under minst 30 veckor. SACO/SR anser att nuvarande bestämmelser, dvs. minst 20 veckor, är väl anpassad till folkhögskolans be-

hov och de anställdas, liksom huvudmännens intressen. SACO/SR kommenterar även den bestämmelse som talar om de sökandes "lämplighet". Organisationen vill här erinra om lagen om offentlig anställning. Endast saklig grund skall vara bestämmande för urvalet bland de sökande, inte vederbörandes åsikter i politiska, religiösa eller andra idéfrågor. SSU har den uppfattningen att praktikperioden såsom tjänstgöring vid folkhögskola i vissa fall kan räcka för ordinarie eller extra ordinarie lärare. SSR finner att lärarutbildningen i samiska ämnen är synnerligen bristfällig varför skolan måste ha frihet vid bedömningen av behörighetskrav.

LO anser att man genom praktiskt arbete som extra lärare vid folkhögskola eller som medverkande i en folkrörelseorganisations utbildningsverksamhet mycket väl kan inhämta de pedagogiska kunskaper som anses vara förutsättning för tjänst som ordinarie eller extra ordinarie folkhögskollärare. Det är rimligt att praktisk erfarenhet av facklig utbildningsverksamhet får motsvarande värde i behörighetshänseende som arbete vid folkhögskola. CUF ställer sig ytterst tveksamt till utredningens bedömning att den normala grundutbildningen för en folkhögskollärare skall vara en akademisk examen. I folkhögskolans arbete är det inte främst de formella kunskaperna eller ämnesspecialiteterna som är avgörande för om man kan göra en god insats som lärare/handledare. Därför bör inte ställas formella krav på akademisk utbildning. Inte heller skall pedagogisk utbildning vara nödvändig för ordinarie tjänst. I stället bör en så bred bakgrund som möjligt eftersträvas. Folkrörelsearbete och ungdomsledarskap bör vara kvalificerande för lärartjänst framför allt som rörelseanknytning betonas. Det bör överlämnas helt till skolans styrelse att avgöra vilka sökande som bedömes lämpliga.

SFHL vänder sig mot förslaget att lärare skall kunna anställas som extra lärare med tillsvidareanställning, trots att denne saknar lärarutbildning. För en rörelseskola med mer speciell inriktning kan det måhända vara angeläget att i vissa fall knyta till sig en person utan erforderlig formell kompetens. Denne bör då snarast möjligt få den behövliga utbildningen. Detta kan ske genom att sådan lärare efter ett års tjänstgöring antas till lärarhögskolans folkhögskollärargren inom den särskilda folkbildningskvoten. Ingen lärare bör erhålla tillsvidareanställning om han saknar praktisk lärarutbildning. Detta måste ligga i såväl skolformens som i de studerandes intresse.

Utredningens förslag att alla lärare inom folkhögskolan skall ses som en grupp och benämnas folkhögskollärare delas av bl. a. SFHL, KRO och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping. SFHL konstaterar samtidigt att vissa problem är knutna till behörighetsfrågan.

Utredningens förslag om att lärarnas tjänstgöring skall få omvandlas till tjänstemannatid i den omfattning som bedöms rimlig har kommenterats av ett fåtal remissinstanser. SAV instämmer i det uttalade behovet av en annan arbetstidsreglering än den som f.n. gäller. De faktiska förändringar som har skett och de föreslagna förändringarna av verksamheten talar mycket starkt härför. SAV påpekar dock att avtalets regler om ett visst antal lektionstillfällen i och för sig inte utgör ett hinder för att lärarna bedriver önskvärd verksamhet. SAV ifrågasätter om behov av regler för ett visst minimiantal lektioner inom ramen för full tjänstgöring finns med hänsyn till den särpräglade verksamheten vid folkhögskolorna. Nya arbetstidsregler förutsätter emellertid förhandlingar och avtal i frågan. I likhet med SAV anser *SFHL* att beräkning av arbetstiden är en förhandlingsfråga till vilken förbundet har anledning ta ställning i annat sammanhang. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* vill särskilt markera betydelsen av att arbetsuppgifter inom kollegiet kan omfördelas genom ny definition av lärarnas tjänstgöringsskyldighet. *Rektorsnämnden* finner utredningens argument för en 40-timmarsvecka mycket starka och tillstyrker därför att en sådan arbetstidsregel införes för folkhögskolorna.

Utredningens förslag att rektors undervisningsskyldighet bör fastställas av den lokala skolstyrelsen har kommenterats av *SFHL* och *Sveriges frikyrkoråd*. *SFHL* som tillstyrker förslaget framhåller dock att det måste ske efter förslag av lärarrådet på sätt som nu tillämpas. *Sveriges frikyrkoråd* anser till skillnad från utredningen det lämpligast att rektor som skolledare får principer och ramar för nedsättning av undervisningsskyldighet fastställd av SÖ. Tillämpningen får sedan göras av skolans styrelse.

Utredningens förslag att resurser för kurators- och syoverksamhet skall tillföras folkhögskolorna i ungefärlig omfattning av en fjärdedels tjänst per skola tillstyrks i huvudsak av bl. a. *AMS*, *LO*, *SFHL*, *Landsförbundet*, *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige*, *Sveriges riksidrottsförbund*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Sveriges skolkuratorers förening*, *LRF* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*. *AMS* framhåller att förslaget om en fri resurs har vissa fördelar, eftersom behovet av syo torde variera starkt mellan olika skolor, men styrelsen ifrågasätter om man med denna lösa konstruktion kan garantera de studerande den kvalificerade service de behöver. Eleverna bör ha möjlighet att vända sig till en särskild person för att få hjälp i frågor som gäller yrkesval, utbildning, behörighet och meritvärdering samt studiefinansiering. Denna funktionär måste enligt styrelsen ha en adekvat utbildning



för sitt arbete och bör ha erfarenhet av verksamhet utanför skolan. Av de exempel som utredningen ger på hur syoresursen kan användas torde det alternativet vara lämpligast som innebär att en syotjänst i förekommande fall delas mellan flera folkhögskolor eller mellan folkhögskola och kommunal vuxenutbildning resp. landstingskommunal skola. Enligt *LO:s* mening bör syon — när det är fråga om yngre elever som har liten erfarenhet av arbetslivet och fackföreningsrörelsen — även omfatta arbetslivsorientering i dess vidaste bemärkelse. Syo-funktionärernas arbete måste bedrivas som ett lagarbete mellan elever, lärare och övriga inom skolan. För *SFHL* är det väsentligt att lärarrådet får avgörande inflytande över hur resurserna skall disponeras. *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige* anser att kuratorn skall vara fast knuten till skolan på så sätt att denne ej vid besök skall behöva uppfattas som gästspelande expert. *Sveriges skolkuratorers förening* föreslår att man söker samarbete med andra närliggande skolor och institutioner för kuratorstjänster för att erhålla kuratorer med socionom- eller annan likvärdig utbildning. Lärarens mycket stora betydelse som elevvårdare kan inte nog understrykas, men behovet av en för ändamålet utbildad person kan enligt föreningens uppfattning inte ersättas.

*Brottsförebyggande rådet* ifrågasätter om den föreslagna kvoteringen kan komma att täcka behovet. Även om insatserna företrädesvis skall förbehållas studerande vid de långa kurserna, så tyder, enligt rådet, de i utredningen redovisade uppgifterna om genomströmningen av elever på, att antalet elever per funktionär kommer att bli stort. Också om man utgår ifrån att elever vid kortare kurser har stöd och hjälp från hemkommun eller institution, kan man förvänta att förfrågningar om dem ställs till skolan. Sådant kontaktarbete är mycket tidskrävande. Resurserna kan därför enligt rådet behöva göras flexibla.

Några remissinstanser är inte nöjda med den föreslagna resursens storlek, däribland *SÖ*, *SACO/SR*, *RIO*, *Nykterhetsrörelsens landsförbund*, *Forsa folkhögskola* och *kollegiet vid folkhögskollärargrenen vid lärarhögskolan i Linköping*. *SÖ* anser att en specialdestinerad resurs för syo bör utgå och att denna räknas på liknande sätt som inom ungdomsskolan. Enligt *SÖ:s* mening är dock behovet av syo inom folkhögskolan liksom inom hela vuxenutbildningen större. Det finns därför skäl för en utökad resurstilldelning jämfört med ungdomsskolan. *SÖ* anser att överstyrelsen bör få i uppdrag att, efter samråd med AMS och representer för folkhögskolans huvudmän, utarbeta närmare anvisningar för syo-verksamheten vid folkhögskola. *SÖ* finner vidare att en skolsköterskeresurs bör finnas för folkhögskolans elever för i huvudsak två funktioner. Det ena gäller medicinskt ställningstagande till behovet av att remittera elev till läkare. *SÖ* anser dock att nuvarande system med hälsokontroller kan utgå. Den andra funktionen är att komplettera lärare i den direkta kontakten med eleverna. Insatserna bör därför gälla samt-

liga elever och underlaget för skolskötersketjänst grundas på den totala undervisningsvolymen, elevveckotal per år, och inte som hittills på speciell längd av kurser. Resursens storlek blir även beroende av de olika folkhögskolornas karaktär, med hänsyn till förekomst av handikapp m. m. Förutsättningen för skolsköterskans arbete är att hon kan få direktkontakt med läkare. SÖ finner att detta skulle kunna lösas genom överenskommelse med landstingen om att få disponera läkare på vårdcentral för vissa medicinska insatser. SACO/SR anser att syo i folkhögskolan bör få samma resurser som inom grundskolan och gymnasieskolan. Syo-resursens omfattning skall beräknas efter bl. a. elevunderlag, elevsammansättning, intagningstillfällen och utbildningsinriktning. Målsättningen bör vara att varje skola får minst en halvtidsanställd syo-konsulent. Utredningens alternativa förslag, att lärare gör syo-arbete i tjänsten eller att kontaktmannaskapet utökas, är inte acceptabla. SACO/SR vill också betona att syo-resursen bör vara en särskild resurs, skild från övriga statsbidrag. Syo-verksamheten kan, som utredningen föreslår, organiseras på olika sätt. SACO/SR ställer sig bakom utredningens förslag att syo-konsulenter inom närliggande kommuner eller inom ett landsting kan samutnyttjas. Däremot kan SACO/SR inte acceptera förslagen om att en lärare sköter syo-verksamheten eller att kombinationstjänster lärare/syo-konsulent inrättas.

### 3.12 Folkhögskolans ekonomi

Utredningens uppfattning att skäl talar för att det är riktigast att ha samma bidrag till skolor med olika typ av huvudman och att statsbidraget därigenom endast anknyter till verksamhetens omfattning delas av *Landstingsförbundet*, *RIO* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*. Enligt *RIO* borde skolornas statsbidragsmässiga likställighet förutsätta, att samtliga landsting biträder den senaste av landstingsförbundets styrelse rekommenderade bidragsgivningen, avseende såväl konstruktion som belopp.

Enligt *LRF:s* mening är det tveksamt om principen om statlig likabehandling skall få slå igenom på det sätt utredningen föreslår. Kostnadsnivån i kronor per elevvecka ligger på rörelseskolorna avsevärt lägre än på den s. k. "modellskolan", bland de landstingsägda. Detta betyder att lärartäthet och andra resurser ofta är sämre på rörelseskolorna. *LRF* anser att det även i fortsättningen bör finnas möjligheter för rörelseskolorna att utöver gällande schablonbidrag erhålla tilläggsbidrag, antingen enligt grunder likartade de nuvarande eller enligt nya grunder.

Få remissinstanser har kommenterat utredningens förslag att skolorna tillförs resurser motsvarande mellan en

halv och en kontoristtjänst, för att skolläring och lärare skall avlastas vissa rent kamerala uppgifter. *Sveriges riksidrottsförbund* anser mot bakgrund av att en omstrukturering skett mot ökad andel korta kurser det vara värdefullt att skolan tillförs administrativa resurser av minst den omfattning utredningen föreslagit. *Sveriges frikyrkoråd* framhåller att den resurs som avser kortkursadministration inte får låsas vid en halv till en kontoristtjänst, utan måste vara större och anpassas till de korta kursernas omfattning. *Sveriges kristna ungdomsråd* anser att folkhögskolor bör tillförsäkras en basresurs för det omfattande administrativa arbete som blir följderna av folkrörelsekontakter och ämneskurssamarbete. Dagens situation präglas på många skolor av en administrativ överbelastning utan några som helst möjligheter till förstärkning av personella och lönemässiga resurser. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* finner att utredningens förslag tycks avhjälpa problemen med de ökade lönekostnaderna men inte nämnvärt öka resurserna. Tillskottet bör därför ökas mer än vad utredningen föreslår.

Utredningens förslag om införande av ett schablonbidrag för folkhögskolan tillstyrks av bl.a. *statskontoret*, *RRV*, *humanistiska fakultetens utbildningsnämnder vid universitetet i Lund*, *SÖ*, *handikapputredningen*, *SSK*, *LO*, *Landstingsförbundet*, *SSU*, *RIO*, *ABF*, *Folkuniversitetet*, *Stensunds folkhögskola*, *Visingsö folkhögskola*, *LRF* och *Stockholms kommunstyrelse*. *Statskontoret* anser att det nya statsbidragssystemet innebär en avsevärd administrativ förenkling vid såväl *SÖ* som de enskilda skolorna jämfört med nuvarande regelsystem. *Handikapputredningen* finner att det föreslagna schablonbidraget för handikappåtgärder i folkhögskolan i princip är väl förenligt med utredningens synsätt. *LO* vill understryka vikten av att den totala bidragsramen utformas så att rörelseskolorna inte får sämre bidrag än med nuvarande system samt att det i övrigt ställs resurser till förfogande för att möta det vuxenutbildningsbehov som folkhögskolan enligt utredningens förslag bör tillgodose. *Landstingsförbundet*, som instämmer i utredningens förslag, anser dock att den av utredningen framräknade bidragsfaktorn kommer att leda till ekonomiska svårigheter för skolor med företrädesvis äldre lärare. Den bör bli föremål för förnyade överväganden i samråd med *Landstingsförbundet*.

En något försiktigare inställning till förslaget om ett schablonbidrag för folkhögskolan redovisar bl. a. *statens kulturråd*, *SIV*, *OMUS*, *Föreningen Norden*, *SHIO*, *Sveriges riksidrottsförbund*, *Svenska kyrkans utbildningsnämnd* och *Sveriges frikyrkoråd*. *Statens kulturråd* anser sig inte kunna gå in på detaljerna i utredningens förslag men finner det tillfredsställande att utredningen strävat efter att skapa ett enhetligt bidragssystem. *SIV* framhåller att oavsett hur bidragssystemet för folkhögskolan utformas i framtiden måste det finnas särskilda resurser för

vissa kurs typer. Skolorna kan i annat fall frestas att avstå från att arrangera t. ex. invandrarkurser — som är extra kostnadskrävande — om det inte finns speciella medel för dessa målgrupper. *Föreningen Norden* finner det vara uppenbart, att schabloniseringen kommer att innebära en värdefull förenkling av statsbidragskonstruktionen och den ger de enskilda skolorna ett större mått av frihet vid utnyttjandet av de tilldelade resurserna. Det är emellertid lika uppenbart, att förslaget som det nu föreligger på sikt kommer att vålla stora svårigheter för rörelsefolkhögskolor med ekonomiskt svaga huvudmän, framför allt då det gäller att bygga nya och vidmakthålla äldre byggnader för internat och undervisning. Den nya bidragsordningen kommer också att missgynna internatfolkhögskolorna i förhållande till externatskolorna. *Föreningen Norden* finner det beklagligt att utredningen inte belyst frågan om de nya sociala omkostnadernas konsekvenser för internatfolkhögskolornas ekonomi. *SHIO* anser att rörelsefolkhögskolorna bör ges ökat stöd. Mest angeläget är att reglerna för finansiering av nybyggnader ändras. Den av utredningen skisserade lånefonden kan tänkas skapa bättre finansieringsvillkor, förutsatt att fonden erhåller erforderligt kapitaltillskott och amorteringsreglerna anpassas till skolornas betalningsförmåga.

Avstyrker eller är kritiska mot förslaget om införande av ett schablonbidrag för folkhögskolan är bl. a. *statens handikappråd*, *SACO/SR*, *TCO*, *SFHL*, *HCK*, *DHR*, *EFS*, *Frikyrkliga studieförbundet*, *Önnestads folkhögskola*, *De blindas förening* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*. *SACO/SR* och *TCO* framhåller att statsbidrag för lärarpersonalens löner bygger på avtal och inte bör ingå i ett allmänt driftbidrag. Förhandlingsuppgörelser om löne- och anställningsvillkor förutsätter, att statsbidragen för personalkostnader är skilda från bidrag för andra ändamål. *Ledamöterna Hans Hellers* och *Göran Kalin i SÖ* reserverar sig mot förslaget om införande av ett schablonbidrag. Reservanterna anför synpunkter som i stort liknar de som anförts av *SACO/SR* och *TCO*. *SFHL* anser bl. a. att lärarlönerna måste hållas utanför ett eventuellt schablonbidrag och att man i omfattningen av statsbidraget måste räkna in de nya stora arbetsuppgifter som verksamheten med korta kurser medför. Att övriga statsbidrag i huvudsak sammanförs till ett schablonbidrag har *SFHL* ingen invändning mot. *HCK* är starkt kritisk till förslaget. *HCK* vet av egen erfarenhet från andra områden att schablonbidrag av den typ utredningen föreslår inte alltid kommer de bäst behövande till godo. *DHR* tar mycket bestämt avstånd från ett införande av ett schablonbidrag för handikappändamål i dagens läge. *DHR* anser att man som en målsättning skall fastslå att varje verksamhet i samhället skall avsätta sina medel för att tillgodose handikappades behov.

Bl. a. *SÖ*, *SFHL* och *RIO* framhåller att utredningens förslag till schablonisering är förenad med vissa nackdelar. Främst är det fråga om

det förhållandet att lönekostnader varierar starkt från skola till skola. Om man utgår ifrån att de sociala avgifterna för arbetsgivaren idag ligger på 30 %, finner man att den lägsta kostnaden för heltidsanställd lärare ligger på i runt tal 60 000 kr. Men det finns också lärare, som Om man utgår ifrån att de sociala avgifterna för arbetsgivaren idag stora variationer. Rektorerna kostar mellan 107 000 kr. och 133 000 kr., fortfarande inkl. sociala avgifter. Enligt utredningen skulle skolorna dock få samma statsbidrag. Det finns också en rad andra olikheter skolorna emellan, t. ex. kallortssystemet. En norrlandsskola har kanske att totalt utge 75 000 kr. i kallortstillägg. Men utredningen ger inte något statsbidrag härtill. Man har påslag för lektorskompetenta lärare och för kvälls- och veckoslutsundervisningen. Vikariatstilläggen varierar starkt. Utredningen förbiser också alla tjänstledigheter. Skolan får inte fler elevveckor för att en lärare är tjänstledig (sjukdom, havandeskap, studier, militärtjänstgöring, fackliga uppdrag etc.). Såsom schablonbidraget är konstruerat skulle skolan få betala alla vikarier. För att den föreslagna schablonen skall fungera på ett godtagbart sätt föreslår bl. a. SÖ och RIO att vissa justeringar skall genomföras.

SÖ redovisar en beräkningsgrund för tilläggsbidrag utformad så att de tidigare nämnda bristerna avlägsnas eller mildras. Föreslagen beräkningsgrund innebär att de skolor som till följd av i utredningens förslag inte förutsedda effekter får alltför höga eller alltför låga kostnader bereds tillfälle ansöka om tilläggsanslag. Sådant tilläggsanslag bör i princip enligt SÖ utgå om skolornas kostnader för lärare med mer än tre procent överstiger den genomsnittliga beräkningen. Detta skulle innebära att om en skola med hänsyn till i schablonen ej förutsedda extra utgifter för särskilt kostnadskrävande lärare fick lönekostnader, som översteg de genomsnittliga med exempelvis tio procent, skulle staten med särskilt bidrag betala sju procent. Motsvarande regel skulle gälla för skolor som inte utnyttjade tilldelad schablon. I den mån detta berodde på sparsamhet med lärartimmar, skulle den del av besparingen som överstiger tre procent återlevereras till statskassan. Enligt vad som tidigare anförts torde riskerna för en sådan avsiktlig sparsamhet vara försumbar.

Procentsatsen kan givetvis ligga högre eller lägre än vad som här föreslagits. SÖ har bedömt tre procent ge en godtagbar marginal med hänsyn till att skolornas genomsnittliga lärarlönekostnad uppgår till ca 1 milj. kr. per år. Utöver denna komplettering till föreslagen schablon bör de skolor som har lärare som är tjänstlediga med A-avdrag för offentligt uppdrag eller B-avdrag få sina ytterligare kostnader betalade med särskilt bidrag. I annat fall kommer möjligheten för folkhögskollärare att exempelvis få studera med B-avdrag att reduceras kraftigt. Likaså bör kallortstillägg utgå utöver schablonen.

Skolorna bör enligt RIO ha möjligheter att välja pedagogiska meto-

der utan att ständigt tvingas anpassa sig till en för alla skolor gällande lärartäthet. Också härvidlag bör finnas utrymme för viss variation skolorna emellan. Vid sökande efter korrektiv bör man dock utgå från 2,2-tilldelning som det normala vid kurser av viss längd, exempelvis 15 veckor.

En utväg är enligt RIO att knyta kontrollanspråken till de längre kurserna, exempelvis  $2 \times 15$  veckor. Kontrollen kan utformas så enkelt som en rapportskyldighet två veckor efter start beträffande antal elever och antal veckotimmar. Vid avvikelse från normen skall SÖ begära förklaring från skolledningen om anledningen till negativ avvikelse från normen (lärartäthet över normen bör vara skolans ensak eftersom statsbidraget förblir opåverkat). Lärarorganisationerna kommer med all säkerhet att begära liknande redovisning.

En annan möjlighet är enligt RIO att utforma systemet så att det får samma effekt som det nuvarande, dvs. innehåller ett incitament för skolan att anställa lärare upp till medgivet antal, dvs. 2,2-regelns maximala. Detta tal, uträknat för hela arbetsåret, jämföres med det faktiska uttagna antalet undervisningstimmar (dvs. den samlade lärarundervisningen, en siffra som lätt tas fram). Underskrider det senare talet detta förra skall reduktion av lärarbidragsdelen ske enligt följande.

Undervisningsskyldigheten för en ämneslärare är nu 816 undervisningstimmar vid full årslön. Med den av utredningen fixerade årslönen 79 934 kr. blir timlönen (inkl. sociala kostnader) omkring 100 kr. Sker nu på detta belopp baserad reduktion för varje timme varmed det faktiska uttaget underskrider det medgivna, omöjliggörs metoden att överföra besparingar på lärarlönekostnader till täckande av andra kostnader och därmed risken för ett reducerat antal lärartimmar. Då det av praktiska skäl är olämpligt att tillämpa reduktion vid smärre avvikelser bör effekten inträda först vid ett underskridande med 100 timmar under läsåret.

Enligt denna beräkningsgrund kommer inte den del av statsbidraget, som avser andra bidrag än lärarlönebidrag att påverkas, vilket är sakligt väl betingat. Här avsedda övriga kostnader påverkas inte av förändringar av lärartätheten.

Metoden får samma effekt på lärartätheten som den nu använda, vilken alla parter funnit tillfredsställande. Den är dessutom enkel och — framförallt — den bevarar utredningsförslagets alla fördelar samtidigt som den utesluter de nackdelar som i första hand lärarorganisationerna befarat. RIO konstaterar vidare att statsbidragets storlek kommer att bestämmas av löneutvecklingen och av sådana bilönekostnader som myndigheter eller avtalsparter på arbetsmarknaden kan komma att besluta. Den enskilda skolans bidrag kommer däremot inte att relateras till växlande kostnader föranledda av lärarnas lönegradsplaceringar. Dessa variationer kan under exempelvis en femårsperiod uppgå till sådana be-

lopp att de utgör en hård ansträngning av ekonomin. Det kan om några år då de nya statsbidragsbestämmelserna ev. träder i kraft, röra sig om 85—90 000 kr. vid en skola av normalstorlek. På sikt sker visserligen en utjämning, men många skolors ekonomi är sådan att den inte tål dylika ojämnheter, föranledda av schablonens oförmåga att relatera bidraget till kostnaderna vid den enskilda skolan. En utväg blir då att avstå från en för samtliga skolor gällande genomsnittlig lärarlönekostnad och i stället utgå från det faktiska genomsnittsläget vid varje skola. Nackdelen blir en mindre långt gående förenklighet men förtjänsten hos schabloniseringen blir inte nämnvärt minskad. Man kan inskränka sig till att skolan redovisar löneklassläget sådant det var den 1 januari under räkenskapsåret avseende samtliga lönegradsplacerade lärare och låta denna variation påverka schablonbidraget i den del som avser lärarlönekostnad (omkring tre fjärdedelar).

Vid rekvisition av statsbidraget utgår man från den lärarlön, som gäller enligt riksgenomsnittet. Avviker skolans genomsnittliga löneläge från riksgenomsnittets sker tillägg eller reducering med belopp, som jämförelsen mellan riksgenomsnitt och verkligt löneläge anger. Därefter inräknas effekten av för litet uttaget antal lärartimmar. Utanför schablonen lägges kostnader för lärare, tjänstlediga för studier eller för offentligt uppdrag. Utanför ligger också eventuellt kallortstillägg.

Få remissinstanser har kommenterat de av utredningen redovisade skälen för någon form av bidragsbegränsning. Tillstyrker förslaget gör *SÖ* och *LRF*.

*Sveriges riksidrottsförbund* instämmer i utredningens synpunkter på att skolorna inte får bli för stora vad beträffar heltidsstuderande men föreslår att den föreslagna spärren 50 % korta kurser räknat i elevveckor av skolans totala andel tas bort, att de korta kurserna inte inräknas i taket utan att detta kan sättas vid 5 100 elevveckor för skolans heltidsstuderande elever, att om inte de korta kurserna kan hållas utanför taket ändå lärarlöner utgår med fullt statsbidrag utan tak som läget är i dag och att gränsen 7 500 skulle kunna anses vara ett mått för externatkurser. *Sveriges frikyrkoråd* anser att förslaget om övre gränsen för fullt statsbidrag bör omarbetas så att full garanti skapas för fortsatt motiverad verksamhet vid rörelseskolorna.

*Önnestads folkhögskola* framhåller att det inte är möjligt för skolan att anordna kurser, där statsbidragen inte ens täcker lärarlönekostnaderna. Utredningens motivering för förslaget om bidragsbegränsning är anmärkningsvärt kortfattad med hänsyn till de mycket långtgående konsekvenser det skulle få för skolformens möjligheter att tillgodose växande utbildningsbehov. Någon analys av de stora skolornas underförstådda nackdelar förekommer inte. För *Önnestads* del skulle tydligen ca 150 elever vid moderskolan vara en förkastlig mastodontstorlek.

*Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* menar att utredningens förslag endast bygger på skäl av statsfinansiell art. Dessa skäl kan i och för sig vara väsentliga, men dessa skall då göras i sammanhang där en avvägning av statsbidrag till olika vuxenutbildningsformer sker. Rektorsnämnden avstyrker därför den nu aktuella avtrappningen.

*Skolförvaltningen och kulturförvaltningen i Stockholms kommun* förutsätter att utredningens förhoppning om omstrukturering av stora folkhögskolors verksamhet innebär möjlighet att under en övergångsperiod bibehålla nuvarande volym för S:t Eriks folkhögskola med statsbidrag för samtliga lärarlönekostnader. Beträffande etablering av nya folkhögskolor har i riksdag och regering hittills rätt återhållsamhet. En konsekvens av utredningens förslag till statsbidragsspärr för att begränsa den enskilda folkhögskolans storlek synes vara att huvudmannen för folkhögskolor av S:t Eriks folkhögskolas omfattning måste inhämta riksdagens medgivande att etablera nya skolor i syfte att uppdelat den gamla skolans funktioner på dessa. Rätt bör föreligga att dela den nuvarande verksamheten i flera mindre enheter, varvid sålunda Stockholms kommun blir huvudman för flera statsbidragsberättigade folkhögskolor.

*SÖ, SFHL, Landstingsförbundet, SFEF, RIO, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd, EFS, NBV och Stensunds folkhögskola*, dvs. samtliga som kommenterat utredningens förslag till begränsningar i beräkningen av antalet statsbidragsgrundande elevveckor, är starkt kritiska. Främst framhålls att den av utredningen föreslagna beräkningsgrunden för bidrag torde föra med sig att många skolor blir mer restriktiva, när det gäller att anta elever som kan bedömas vara mer labila och som därför medför stor risk för avgång under en kurs.

*SÖ* menar att ytterligare svagheter i framlagt förslag ligger däri att beräkningsgrunden inför ett främmande och för den studerande ovidkommande element vid en överläggning mellan elev och företrädare för skolan om ett eventuellt avbrott i folkhögskolestudierna. Det kan gälla övergång till andra studier, till arbete eller vara föranlett av familjeskäl. En i det enskilda fallet önskvärd övergång under pågående kurs från en folkhögskola till en annan blir också förenad med onödiga komplikationer. *SÖ* föreslår en höjning av relationstalet från nuvarande 2,2 till 2,4. En sådan höjning motsvaras av en lika stor reduktion i det statsbidragsgrundande elevtalet. Om en sådan höjning av relationstalet inte genomförs bör heller inte principerna för elevredovisning ändras menar *SÖ*. *SFHL* avvisar den föreslagna beräkningsgrunden och förordar ett bibehållande av den nuvarande. *Landstingsförbundet* anser att elevantalet vid eller 14 dagar efter kursstart bör bilda underlag för bidragsberäkningen. *RIO* pekar i sitt yttrande särskilt på att elevbortfallet under pågående kurs inte medför kostnadsbortfall. Lärarlönerna kan inte an-



passas, då inga uppsägningar kan ske. Kostnaden för annan personal kan inte minskas. Alla driftkostnader blir opåverkade. Däremot påverkas inkomstsidan inte bara då det gäller statsbidraget. Inackorderingsavgiften bortfaller. Det för skolornas ekonomi så viktiga landsningsbidraget minskar. Elevveckotalet som bygger på antalet elever någon eller några veckor före kursstart är enligt RIO helt avgörande för skolans planläggning och ekonomi. Statsbidraget måste därför i princip anknytas till detta för hela kursen orubbliga kostnadsläge. *Nykterhetsrörelsens landsförbund* avvisar med skärpa utredningens förslag om ändrade regler för beräkning av antalet elevveckor. *Sveriges frikyrkoråd* anser att det föreslagna sättet att räkna elever vid de långa kurserna är klart asocialt. Det strider mot folkhögskolans mål, mot vad statsmakterna i andra sammanhang sagt om vuxenutbildningens mål och mot utredningens egna tankegångar i andra sammanhang. Frikyrkorådet vill föreslå att nu gällande beräkningsgrund för bidragsunderlaget vid längre kurser bibehålls. Om inte detta anses möjligt måste schablonen för lärartilldelning höjas med 10 % för att nuvarande lärartäthet skall kunna behållas.

Utredningens förslag om vidgade möjligheter för rektorer att återgå till lärartjänst om de så önskar tillstyrks av *SFHL*, *Sveriges riksidsrottsförbund* och *rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping*.

Utredningens förslag om en lägsta inackorderingsavgift till kurser för vilka statsbidrag utgår och att denna minimiavgift knyts till förändringar i konsumentprisindex tillstyrks av bl. a. *SÖ*, *RIO*, *Sveriges riksidsrottsförbund*, *EFS*, *Stensunds folkhögskola* och *Önnestads folkhögskola*. Den storlek på inackorderingsavgiften som nu förordas och som åtskilliga rörelsefolkhögskolor tillämpat, inte sällan med högre än nu föreslagna belopp, motiverar enligt *RIO* en översyn av studiestödsbestämmelserna i första hand i avsikt att öka lånemöjligheterna för s. k. yngre elever och att mildra konsekvenserna för dessa elevers del av sammankopplingen med föräldrarnas ekonomiska situation vid bestämmandet av studiestödet. *EFS* pekar på det förhållandet att både skolornas styrelser liksom flertalet lärare ser internatet som en stor tillgång vid *EFS'* skolor. Mot den bakgrunden föreslår *EFS* att ett speciellt internattillägg utgår till alla elever som utnyttjar internatet. Även *CSN* tillstyrker utredningens förslag men under förutsättning att det statliga studiestödet i form av studiehjälp höjs i motsvarande utsträckning. *Landstingsförbundet* är enigt med utredningen om att enhetligare inackorderingsavgifter vore av värde. Frågan bör dock, enligt förbundet, lösas genom frivilliga överenskommelser mellan huvudmännen. Enligt *SFHL* kan det övervägas

om det är en uppgift enbart för skolornas huvudmän att ge ekonomiskt stöd till internaten och om inte statsbidrag borde utgå. Inackorderingsavgifterna täcker en mindre del av de verkliga kostnaderna i dag. Utredningen kunde ha tillagt, menar SFHL, att det statliga studiestödet också relativt sett har blivit mindre. En höjning av inackorderingsavgifterna bör därför inte ske utan en motsvarande ökning av studiestödet. *HCK* hänvisar till handikapputredningen som skriver att den som bedriver en verksamhet måste anpassa den så att handikappade kan delta i den som andra. Utredningen borde därför enligt *HCK*:s uppfattning även ha gått in på det av SÖ föreslagna statsbidraget för att täcka inackorderingskostnaderna för handikappade elever. Ingen handikappad skall på grund av ekonomiska skäl hindras från att delta i olika folkhögskolekurser. *Riksförbundet Finska föreningar i Sverige* erinrar om att eftersom många invandrarstuderande inte har grundskolekompetens, vilket i sin tur utgör en förutsättning för vidareutbildning borde de studier som syftar till denna grundskolekompetens vara avgiftsfria för eleverna. Internatavgifterna borde därför genom finansiellt bidrag hållas låga eller helt avskaffas för nyss nämnda utbildning. Eftersom de studerande vid Finska folkhögskolan i Sverige kommer från hela landet borde de studerande varje månad få en gratis resa till hemorten. *Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping* finner det önskvärt att inackorderingskostnaderna sätts till en realistisk nivå, och att detta inte skall vara ett skäl till konkurrens mellan skolorna. Utredningen har emellertid, framhåller rektorsnämnden, förbisett att många folkhögskolestuderande under studietiden har dubbla bostadskostnader. Om inte dessa neutraliseras, kommer inackorderingskostnaderna att utgöra ett ekonomiskt argument att välja annan vuxenstudieform än folkhögskola.

Utredningens förslag att nu utgående byggnadsbidrag skall fördelas på samtliga skolor och således ingå i förslaget schablonbidrag samt förslaget att inrätta en statlig lånefond för folkhögskolor har kommenterats av ett fåtal remissinstanser.

SÖ föreslår att vissa övergångsbestämmelser bör utarbetas om huvudförslaget beträffande en bidragsschablon genomförs och byggnadsbidraget ingår däri. SÖ anser vidare att trots den förstärkning i tillgången på statligt kapital som förslaget om inrättande av en statlig lånefond innebär så kan svårigheter uppstå för de skolor som de närmaste åren avser göra större investeringar.

Med det föreslagna bidragssystemet tas ingen hänsyn till den enskilda skolans lokalbehov menar SÖ. En ytterligare konsekvens av det föreslagna bidragssystemet är att byggnadsbidraget kommer att öka med stigande lön för genomsnittsläraren och inte med kostnadsutvecklingen på byggmarknaden. För skolor med redan nu av SÖ prövade utbyggnadsbe-

hov, där förarbetena förts mer eller mindre långt, medför ett kapitalkostnadsbidrag begränsat till drygt 50 000 kr. en omedelbar omprövning av utbyggnadsplanerna. SÖ finner således att det är nödvändigt att nuvarande regler tillämpas i ett övergångsskede för de skolor vars ansökningar om prövning av lokalbehovet inkommit till SÖ före den 1 oktober 1976. Den beräknade byggnadskostnaden torde för dessa uppgå till 70 milj. kr. med ett statsbidrag på 53 milj. kr.

SÖ finner sammanfattningsvis att frågan om skolornas byggnadskostnader ytterligare måste övervägas och förordar därför att övergångsbestämmelser enligt ovan fastställs, att schablonbidraget också då det gäller kapitalkostnadsdelen fastställs och att SÖ får i uppdrag att i samråd med företrädare för skolorna se över hithörande frågor. RIO framhåller att en fördelning av byggnadsbidraget på samtliga skolor inte tar hänsyn till de skilda behoven. Trots detta tillstyrker även RIO en övergång till schablonbidrag men med reservationer som i stort ansluter till de som SÖ redovisat.

*Sveriges riksidrottsförbund* tillstyrker den föreslagna lånefonden medan *Sveriges frikyrkoråd* anser att överförandet av sanerings- och byggnadsbidragen till en del av schablonbidraget drabbar skolorna orättvist. Nedslitna skolor får sämre förutsättningar än väl utbyggda skolor med god standard. Uppbyggnad av kapital för byggnation tar lång tid. Lån via den föreslagna fonden eller på annat vis är för kostsamma för att schablonen skall kunna täcka det. Rådet anser att övergångsbestämmelser från nuvarande byggnadsbidrag eller fortsatt möjlighet till särskilda sådana anslag behövs. *EFS* kan inte finna några fördelar med den lånefond som utredningen föreslagit, jämfört med det byggnadsbidrag som nu utgår. I dess nuvarande form föreslår *EFS* dock att det utgår till sådana skolor, vilka redan fått sitt lokalbehov prövat.

### 3.13 Utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning

Utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning har i ytterst liten omfattning kommenterats av remissinstanserna. *Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL* har dock i sitt yttrande föreslagit vissa ändringar.

## 4 Föredraganden

### 4.1 Inledning

Den svenska folkhögskolan har alltid i sin undervisning inriktat sig på allmän medborgerlig bildning och personlighetsutveckling. Genom friheten att själv utforma sin verksamhet har skolformen kunnat anpassa sig till nya situationer och växlande behov. Bl. a. genom sin folkrörelseanknytning har den spelat en roll i det demokratiska uppbyggnadsarbetet och det till folkrörelserna knutna kulturarbetet.

Sedan länge har folkhögskolan också gjort en stor insats genom att erbjuda fortsatt utbildning åt ungdomar som inte har kunnat utnyttja det övriga skolväsendet. Den har samtidigt i enlighet med sin målsättning svarat för en rik kulturell verksamhet både inom och utom den direkta utbildningsuppgiften.

Under 1960-talet, efter besluten om införandet av grundskolan, fackskolan och gymnasieskolan, ändrades i viss utsträckning arbetsbetingelserna för folkhögskolan och en märkbar omorientering vidtog. Ämneskursernas antal ökade. Nya grupper av elever togs emot bl. a. studerande inom arbetsmarknadsutbildningen samt socialt, fysiskt och psykiskt handikappade. Kontakterna med övrigt folkbildningsarbete ökade, bl. a. genom inrättandet av till folkhögskolor knutna tjänster som ämneskonsulenter och genom att lärare och rektorer fick möjligheter att fullgöra del av sin tjänst som ledare i allmän studiecirkel.

De s. k. vinterkurserna omfattade under de första åren av 1970-talet omkring 13 000 elever per år men antalet sökande har under de senaste åren minskat märkbart. Några folkhögskolor har under de senaste arbetsåren haft svårt att fylla sina vinterkurser. I ämneskurserna har däremot antalet elever ökat. Det gäller både de långa ämneskurserna — som ofta är specialinriktade t. ex. på ledarutbildning, musik, konst, dramatik etc. — och de kortare kurserna. Från läsåret 1969/70 till läsåret 1975/76 har antalet elever i ämneskurserna ökat från ca 16 500 till ca 60 000. Totalt sett innebär detta att verksamheten vid folkhögskolorna har ökat.

I samband med det övriga undervisningsväsendets reformering under förra delen av 1960-talet aktualiserades frågan om en utredning av folkhögskolans ställning. Krav i den riktningen avvisades emellertid av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet. Den nödvändiga omställningen borde ske på folkhögskolans eget initiativ. Skolreformerna under 1960-talet jämte tillkomsten av den kommunala och statliga vuxenutbildningen ändrade emellertid folkhögskolans villkor i sådan grad att behovet av att klarlägga dess ställning och uppgifter i dagens och framtidens utbildningssystem framstod allt tydligare. År 1973 tillsattes därför en folkhögskoleutredning.

Utredningens huvudbetänkande (SOU 1976: 16) Folkhögskolan har

mottagits positivt av remissinstanserna. Endast i ett par avseenden har mer allmänt avvikande meningar anmälts. Invändningarna riktar sig främst mot begränsningen av antalet statsbidragsberättigade elevveckor för handikappade samt mot vissa konsekvenser av förslaget om ett schabloniserat statsbidrag.

Folkhögskolan kan, enligt min mening, fylla en viktig uppgift såväl i vårt utbildningsväsende, som i det fria folkbildningsarbetet och i kulturlivet i vidare bemärkelse. Den kan stimulera till vidareutveckling och förnyelse av folkrörelsernas kulturella aktiviteter. Den kan också svara för utbildning och fortbildning av ledare, förtroendemän och funktionärer, verksamma på fritid eller yrkesmässigt.

Utredningen har i sina överväganden och i sitt förslag till förordning för folkhögskolan utgått från att friheten för skolan att själv utforma sin verksamhet inom ramen för en fastställd allmän målsättning skall bestå och i vissa avseenden vidgas. Denna frihet har av skolformen liksom av regering och riksdag betraktats som en förutsättning för folkhögskolans speciella insatser i svenskt kulturliv och svenskt utbildningsväsende och för att både skolformens och enskilda skolors profil skall kunna bevaras. Jag ansluter mig till detta betraktelsesätt och anser att regelsystemet bör starkt begränsas.

En del av utredningens förslag omfattar frågor som inte föranleder direkta ställningstaganden av regering och riksdag. I betänkandet diskuteras sålunda ingående den pedagogik och metodik som enligt utredningen bör prägla undervisningen vid folkhögskolan. Utgångspunkten är därvid ett försök att klarlägga folkhögskolans uppgifter när det gäller att göra människor medvetna om sin sociala situation och stimulera dem att bearbeta sin egen livssituation. Detta försök förtjänar en vid uppmärksamhet och skulle vid systematiska studier på skolorna, enligt min mening, stimulera till en fruktbar diskussion om mål och medel inom folkhögskolan. De slutsatser utredningen drar i fråga om den pedagogiska och metodiska inriktningen kan jag ansluta mig till, såväl beträffande försök med problemcentrerade studier som beträffande formerna för samarbete och metodik vid korta kurser. Detta innebär inte någon styrning av verksamheten vid den enskilda skolan. Folkhögskolans möjligheter att möta nya situationer, att anpassa sig till växlande behov, att hjälpa eleverna till orientering i ett snabbt föränderligt samhälle och att fylla nya uppgifter inom folkrörelserna gagnas bäst om den enskilda skolan utifrån sina egna förutsättningar fritt får pröva sin pedagogik och sina metoder i ett samspel mellan styrelse, lärare och övrig personal samt elever.

Utredningen diskuterar ingående folkhögskolornas roll inom folkrörelserna. Ett stort antal remissinstanser har kommenterat utredningens överväganden och understryker folkrörelsernas betydelse för att demokratin bibehålls och utvecklas.

Även jag delar i allt väsentligt utredningens överväganden om folkhögskolans roll i den fortsatta demokratiska utvecklingen inom och utanför folkrörelserna. Jag vill i detta sammanhang ge min fulla anslutning till utredningens uppfattning att förekomsten av folkhögskolor med anknytning till folkrörelser med olika idémässig inriktning är av stort värde och att man därför bör slå vakt om dem.

De förslag som jag presenterar närmare i det följande är uttryck för denna uppfattning. Genom exempelvis flexibla bestämmelser om kursernas förläggning, åldersgränser, kurslängd och genom förbättrat statsbidrag samt friare resursanvändning bör folkrörelserna genom folkhögskolan kunna ytterligare stärka sina positioner.

Vårt utbildningssystem kommer alltmer att mötas av krav på en ökad mångsidighet. Återkommande utbildning reser nya krav. Det torde bli allt vanligare att den utbildningssökande planerar utbildningen så att det uppstår en varvning mellan studier och förvärvsarbete.

Folkhögskolans frihet att välja målgrupper och utforma kursplaner ger den stora möjligheter att möta växlande behov hos utbildningssökande. Folkhögskolan kan därmed bli ett viktigt inslag i ett framväxande mångsidigt utbildningsväsende. Jag ansluter mig till de överväganden som utredningen har redovisat då det gäller folkhögskolan och den återkommande utbildningen.

Jag övergår nu till att mera i detalj beröra förslag som behandlar folkhögskolans framtida verksamhet och som är av sådan natur att de bör bli föremål för riksdagens ställningstaganden.

## 4.2 Mål och verksamhetsformer

### *Mål*

Folkhögskolans obundenhet av centrala kursplaner, dess arbetsformer och dess miljö inbjöd tidigt till undervisningsmetoder, där huvudvikten mera lades vid överblick än vid detaljkunskap, mera vid förståelse av sammanhang än vid enskildheter och där den enskilda elevens egen livssituation och behov kunde beaktas. En sådan inriktning underlättade folkhögskolans strävan att medverka till både elevernas personlighetsutveckling och deras sociala utveckling.

Utredningen anser att dessa båda mål också i fortsättningen bör utmärka skolformen. I likhet med remissinstanserna delar jag denna uppfattning.

Utredningen anser att folkhögskolans uppgift är att tillgodose behovet av bildning och utbildning hos enskilda, grupper, organisationer och samhälle. Detta väcker kritik hos flera remissinstanser. Bl. a. skolöverstyrelsen (SÖ), folkbildningsutredningen, Svenska folkhögskolans lärarförbund (SFHL), Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Rörelsefolkhighögskolornas intresseorganisation (RIO) och Lantbrukarnas

riksförbund (LRF) anser att nuvarande målformulering om allmän medborgerlig bildning är bättre. Flertalet av de invändningar utredningen redovisar mot den gällande formuleringen kan, enligt min mening, med samma styrka riktas mot den av utredningen föreslagna. Inte heller anmärkningen att formuleringen kan upplevas som föråldrad finner jag styrkt av erfarenheten. Jag anser vidare att de förändringar av skolans villkor, som utredningen föreslår, inte är sådana att de strider mot den nu gällande formuleringen. Enligt min mening är det också viktigt att framhålla kontinuiteten i folkhögskolans utveckling. Vad jag nu har anfört talar för att man i formuleringen av skolans mål bibehåller det uttryck som vunnit hävd inom skolformen, nämligen att den skall ge allmän medborgerlig bildning. Jag föreslår alltså att folkhögskolans mål även i fortsättningen fastställs i enlighet med den nu gällande formuleringen.

#### *Förhållande till andra utbildningsformer*

I utredningens förslag till beskrivning av folkhögskolans arbetsområde heter det att den inom ramen för de allmänna syftena även bör kunna ge yrkesinriktade kunskaper och färdigheter. Yrkesinriktningen kan bestå i studier som avser att ge behörighet för tillträde till annan utbildning. Sådan utbildning är angelägen såväl för samhället som för den enskilde individen. Yrkesinriktade studier kan också avse vissa former av direkt yrkesutbildning. Genom riksdagens beslut (prop. 1975: 14, UbU 1975: 12, rskr 1975: 123) med anledning av folkhögskoleutredningens delbetänkande (Ds U 1974: 11) Folkhögskolans fritidsledarutbildning har i ett avseende folkhögskolans rätt att anordna yrkesutbildning fastställts. Det finns i samhället också andra behov av yrkesutbildning, för vilka det kan vara naturligt att utnyttja folkhögskolans möjligheter. Dit hör utbildning för kulturförmedlande uppgifter och uppgifter inom amatörverksamhet liksom för olika slags ledarfunktioner inom fritidssektorn, i båda fallen på såväl kommunernas som folkrörelsernas arbetsområden. Både folkrörelserna och kommunerna kan dessutom ha behov av att använda folkhögskolan för utbildning av förtroendemän och anställda.

Remissinstanserna delar i huvudsak utredningens uppfattning i dessa avseenden. Arbetarnas bildningsförbund (ABF) anser att yrkesutbildning för uppgifter inom folkrörelseorganisationer endast bör ifrågakomma om den planeras och genomförs i samförstånd och samverkan med resp. organisation. Landsorganisationen i Sverige (LO) företräder en liknande syn.

Jag ansluter mig till utredningens uppfattning om folkhögskolans roll i yrkesutbildningen. Folkhögskolan bör inte erbjuda yrkesutbildning och yrkesfortbildning på områden där andra utbildningsformer av samhället fått uppgifter och resurser. Då det är angeläget att den enskilda folk-

högskolan bevarar sin grundkaraktär bör enligt min mening återhållsamhet visas vid planeringen av yrkesutbildning. Där den ingår bör den — som SÖ påpekar — så långt som möjligt integreras i skolans övriga verksamhet. Ytterligare ett skäl för återhållsamhet är att en viss balans bör eftersträvas mellan utbud av och efterfrågan på de tjänster som folkhögskolan utbildar för. Det ankommer på SÖ att noga följa utvecklingen i här nämnda avseenden och att om det därvid befinns lämpligt, bistå skolorna med råd i frågor om yrkesutbildning.

Utredningen hävdar vid sin prövning av folkhögskolans förhållande till andra vuxenutbildningsformer att vuxna människor skiljer sig åt i så många avseenden, att ett variationsrikt utbud av studiemöjligheter är angeläget. Behörighetsgivande kurser på folkhögskola bör alltså exempelvis kunna ordnas parallellt med kommunal vuxenutbildning, om kurserna vänder sig till andra målgrupper än den kommunala vuxenutbildningen gör och avsevärt skiljer sig från dennas arbetssätt.

Av remissinstanserna framhåller universitetskanslersämbetet (UKÄ) att folkhögskolan bör kunna spela en viktig roll i det totala utbudet av vuxenutbildning. Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) erinrar om att så bör vara fallet även inom arbetsmarknadsutbildningen, eftersom många människor behöver utbildning kombinerad med hjälp till en social anpassning. Också folkbildningsutredningen anser att förekomsten av olika vuxenutbildningsformer är berättigad om blott var och en av dem hävdar sin egenart. Övriga remissinstanser som har yttrat sig i ärendet ansluter sig i stort till här återgivna synpunkter.

Jag ansluter mig till utredningens och remissinstansernas synpunkter på behovet av ett rikt varierat utbud av utbildning. Vuxna som önskar utbildas bör så långt möjligt få sina särskilda behov och önskemål tillfredsställda. Folkhögskolorna kan här spela en viktig roll.

Uppenbara dubbleringar bör undvikas. Folkhögskolan bör därför i sin kursverksamhet erbjuda en alternativ uppläggning i fråga om t. ex. innehåll och metoder, om andra organ på orten erbjuder utbildning på samma nivå. Folkhögskolor som vill öppna verksamhet på orter, där kommunal vuxenutbildning redan finns, bör anmäla sina planer till SÖ, som därigenom får tillfälle att bedöma huruvida kursen erbjuder ett verkligt alternativ.

Jag biträder också, efter samråd med statsrådet och chefen för arbetsmarknadsdepartementet, utredningens uppfattning, vilken delas av de remissinstanser som har berört frågan, att tillgänglig utbildningskapacitet inom folkhögskolan bör utnyttjas för sådan arbetsmarknadsutbildning som har karaktär av teoretiska preparandkurser eller påbyggnadsutbildningar som inte kräver omfattande fasta resurser i form av laborativ eller teknisk utrustning. Denna utbildning bör komma till stånd inom ramen för det antal platser som avsätts för sådan arbetsmarknadsutbildning.



*Skolornas rätt till profilering*

Det statliga stödet utgår i dag till alla typer av folkhögskolor, således även till sådana som drivs av en folkrörelse och vilkas verksamhet utformas i enlighet med rörelsens idéer. Denna rätt för folkhögskolan att själv utforma sin verksamhet bör, som utredningen har föreslagit och remissinstanserna har godtagit, enligt min mening bestå.

Jag vill dock i likhet med utredningen betona vikten av att all verksamhet vid folkhögskola bedrivs i en anda av tolerans och respekt för oliktankande och att allsidighet i undervisningen eftersträvas. Med en sådan karaktär på verksamheten anser jag att profilering i olika avseenden står i överensstämmelse med folkhögskolans karaktär och övergripande mål. Jag vill dessutom, i likhet med utredningen, förordna att skolan före kursstart informerar de studerande om skolans verksamhet och inriktning.

*Folkhögskolans frihet*

Till folkhögskolans särprägel har sedan länge hört bl. a. friheten att välja målgrupper, att utforma kursplaner och att välja medarbetare. Utredningen föreslår inga nya principer i dessa avseenden. Remissinstanserna har heller inte funnit anledning att föreslå några ändringar.

Folkhögskolans rätt att själv välja målgrupper utgör även enligt min mening en av förutsättningarna för att skolformens frihet skall få verklig innebörd. Skall folkhögskolan kunna bevara sin frihet och skall den ha rimliga chanser att tillmötesgå de studerandes behov, bestämda av deras livssituation, är det, som utredningen framhåller, orimligt att arbeta med centralt fastställda kursplaner. Ansvar för utformningen måste vila på den enskilda skolan. Detta gäller också när kursplaner utformas i samråd med exempelvis organisationer eller myndigheter. Jag anser således att folkhögskolan skall ha frihet att själv utforma sina kursplaner.

Utredningen föreslår också att nuvarande föreskrifter om obligatoriska ämnen skall utgå. Varje försök att på detta sätt binda skolformens arbetssätt är olämpligt. Remissinstanserna delar utredningens uppfattning på denna punkt liksom i fråga om önskvärdheten av att kurserna även i fortsättningen har en avsevärd innehållsmässig bredd.

Jag ansluter mig till utredningens förslag om att inga föreskrifter skall finnas om obligatoriska ämnen. Jag utgår från att de enskilda skolorna är angelägna om att erbjuda sina kursdeltagare ett brett register av ämnen och att därvid inte minst kommunikationsfärdigheter — särskilt i svenska språket — uppmärksammas. Dit räknar jag även de estetiska uttrycksformerna.

Utredningen föreslår att skolornas frihet att välja medarbetare bland behöriga sökande skall bestå. Remissinstanserna ansluter sig praktiskt taget undantagslöst till detta förslag.

Jag vill här först erinra om att lagen (1976: 600) om offentlig anställning, som har trätt i kraft den 1 januari 1977, äger tillämpning på bl. a. lärare vid folkhögskola. Enligt 4 kap. 3 § andra stycket denna lag skall vid tillsättning av icke statlig tjänst avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. I samma bestämmelse sägs att närmare föreskrifter om detta meddelas i regeringsformen eller i annan författning. I fråga om tillsättning av ordinarie tjänst som rektor eller ordinarie tjänst som ämneslärare vid folkhögskola finns i dag sådana föreskrifter i 29 § folkhögskoleförordningen (1958: 478). Där sägs att folkhögskolans styrelse skall utse sökande som är "behörig och lämplig för tjänsten med hänsyn till insikter, erfarenhet som lärare och för tjänsten erforderliga egenskaper". Enligt min mening bör den frihet att välja medarbetare som kommer till uttryck i förordningens bestämmelse även fortsättningsvis gälla vid tillsättning av lärare.

Utredningen anser att en skola bör ha möjligheter att som extra lärare tills vidare anställa en person som visserligen saknar lärarutbildning men som genom studier och/eller verksamhet i folkbildnings-/folkrörelsearbete skaffat sig kunskaper och färdigheter som är tillräckliga för tjänsten. Jag ansluter mig till utredningens förslag men förordar i likhet med SFHL att sådana lärare — för att senare vinna formell kompetens — bör kunna antas till folkhögskollärlinjen. Jag anser dock att sådan lärare skall kunna tillsvidareanställas innan han har uppnått formell behörighet. För varje tillsvidareanställd lärare som saknar praktisk lärarutbildning bör det dock skapas särskilda möjligheter att få sådan utbildning.

Utredningen berör vidare frågan om skolans möjligheter att skydda sig mot lärare som i tjänsten aktivt motarbetar huvudmannens krav på profilering. Av remissinstanserna anser Sveriges frikyrkoråd det vara viktigt att skolan i sådant fall kan skilja rektor eller lärare från tjänsten. Evangeliska fosterlandsstiftelsen (EFS) finner det vara ett hot mot skolans existens om den möjligheten berövas skolan. Liknande synpunkter anför ABF. Ett skiljande från tjänsten kan från vissa utgångspunkter anses strida mot allmänt vedertagna principer om anställningstrygghet och åsiktsfrihet. Mot detta måste, fortsätter ABF, ställas det för svensk demokrati nödvändiga kravet på garantier för folkrörelsernas och föreningslivets integritet. ABF instämmer i utredningens åsikt att förarbetena till lagen (1974: 12) om anställningsskydd kan åberopas. Kan inte konflikter lösas leder det, enligt ABF, snabbt till att allt meningsfullt arbete upphör och konflikten går ut över eleverna. SÖ anför att samhällets intresse av att folkrörelser engagerar sig som huvudmän kan äventyras, om anställda vid skolan aktivt motarbetar de mål som för huvudmannen är väsentliga. SÖ kan dock inte finna åberopandet av förarbetena till lagen om anställningsskydd som skäl för avskedande relevant. SFHL kräver att folkskollärare skall äga samma trygghet i

sin anställning som andra skolformers lärare.

Den av utredningen berörda frågan har mycket sällan aktualiserats i konkreta fall. Det torde räcka att erinra om dels den vetenskap som lärare vid ansökningstillfället har om en skolas profilering, dels skolans rätt att fritt välja bland behöriga sökande. I den mån konflikt likväl skulle uppstå någon gång och det inte går att nå en lösning i samförstånd måste det, enligt min mening, ankomma på domstolarna att med stöd av reglerna i lagen om offentlig anställning och lagen om anställningsskydd precisera om grund föreligger för avskedande eller uppsägning av läraren.

### *Internatet*

Utredningen konstaterar att internatet fortfarande spelar en viktig roll inom folkhögskolan. Det är dock angeläget att ett vidgat studium görs av hur internatsituationen bäst kan utnyttjas.

Liksom SFHL anser jag att ett väl fungerande internat är en tillgång för skolmiljön i dess helhet. Efter samråd med statsrådet Mogård anser jag det vara möjligt att inom ramen för tillgängliga medel för forsknings- och utvecklingsarbete studera hur internatsituationen kan utnyttjas på bästa sätt.

### *Åldersgränser*

De åldersgränser för kurser av olika slag som utredningen har föreslagit har inte mött principiella erinringar från remissinstanserna. Alla är överens om att åldersgränsen för de längre kurserna skall vara 18 år. Jag ansluter mig till uppfattningen att sökande för att antagas till längre kurs skall fylla minst 18 år under det kalenderår kursen börjar.

Utredningens förslag att till de längre kurserna också skall, inom en kvot av 10 %, kunna antagas sökande som fyllt 16 år tillstyrks i princip av flertalet remissinstanser.

Jag vill understryka vad bl. a. SÖ och SFHL har framhållit, att äldre elever får ut mera av sina folkhögskolestudier än yngre elever och att yngre elever kan möta svårigheter vid anpassning till en av äldre elever dominerande miljö. Till skillnad från utredningen anser jag att tillräcklig återhållsamhet endast kan uppnås om skolornas styrelser, då särskilda skäl föreligger, får anta sökande som fyllt 16 år till kurser om minst 15 veckors längd inom en kvot av högst 5 % av antalet studerande.

Jag förordar i likhet med utredningen att SÖ skall kunna medge att 16-åringar antas till kurser av kortare varaktighet än 15 veckor. Vårdinge folkhögskola, som nu utan dispens får anta elever från 16-års ålder, bör dock också i fortsättningen kunna göra detta utan denna begränsning. Jag är däremot inte beredd ansluta mig till utredningens förslag att skolorna skall kunna anta elever som fyllt 14 år till kurser, förlagda till skolornas egna lokaler och om högst tre veckors längd, om de anordnas i samarbete med organisationer, som arbetar med barn och ungdom.

*Kursorganisation*

Den sammansättning av elevkåren som nu karakteriserar folkhögskolans långa kurser har medfört att skolorna alltmer börjat tillämpa en undervisning, som inte är årskursbunden. Inte minst olikheter i elevernas tidigare studiegång har föranlett en övergång till stoff- och nivågrupperad undervisning. Bl. a. detta faktum föranleder utredningen att föreslå att bestämmelserna om indelning i årskurser skall utgå. Jag har i likhet med de remissinstanser som berört förslaget samma åsikt och förordar, att föreskrifter om indelning i årskurser inte längre skall utfärdas. Detta utesluter inte att de skolor som så finner lämpligt fortfarande arbetar med någon form av årskursindelning. Sådan kommer säkerligen att bibehållas för vissa utbildningar, t. ex. fritidsledarlinjerna.

Den förändring, som har präglat framför allt de senaste årens utveckling inom folkhögskolan, har varit expansionen av korta kurser. Fortfarande är det dock de långa kurserna som ger kontinuitet och fasthet åt skolverksamheten. Utredningen vill, i syfte att öka skolornas frihet, begränsa gällande krav på kurslängd till att gälla minst en kurs årligen om minst 15 veckors varaktighet. Enligt nu gällande förordning skall varje folkhögskola anordna minst en vinterkurs, som i intet fall får vara kortare än 21 veckor.

Några remissinstanser tillstyrker utredningsförslaget. Andra, t. ex. SÖ, statens ungdomsråd, SFHL, SFEF, RIO och EFS anser att de långa kurserna har stor betydelse och att 15 veckor inte är tillräcklig längd. SÖ förordar att varje skola skall anordna minst två, dock inte samtidigt, kurser om minst 15 veckor, innebärande att kurstiden under ett arbetsår blir minst 30 veckor. SÖ utgår därvid från att de båda kurserna i regel ansluter till varandra. Också RIO finner 30 veckor vara ett minimum. SFEF föreslår att den nuvarande förordningstexten beträffande kurslängden behålls.

Jag anser att inte bara folkhögskolans bildningsmål och dess demokratiska arbetsformer utan också dess administrativa resurser, dess behov av kontinuitet och stabilitet samt gällande behörighetsregler för tillträde till högre studier, motiverar att kurs(er) om minst 30 veckors varaktighet anordnas varje arbetsår. Därvid kan uppdelning ske enligt SÖ:s förslag på två i tiden inte sammanfallande 15-veckors kurser. Jag förordar vidare, i likhet med samtliga remissinstanser som har yttrat sig över utredningens förslag, en minskning av tidsgränsen för kortare kurser från fem till två dagar.

Utredningens förslag att varje skola skall anordna minst en kurs om minst 15 veckors längd är kombinerat med ett förslag om att denna kurs skall ha minst 20 deltagare. Då den i folkhögskoleförordningen föreskrivna kursen i olika avseenden är avsedd att svara för kontinuiteten i folkhögskolans verksamhet finns det starka skäl som talar för att den skall ha ett visst minsta antal deltagare. Jag ansluter mig till utredning-

nes uppfattning att 20 deltagare är ett lämpligt minimiantal. Eftersom jag har förordat att en längre kurs kan uppdelas på  $2 \times 15$  veckor, anslutna till varandra, blir ett dispensförfarande nödvändigt. Eljest kan exempelvis i en kurs med 20 deltagare den senare delen äventyras, om någon elev slutar efter den första 15-veckorsperioden. Jag anser att minsta antalet elever i minst en kurs om 30 veckor eller två icke parallella kurser om 15 veckor vid varje folkhögskola skall vara 20 men med rätt för SÖ att bevilja dispens, dock endast i undantagsfall under 15 elever. När detta villkor är uppfyllt bör det stå skolorna fritt att inom ramen för tillgängliga resurser själva avgöra hur många elever som skall antas till en kurs.

Utredningen föreslår att nuvarande föreskrifter om undervisningstimmar byts ut mot regler om schemalagd studietid. Att ange regler om antal undervisningstimmar är enligt utredningen förknippat med föreställningar om en traditionell lärarroll. I schemalagd studietid kan rymmas både lärarledd undervisningstid och tid då eleverna med eller utan tillgång till lärares handledning bedriver planmässiga studier enskilt eller i grupp. Antalet schemalagda studietimmar för heltidsstuderande skall inte understiga 25 per vecka och för deltidsstuderande tio timmar. Jag ansluter mig till utredningens förslag och finner de föreslagna timtalen väl avvägda. Kurser om mindre än tio timmar per vecka bör enligt min mening organiseras av studieförbund. För kurser som är kortare än en vecka bör minsta antalet studietimmar per dag vara fyra. I likhet med utredningen förordar jag också att nuvarande föreskrifter om högsta antal studietimmar för studerande och vecka skall utgå.

### 4.3 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter

I likhet med ett stort antal remissinstanser delar jag den helhetssyn på kulturverksamheten som utredningen ger uttryck för. I detta begrepp innefattar utredningen inte blott konstnärlig eller estetisk verksamhet utan också andra former av kommunikation människor emellan. Livs-åskådnings- och samhällsdebatt förs dit liksom religiös förkunelse och naturvetenskap. Att i detta sammanhang använda ett sådant kulturbegrepp ligger i linje med den öppenhet och mångsidighet som alltid har präglat folkhögskolan. Utredningen ger en rik provkarta på vad folkhögskolan kan erbjuda på kulturområdet.

Jag delar också utredningens uppfattning att folkhögskolans resurser i ökad utsträckning bör kunna utnyttjas av landsting och primärkommuner i deras kulturverksamhet. Skolorna har såväl lokalresurser som anställda vilka kan nyttjas. Av särskilt intresse är att många skolor ligger i glesbygder där andra möjligheter till kulturaktiviteter ofta saknas.

Utredningen anser att utbildning av personer, som yrkesmässigt eller på fritid bedriver kulturförmedlande verksamhet, bör kunna förläggas

till folkhögskolan. Med kulturförmedling avser utredningen en rad olika aktiviteter som syftar till att föra människor i kontakt med kulturell verksamhet. Det kan vara administrativt och organisatoriskt arbete för att göra kulturutbudet tillgängligt lika väl som insatser av pedagogisk och aktiverande karaktär. Kulturförmedlande uppgifter ingår således i många olika slags verksamhet.

Utredningen anser det önskvärt att utbildningen av kulturförmedlare inom organisationernas och kommunernas arbetsområden i största möjliga utsträckning sker gemensamt. Folkhögskolorna bör enligt utredningen kunna spela en central roll när det gäller att förbereda för kulturförmedlande uppgifter inom folkrörelserna. De har nära anknytning till organisationslivet och deras fria arbetssätt ger förutsättningar för en samverkan där organisationernas berättigade krav på inflytande över kursinnehåll och arbetssätt kan tillgodoses.

Den syn på utbildningen av kulturförmedlare som utredningen har överensstämmer i allt väsentligt med vad min företrädare framhöll i prop. 1975/76: 135 (s. 207) med anledning av förslag från kulturrådet i betänkandet (SOU 1975: 14) Konstnärerna i samhället. Där underströks bl. a. att det är angeläget att utbildningen av kulturförmedlare både till innehåll och form blir starkt verklighetsanknuten. Personer med egna praktiska erfarenheter av kulturförmedlande verksamhet bör därför kunna medverka i den praktiska utformningen av utbildningen. Detta kan med lätthet ske inom folkhögskolan som har mycket fria arbetsformer.

Jag ansluter mig till det synsätt som kommer till uttryck i utredningen och i prop. 1975/76: 135. Folkhögskolorna bör kunna svara för en betydande del av den utbildning av kulturförmedlare som kulturlivet behöver. Det kommer till en början sannolikt mest att bli fråga om relativt korta kurser för dem som gör frivilliga insatser på kulturområdet. Även när det blir fråga om rena yrkesförberedande kurser bör folkhögskolan — i likhet med vad som gäller för fritidsledarutbildningen — kunna spela en roll. Jag delar min företrädares uppfattning att någon längre grundutbildning för kulturförmedlande uppgifter emellertid inte bör införas. Verksamhetsområdet är stort och mångsidigt och därför är det åtminstone i nuläget mest motiverat med differentierade insatser. Det kommer under de närmaste åren säkert att finnas ett stort behov av att förlägga olika fortbildnings- och vidareutbildningskurser till folkhögskolorna.

Folkhögskolan är genom sin ställning som både kulturinstitution och fri utbildningsinstitution också väl lämpad för ett kulturpedagogiskt utvecklingsarbete. Efter samråd med statsrådet Mogård anser jag att folkhögskolorna inom ramen för tillgängliga resurser för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete bör få tillfälle att genomföra denna typ av utvecklingsarbete.

Utredningens förslag att i ökad utsträckning bereda yrkesverksamma konstnärer inom olika områden möjligheter att undervisa vid folkhögskola i kombination med konstnärligt arbete har i huvudsak tillstyrkts av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan.

Många konstnärer verkar redan i dag som timlärare vid folkhögskolorna. Utredningen anser att dessa konstnärer i större utsträckning skall få tillfälle att delta i skolans verksamhet bl. a. genom att arbeta inom sin egen konstart. Även om jag anser att detta kan vara en lämplig form för att öka folkhögskolans möjligheter till kulturella insatser är jag inte beredd att tillstyrka utredningens förslag. Inom ramen för det bidragssystem för folkhögskolan, som jag i det följande kommer att förorda, bör det vara möjligt att förnya formerna för samarbetet med dem som bedriver konstnärlig verksamhet.

De statliga bidragen till kulturprogram i föreningslivet avser att stimulera det fria och frivilliga bildningsarbetet. F. n. utgår bidrag dels till folkbildningsorganisationerna, dels till andra organisationer.

Utredningen finner det angeläget att folkhögskolorna skall kunna erhålla bidrag ur den kvot som är avsedd för andra organisationer. Denna uppfattning delas av t. ex. Landstingsförbundet, SFEF och RIO. Folkbildningsutredningen tillstyrker med viss tvekan förslaget. Jag delar utredningens uppfattning att det är angeläget att kulturprogram förläggs till folkhögskolorna. Jag är dock inte beredd att tillstyrka att bidrag till kulturprogram skall kunna utgå direkt till folkhögskolorna. Därav följer emellertid inte att folkhögskolorna ställs åt sidan. Redan nu har åtskilliga kulturprogram förlagts till folkhögskolan i samverkan mellan bidragsberättigade organisationer och folkhögskola. På de flesta håll tillhör folkhögskolorna länsbildningsförbunden, som förfogar över en egen kvot av kulturprogrambidraget, och flera skolor har en central roll i dessa förbunds lokala arbete. Den samverkan som i detta avseende sker i det lokala kulturarbetet mellan folkbildningen och folkhögskolorna bör, enligt min mening, kunna fortgå och vidareutvecklas på ett fruktbart sätt.

#### 4.4 Samverkan inom skolan

Det är angeläget att varje folkhögskola tillämpar de former för intern samverkan som lämpar sig bäst med hänsyn till dess speciella karaktär och elevkårens sammansättning. Jag delar utredningens uppfattning att skolorna därvid så lite som möjligt skall bindas av centralt utfärdade föreskrifter och vara fria att utforma samverkan med hänsyn till gemensamma värderingar och tidigare erfarenheter. Utredningen har emellertid ansett sig böra lägga fram förslag om tre organ för samverkan som skall finnas vid alla skolor och som kan kompletteras på det sätt som varje skola finner lämpligt. De organ som utredningen före-

slår är styrelse, lärarråd och kursråd.

Remissinstanserna delar utredningens uppfattning. Något avvikande synpunkter anmäler dock bl. a. SFEF och ABF. SFEF vill omforma lärarrådet till en skolnämnd sammansatt av de på skolan verksamma i proportion till gruppernas storlek. Nämnden skulle utgöra skolans inre ledning och ha elevmajoritet. ABF föreslår att lärarrådet ersätts av ett personalråd för alla personalgrupper vid skolan, då det inte kan anses förenligt med demokratiska principer att ge lärarkåren en så stark särställning som utredningen föreslagit.

Folkhögskolan, i vars hela tradition en demokratisk grundsyn är förhärskande, bör utforma sina arbets- och samlevnadsformer så, att alla berörda parter inbegrips i en demokratisk beslutsprocess. Jag delar utredningens principiella syn att de studerande bör ha möjlighet att påverka och ta ansvar för situationen för sig själva och andra på skolan. Utredningens förslag bör kunna utgöra en grund för organisation av samverkan inom skolan.

Jag behandlar i det följande varje organ för sig.

### *Styrelse*

När det gäller förhållandet mellan huvudman och styrelse erinrar utredningen om att huvudmannen skall lägga fast ekonomiska ramar för verksamheten, inom vilka styrelsen har att handla, och ta det yttersta ansvaret för skolan. Enligt utredningen skall styrelsen utses av huvudmannen och bestå av minst fem ledamöter. Härutöver skall styrelsen innehålla representanter för studerande, lärare och övrig personal. Beträffande personalrepresentanternas befogenheter hänvisar utredningen till kommande förslag om övergripande lagstiftning. Det är vidare utredningens uppfattning att rektor som tjänsteman inte bör vara ledamot av styrelsen utan endast vara föredragande och sekreterare.

Styrelsens kompetens och ansvar gentemot huvudmannen behandlas i yttrandet från utredningen om den kommunala demokratin. En avvägning måste, enligt denna, göras mellan å ena sidan de studerandes och de anställdas inflytande och å andra sidan allmänintresset, dvs. det politiska inflytandet genom den partipolitiskt sammansatta folkhögskolestyrelsen. Den hävdvunna kommunala demokratiska principen kräver att varje kommunalt eller landstingskommunalt organ direkt eller indirekt genom det representativa systemet skall företräda medborgarna. Detta medför att utredningen om den kommunala demokratin inte kan tillstyrka en generell regel om att företrädare för studerande, lärare och övrig personal skall tillhöra styrelsen. Till denna fråga skall emellertid utredningen om den kommunala demokratin återkomma i ett förslag till former för ökat personalinflytande inom hela den kommunal- och landstingskommunala sektorn. Gränsdragningen gentemot den kommunala demokratin kommer att vägas in i helhetsbedömningen och skäl



saknas därför enligt utredningen för en särreglering av personalinflytandet inom folkhögskolområdet.

Några andra remissinstanser tar upp de nu berörda frågorna om sammansättningen av och rösträtten i folkhögskolestyrelserna. RIO hävdar att det slutliga ansvaret för skolan gentemot huvudmannen måste åvila de ledamöter i styrelsen som står i ett parlamentariskt ansvarsförhållande gentemot huvudmannen. Organisationen säger sig inte kunna acceptera en konstruktion, där beslut kan fattas med åsidosättande av de av huvudmannen tillsatta ledamöterna. Svenska samernas riksförbund (SSR) redovisar liknande synpunkter. SFHL säger sig vilja återkomma till frågan om personalrepresentanternas eventuella rösträtt i styrelsen, då förslag till övergripande lagstiftning på området föreligger.

En likformig reglering av skolornas styrelseformer och funktioner försvåras av den omständigheten att skolformen uppvisar bristande enhetlighet i fråga om huvudmannskapet. Detta leder mig till uppfattningen, att eventuell lagstiftning bör begränsas i detta avseende och så långt möjligt lämna huvudmännen frihet att själva bestämma om styrelsens sammansättning och kompetens.

Enligt min mening bör dock vissa grundläggande principer gälla för samtliga skolor. Jag förordar att styrelsen skall bestå av minst fem ledamöter som utses av huvudmannen. Vidare bör den principen gälla att företrädare för lärare, övrig personal och studerande tillförsäkras rätten att närvara vid styrelsens sammanträden. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en sådan ordning redan nu tillämpas vid ett stort antal folkhögskolor. Med hänsyn till folkhögskolans särart behöver, enligt min mening, inte de överväganden avvaktas som utredningen om den kommunala demokratin kan komma att göra i fråga om anställdas rätt att närvara vid sammanträden i kommunala och landstingskommunala nämnder.

Det föreligger enligt min uppfattning inte skäl att nu reglera sådana frågor som eventuellt kommer att regleras i en övergripande lagstiftning. Huvudmännen bör inom de angivna principramarna bestämma om styrelsens sammansättning och beslutskompetens. Den frihet folkhögskolan principiellt skall åtnjuta bör tillkomma huvudmännen också när det gäller den av utredningen diskuterade frågan om rektors ställning i styrelsen.

Utredningens förslag i övrigt om styrelsens allmänna kompetens och uppgifter bör kunna vara vägledande för huvudmännen.

Förslag om gemensam styrelse för flera skolor har aktualiserats. Några remissinstanser berör denna fråga. Landstingsförbundet säger att den föreslagna bestämmelsen om styrelsens sammansättning gör det möjligt att inte blott samordna folkhögskolorna i ett län utan också utse annan styrelse eller nämnd att även vara styrelse för folkhögskolorna. Landstingsförbundets styrelse välkomnar denna möjlighet.

Andra remissinstanser betonar värdet av att varje folkhögskola har en egen styrelse och att möjligheten till särprägling då tillvaratas bäst. Förankringen i den bygd där skolan verkar underlättas. Den enskilda folkhögskolans kontaktytor med huvudmannen blir större. Styrelseledamöternas möjligheter att följa verksamheten vid skolan genom personliga besök, att hålla sig informerade, att sammanträffa med personal och elever, att delta i överläggningar med lärarråd osv. försvåras om inte varje skola har egen styrelse.

SÖ menar att utredningens förslag om utvidgad lokal frihet, när det gäller att utforma verksamheten, har gett ökad tyngd åt de motiv som talar för principen med egna styrelser.

Vid bedömning av detta problem anser jag den avgörande frågan vara hur formen för styrelsens verksamhet påverkar skolornas möjligheter att realisera såväl den allmänna målsättningen som mångsidigheten i skolornas utbud, förankringen i den egna bygden och anpassningen till nya lägen. Landstingsförbundet anför behovet av samordning med andra utbildningsformer som skäl för gemensamma styrelser. Detta behov bör kunna tillgodoses minst lika bra på andra vägar.

Jag ansluter mig med hänvisning till de motiv som jag har anfört till principen att varje folkhögskola skall ha en egen styrelse.

#### *Lärarråd*

Utredningen förordar att lärarrådet skall utgöra en planerande och samordnande grupp såväl för verksamheten på längre sikt som för arbetet under löpande arbetsår. Det torde också kunna överta en del av den planering som tidigare utförts av rektor. Representanter för övrig personal och elever bör ingå i lärarrådet.

I det närmaste samtliga remissinstanser har tillstyrkt den föreslagna organisationen. Med hänsyn till att det finns ett stort behov av att ha ett organ som kan överblicka skolans hela verksamhet och svara för övergripande planering och verkställighet ansluter jag mig till utredningens förslag om lärarråd. I likhet med utredningen anser jag att frågor rörande lärarrådets sammansättning och uppgifter närmare skall regleras i resp. skolas reglemente.

#### *Kursråd*

Det tredje samverkansorgan som utredningen föreslår är kursrådet. Det skall enligt utredningen under pågående kurs vara ledningsgrupp för verksamheten vid de långa kurserna. Det skall bestå av representanter för studerande, lärare och övrig personal samt av rektor som självskrivnen ledamot. Enligt utredningen bör eleverna välja minst lika många representanter som personalgrupperna tillsammans.

Jag ansluter mig till utredningens förslag beträffande kursrådets sammansättning och uppgifter.

Sveriges frikyrkoråd och EFS vill i likhet med utredningen att skolans styrelse också skall kunna vara representerad i kursrådet. I konsekvens med vad jag tidigare anfört anser jag att också denna fråga bör kunna avgöras genom bestämmelser i reglementet.

Enligt utredningens förslag skall företrädare för elever vid kurser om minst 15 veckors längd ingå i kursrådet. Jag delar denna uppfattning. LO, SFHL och Centerns ungdomsförbund (CUF) menar att skolorna bör eftersträva att även företrädare för eleverna i kortare kurser får motsvarande möjlighet till inflytande över sina studier. Så långt praktiska förhållanden gör det möjligt finner jag detta önskvärt.

Sammanfattningsvis anser jag att som villkor för statsbidrag bör gälla att varje folkhögskola har en egen styrelse med representation av lärare, övrig personal och elever samt att skolan inrättar lärarråd och kursråd enligt de riktlinjer som jag har förordat.

#### 4.5 Kurser utanför skolorten

Kommittén för försöksverksamhet med vuxenutbildning (FÖVUX) föreslog i betänkandet (SOU 1974: 54) Vidgad vuxenutbildning att ämneskurs som anordnas i kombination med studiecirkelverksamhet skulle få förläggas utanför folkhögskolans lokaler. I prop. 1975: 23 s. 185 om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m. m. föreslog min företrädare att folkhögskoleutredningen ytterligare borde överväga hur en utvidgad verksamhet av detta slag skall kunna genomföras och vilka särskilda resurser som kan komma att behövas om FÖVUX' förslag genomförs.

Folkhögskoleutredningen, som har behandlat frågan, föreslår att en folkhögskola skall ha rätt att förlägga verksamhet utanför skolorten. Sådan verksamhet måste dock bedrivas i god kontakt med moderskolan och får inte ha karaktären av enbart förmedling av statsbidrag till kursverksamhet på annan ort. Verksamheten kan antingen vara folkhögskolans egen eller bedrivas i samarbete med studieförbund eller annan organisation eller institution.

Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt förslaget, däribland SÖ, folkbildningsutredningen, SFHL, RIO, ABF och LRF. Även jag anser att en folkhögskola skall få rätt att förlägga sådan verksamhet utanför skolans lokaler. Mitt ställningstagande bör ses mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört (se avsnitt 4.2) om en skolas rätt till profilering. Det är enligt min mening angeläget att nu genomföra utredningens förslag för att underlätta skolornas strävanden att ytterligare bygga ut kontakterna med studieförbunden liksom med andra organisationer eller institutioner utanför skolorten.

I likhet med utredningen har bl. a. folkbildningsutredningen, SFHL, Sveriges frikyrkoråd och LRF framhållit att garantier bör skapas för att

denna del av en folkhögskolas verksamhet inte skall få karaktären av enbart statsbidragsförmedling till kursverksamhet på annan ort. Folkhögskoleutredningen anser att tillräckliga garantier i det avseendet skapas om man genomför utredningens förslag om att en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskolan skall medverka i planeringen, följa kursen och svara för dess genomförande. Vid sådana kurser skall minst 25 % av undervisningen bestridas av lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskola. Dessa regler föreslås gälla för alla samverkanskurser, även dem som hålls vid skolan.

Ett flertal remissinstanser har dock varit tveksamma till utredningens förslag i detta avseende och ifrågasatt om inte de föreslagna åtgärderna kan medföra en alltför stelbent ordning. Några remissinstanser, t. ex. folkbildningsutredningen, LO, Landstingsförbundet, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU) och ABF anser att tillräckliga motiv saknas för kravet på att en lärare med minst halvtidstjänstgöring vid folkhögskola skall bestrida minst 25 % av undervisningen.

Jag vill betona att det är av största vikt att även folkhögskolekurser förlagda utanför skolans egna lokaler genomförs i enlighet med folkhögskolans målsättning och arbetssätt. Jag anser, i likhet med SFHL, att om särskilda skäl föreligger bör den nämnda delen av undervisningen kunna bestridas även av timlärare som regelbundet tjänstgör vid skolans långa kurser. I övrigt tillstyrker jag utredningens förslag och förutsätter därvid att lärare med minst halvtidstjänstgöring fortlöpande fullgör del av sin undervisning vid skolans långa kurser. De åtgärder jag här har förordat skall självfallet gälla även den kursverksamhet som bedrivs i skolans egna lokaler i samarbete med studieförbund eller annan organisation eller institution. Jag anser att frågan om ersättning för resor och traktamente för lärare som medverkar utanför skolorten bör lösas i annat sammanhang.

Vidare anser jag i likhet med t. ex. statens invandrarverk (SIV) och SFHL att dagfolkhögskolor, dvs. externatkurser, lämpar sig väl för personer som av t. ex. familjeskäl kan ha svårt att delta i internatkurser. Jag vill också i likhet med folkbildningsutredningen stryka under att verksamheten vid en dagfolkhögskola måste vara relaterad till de övergripande målen för folkhögskolan och utformas och erbjudas som ett från annan vuxenutbildning klart urskiljbart alternativ.

Jag delar utredningens uppfattning att folkhögskoleverksamhet i form av externatverksamhet skall vara en rörlig resurs. Denna verksamhet bör således kunna upprättas, flyttas eller läggas ner allt efter som förhållandena ändras.

Jag delar utredningens uppfattning att det är önskvärt att de lärare som tjänstgör på externaten även har undervisning på moderskolan. Det är inte heller rimligt att moderskolan skall subventionera sina internat med de medel som ges för externatverksamheten. Det ankommer

på SÖ att noggrant följa utvecklingen på detta område.

Jag vill också betona att folkhögskoleverksamheten svarar mycket väl mot folkrörelsernas behov av utbildning. Enligt min mening kan man förvänta sig att folkrörelserna även i framtiden skall satsa på folkhögskolorna för sin utbildning. Mot denna bakgrund bör möjligheter skapas för folkrörelser som nu saknar egna folkhögskolor att starta eller överta sådana.

Utredningens förslag att nu existerande filialfolkhögskolor skall upphöra och antingen bli självständiga folkhögskolor eller få ställning som externa kurser har tillstyrkts av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Även jag biträder utredningens förslag och avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att lägga fram förslag om vilka av filialfolkhögskolorna som bör kunna bli självständiga folkhögskolor och vilka som bör vara externa kurser.

I detta sammanhang berör jag även de ansökningar om inrättande av självständiga folkhögskolor som f. n. föreligger hos regeringen. Jag tillstyrker att folkhögskoleundervisningen i Göteborg skall få bedrivas som en självständig folkhögskola i externatform med Göteborgs kommun som huvudman fr. o. m. den 1 juli 1977. Den merkostnad som förslaget medför beräknar jag till ca 180 000 kr. för budgetåret 1977/78. Jag tillstyrker även att den folkhögskoleundervisning som Kaggeholms folkhögskola bedriver i Mariannelund i Jönköpings län sedan år 1972 skall få bedrivas som en självständig folkhögskola med Stiftelsen Kaggeholms folkhögskola som huvudman fr. o. m. den 1 juli 1977. Merkostnaden för förslaget har jag beräknat till ca 100 000 kr. för budgetåret 1977/78.

I likhet med utredningen och några remissinstanser anser jag att en folkhögskola skall ha rätt att förlägga studier utomlands. I en tid av ökat intresse för internationella frågor kan detta bli en viktig del av en folkhögskolas verksamhet. I övrigt har jag inget att invända mot vad utredningen har anfört beträffande utlandsförlagda folkhögskolestudier. Jag vill särskilt betona att jag delar utredningens uppfattning att omsorgsfullt planerade studier utomlands kan vara särskilt väl ägnade att ge handikappade elever internationella utblickar och intryck av förhållanden utanför våra gränser. Utredningen hävdar att några särskilda statsbidrag ej bör kunna påräknas för utlandsförlagda folkhögskolestudier utöver vad som skulle ha utgått i bidrag om kurserna varit förlagda i Sverige. Jag delar denna uppfattning.

Jag är inte beredd att tillstyrka den ansökan om statsbidrag som inkommit från Den resande folkhögskolan.

#### 4.6 Handikappade i folkhögskolan

Inledningsvis finner utredningen det naturligt att samma mål för studierna måste gälla för handikappade elever som för övriga kursdeltagare.

Undervisningen av handikappade bör därför integreras med övrig undervisning. Utredningen vill i detta sammanhang också vidga handikappbegreppet genom att i den grupp som skall vara berättigad till extra stöd också inräkna språkligt handikappade.

Utredningen anser, att om en sådan integration skall kunna genomföras, måste såväl fasta som rörliga resurser sättas in för att underlätta studiesituationen. Till de fasta resurserna hör förbättrade byggnader och tekniska hjälpmedel och till de rörliga t. ex. personlig assistans och pedagogiska stödåtgärder. Vidare krävs för en framgångsrik integrering, enligt utredningen, att skolorna inte tar emot vare sig för många handikappade eller för många med samma handikapp. Utredningen anser därför att i de fall en skola har ett större antal handikappade elever än genomsnittligt bör en förändring eftersträvas. Denna bör ske successivt så att man inte gör det omöjligt för handikappade att studera på folkhögskola.

Det är enligt utredningen angeläget att de resurser som disponeras av olika huvudmän för stöd till handikappade samordnas. Den enskilda skolan bör organisera detta och avgöra om vårdartjänst skall tillhandahållas i samarbete med kommunen. För elever med särskilda behov bör skolan begära medel direkt från Styrelsen för vårdartjänst. Kontakter bör också etableras med de konsulenter som finns för olika handikappgrupper. Regelbundet samarbete bör också ske med de institutioner för samhälls- eller sjukvård som finns på de platser där folkhögskolekurser anordnas. Sådant samarbete är enligt utredningen av stor betydelse. Slutligen pekas på vikten av att de handikappade efter folkhögskolevistelsen får möjlighet att fortsätta sina studier i andra former.

Jag återkommer senare till förslag om dimensionering och stöd samt till SÖ:s anslagsframställning vad gäller handikappades folkhögskolestudier.

Ett flertal remissinstanser anser att folkhögskolan är ett värdefullt utbildningsalternativ för vuxna handikappade. De delar också utredningens uppfattning att man bör undvika alltför många handikappade på vissa skolor men betonar samtidigt att det i dag är svårt att uppnå detta mål. Bristfälligt utrustade lokaler är ett hinder för handikappade att studera vid många av skolorna. Statens handikappråd, folkbildningsutredningen och ABF instämmer i utredningens uttalande om vikten av fortsatta studier efter folkhögskolekursernas slut. Både kriminalvårdsstyrelsen och brottsförebyggande rådet är positiva till kurser på institutioner, såväl kortare som längre. Statens handikappråd och handikapputredningen betonar att integrationsaspekten bör markeras även här och att kurserna därför bör ligga på skolorna och inte vid institutionerna.

Även jag har uppfattningen att de handikappade folkhögskolestuderandena i så liten utsträckning som möjligt skall särbehandlas. Utredningen har, med instämmande av remissinstanserna, betonat vikten av

att handikappade integreras med övriga studerande. Detta är också min mening. Därför bör andelen handikappade eller antalet med samma handikapp inte vara för stort i förhållande till resp. skolas övriga verksamhetsvolym. De skolor som i dag ibland kommit att betraktas som handikappfolkhögskolor har under de gångna åren gjort betydelsefulla insatser, inte minst opinionsmässigt genom att visa att dittills eftersatta grupper haft stor behållning av folkhögskoletiden. Inte desto mindre bör på sikt en omfördelning göras för att öka integrationsgraden på både dessa och övriga skolor. Med de olika stödåtgärder som i dag finns och med de justeringar som jag senare kommer att förorda blir det, enligt min mening, möjligt att göra denna omfördelning.

En av huvudlinjerna i utredningens samtliga förslag är att så mycket som möjligt av beslutsrätten skall läggas där sakkunskapen är störst, nämligen ute på skolorna. Jag har tidigare anslutit mig till den principen och instämmer med utredningen att så också bör ske vad gäller stödåtgärder för handikappade. Jag biträder alltså utredningens förslag att skolorna skall samordna olika hjälpåtgärder.

I likhet med utredningen bedömer jag den hittillsvarande folkhögskoleverksamheten vid vårdinstitutioner positivt. Jag vill också framhålla betydelsen av de olika kurstyper som kriminalvårdsstyrelsen och brottsförebyggande rådet hänvisar till i sina yttranden. Samtidigt anser jag i linje med vad jag nyss har sagt och i överensstämmelse med vad statens handikappråd och handikapputredningen har framhållit, att kurserna, där så är möjligt, bör förläggas till folkhögskolans lokaler och inte alltid genomföras på institutionerna.

Slutligen anser jag att skolans roll som samordnare av de handikappades studier bör betonas vad gäller planeringen för studieaktiviteter av olika slag efter kurstiden. Samarbetet med bildningsorganisationer liksom med kommunal och statlig vuxenutbildning samt arbetsmarknadsutbildning är lämpliga vägar. Oavsett slag av fortsatta studier bör de planeras i samråd med den studerande innan han eller hon lämnar folkhögskolan.

#### 4.7 Folkhögskolans långa kurser

Kännetecknande för folkhögskolan är att dess utbud av kurser i hög grad bestäms av behov hos individer och grupper i samhället. Det är en rörlig skolform. Vid sidan av de allmänt inriktade kurserna har ofta funnits specialkurser av olika slag. Nya har tillkommit och gamla har avvecklats. Enligt utredningen är en sådan utveckling positiv. De förslag om mindre formella krav, som utredningen lägger fram, avses förstärka denna utveckling. Någon styrning i viss riktning bör, enligt utredningens mening, inte förekomma.

Utredningen anser att även specialkurserna skall ansluta till de all-

männas mål som fastläggs för folkhögskolan. Det innebär att exempelvis en estetisk kurs inte skall vara enbart yrkesförberedande, utan också innehålla t. ex. språklig träning och beteendevetenskaplig orientering för att främja den personliga och sociala utvecklingen hos de studerande. I detta sammanhang betonar utredningen också att de olika specialutbildningar, som finns, inte får ta överhanden på en skola.

Utredningen ställer sig kritisk till att antagning till estetiska specialkurser sker genom inträdesprov eller insändande av arbetsprover. I stället förordas ett bredare antagningsunderlag som skall göra det möjligt att bedöma de sökandes personliga situation och utvecklingsförmåga.

Remissinstanserna har allmänt varit positiva till de olika former av långa kurser som genomförs vid folkhögskolorna. De anses vara av stor betydelse för folkrörelserna och kulturverksamheten. Genomgående betonas dock att speciallinjerna inte får bli alltför snävt specialiserade. SFHL anser exempelvis att lika väl som estetiska ämnen bör ingå i de allmänna kurserna, bör allmänna ämnen ingå i de estetiska kurserna. Sveriges frikyrkoråd och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping delar utredningens åsikt att det grundläggande även i estetiska kurser skall vara personlig och social utveckling och inte enbart yrkesförberedelse. Rektorsnämnden vill också betona behovet av kulturpedagogiska inslag i utbildningen för att göra deltagarna skickade till utåtriktade aktiviteter.

Jag ansluter mig till utredningens syn på speciallinjerna och sättet att definiera dem.

Genom uppkomsten av sådana speciallinjer inom folkhögskolan har, enligt min mening, vissa angelägna behov kunnat tillfredsställas. Som utredningen vitsordat har speciallinjernas betydelse såväl inom folkrörelserna som utanför deras led varit stor. Jag vill i detta sammanhang understryka utredningens åsikt att specialkursernas inriktning måste överensstämma med folkhögskolans övergripande mål. En musikkurs eller en annan estetisk kurs måste därför i första hand vara en folkhögskolekurs. Därför ansluter jag mig till utredningens uppfattning vad gäller inträdes- och arbetsprov. Som flera remissinstanser har betonat måste kurserna vidare innehålla ämnen av allmän karaktär. Dessa kan också ha stor betydelse i en framtida yrkesverksamhet. Samtidigt delar jag utredningens uppfattning att specialkurserna inte får utgöra en alltför stor del av en skolas totala verksamhetsvolym. Här likaväl som när det gäller handikappade måste skolmiljön erbjuda en allsidig sammanställning. Utredningens förslag till dimensionering av tilläggsresurser till musikutbildningen kommer jag att behandla i samband med frågan om statsbidrag till denna.

SÖ har i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 föreslagit att det extra bidrag som utgår till fritidsledarutbildningen skall höjas från nuvarande 700 kr. till 980 kr. per elev och läsår eller till totalt 980 000



kr. Innan jag tar ställning till detta vill jag också beröra skrivelser från SFEF och KFUK-KFUM:s riksförbund angående dimensioneringen av fritidsledarutbildningen. Enligt SFEF:s mening har fritidsledarutbildningen kommit att öka långt över den avsedda nivån. SFEF anser att utbildningens förläggning till folkhögskola inte fritar samhället från ansvaret att se till att det totala antalet elever inom denna utbildning anpassas till behovet på arbetsmarknaden.

Vad gäller fritidsledarutbildningen vill jag erinra om riksdagens beslut den 25 april 1975 (prop. 1975: 14, UbU 1975: 12, rskr 1975: 123). Beslutet innebar bl. a. att dimensioneringen beräknades till 500 elever per årskurs. Några andra sätt att styra dimensioneringen än via de speciella tilläggsbidragen om 700 kr. per elevplats ansågs inte nödvändiga. Jag har nu erfarit att antalet studerande i praktiken blivit något större. Genom att vissa huvudmän gått in med extraresurser har tilläggsbidragets begränsande effekt minskat. Dessutom har dess värde reducerats genom kostnadsutvecklingen. I likhet med SFEF och KFUK-KFUM:s riksförbund anser jag denna utveckling tveksam då studerande kan riskera att bli utan sysselsättning i det yrke de har utbildat sig för. Jag är dock inte beredd att nu förorda andra åtgärder för en ändrad dimensionering utan anser att i första hand huvudmän och skolor bör känna sin del av ansvaret för balansen mellan utbildningsvolymen och arbetsmarknadens fortsatta behov. Någon ytterligare utvidgning av fritidsledarutbildningen bör, enligt min mening, inte komma till stånd förrän vi förfogar över säkrare information om hur arbetsmarknadsläget på detta område utvecklas. Jag vill också erinra om att SÖ på grundval av prop. 1975: 14 (s. 65) har fått i uppdrag att noga följa utvecklingen av behovet av fritidsledare och att, om det visade sig lämpligt, bistå skolorna med råd i fråga om dimensioneringen.

SÖ har i sin anslagsframställning föreslagit en uppräknig av tilläggsbidraget till fritidsledarutbildningen. Även jag finner det rimligt med en höjning. Jag vill därför förorda att det extra bidraget höjs från nuvarande 700 kr. till 840 kr. per elev och läsår eller till totalt 840 000 kr. budgetåret 1977/78.

Jag vill också peka på det av utredningen påvisade behovet av annan längre ledarutbildning. Behovet syns fortfarande stort och jag anser att folkhögskolan här har en viktig uppgift att fylla. Jag delar således utredningens uppfattning att folkhögskolan även i fortsättningen bör erbjuda ledarkurser av olika slag och längd.

Utredningen har utförligt redovisat förekomsten av speciallinjer på musikens, bildkonstens, konsthantverkets och dramatikens område. I likhet med utredningen anser jag att det grundläggande målet för dessa, liksom för andra folkhögskolekurser, skall vara att främja deltagarnas personliga och sociala utveckling. Även i fortsättningen kan de spela en betydande roll dels för utbildningen av ledare på dessa specialområden

inom folkrörelsernas, studieförbundens och kommunernas verksamhet, dels som förberedelse för högre studier.

De nu nämnda speciallinjerna kan också, i likhet med de kurser för kulturförmedlare som finns vid några folkhögskolor, spela en betydande roll för utbildningen av dem som yrkesmässigt eller på fritid skall arbeta med kulturförmedlande och kulturpedagogiska uppgifter i folkrörelseorganisationernas och kommunernas verksamhet. Utbildningen på kulturförmedlingens område bör som jag tidigare har framhållit (s. 130) i första hand förläggas till folkhögskola.

Jag vill slutligen i detta sammanhang erinra om att regeringen i årets budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 12 s. 445—456) lagt fram förslag om att utbildningen av kontakttolkar skall byggas ut ytterligare. Utbildningen skall bedrivas dels som internatkurser på folkhögskola, dels som studiecirklar.

#### 4.8 Folkhögskolans studieomdömen

Enligt 17 § folkhögskoleförordningen kan, om styrelsen så beslutar, åt elev på hans begäran utdelas ett studieomdöme, fastställt av lärarrådet enligt anvisningar som har utfärdats av SÖ. Omdömet skall avse elevens förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Det kan omfatta antingen samtliga ämnen eller humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnen för sig och matematisk-naturvetenskapliga ämnen för sig. Annan ämnesgrupp kan också komma i fråga. Omdömet fördelas på fyra grader: mindre god, god, mycket god, utmärkt. Till ledning har SFHL, senare med stöd av SÖ, rekommenderat en fördelning.

Utredningen har betonat att samarbete bör vara en bärande pedagogisk princip. Lärare och elever skall alltså samarbeta, men samtidigt skall läraren ge omdöme om eleven. I detta ligger en motsägelse. Utredningen anser att man bör sträva i riktning mot en betygsfri skola och ett betygsfritt samhälle, men föreslår dock med hänsyn till dagens meritvärdering till högre studier ett i stort oförändrat omdömessystem.

De flesta remissinstanser accepterar att systemet med omdömesgivning bibehålls och motiverar detta med elevernas behov av en merithandling. Några remissinstanser, däribland statens kulturråd, SSU och ABF förordar ett system av intyg i stället för ett omdöme.

Jag delar i princip utredningens uppfattning att moderna samarbetsinriktade pedagogiska metoder kan vara svårförenliga med ett bevarat system av individuellt värderande betyg. Jag ansluter mig dock till utredningen, då den säger att studieomdömena bör finnas kvar så länge betyg används för urval till högre studier. Huvuddelen av de studerande vid de allmänna folkhögskolekurserna anser sig vara beroende av studieomdömen för vidare studier. Riksdagen har också (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179) accepterat omdömet som merit vid urval till högre studier.

Utredningen diskuterar vilka faktorer omdömet skall mäta. Främst skall det utgöra en prognos för fortsatta teoretiska studier. I omdömet bör därför både den allmänteoretiska begåvningen och sådana sociala faktorer som samarbetsförmåga och vilja till ansvarstagande vägas in.

Jag förordar att omdömet främst skall ta sikte på att ge vägledning vid bedömning av den studerandes förutsättningar att tillgodogöra sig fortsatt utbildning. Därvid kan inte blott sådana faktorer som begåvning, ambition och uthållighet inräknas, utan också vissa sociala faktorer som är av betydelse för framtida studier. Även om det är svårt att väga in faktorer som samarbetsförmåga, vilja till ansvarstagande och till utåtriktad verksamhet, utgår jag från att lärarråden, då de bedömer den enskildes studieförmåga, tar hänsyn till att faktorer av nyss nämnda slag utgör värdefulla tillgångar i fortsatt utbildning.

Utredningen förordar att omdöme skall kunna utfärdas efter en kurs om minst 15 veckor, men finner att det normala bör vara att omdöme tas ut tidigast efter 30 veckor. Några remissinstanser är kritiska mot förslaget att omdöme skall kunna utfärdas redan efter en kurs om 15 veckor. SÖ anser att det knappast torde finnas några skäl för omdömesgivning efter en kurs om 15 veckor. SÖ åberopar det förhållandet att omdömet i första hand används av de elever, som genom folkhögskolan erhåller allmän behörighet för fortsatta studier, en behörighet som endast undantagsvis uppnås efter en kurs om 15 veckor. SÖ förordar därför, att studieomdöme normalt bör ges endast till studerande som genomgått kurs om minst 30 veckor. Jag ansluter mig till SÖ:s förslag.

I den mån skolorna övergår till att genomföra de långa kurserna som två 15-veckorsperioder är det tänkbart att åtskilliga elever önskar omdöme redan efter halva kurstiden. Motivet härför är inte att erhålla en merithandling utan att få ett besked om resultatet av dittills bedrivna studier. Den uppgiften bör omdömesgivningen inte ha. Sådan information bör en elev erhålla på annat sätt.

Jag förordar alltså att, om styrelsen för folkhögskolan så beslutat, omdöme på begäran ges till studerande som under minst 30 veckor följt en folkhögskolas kurser. I de fall en studerande bytt folkhögskola efter 15 veckor och efter ytterligare 15 veckor vid en annan skola där begär omdöme, bör sådant omdöme kunna utdelas av den senare skolan efter samråd med den förra.

De remissinstanser som har yttrat sig i fråga om den fyragradiga skalan har tillstyrkt dess bibehållande med undantag av Brunnsviks folkhögskolas lokalavdelning av SFHL, som förordar två omdömesgrader. Omdömet användbarhet som urvalsgrund till högre studier motiverar, enligt min mening, ett bibehållande av den fyragradiga skalan, vilket jag sålunda ansluter mig till.

Då det gäller omdömet omfattning — antingen samtliga ämnen eller uppdelning på två, i undantagsfall tre, ämnesgrupper — förordar utred-

ningen att endast ett, för samtliga ämnen gemensamt omdöme skall förekomma. SFEF instämmer i utredningens förslag.

RIO anför att ändringar kan befaras få en mycket kort tillämpnings-tid och skulle bryta en fast praxis, som varit förbunden med systemet som sådant. Också SÖ anser att skolorna, i avvaktan på ett ställnings-tagande till betygsutredningens principdiskussion, bör ha möjlighet att även i fortsättningen utdela antingen ett enda sammanfattande studie-omdöme eller ett på två ämnesgrupper uppdelat studieomdöme.

Jag anser att utredningens redovisning av att ett växande antal skolor arbetar med integrerade ämnen och projekt bör beaktas. Uppdelningen mellan naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen blir konstlad. Jag anser därför, i likhet med utredningen och SFEF, att det skall förekomma endast ett sammanfattande omdöme om den studerandes förmåga att bedriva studier.

Eftersom elevgruppernas bakgrund och förutsättningar för studier kan variera mellan olika skolor, kan orättvisor uppstå då lärarråden följer rekommenderad procentuell fördelning. Utredningen föreslår därför att ett normeringsinstrument skall utarbetas som hjälper lärarråden att bedöma hur den egna skolans elevkår förhåller sig till riksgenomsnittet. Utredningen är uppmärksam på att ett normeringsprov kan medföra vissa olägenheter. De negativa effekterna torde dock bli obetydliga om de allmänna proven inte återkommer varje år. SFEF framför liknande betänkligheter och avstyrker därför att ett sådant instrument används.

Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att utveckla ett nomineringsinstrument i form av ett grupprov. SÖ bör därvid samråda med SFHL och SFEF om formerna. Sådant samråd bör också ske, då SÖ, vilket torde bli nödvändigt, utarbetar nya anvisningar när det gäller de principer som skall tillämpas vid utfärdande av omdöme.

Jag ansluter mig slutligen till utredningens förslag att omdömen skall få utfärdas för vissa speciallinjer under förutsättning att de kan utformas på samma sätt som för andra kurser, dvs. bedömer elevernas lämplighet för fortsatta teoretiska studier. Särskilda omdömen i musik, dramatik, estetiska eller andra speciella ämnesgrupper bör alltså inte förekomma. I den mån elever söker till fortsatt utbildning inom ovan nämnda områden, antas de i regel på sådant sätt att omdömet kommer att sakna betydelse för dem.

På fritidsledarlinjerna bör inte omdöme ges, eftersom fritidsledarutbildningen är en avslutad yrkesutbildning och inte förbereder för fortsatta studier. Intyg till elever vid fritidsledarlinjerna bör bl. a. innehålla uppgifter om utbildningens innehåll och arbetsformer och syfta till information för berörda arbetsgivare.

#### 4.9 Befattningshavare

I det följande behandlar jag endast frågor rörande lärare och rektorer. Utredningens förslag om resurser för kurativ verksamhet, studie- och yrkesorientering samt skolhälsovård återkommer jag till i samband med statsbidragsfrågorna.

##### *Lärare*

F. n. krävs för behörighet till ordinarie eller extra ordinarie ämneslärartjänst vid folkhögskola grundexamen från universitet eller högskola eller lång tjänstgöring inom folkbildningsarbete och examen från ämneslärarlinje vid lärarhögskola samt viss tids tjänstgöring som lärare.

Utredningen bedömer att grundexamen från universitet eller högskola även i fortsättningen kommer att vara den vanligaste behörighetsgivande utbildningen för folkhögskollärare. För ordinarie och extra ordinarie tjänst föreslår utredningen dessutom krav på examen på ämneslärarlinjen vid lärarhögskola eller motsvarande pedagogisk utbildning. Dessutom skall krävas viss fullgjord lärartjänstgöring. Utredningen vill emellertid vidga möjligheterna till behörighet för dem som genom annan utbildning eller genom verksamhet i folkbildnings- och folkrörelsearbete eller på annat sätt skaffat sig kunskaper och färdigheter som är tillräckliga för tjänsten. Också för denna grupp skall dock kravet på pedagogisk utbildning och lärarerfarenhet gälla för ordinarie och extra ordinarie tjänst.

Behörigheten skall enligt utredningens förslag prövas av styrelsen för den folkhögskola som har utlyst tjänsten.

Remissinstanser, som yttrat sig om behörighetsvillkoren, däribland AMS, SIV, SACO/SR, SSU och SSR, har i huvudsak tillstyrkt förslaget om vidgade behörighetsregler beträffande krav på grundutbildningen. Också SFHL ansluter sig till utredningens förslag då det gäller behörighet till ordinarie och extra ordinarie tjänst. Man understryker att ett oavvisligt krav måste upprätthållas på gedigna kunskaper inom de ämnesområden, i vilka läraren skall undervisa.

I linje med utredningens pedagogiska resonemang anser jag att lärarna i framtiden i än högre grad kommer att fungera som handledare — specialister på studier — än som ämnesspecialister. Även om kunskaps- och erfarenhetsbredd kommer att bli allt viktigare för lärartjänst, kommer en traditionell utbildning och lärarerfarenhet att vara en tillgång. Utredningen föreslår att resp. skolas styrelse skall pröva behörigheten. Jag finner det väl motiverat att vidga behörighetsbegreppet i enlighet med utredningens förslag. I avvaktan på erfarenhet av vilka verkningar den vidgade behörigheten kan få, bör prövningen dock tills vidare ligga hos SÖ.

Utredningen aktualiserar också, i konsekvens med sitt tidigare reso-

nemang, övningslärarnas behörighet. Man bör enligt utredningen sträva efter att avveckla begreppen "övningsämne" och "vissa lärare". Behörighet till tjänst bör ges dem som kan dokumentera en viss generell kompetens.

I likhet med SFHL och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping finner jag utredningens resonemang rimligt. Övningslärare inom folkhögskola har till stor del andra uppgifter än inom ungdomsskolan. Alla lärare inom folkhögskolan borde benämnas folkhögskollärare. Jag är dock inte beredd att nu föreslå några åtgärder i frågan.

#### *Rektorer*

Mot bakgrund av rektors alltmer växande uppgifter betonar utredningen att rektor i framtiden främst bör ha en ledande och samordnande funktion. Rektor skall inte bara vara handläggare och verkstäl-lare utan också aktualisera problem, som är angelägna att lösa för alla som arbetar på skolan, ta initiativ till pedagogiskt utvecklingsarbete etc. För att detta skall bli möjligt måste de administrativa delarna av arbetet rationaliseras.

Remissinstanserna har inget att invända och även jag vill betona vikten av att rektor kan ägna sig åt de uppgifter som utredningen har angett. Därför är det angeläget att mycket av det löpande arbetet delegeras till lärarråd och kursråd för att ge rektor tid till mera övergripande uppgifter.

Utredningens förslag att styrelsen skall besluta om rektors undervisningsskyldighet kommenteras av vissa remissinstanser. SFHL tillstyrker förslaget men förutsätter att styrelsen före beslut skall hämta in förslag från lärarrådet. Sveriges frikyrkoråd yrkar däremot att rektors undervisningsskyldighet skall regleras genom styrelsens tillämpning av principer och ramar fastställda av SÖ.

Omfattningen av rektors undervisningsskyldighet är en avtalsfråga. Den bör därför aktualiseras i annat sammanhang. Jag föreslår mot denna bakgrund att nu gällande bestämmelser om undervisningsskyldigheten tillämpas t. v.

Behörighetskraven för rektorstjänst bör enligt utredningen vara desamma som för ordinarie lärartjänst. Utredningen menar emellertid att internatet — där det förekommer — är så viktigt för skolans verksamhet, att en tillträdande skolledare bör ha god kännedom om internatets möjligheter och problem. Utredningen föreslår därför ett ytterligare behörighetskrav. Om rektorstjänsten är knuten till skola med internat skall den behörighetsgivande tjänstgöringen under minst ett år ha varit förlagd till sådan skola. Utredningen anser att motsvarande erfarenheter från andra institutioner också kan gälla. SFHL säger i sitt yttrande att det inte räcker med erfarenheter från exempelvis kursgårdsverksamhet. Tjänstgöringen skall ha varit förlagd till internatfolkhögskola.

Jag delar SFHL:s mening och förordar sålunda att den behörighetsgivande tjänstgöringen skall avse tjänst vid folkhögskola med internat. Dock bör, som utredningen föreslår, SÖ, om särskilda skäl föreligger, få medge undantag från behörighetskraven.

Utredningen hävdar att den önskade lärarrollen lättare skulle uppnås om tjänstgöringen inte vore så hårt knuten till undervisningstimmar. Nya pedagogiska metoder gör katederundervisningen alltmer förlegad varför lärartjänstgöringen bör ges en ny definition. Utredningen anser att en fullständig övergång till tjänstemannatid sannolikt vore att föredra för såväl skola som befattningshavare men räknar inte med att opinionen är mogen härför och förordar därför en fortsatt — och vidgad — möjlighet att omvandla undervisningstimmar till tjänstemannatid i erforderlig omfattning.

De remissinstanser som berört frågan, bl. a. statens avtalsverk och SFHL, har varit positiva. Även jag finner att på sikt en ökad rörlighet i lärarfunktionen bör leda till nya beräkningsgrunder för lärartjänstgöringen. Då detta dock är avtalsfrågor får de aktualiseras i annat sammanhang.

Med vad jag nu sagt om folkhögskolans mål, verksamhetsformer och formella regler, övergår jag till utredningens förslag vad gäller statens ekonomiska stöd till skolformen och hur detta stöd på enklast möjliga administrativa sätt bör utformas.

#### **4.10 Folkhögskolornas ekonomi**

##### *4.10.1 Allmänt*

I sitt arbete skulle folkhögskoleutredningen ta upp det hittillsvarande saneringsbidraget och föreslå åtgärder för den fortsatta saneringen av rörelseskolornas ekonomi. Under arbetets gång fann utredningen dock att det var nödvändigt att beröra statsbidragen i övrigt för att lösa de uppgifter kring t. ex. en mera flexibel studieorganisation, resursbehov för administration av korta kurser och en värdering av handikappverksamheten.

Som grund för sina överväganden presenterar utredningen dels en beskrivning av gällande statsbidrag, dels ett studium av skolornas ekonomiska situation. Utredningen redovisar också uppgifter om hur statsbidraget till byggnadsarbeten och till sanering av skolornas ekonomi har fördelats liksom hur skuldbördan har förändrats sedan saneringsbidraget infördes.

I detta sammanhang vill jag peka på utredningens synpunkter på administrationen av bidragen. Arbetet med bidragsansökningar har ökat mycket kraftigt på skolorna. Handläggningstiderna har också ökat på SÖ. En eftersläpning har uppstått som bl. a. kan leda till likviditetssvårigheter ute på skolorna. Det finns alltså starka motiv för att förenkla

rutinerna och medge en rörligare resursanvändning. De påtalade bris-  
terna bör därmed i huvudsak kunna undanröjas.

I likhet med utredningen anser jag att utgångspunkter för ett nytt statsbidragssystem måste vara att skolorna sinsemellan är mycket olika vad gäller exempelvis verksamhetens omfattning och inriktning. Ett statsbidragssystem måste utformas med hänsyn till detta. Jag anser vidare att bidragssystemet inte bara skall anpassas till dagens situation utan också ge utrymme för och stimulans till vidare utveckling av kurs-  
verksamhet och pedagogiska metoder. Ett bidragssystem måste också möjliggöra en friare fördelning av resurserna mellan kurs typer av olika slag. Den förändrade pedagogiska situation som utredningen förutser och med sina förslag vill underlätta kräver en stark förenkling av bidragen. Slutligen anser jag att rörelseskolornas unika möjligheter inte får begränsas av ekonomiska hinder t. ex. genom en missgynnande schablonisering av statsbidragen.

Innan jag tar upp utredningens förslag till konstruktion av ett nytt statsbidragssystem vill jag behandla de resurser som utredningen föreslår skall få räknas in i det underlag som utgör grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget.

#### *4.10.2 Anslagsförändringar*

##### *Enhetligt bidrag*

Det statliga stödet till folkhögskolorna utgår i princip oberoende av vem som är skolans huvudman. Efter 1966 års statsbidragsreform finns dock två bidrag som avviker från den principen. Dels gällde det ett s. k. saneringsbidrag som skulle avlasta vissa tyngande ränte- och amorteringsbördor. Härvid skulle främst rörelseskolornas läge beaktas. Dels hade redan år 1958 införts ett byggnadsbidrag som i praktiken enbart har tillfallit rörelseskolorna. Motivet för dessa avsteg från likabehandlingsprincipen har varit skoltypernas olika tillgång till skattemedel från landsting och kommuner.

När utredningen har granskat skolornas ekonomi har den funnit att grupperingen i rörelseskolor och landstingsskolor inte är relevant när det gäller deras tillgång till statsbidrag eller deras ekonomiska ställning i stort. Utredningen anser att det inte heller är meningsfullt att generellt betrakta rörelseskolorna som ekonomiskt svaga skolor. Utredningen visar bl. a. på att närmare hälften av rörelse- och stödföreningsskolorna över huvud taget inte har sökt eller beviljats något saneringsbidrag och att, när det gäller byggnadsbidraget, en fjärdedel av dem inte har sökt eller fått något alls eller har fått ett lägre belopp än 100 000 kr. Samtidigt konstateras att den genomsnittliga skuldbördan hos de 38 skolor som har fått saneringsbidrag inte har minskat. Slutligen har utredningen funnit att vissa huvudmän knappast ger några regelbundna driftbidrag alls till sina skolor.



Utredningen anser därför att övervägande skäl talar för ett enhetligt statsbidrag som utgår till samtliga skolor, oberoende av vem som är huvudman. En ekonomisk likabehandling av skolorna skulle, enligt utredningen, medföra att inte bara landstingsskolorna utan även en stor del av rörelseskolorna fick ökade bidrag. De skolor som står närmast i tur att få byggnadsbidrag eller saneringsbidrag enligt de nu gällande reglerna skulle däremot hamna i en sämre situation vid övergången till ett nytt, enhetligt statsbidragssystem. Om det belopp, som nu utgår endast eller företrädesvis till rörelseskolor, skulle fördelas på samtliga folkhögskolor skulle detta leda till en försvagning av rörelseskolornas ekonomi, som dessa inte skulle kunna kompensera genom bidrag från andra håll. Därför anser utredningen att ett särskilt belopp måste tillföras i beräkningen av de resurser som skall utgöra underlag för det schabloniserade statsbidraget för att förhindra en sådan försämring. Utredningen beräknar detta belopp till 5,7 milj. kr.

Såväl Landstingsförbundet som RIO tillstyrker eller har inget att invända mot utredningens förslag. RIO anser att förslaget om att införa denna princip liksom den ekonomiska situationen över huvud taget borde ha föranlett en genomgripande behandling av det statliga stödet. Även LRF anser att tanken om likabehandling kan förefalla riktig och från principiell synpunkt vara välmotiverad. Förbundet menar dock att det i praktiken blir en relativ försvagning för rörelseskolorna. Den avgörande skillnaden, påpekar LRF, består i att rörelseskolornas huvudmän saknar den uttaxeringsrätt landstingen har.

Redan 1965 års statsbidragsutredning ansåg att skolorna i fråga om statsbidrag borde behandlas lika. De avsteg som gjordes kan, enligt min uppfattning, knappast sägas ha haft avsedd effekt. Under de år de aktuella bidragen har gått till rörelseskolorna har ingen påtaglig förbättring av deras ekonomi skett. Som utredningen visar är det svårt inte bara att klarlägga en skolas realekonomiska ställning utan också att finna rimliga fördelningsprinciper för denna typ av bidrag. Utredningen har redovisat att vissa huvudmän knappast ger några regelbundna driftbidrag till sina skolor. Det förhållandet att vissa huvudmän inte tagit sitt ansvar motiverar, enligt min mening, inte speciella bidrag från staten. När därför folkhögskoleutredningen ånyo förordar principen om lika behandling mellan skolor med olika typ av huvudman finner jag det motiverat att biträda förslaget. Jag delar också utredningens uppfattning att rörelsefolkhögskolorna som grupp inte bör få försämrade bidrag. En ökning av resurserna med 5,7 milj. kr. bör därför ligga till grund för beräkning av det schabloniserade statsbidrag som jag senare kommer att förorda. Genom denna förstärkning blir skolorna likabehandlade i fråga om bidrag från statens sida och bidragen anknyter då enbart till verksamhetens omfattning.

Den föreslagna bidragshöjningen kommer i praktiken landstingssko-

lorna till godo. I likhet med utredningen och RIO anser jag att detta inte bör leda till ett totalt sett minskat folkhögskolestöd från landstingen. De resurser som genom denna ökade statliga satsning frigörs borde vara möjliga att tillföra rörelseskolorna genom en större uppslutning kring Landstingsförbundets rekommendationer om stöd till dessa skolor.

#### *Saneringsbidraget*

I direktiven uppdrogs åt folkhögskoleutredningen att utarbeta underlag för ett förslag till riksdagen angående den fortsatta saneringen av rörelsefolkhögskolornas ekonomi. Riktpunkten borde vara att ett sådant bidrag inte skulle ingå som ett reguljärt stöd utan på sikt minskas. Budgetåren 1967/68 till 1971/72 utgick det med 2 milj. kr. årligen och därefter med 1 milj. kr. per år.

Utredningen har granskat hur saneringsbidragen har fördelats och hur de har använts. Utredningens slutsats är att bidraget inte har fungerat som var avsett och inte haft önskad effekt. Remissinstanserna har inte invänt mot utredningens slutsats. Jag biträder uppfattningen att saneringsbidraget bör avskaffas och att 1 milj. kr. bör inräknas i de resurser som ligger till grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget.

#### *Byggnadsbidraget*

När utredningen undersökt hur det särskilda bidraget till byggnadsarbeten fungerat blir slutsatsen att det haft ojämna fördelningseffekter. Bidragen har ofta tillsammans med AMS-bidrag betytt mycket för att minska skolornas anläggningskostnader och därmed framtida driftkostnader. Byggnadsbidraget har dock inte höjts sedan år 1967, varför dess betydelse minskat. Utredningen anser att en flexiblere form av stöd bör skapas varför byggnadsbidraget bör avskaffas och resurserna i stället föras samman med övriga bidrag i det föreslagna schablonsystemet.

SÖ föreslår i sitt yttrande att vissa övergångsbestämmelser skall utarbetas om utredningens förslag genomförs och att SÖ får i uppdrag att i samråd med företrädare för skolorna se över hithörande frågor. RIO framhåller att en fördelning av byggnadsbidraget på samtliga skolor inte tar hänsyn till de enskilda behoven men tillstyrker en övergång till schablonbidrag. EFS finner inga fördelar med utredningens förslag jämfört med nuvarande byggnadsbidrag.

Jag anser att ett enhetligt system har stora fördelar. Nackdelarna med att ett fåtal skolor mister en generös bidragsform uppvägs av att samtliga skolor ges ett bidrag som kan användas till kapitalkostnader. För att de administrativa fördelarna med ett schablonsystem skall tas tillvara förordar jag i likhet med RIO att nuvarande byggnadsbidrag avvecklas. Nuvarande bidrag om 6 milj. kr. bör dock, enligt min mening, höjas med 1 milj. kr. och beloppet inräknas i de resurser som ligger till grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget.

*Ökade administrativa resurser*

Folkhögskolornas verksamhet har, som jag tidigare framhållit, ökat kraftigt. Medan de långa vinterkurserna i stort förefaller att ha stagnerat är ökningen så mycket större vad gäller s. k. ämneskurser. Denna ökning och inriktning är som jag ser det positiv men medför naturligtvis ökade påfrestningar på skolornas administration. Detta har enligt utredningen blivit så mycket mer kännbart som personalkostnaderna har ökat kraftigt dels på grund av satsningar på låglönegrupper, dels därför att statsbidraget till s. k. kringpersonal inte beräknas med hänsyn till sociala avgifter, som följaktligen helt måste bekostas av skolorna. Slutligen pekar utredningen på att den genomsnittliga verksamhetsvolymen per skola i dag ligger vid den gräns på 5 100 elevveckor där det aktuella statsbidraget upphör.

Utredningen föreslår att varje skola skall tillföras resurser motsvarande mellan en halv och en kontoristtjänst. Detta i förening med de administrativt förenklade statsbidrag, som utredningen föreslår, bör ses som ett minimum för att klara situationen.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av de remissinstanser som har kommenterat det. Rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping finner att utredningens förslag motverkar effekten av de ökade lönekostnaderna men inte nämnvärt ökar resurserna. Tillskottet bör därför öka mer än vad utredningen har föreslagit. Sveriges riksidrottsförbund anser det värdefullt att skolorna tillförs resurser av minst denna omfattning medan Sveriges frikyrkoråd anser att den aktuella resursen bör räknas upp och inte låsas till en halv eller en kontoristtjänst. Den måste vara större och anpassas till de korta kursernas omfattning.

Jag anser att det stora behovet av ökade administrativa resurser är belagt. Jag biträder därför utredningens förslag om en resursförstärkning. Som jag senare kommer att föreslå behöver denna resursförstärkning inte knytas an till en bestämd tjänst, men beräkningsmässigt uppskattar jag i likhet med utredningen tillskottet till mellan en halv och en kontoristtjänst vilket totalt betyder 4 milj. kr. Detta belopp bör inräknas i de resurser som ligger till grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget. Jag vill här också peka på den resursförstärkning som skett genom SÖ:s nedsättning av rektors undervisningsskyldighet, vilket enligt utredningen torde motsvara cirka en tredjedels tjänst per skola.

*Kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering samt skolhälsovård*

Jag tar i detta sammanhang också upp utredningens förslag om resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering samt frågan om skolhälsovård. Elevgrupperna vid folkhögskolorna är i dag mer heterogena än tidigare. De flesta kursdeltagarna i långa kurser befinner sig i en uppbrotts- eller omställningssituation som medför både praktiska och personliga problem. Genom utredningens undersökningar vet vi att

en övervägande del av folkhögskoleeleverna genom sina studier önskar få kompetens för vidareutbildning. Genom att det har blivit lättare för dem att få tillträde till högre studier ställs stora krav på överblick över gällande regler och möjligheter. Valfriheten på folkhögskolorna ökar också vilket ställer krav på en medveten studieplanering. I sin beskrivning av folkhögskolornas verksamhet för handikappade har utredningen visat på det behov av kurativa insatser som denna aktualiserar.

Skolornas möjligheter att göra kurativa insatser är f. n. mycket begränsade, även om lärartimmar kan omvandlas till tjänstgöring för dessa ändamål, vilket också sker. Vid ungefär hälften av skolorna finns någon form av organiserad kuratorsverksamhet. Slutligen bör inte bortses från den informella kurativa verksamhet som enligt tradition förekommer. Lärare och annan personal hjälper och stöder kursdeltagare i olika personliga frågor liksom de studerande också hjälper varandra.

Utredningen föreslår med hänsyn till de ökade behoven resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering motsvarande en fjärdedels tjänst per skola. Skolorna skulle sedan själva få avgöra hur resurserna bör utnyttjas. Utredningen pekar på möjligheterna till samarbete mellan flera folkhögskolor eller samverkan med primärkommun eller landstingskommun. Behov utöver denna basresurs bör huvudmannen svara för.

Landstingsförbundet menar att förslaget att tilldela skolorna resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering är väl grundat. LO påtalar att studie- och yrkesorientering och främst studieorientering måste förbättras. RIO hävdar att de behov som utredningen har redovisat borde ha lett fram till större resurser än vad som har föreslagits. Även SÖ menar att de föreslagna resurserna är otillräckliga.

Till folkhögskolans särprägel har hört dels internatet, dels den nära kontakten mellan lärare och kursdeltagare som detta har gett möjlighet till. Stora kurativa insatser har sannolikt utförts härigenom. I dag är i många fall problemen inte bara fler utan också svårare att hantera. Samtidigt har behovet av orientering om en snabbt föränderlig arbetsmarknad och ändrade studiemöjligheter ökat. Som jag nyss exemplifierade har remissinstanserna varit positiva till principen att tillföra skolorna resurser för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering. Flera har ansett att storleken på det föreslagna statsbidraget är otillräcklig.

Enligt min mening är det välmotiverat att tillföra skolorna de föreslagna resurserna. När det gäller omfattningen bör observeras att huvudmannen redan i dag svarar för en del av behovet.

Vidare bör skolorna när det gäller samarbete med primär- och landstingskommunala institutioner försäkra sig om erforderlig hjälp från dessa. Jag anser det också angeläget att samarbetet mellan skolorna och arbetsmarknadsmyndigheterna — som hittills utfallit väl — får fortsätta.

Slutligen anser jag att möjligheten att omvandla undervisningstimmar till dessa ändamål också bör bestå.

Beträffande skolhälsovården anför SÖ i sitt remissvar över folkhögskoleutredningen att resurser för skolsköterskeverksamhet bör finnas och att denna bör ha två funktioner. Den ena är medicinska ställningstaganden såsom remiss till läkare. SÖ menar att nuvarande system med hälsokontroller kan utgå. Den andra funktionen blir ett mentalhygieniskt inriktat arbete. Bidragsunderlaget bör grundas på verksamhetsvolymen och inte som hittills på kursernas längd.

Jag biträder förslaget om att verksamhetsvolymen bör vara underlag för ett stöd till skolhälsovård på folkhögskolorna. Däremot anser jag att skolorna själva bör få avgöra hur resurserna skall användas. Jag förordar att resurser motsvarande dels en fjärdedels tjänst per skola för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering dels en fjärdedels sjukskötersketjänst per skola skall inräknas i de resurser som ligger till grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget. Jag beräknar kostnaden för dessa resurser till ca 3 673 000 kr.

#### *Kontaktverksamhet m. m.*

Samarbetet mellan folkhögskolan och det övriga folkbildningsarbetet sker bl. a. genom s. k. kombinerade tjänster som folkhögskollärare och ämneskonsulenter. Folkhögskollärare fungerar också i sin tjänst som handledare i statsbidragsberättigade studiecirklar. Möjligheter finns att via ett särskilt bidrag erhålla medel för kontaktverksamhet, viss samplanering och konsulentverksamhet.

Utredningen värderar detta samarbete mycket positivt och jag instämmer i den bedömningen. Jag vill i detta sammanhang förordna att möjligheten att inräkna cirkelhandledning i tjänsten för folkhögskolans lärare skall kvarstå. Däremot är jag inte beredd att förordna att denna möjlighet utvidgas till att omfatta universitetscirklar.

När det gäller kombinerade tjänster konstaterar utredningen att dessa är mycket ojämnt fördelade. Bara 22 skolor, nio länsbildningsförbund och fyra studieförbund har fått del av dem. Enligt utredningen är det angeläget att varje skola har resurser för sådan verksamhet. Det är också viktigt att de kan anpassas till de aktuella behoven och inte är bundna till en bestämd befattningshavare. Utredningens slutsats blir därför att de kombinerade tjänsterna bör avvecklas och att de resurser, som nu via folkhögskoleanslaget i praktiken utgör ett inte obetydligt stöd till vissa länsbildningsförbund, bör sammanföras med övriga kontaktresurser.

Intresset från skolorna för att utveckla kontakterna med folkbildning och folkrörelser, med hjälp av särskilda medel som SÖ disponerar, har varit långt större än tillgången. Utredningen citerar SÖ:s uppfattning

att de mest betydelsefulla resultaten är det vidgade och fördjupade samarbetet med studieförbunden och andra organisationer. Antalet kortare ämneskurser, cirkeltimmar ledda i tjänsten och även rekryteringen till långa kurser har ökat genom dessa insatser.

Utredningen föreslår att de befintliga resurserna för denna kontaktverksamhet förs samman med resurserna för kombinerade tjänster och fördelas på samtliga skolor. För att resurserna för detta ändamål skall bli tillräckliga krävs en viss förstärkning. Utredningens bedömning är att en resurs motsvarande i genomsnitt en tredjedels lärartjänst per skola bör vara ett lämpligt mått. Utöver de medel som redan finns krävs då en anslagsökning på ca 1 665 000 kr.

Den beräknade satsningen på en tredjedels lärartjänst för kontaktarbete tillstyrks av bl. a. ABF, Medborgarskolan, Sveriges kyrkliga studieförbund och LRF. Tjänstemännens bildningsverksamhet anser verksamheten vara av stor betydelse för samarbetet mellan skolorna och folkrörelserna. Resurser för en tillfredsställande kontaktverksamhet bör därför skapas. Några remissinstanser anser att förslaget är otillräckligt, t. ex. Sveriges riksidsrottsförbund, Nykterhetsrörelsens landsförbund, Sveriges frikyrkoråd och Frikyrkliga studieförbundet liksom vuxenutbildningsnämnden i Värmlands län.

Några remissinstanser bl. a. länsbildningsförbunden i Gävleborgs och Örebro län är kritiska mot att avveckla de 22 kombinerade tjänsterna. Länsbildningsförbundet i Gävleborgs län kräver att ingen resursförsämring skall drabba de skolor som redan har dessa tjänster och bildningsförbundet i Örebro län finner det nödvändigt att tjänsterna behålls och utökas för att fördelas över hela landet.

Folkhögskolans ställning som en del av folkbildningsarbetet har på senare år kraftigt markerats genom det vidgade samarbetet med folkrörelser och studieförbund. Särskilt har detta skett genom en fruktbar samverkan vad gäller ämneskurser. Jag anser att denna utveckling är glädjande. Utan tvivel har detta samarbete främjats genom de bidrag som staten i olika former har gett till folkhögskolornas kontaktverksamhet.

När nu erfarenheter finns av den senaste förändringen — de 200 000 kr. för kontaktarbete som har utgått sedan budgetåret 1974/75 — är det befogat att samordna befintliga resurser. Jag anser därför liksom utredningen att de olika resurserna för kontaktverksamhet bör sammanföras och fördelas på samtliga skolor. Detta behöver inte så hårt drabba skolor som nu har haft tillgång till dem då deras kontakter kan antas vara delvis självförnyande och betydligt mer utvecklade än vad fallet är på andra skolor.

Därför ansluter jag mig i princip till utredningens förslag att de nuvarande kombinerade tjänsterna avvecklas. För att minska omställnings- och övergångssvårigheterna avser jag att senare föreslå regeringen att

uppdra åt SÖ att överväga formerna för en successiv övergång där full lärartjänst inte omedelbart kan beredas.

Samernas folkhögskola i Jokkmokk måste med hänsyn till skolans inriktning i särskilt hög grad upprätthålla kontakter över hela landet. Sameutredningen har därför i betänkandet (SOU 1975: 99) Samerna i Sverige funnit det önskvärt att den nuvarande ämneskonsulenten, som f. n. har sin verksamhet inom Norrbottens län, skall kunna tjänstgöra inom ett större område, i första hand inom de tre nordligaste länen. Förutom samverkan med länsbildningsförbunden och studieförbundens lokalavdelningar skall konsulenten vid Samernas folkhögskola även planera och genomföra ett växande antal decentraliserade kurser i samverkan med bl. a. lantbruksnämnderna, Nordiskt samiskt institut och de samiska organisationerna. Det finns, enligt min mening, särskilda skäl för att låta Samernas folkhögskola behålla sin nuvarande tjänst för kontaktarbete och konsulentverksamhet. Jag avser att återkomma till denna fråga i samband med att förslag läggs fram om insatser för samerna.

Det är viktigt att det kontaktskapande arbetet med olika vuxenutbildningsformer och folkrörelser ges så stora resurser att det kan bli verkningfullt. Därför instämmer jag i utredningens förslag om ett statsbidrag som ungefär motsvarar en tredjedels lärartjänst per skola, vilket jag beräknar till 3,5 milj. kr. Utöver befintliga medel kräver detta en anslagshöjning med ca 1 665 000 kr. Detta belopp liksom befintliga medel bör inräknas i de resurser som ligger till grund för beräkningen av det schabloniserade statsbidraget.

Det är angeläget att dessa resurser effektivt utnyttjas och att onödigt dubbelarbete undviks. Det ankommer på SÖ att uppmärksamt följa utvecklingen av denna verksamhet.

#### *Stöd till musikundervisning*

Utredningen har konstaterat den stora betydelse som musiklinjer och -kurser har för den enskilde individen, för dennes omgivning i skolsamhället och för en vidare krets av kontakter i folkrörelser och samhälle i övrigt. Detta ligger helt i linje med riksdagens intentioner bakom de senaste kulturpolitiska reformerna. Genom tidigare beslut har ett antal skolor fått rätt till extraresurser för mera omfattande musikundervisning i form av ökad lärartäthet till resp. 2,8, 4,0 och 8,0 lärartimmar per elevvecka för olika typer av verksamhet.

När utredningen värderar den hittillsvarande verksamheten på musikområdet finner den att flera skolor — utan medgiven högre lärartäthet — genomför en betydelsefull utbildning. Det sker genom att timmar omfördelas inom den totala ramen. Det visar sig att den faktiska timanvändningen — oavsett formellt tilldelade resurser för dessa ändamål — ligger på ca 3,5—4,0 lärartimmar per elevvecka. Därför menar ut-

redningen att skolorna överlag bör ges rätt att för denna typ av musikutbildning räkna resurser motsvarande 4,0 lärartimmar per elevvecka. Här bortses liksom i det följande från musikinstruktörs- och musikpedagogutbildningen med 8,0 lärartimmar per elevvecka till vilken utredningen avser att återkomma i sitt slutbetänkande.

Av remissinstanserna har några kommenterat utredningens förslag. Vad gäller lärartätheten tillstyrks 4,0. Organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) menar dock att detta är otillräckligt med hänsyn till de faktiska kostnaderna och pekar på andra former av musikutbildning som får bidrag också till utrustning och lokaler. RIO tillstyrker för sin del den föreslagna lärartätheten.

Då utredningen har visat att en lärartäthet på inmot 4,0 erfarenhetsmässigt synes vara nödvändig för att genomföra denna typ av kurser biträder jag förslaget.

Utredningen tar upp frågan om dimensionering av musikutbildningen från flera utgångspunkter. Individens, gruppens och folkrörelsens efterfrågan av denna utbildning har ökat kraftigt. Många skolor har också ansökt om rätt till ökad lärartäthet. Volymen elevveckor har vuxit samtidigt som verksamheten har varit knuten till i huvudsak ett fåtal skolor. Utredningen har generellt den uppfattningen att inga specialkurser bör få dominera en skola. Det gäller självfallet också musikutbildning. En speciallinje bör inte heller fungera som buffert mot variationer i rekryteringen till allmänna kurser. Slutligen bör också kostnadsaspekten vägas in. Utredningen föreslår därför att en övre gräns skall fastställas för varje år i budgetarbetet och att SÖ får fördela den volym som sedermera beslutas. Därvid skall hänsyn tas till olika regioners och folkrörelsens behov.

Utredningen anser att hälften av den faktiska ökningen utöver de ursprungligen inrättade musiklinjerna borde berättiga till extraresurser vilket leder till förslaget att 20 000 musikelevveckor skall få extra bidrag.

Flertalet remissinstanser som kommenterat förslaget anser att den föreslagna volymen är för liten. Några, bl. a. OMUS och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping anser även att principen om en övre gräns är förkastlig. SFHL menar att den föreslagna gränsen skulle innebära en faktisk minskning gentemot dagsläget i stället för en välmotiverad ökning. RIO föreslår en volym av 28 000—30 000 elevveckor och Sveriges frikyrkoråd och Frikyrkliga studieförbundet konstaterar att 20 000 är helt otillräckligt.

Vad först gäller frågan om en skolas inriktning delar jag utredningens och OMUS' uppfattning att det är viktigt att undvika ensidighet. Det bör ligga i varje skolas intresse att balansera olika delar av verksamheten till en helhet. Med hänsyn dels till detta, dels till kostnaderna, anser jag att volymen av de musikkurser till vilka extra statsbidrag skall



utgå bör fastställas genom årliga beslut. Samma metod används f. ö. vad gäller extrastödet till fritidsledarutbildningen. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att årligen fördela dessa resurser och göra det i så god tid att resp. skola kan planera hela verksamhetsåret i medvetande om de anslag den kan räkna med.

En inte oväsentlig del av folkhögskolans musikutbildning genomförs nu vid skolor som inte förfogar över förstärkta resurser. På sina håll har detta medfört påfrestningar på andra delar av skolornas verksamhet. Jag anser, i likhet med flera remissinstanser, att det vore olyckligt om krav på omfördelning av resurserna vid dessa skolor skulle leda till att musikutbildning, som fungerar tillfredsställande och fyller angelägen behov, väsentligt skulle försvåras. Jag förordar därför att den faktiska volym som utredningen har redovisat för läsåret 1973/74 skall tas till utgångspunkt när volymen skall fastställas. För budgetåret 1977/78 bör, i likhet med vad SÖ har föreslagit i sin anslagsframställning, 25 000 elevveckor få berättiga till extrabidrag på det sätt som jag i det följande kommer att utveckla. Den totala merkostnaden för en lärartäthet av 4,0 för 25 000 elevveckor torde belöpa sig på ca 4,5 milj. kr., som bör inräknas i underlaget för det schabloniserade statsbidraget.

#### *Stöd till handikappades folkhögskolestudier*

Som jag tidigare har nämnt pekar utredningen på den tillgång folkhögskolemiljön kan utgöra för fysiskt, psykiskt och socialt handikappade. Skolorna har också visat sig beredda att göra en betydelsefull insats. Det är dock viktigt, anser utredningen, att den handikappade kommer till en balanserad miljö, så att han eller hon kan inlämnas i skolsamhällets gemenskap. Målet bör därför vara att undvika att man vid en och samma skola får alltför många handikappade eller alltför många med samma problem.

När utredningen granskar de behov som framgår av skolornas ansökningar om extra stöd och de medel som står till buds, blir dess slutsats att en övre gräns bör sättas för antalet elevveckor med extrastöd. Utredningen stannar för 27 000 elevveckor.

Utredningen konstaterar att medel i dag ges ur fem olika anslag, av vilka några är maximerade. De behov som redovisas är större än de tillgängliga resurserna. SÖ kan först relativt sent lämna besked om hur stora extra bidrag som kan beviljas. Detta leder till att det blir svårt för skolorna att planera verksamheten i god tid. Utredningen föreslår därför dels att befintliga resurser läggs samman, dels att de räknas upp med 1,2 milj. kr. i förhållande till riksstaten för budgetåret 1975/76. Av dessa hade redan 300 000 kr. föreslagits i budgetpropositionen (prop. 1975/76: 100 bil. 10 s. 474). Jag återkommer senare till bidragskonstruktionen.

Många remissinstanser har starkt kritiserat principen om en begränsning av antalet elevveckor för extra stöd till handikappade. Man har

menat att det är helt oacceptabelt att för en enda grupp studerande sätta en sådan gräns, eftersom folkhögskolan är en av de få studiemöjligheter som finns för många i denna grupp. Så menar exempelvis SÖ att ett maximiantal elevveckor inte skall anges just för gruppen handikappade elever. Det särskilda stödet bör i stället utgå som förslagsanslag. RIO menar att ett tak inte är förenligt med jämlikhetsprincipen och saknar grund i rättskänslan. Statens handikappråd delar heller inte uppfattningen om en begränsning. Inte heller handikapputredningen kan acceptera begränsningen.

Några remissinstanser tar upp bakgrunden till utredningens begränsningsförslag, nämligen risken att alltför många handikappade samlas på en och samma skola. De handikappades riksförbund (DHR) anser att den främsta anledningen till att det i dag vid vissa skolor förekommer förhållandevis många handikappade elever är att så få skolor är utrustade att ta emot handikappade. Liknande synpunkter framför statens handikappråd och handikapputredningen. Det är enligt SÖ:s mening nödvändigt med särskilda resurser för att väsentligt öka folkhögskolornas möjlighet att ta emot handikappade. SÖ beräknar 1 milj. kr. för detta ändamål i sitt förslag till anslagsframställning för budgetåret 1977/78.

Oavsett vad remissinstanserna har ansett om en begränsning av antalet elevveckor för handikappade har alla betonat att det är viktigt att de handikappade kan integreras i den allmänna verksamheten på skolan. Några yttranden, t. ex. från statens handikappråd pekar på att den principen ibland måste frångås för att inte isolera den handikappade. Rådet pekar på de dövas speciella problem. För dem är det viktigt att både elever och lärare behärskar teckenspråket. Folkhögskoleutredningen har också redovisat undersökningar om hur många handikappade en skola anser sig kunna ta emot. Alla intressenter förefaller medvetna om problemet med denna avvägning. I dag är vidare anslaget till personlig assistans ett förslagsanslag. Med utredningens föreslagna gräns skulle även möjligheterna till assistans upphöra vid 27 000 elevveckor, vilket enligt min mening skulle medföra en försämring gentemot nuvarande förhållanden. Jag anser därför att någon begränsning inte bör komma ifråga för det antal handikappade elever som berättigar till förhöjt statsbidrag.

När det slutligen gäller utredningens förslag till uppräknig av stödet till handikappades folkhögskolestudier har detta mottagits positivt. Även jag anser att en höjning bör komma till stånd. Då verksamheten är angelägen förordar jag att stödet ökas med 1,3 milj. kr. Jag anser också att det är angeläget att skapa möjlighet för flera folkhögskolor att ta emot handikappade och biträder därför SÖ:s förslag om ett särskilt bidrag på 1 milj. kr. budgetåret 1977/78 för sådana kompletteringar i byggnader som ökar de enskilda skolornas åtkomlighet för handikappade studerande. Det totala stödet till handikappades folkhögskolestudier ökar alltså med 2,3 milj. kr. till 7,9 milj. kr. Som jag senare kommer att motivera

bör 4 475 000 kr. av detta inräknas i de resurser som ligger till grund förberäkningen av det schabloniserade statsbidraget.

#### *Övergångstjänster för rektorer*

Som jag tidigare har påpekat har folkhögskolornas verksamhet både utvidgats och blivit mer mångskiftande. Den snabbt föränderliga skolformen med krav på engagemang och nytänkande såväl organisatoriskt som pedagogiskt gör det angeläget att en rektor som inte orkar eller inte vill fortsätta har möjlighet till reträtttjänst. För en rektor i andra skolformer finns idag denna möjlighet. Med folkhögskolans fria meritprövning saknas den garantin för dess egna skolledare.

Utredningen vill garantera en rektor lärartjänst även om han skulle bli förbigången vid ett sedvanligt ansökningsförfarande. Det normala torde vara att han får den sökta tjänsten, men motsatsen kan också tänkas även om det kan gälla ytterst få fall. Därför bör medel avsättas så att SÖ kan ge en skola de extra resurser som behövs för att skapa de önskvärda garantierna.

Utredningens förslag har tillstyrkts av SFHL, Sveriges riksdrotsförbund och rektorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping.

Även jag anser att denna garanti bör skapas. Det måste vara otillfredsställande för både skola och rektor om den senare tvingas kvar på tjänsten därför att han inte kan få en lärartjänst beroende på t. ex. ämneskombinationer eller andra orsaker. Jag vill också peka på utredningens farhågor att dugliga personer just genom avsaknaden av reträttmöjligheter avstår från att söka rektorstjänster. Jag biträder därför utredningens förslag att SÖ skall få disponera medel motsvarande ett antal tjänster utöver gängse lärartilldelning. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att i förekommande fall tillse att verksamheten snarast organiseras så att den aktuella tjänsten kan inordnas i skolans reguljära statsbidrag. I likhet med utredningen bedömer jag behovet som ytterst litet men beräknar en resurs motsvarande tre tjänster vilket torde kosta ca 300 000 kr. budgetåret 1977/78.

#### *4.10.3 Schabloniserat statsbidrag*

Den senaste större reformen vad gäller folkhögskolans statsbidrag genomfördes, som jag tidigare har nämnt, år 1966 på förslag av 1965 års statsbidragsutredning. Den innebar en kraftig förenkling av bidragsbestämmelserna. Folkhögskoleutredningen har funnit att dessa förenklingar har fungerat bra och bör kunna utvecklas ytterligare. Detta har blivit så mycket mer angeläget som en rad nya bidrag har tillkommit sedan år 1966. Under tiden har verksamheten blivit mer mångsidig och utvecklats på sätt som jag tidigare har beskrivit. De positiva erfarenheterna leder utredningen till slutsatsen att statsbidragen, med hänsyn till de större behov av rörligare resursanvändning som har visat sig, behöver ytterligare förenklas och schabloniseras.

*Konstruktion*

Utredningen föreslår att varje elevvecka, dvs. antal elever multiplicerat med antal kursveckor, skall berättiga till statsbidrag som beräknas genom att en viss koefficient multipliceras med den genomsnittliga kostnaden för en lärartjänst. Detta schabloniserade statsbidrag bör få disponeras av skolan på det sätt den finner mest angeläget och fördelas mellan personal, materiel och kapitalkostnader. Dock bör dagens lärartäthet på 2,2 lärartimmar per elevvecka fortfarande vara vägledande. När utredningen beräknar schablonkoefficienten utgår den från nuvarande statsbidrag jämte de av utredningen föreslagna förstärkningar som jag nyss har redovisat. Det så erhållna beloppet ställs i förhållande till en beräknad volym av 575 000 elevveckor. Resultatet blir en schablonkoefficient på 0,0036. För varje elevvecka skulle alltså en skola få 0,0036 av den gällande lärarlönekostnaden för ett år. Utredningen utgår därvid från en lärarlön beräknad enligt AT 12:0.

I antalet elevveckor bör, enligt utredningens förslag, också ingå de cirkeltimmar som folkhögskollärarna gör i tjänsten, omräknade till elevveckor. Vidare föreslås att antalet elevveckor skall fastställas för kurser kortare än åtta veckor på kursens första dag och för längre kurser som genomsnittet av räkningar två veckor efter start och två veckor före kursslutet. För att ge skolorna en rimlig planeringsram skulle staten garantera statsbidrag som motsvarade 95 % av de tre senaste årens genomsnittliga verksamhet.

Enligt nuvarande statsbidragssystem upphör det s. k. kringbidraget (se avsnitt 2.12.3) att utgå vid en volym av 5 100 elevveckor. Detta motverkar i någon mån uppkomsten av stora folkhögskoleenheter. Om utredningens förslag tillämpas utan inskränkningar skulle denna effekt helt försvinna genom att skolorna skulle få ett 25 % högre statsbidrag än i dag för elevveckor över ett antal av 5 100. Därför föreslår utredningen att en avtrappning skall ske genom att varje elevvecka över denna nivå bara får räknas till 80 %. Bidraget motsvarar ungefärligen lärarlönekostnaderna. Om en folkhögskola skall kunna fungera med de mål och de medel som utredningen har anslutit sig till kan den inte tillåtas växa hur mycket som helst. Utredningen föreslår därför kraftigare bidragsbegränsningar ju fler elevveckor en skola har. För det antal elevveckor som överstiger 7 500 skulle bara 50 % få inräknas och för antalet elevveckor mellan 9 500 och 11 000 bara 20 %.

För det antal elevveckor som överstiger 11 000 borde statsbidraget helt upphöra. För att ge de skolor som i dag redan ligger över 7 500 elevveckor tid att omstrukturera verksamheten föreslås att de skall få räkna 80 % av antalet elevveckor över 5 100 och upp till ett genomsnitt av de tre senaste årens verksamhet.

Många remissinstanser bl. a. SÖ, riksrevisionsverket, LO och RIO har tillstyrkt förslaget. De har pekat på kraftiga administrativa vinster, större

rörelsefrihet och därmed ökad effektivitet på skolorna. Andra har haft en mer försiktig inställning till ett schablonsystem och har varit oroliga för att schablonens negativa verkningar skulle upphäva många av fördelarna. Åter andra avstyrker eller är kritiska mot förslaget.

Bland dem som avstyrker menar SACO/SR, Tjänstemännens centralorganisation och SFHL att det principiellt är felaktigt att i ett allmänt driftbidrag lägga lönedel som bygger på avtal. Handikappförbundens centralkommitté och DHR menar att förslaget i praktiken kommer att missgynna handikappgrupperna. Bl. a. SÖ, SFHL och RIO påpekar att schablonsystemet i utredningens förslag inte tar hänsyn till kostnader som varierar från skola till skola. Det kan gälla ålderstillägg, kallortstillägg, tjänstledighetslön etc.

Både SÖ och RIO menar att förslaget i princip har så stora förtjänster att det med vissa justeringar borde vara möjligt att genomföra. SÖ föreslår därför att om en skolas lärarlöner med mer än 3 % över- eller understiger genomsnittet så skall justeringar ske i statsbidraget. Tjänstledighetslöner och kallortstillägg föreslås ligga utanför schablonen. RIO förordar liknande men mer detaljerade anordningar. Organisationen menar, att det främst är två åtgärder som bör vidtas. Det ena gäller en regel som förhindrar att skolorna medvetet sänker lärartätheten för att därigenom få pengar till andra ändamål. Det andra gäller täckningen för variationerna i ålderstillägg. Garanterad lärartäthet menar RIO kan uppnås om schablonmetoden korrigeras så, att en skola inte får ut statsbidrag för outnyttjade lärartimmar som med exempelvis 100 timmar understiger tilldelningen enligt nuvarande beräkningssätt 2,2 lärartimmar per elevvecka. Löneskillnader beroende på varierande ålderssammansättning kan man komma till rätta med genom att utgå från en skolas faktiska löneläge den 1 januari för lönegradsplacerade lärare och låta den variationen påverka bidraget i den del som avser lärarlönekostnaden. Skolans löneläge jämförs med riksgenomsnittet varefter tillägg eller reducering sker. Även RIO anser att tjänstledighetskostnaderna och eventuellt kallortstillägg bör läggas utanför schablonen.

Folkhögskoleutredningen har starkt betonat vikten av en flexibel organisation för att tillgodose behovet av bildning och utbildning hos såväl individer som grupper och samhälle. Utredningen har därför föreslagit att hindrande detaljbestämmelser skall tas bort och beslutanderätten så långt som möjligt läggas på de enskilda skolorna. Jag delar denna grundsyn och anser i likhet med utredningen att även statsbidragssystemet bör utformas därefter. I takt med verksamhetens utveckling och med nya och ökade statsbidrag har allt större administrativa bördor lagts på såväl skolor som SÖ.

Utredningens förslag om en långt gående schablonisering har i princip väckt remissinstansernas gillande. Kritiken grundar sig på några brister i systemet t. ex. att lönetillägg inte ersätts och att utredningens ut-

talanden om bibehållen lärartäthet inte åtföljts av någon bindande regel. Därför bör enligt min uppfattning ett nytt statsbidragssystem, administrativt vida överlägset det nuvarande, i stor enighet kunna genomföras om kritiken på dessa punkter kan tillgodoses.

Såväl SÖ:s som RIO:s yttrande innehåller förslag till korrigeringar. Vid en jämförelse dem emellan framstår SÖ:s som enklare men mindre heltäckande, medan RIO:s orsakar skolorna något mera arbete men i gengäld i stort sett undanröjer samtliga påtalade olägenheter. Jag förordar därför, att ett nytt statsbidragssystem införs i huvudsak enligt utredningens modell, men med vissa ändringar i huvudsak enligt RIO:s förslag.

Jag övergår nu till konstruktionen av statsbidragssystemet. Utredningen föreslår att elevveckan beräknas på det sätt som jag tidigare har redovisat och att lärarlönekostnaden och elevveckan skall vara systemets grundelement. Mot denna princip har inga invändningar rests. Däremot har utredningens förslag till beräkning av antalet elevveckor mött stark kritik. Med elevvecka förstås, som tidigare har nämnts, antalet elever i en kurs multiplicerat med antalet kursveckor. I dag får den räknas som elev som har antagits, bekräftat och inte "i rimlig tid" meddelat återbud. Utredningens förslag skulle innebära att uteblivna elever liksom sådana som avbryter kursen inte alls eller bara delvis skulle få ingå i underlaget.

Samtliga remissinstanser, som kommenterat förslaget, är starkt kritiska. Främst framhålls risken för en ökad restriktivitet när det gäller antagning av mer labila elever, där risken för avgång under en kurs är större. Enligt SÖ påverkar ett sådant system också skolans intresse att låta en elev av kanske helt acceptabla skäl få avbryta studierna. RIO menar att elevbortfallet och därmed intäktsbortfallet inte minskar kostnaderna i något avseende. Såväl SFHL som Sveriges frikyrkoråd förordar att nuvarande regel bibehålls.

Enligt min mening finns det inte anledning att införa en snävare beräkningsgrund för folkhögskolan än vad övriga utbildningsformer har. Remissinstanserna har pekat på skäl som snarare motiverar en generösare regel. Därför föreslår jag att nuvarande regel för beräkning av antalet elever behålls. I och med detta är jag inte beredd biträda utredningens förslag om ett garanterat statsbidrag motsvarande 95 % av de tre senaste årens genomsnittliga verksamhet. Begreppet kursvecka bör ges samma innebörd som framgår av SÖ:s nu gällande anvisningar. Det ankommer på SÖ att genom anvisningar medverka till en enhetlig tillämpning av regeln om elevveckor.

För att möjliggöra att verksamhet i form av cirkelledartjänstgöring också kan inräknas i bidragsunderlaget föreslår jag, i likhet med utredningen, att det antal cirkeltimmar folkhögskollärarna gör i tjänsten genom omräkning förvandlas till elevveckor och läggs in i bidragsunder-

laget. Det bör ankomma på regeringen att bestämma hur omräkningen skall ske.

I samband med beräkningen av bidragsunderlaget vill jag ta upp utredningens förslag om att införa en viss spärr mot alltför stora skolor genom avtrappning av bidraget för antalet elevveckor över en viss nivå.

Få remissinstanser har kommenterat förslaget om bidragsbegränsningar. Rectorsnämnden vid lärarhögskolan i Linköping menar att skälen endast är statsfinansiella och i så fall skall avvägas mot övriga vuxenutbildningsformer varför nämnden avstyrker. Sveriges frikyrkoråd anser att full garanti bör skapas för fortsatt motiverad verksamhet vid rörelseskolorna medan Sveriges riksidrottsförbund bl. a. föreslår att kortare kurser bör ligga utanför spärren alternativt berättiga till full lärarlön.

Inga remissinstanser har invänt mot förslaget att varje elevvecka utöver 5 100 skall reduceras med 20 % i bidragshänseende. När det gäller förslaget om fortsatt nedtrappning anser utredningen att varje skola måste kunna fungera pedagogiskt och socialt som en enhet. Jag delar den uppfattningen. Utredningen förutspår en fortsatt minskning för de längre vinterkurserna som i dag står för den övervägande delen av antalet elevveckor. Även en kraftig expansion av antalet kortare ämneskurser ger jämförelsevis ganska få elevveckor. Med hänsyn till de formella kraven på kurser utanför skolan kommer dessa kurser att hållas i viss proportion till moderskolans volym, varför utredningens föreslagna reduktionsregler inte heller här förhindrar en rimlig expansion. Jag anser alltså att övervägande skäl talar för ett avtrappningssystem i enlighet med utredningens förslag. Nedtrappningen bör i första hand avse andra elevveckor än musik- och handikappelevveckor.

Jag tillstyrker utredningens förslag till övergångsbestämmelser för de skolor som redan idag skulle få vidkännas en bidragsminskning. Jag förordar alltså att de skolor som innevarande arbetsår passerat 7 500 elevveckor får räkna varje elevvecka som 0,8 även över denna gräns. Denna generösare regel bör dock endast gälla dels upp till ett genomsnitt av antalet elevveckor arbetsåren 1974/1977, dels t. o. m. arbetsåret 1981/82 varefter en förnyad prövning bör ske. Jag finner det således önskvärt att dessa skolor under de närmaste åren omstrukturerar sin verksamhet på det sätt utredningen anvisar.

Utöver elevveckan har utredningen föreslagit den genomsnittliga lärarlönekostnaden som grundelement i systemet. Enligt SÖ:s förnyade beräkningar bör den motsvara lön enligt L 12: 1 inkl. de sociala avgifter till vilka statsbidrag i dag utgår. Jag förordar att statsbidraget beräknas enligt denna norm.

Enligt utredningens förslag skall vidare samtliga nuvarande och föreslagna statsbidrag läggas in i schablonen utom de särskilda statsbidrag som i dag utgår till fritidsledarutbildningen samt till folkhögskolorna i

Jokkmokk, Haparanda och Biskops Arnö. Jag anser att ytterligare några bidrag är så direkt knutna till enstaka skolor eller individer att även dessa bör ligga utanför en schablon. Jag återkommer till detta liksom till följderna av att byggnadsbidraget föreslås ingå i schablonen.

Efter en förnyad beräkning av schablonkoefficienten, där jag har beaktat nuvarande statsbidrag och de av mig föreslagna höjningarna samt har utgått från en volym av 600 000 elevveckor, förordar jag att koefficienten fastställs till 0,0036. Sammanfattningsvis innebär detta att en skola per elevvecka får 0,0036 av en genomsnittlig lärarlönekostnad som motsvarar lön enligt L 12: 1 jämte sådana sociala avgifter som i dag är bidragsberättigade.

För att schablonen skall kunna användas måste emellertid enligt min mening två korrigerande regler uppställas. Den första regeln syftar till att upprätthålla en lärartäthet av i genomsnitt 2,2 lärartimmar per elevvecka. Den bör innehålla följande. Vid varje slutrekvisition av statsbidrag beräknas den eventuella skillnaden mellan maximalt bidragsberättigade timmar enligt 2,2-kvoten och faktiskt utnyttjade timmar. Under förutsättning att antalet lärartimmar som inte utnyttjats överstiger 100 skall det schablonberäknade beloppet minskas med ett belopp motsvarande det överskjutande antalet timmar multiplicerat med den genomsnittliga lärarlönekostnader per timme. Därvid bör dock nämnda 100 timmar ej medräknas. Med lärarlönekostnad per timme avses den genomsnittliga lärarlönekostnaden per elevvecka delad med 2,2.

Den andra regeln som behövs för att korrigera schablonen tar sikte på åldersbetingade löneskillnader. Dessa beaktas om följande beräkningar görs. Per den 1 januari under redovisningsåret fastställs den genomsnittliga lönen jämte bidragsberättigade sociala avgifter för rektor och lärare som utövar lönegradsplacerad tjänst vid skolan. Detta belopp jämförs med den genomsnittliga lärarlönekostnad som utgör beräkningsgrund för statsbidragsschablonen. Uppkommer då saldo till skolans nackdel, är skolan berättigad till ett extrabidrag som motsvarar antalet nyssnämnda tjänster multiplicerat med saldot. Är däremot saldot till skolans fördel, återbetalas ett belopp beräknat på motsvarande sätt. För statsverket innebär regeln ingen förändring i fråga om de totala kostnaderna. Vid korrigerings för åldersbetingade löneskillnader bör man kunna bortse från en tillfällig kortare tjänstledighet för rektor eller lärare.

I likhet med utredningen anser jag slutligen att den bestämmelse bör gälla även i fortsättningen som medger rektor och ämneslärare rätt att i sin tjänst få inräkna tjänstgöring vid löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Jag anser också att denna rätt bör utvidgas till att även omfatta tjänstgöringstid vid övriga organisationers statsunderstödda kursverksamhet. Den föreslagna statsbidragskonstruktionen berörs inte av detta då organisationerna skall ersätta folkhögskolan för sådan tjänstgöring.



*Bidragdifferentiering*

Det föreslagna schablonbidraget kan enkelt utformas så att det också rymmer möjligheter till differentieringar i de fall vissa typer av verksamheter anses böra få extra stöd. Genom att vikta det grundläggande måttet elevvecka olika, kan man fördela befintligt stöd inom systemets ram. Utredningen föreslår att för musik- och handikappelevveckor varje vecka får räknas som 1,5 innan den sätts in i schablonberäkningen. Jag förordar den föreslagna bidragskonstruktionen för det extra stödet till musikundervisning. Som jag tidigare har förordat bör det totala extra stödet begränsas till 25 000 elevveckor.

När det gäller extrastödet till handikappade — dit utredningen också vill räkna språkligt handikappade — föreslås att SÖ först skall fördela ca 18 000 elevveckor som får multipliceras med 1,5. För återstoden skulle tilläggsresurser, disponerade av SÖ, få läggas ut med högre faktor än 1,5. För denna resurs, avsedd för studerande där en mer individuell prövning är nödvändig skulle cirka hälften av befintliga anslag tas undan.

Remissinstanserna har haft olika meningar. Landstingsförbundet ansluter sig men menar att efter en tid i funktion bör systemet ses över med hänsyn till fördelningen mellan schabloniserat och differentierat stöd. Handikapputredningen menar att schablonbidraget för handikappade är förenligt med utredningens synsätt. ABF är mera kritiskt mot förslaget och befarar att skolorna kan frestas anta elever med enklare och därmed för skolan billigare handikapp. Behovet av särskilda åtgärder är enligt ABF individuellt och måste prövas i varje enskilt fall. DHR tar för sin del helt avstånd och anser att de gravt handikappade riskerar att slås ut.

Utredningen har varit medveten om svårigheten att inordna även det extra stödet till handikappade i schablonsystemet. Det har lett till konstruktionen med en schablondel och en del för individuella behov. Även jag inser svårigheterna att inordna handikappstödet i systemet. Det finns enligt min mening tre lösningar. Antingen läggs hela handikappstödet in i schablonbidraget vilket leder till en högre koefficient än 1,5 eller också delas medlen som utredningen har förordat. En tredje metod är att ställa hela beloppet till SÖ:s förfogande för fördelning efter ansökan.

Vid avvägningen mellan dessa alternativ bör följande noteras. Nuvarande bidrag till stödåtgärder är uppdelade på försöksverksamhet med ökad lärartäthet för handikappade elever (900 000 kr.), försöksverksamhet med kurser för bl. a. psykiskt utvecklingsstörda, svårt rörelsehindrade och hörselskadade elever (909 000 kr.), tekniska och pedagogiska hjälpmedel (300 000 kr.) samt personlig assistans (ur lärarlöneanslaget 3,5 milj. kr.). Det totala stödet för innevarande budgetår är alltså 5 609 000 kr. Med de av mig tidigare förordade höjningarna ökar stödet med ca 2,3 milj. kr. till 7,9 milj. kr.

Även om de fyra anslagsposterna i dag är ändamålsbestämda anser jag, i likhet med utredningen, att en sådan uppdelning inte längre är motiverad. Självklart skall medlen utnyttjas för i huvudsak samma ändamål som tidigare, men det bör nu i stället bli den enskilda skolan som i samråd med eleven gör avvägningen av hur resurserna bäst kan användas. Om t. ex. hela den föreslagna resursen skulle användas till ökad lärartäthet skulle det med dagens volym av handikappelevveckor ge en lärartäthet av ca 4,8 lärartimmar per elevvecka. Om hela stödet i stället gick till personlig assistans skulle det räcka till ca 225 000 timmar mot dagens beräknade behov av ca 100 000 timmar.

Naturligtvis kommer de olika behoven, t. ex. ökad lärartäthet och personlig assistans, att konkurrera med varandra. Jag vill i detta sammanhang peka på den av mig tidigare förordade möjligheten att överföra timmar mellan kurser med olika behov. Detta bör kunna ge en inte obetydligt högre lärartäthet till handikappades studier.

Slutligen vill jag här betona skillnaden mellan stödet till handikappade och till musikkurserna. För de senare är stödet beräknat att främst gå till en ökad lärartäthet av 4,0. När det gäller handikappstödet bör det gå också till andra åtgärder som kan underlätta studiesituationen.

Som också påtalats av remissinstanserna torde metoden med helt schabloniserat bidrag vara utesluten. Den skulle omöjliggöra stöd till enstaka mycket resurskrävande handikappade. Vid avvägningen mellan att ha en del schabloniserad eller hela beloppet till central fördelning vill jag anföra följande. För en schablonisering talar att den prövning som i dag görs av SÖ av naturliga skäl till största delen måste bygga på skolornas förstahandskännedom i resp. fall. Genom att mängden ansökningar i förhållande till befintliga medel är så stor, kräver det administrativa arbetet lång tid. Vidare ansöker ofta skolor om och beviljas stöd som i slutet av arbetsåret visar sig inte ha utnyttjats fullt ut utan kan överföras till andra skolor. I vissa fall vet en skola inte förrän vid arbetsårets slut vilka extra resurser för denna verksamhet den kan disponera. Ibland kan osäkerheten leda till att en planerad kurs inte alls blir av. Å andra sidan blir det bidrag som utgår med en schablonmetod begränsat. Det räcker kanske bara till de enklaste stödåtgärderna. I gengäld kan skolan redan i planeringen kalkylera med det bidraget. Eventuella ytterligare medel får skolan som nu söka i särskild ordning.

Vid en jämförelse mellan skälen för och emot en schablonisering anser jag att de administrativa fördelarna med ett enhetligt system och den betydelse som bör tillmätas skolornas planeringssituation talar för att utredningens metod försöksvis prövas. Jag förordar således en treårig försöksperiod enligt utredningens modell, innebärande att varje handikappelevvecka vid beräkningen av bidragsunderlaget får räknas som 1,5 och att ett belopp på 3 425 000 kr. ställs till SÖ:s förfogande för förstärkningsåtgärder där schablonens extrabidrag inte räcker.

Detta innebär att i dagsläget varje skola automatiskt för varje handikappelevvecka får ca 165 kr. utöver övriga statsbidrag. Dessa medel kan användas för de stödåtgärder som i det enskilda fallet har största effekten. Utöver dessa medel kan skolan hos SÖ ansöka om ytterligare medel för mer krävande insatser.

För att de administrativa vinsterna med schablonsystemets differentierade bidrag till musikkurser och undervisning av handikappade skall komma till sin rätt krävs att varje skola med hjälp av entydiga anvisningar kan avgöra om kursen eller kursdeltagaren berättigar till det föreslagna högre bidraget. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdraga åt SÖ att utarbeta anvisningar för vilka typer av musikkurser som skall räknas in i de föreslagna 25 000 elevveckorna samt att fastställa liknande anvisningar för handikappstödet i och utanför schablonen. Jag utgår från att SÖ därvid tar handikapporganisationernas sakkunskap i anspråk. Jag är inte beredd att biträda utredningens förslag om att extrastöd skall utgå även till språkligt handikappade elever. Det ankommer på SÖ att noga följa försöksverksamheten och återkomma med förslag till eventuella åtgärder vid försöksperiodens slut.

#### 4.10.4 Bidrag utanför schablonen

Som jag tidigare har nämnt är vissa bidrag så direkt knutna till vissa skolor och befattningshavare att de inte kan ingå i en schablon. Av de bidrag som redan i dag redovisas separat bör det särskilda stödet till fritidsledarutbildningen (se avsnitt 4.7) liksom de särskilda stöden till Samernas folkhögskola i Jokkmokk, Finska folkhögskolan i Haparanda och Nordens folkhögskola, Biskops Arnö, även i fortsättningen ligga utanför schablonen. För ökad lärartäthet i samiska språk och sameslöjd vid Samernas folkhögskola beräknar jag, i likhet med SÖ, medelsbehovet till 100 000 kr. Det särskilda bidrag som utgår till Samernas folkhögskola och Finska folkhögskolan bör, enligt SÖ, höjas från 500 000 kr. till 800 000 kr. Jag beräknar, inkl. kostnaden för en konsulenttjänst vid folkhögskolan i Jokkmokk, medelsbehovet till 700 000 kr. budgetåret 1977/78. De medel som hänförs till åtgärder för att säkra anställningstryggheten för lärare vid växlande kursunderlag bör också ligga utanför schablonen. För detta ändamål beräknar jag ett oförändrat medelsbehov, dvs. 500 000 kr. budgetåret 1977/78. Dessutom bör 3 425 000 kr. till extra förstärkningsåtgärder för handikappades folkhögskolestudier och det extrastöd som utgår för musikinstruktörs- och musikpedagogutbildningen vid Framnäs och Ingesund ligga utanför schablonen. Den totala merkostnaden för en lärartäthet på 8,0 och 5 000 elevveckor för denna musikutbildning torde belöpa sig på ca 3 335 000 kr.

I enlighet med vad jag tidigare har sagt om korrigering av schablonsystemet bör statsbidragen för tjänstledighetslöner och kallortstillägg, som i dag ingår i lärarlönedelen av anslaget, i fortsättningen brytas ut

och ligga separat. SÖ har i sin anslagsframställning beräknat kostnaderna för dessa ändamål till 4 550 000 kr. Jag beräknar att medelsbehovet är något mindre, ca 3 750 000 kr. budgetåret 1977/78. Slutligen bör också bidraget till garantier för rektorer som återgår till lärartjänst läggas separat.

I sina yttranden över folkhögskoleutredningen har SÖ och RIO påpekat den orättvisa som det skulle innebära att omedelbart gå över till utredningens förslag om bidragssystem när det gäller byggnadsbidraget. Ett stort antal skolor har i dag förberett byggenskap och fått behoven prövade enligt gällande system. Dessa borde enligt SÖ:s uppfattning beredas möjligheter att bygga under de närmaste åren med bidrag av samma slag som utgår i dag. SÖ föreslår i sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 att övergångsbestämmelser skall gälla för bidrag till byggnadskostnader som ligger över 1 milj. kr. För dessa är det samlade behovet 20 milj. kr. vilket under en fyraårig övergångsperiod skulle motivera ett särskilt bidrag om 5 milj. kr. per år.

RIO anför i sitt yttrande att den fördelning av byggnadsbidraget i schablonform på det sätt som jag tidigare har förordat inte tar hänsyn till de skilda behoven på skolorna. Även RIO önskar därför övergångsbestämmelser. Sveriges frikyrkoråd menar också att övergångsbestämmelser från nuvarande anslag behövs. EFS vill också att nuvarande byggnadsbidrag skall utgå till skolor som redan fått lokalbehovet prövat.

Även om övervägande skäl talar för att också byggnadsbidraget skall ingå i schablonbidraget är det rimligt att övergången görs så smidig som möjligt. Byggenskap vid en skola kräver så lång förberedelse och planering att en omedelbar övergång till det förordade systemet skulle radera många planer och mycket arbete. I anslutning till SÖ:s förslag förordar jag, att ett särskilt bidrag under en övergångstid införs för att göra övergången mjuk. Enligt min mening bör projekt för vilka ansökan om bidrag har kommit in före den 1 oktober 1976 och som överstiger 700 000 kr. komma i fråga. Till skillnad från SÖ anser jag att övergångstiden med fördel kan utsträckas till åtta år varvid behovet för det första året bör kunna minskas till 3 milj. kr.

#### *4.10.5 Inackorderingsavgifterna*

Folkhögskoleutredningen undersökte i likhet med statsbidragsutredningen folkhögskolornas inackorderingskostnader. Vid jämförelsen visade det sig att subventioneringen av kursdeltagarnas kostnader har ökat sedan år 1965 liksom att skillnaden mellan avgifter på rörelse- och landstingsskolor ytterligare har ökat. Utredningen fann att genomsnittsavgiften per kursdeltagare läsåret 1973/74 var 394 kr. per månad mot en beräknad faktisk kostnad av mellan 900 och 1 000 kr. Liksom statsbidragsutredningen föreslår folkhögskoleutredningen att en minimiavgift

sätts som villkor för statsbidrag för att på så sätt garantera en rimlig kostnadstäckning och självfinansiering. Utredningen föreslår att lägsta avgiften knyts till riksskatteverkets (RSV) norm för värdet av naturaförmånen fritt vivre. Det skulle för budgetåret 1975/76 ha varit 18 kr. per dygn eller 540 kr. per månad.

Utredningens förslag tillstyrks av bl. a. SÖ, RIO, Sveriges riksdrotsförbund och EFS. RIO menar dock att förslaget motiverar en översyn av studiestödbestämmelserna för yngre elever medan EFS vill införa ett särskilt bidrag till den som bor på internatet, för att markera den positiva synen på internatet. Även centrala studiestödsnämnden tillstyrker och vill göra kopplingen till studiestödet liksom SFHL. Landstingsförbundet är positivt men förordar frivilliga överenskommelser mellan huvudmännen.

Som utredningen har anfört är alltför låga inackorderingskostnader av flera skäl inte önskvärda. Den knytning till RSV:s normer som utredningen föreslår förefaller rimlig. För innevarande arbetsår skulle gränsen ligga på 600 kr. per månad eller 20 kr. per dygn. Majoriteten av skolorna torde redan ha avgifter i den nivån och högre. Jag förordar således att en minimiavgift beräknad enligt utredningens modell sätts som villkor för statsbidrag. Höjningar bör inte genomföras under pågående kurs, utan exempelvis vid arbetsårets början. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att utarbeta anvisningar för hur denna minimiavgift skall tillämpas.

#### *4.10.6 Lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor*

Redan i sina utgångspunkter för förslaget till statsbidragskonstruktion fastslår utredningen att rörelseskolornas ställning inte får försämrats. Jag delar den uppfattningen. Utredningen anser därför att införandet av ett schablonbidrag, där byggnadsbidraget ingår, måste kompletteras med andra möjligheter till kapitalförsörjning för större byggnadsprojekt. Utredningen konstaterar att det många gånger kan vara svårt för en folkhögskola att med svaga intektningsobjekt få låna på en restriktiv kreditmarknad.

Utredningen föreslår därför att en särskild lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor inrättas, vars uppgift blir att till självkostnad underlätta kapitalförsörjningen för folkhögskolorna. Räntan skulle vara samma som för statens övriga utlåningsfonder eller 9,25 % år 1976. Utredningen föreslår vidare att fonden första året disponerar 12 milj. kr.

Få remissinstanser har kommenterat förslaget om lånefond. SÖ synes acceptera detta och Sveriges riksdrotsförbund tillstyrker. Mera kritiska synpunkter anför Sveriges frikyrkoråd och EFS. Frikyrkorådet menar att lån ur fonden ändå blir kostsamma. Det bidrag som i schablonen motsvarar byggnadsbidraget täcker inte kapitalkostnaderna. EFS finner

inga fördelar hos lånefonden jämfört med nuvarande byggnadsbidrag.

Det är, enligt min mening, angeläget att på lämpligt sätt underlätta finansieringen av byggnadsarbeten inte bara för rörelseskolorna utan också för landstingsskolorna, där angelägna projekt ofta fått stå tillbaka för andra investeringsobjekt inom huvudmannens område. Jag anser därför att utredningens förslag om en lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor till självkostnadsränta är väl motiverat. I likhet med utredningen förordar jag att fonden första året disponerar 12 milj. kr., att lånetiden blir på 30 år samt att återbetalda medel återförs till fonden.

Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att med utgångspunkt i nuvarande bidragsregler utforma anvisningar för hur prövning av lån m. m. bör gå till.

#### *4.10.7 Sammanfattning*

I det föregående har jag mot bakgrund av folkhögskoleutredningens förslag förordat en genomgripande förändring av folkhögskolornas statsbidragssystem samtidigt som jag föreslagit en förstärkning av det statliga stödet till dessa.

Sammanfattningsvis innebär detta att förslagsanslaget Bidrag till driften av folkhögskolor, reservationsanslagen Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor bör ersättas med ett nytt anslag Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

Det nya statsbidraget består till största delen av medel som utgår enligt det av mig förordade schablonsystemet. Bidraget i denna del föreslås inkl. föreslagna förstärkningar bestå av bidrag till lärarlöner beräknade efter L 12:1 och en volym av 600 000 elevveckor med 149 600 000 kr., ett utjämningsbidrag på 5,7 milj. kr., bidrag till administration, pedagogisk utrustning, kurativ verksamhet, studie- och yrkesorientering och skolhälsovård samt till kontaktarbete folkhögskola—folkbildning med tillsammans 36 272 000 kr., de nuvarande byggnads- och saneringsbidragen uppräknade till 8 milj. kr. samt extrastöd till handikappades folkhögskolestudier med 4 475 000 kr. och till musikutbildningen med 4,5 milj. kr. Totalt har jag i schablonbidraget beräknat 208 547 000 kr.

I det nya anslaget, men utanför schablonen, föreslås ligga bidrag till tjänstledighetslöner och kallortstillägg 3 750 000 kr., till fritidsledarutbildning 840 000 kr., till musikinstruktörs- och musikpedagogutbildning 3 335 000 kr., till Samernas folkhögskola och Finska folkhögskolan 700 000 kr., till ämneskurser i samiska språk och sameslöjd vid Samernas folkhögskola 100 000 kr., särskilt övergångsbidrag till byggnadsarbeten 3 milj. kr., övergångstjänster för rektorer 300 000 kr. samt till åtgärder för att lösa lärares anställningsproblem vid vikande elevunderlag 500 000 kr. Dessutom bör 3 425 000 kr. till extra förstärkningsät-

gärder för handikappades folkhögskolestudier ligga utanför schablonen. Det belopp som bör ligga utanför schablonen utgör sammanlagt 15 950 000 kr.

---

De föreslagna reformerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1977.

## 5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för en reformering av folkhögskolan som jag har förordat,
2. godkänna de principer för statsbidrag till driften av folkhögskolor som jag har förordat,
3. godkänna att medel som vid utgången av budgetåret 1976/77 kvarstår på de nuvarande reservationsanslagen Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor överföres till det nya förslagsanslaget,
4. besluta om inrättande av en lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor i enlighet med vad jag har förordat.

## 6 Anslagsberäkningar för budgetåret 1977/78

### DRIFTBUDGETEN

#### F 8. Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

|                             |             |
|-----------------------------|-------------|
| 1975/76 Utgift <sup>1</sup> | 171 489 821 |
| 1976/77 Anslag <sup>1</sup> | 189 497 000 |
| 1977/78 Förslag             | 224 497 000 |

<sup>1</sup> Anslagen *Bidrag till driften av folkhögskolor, Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor.*

F. n. finns det tre anslag till folkhögskoleverksamheten.

Från anslaget *Bidrag till driften av folkhögskolor* utgår statsbidrag till driftkostnader för totalt 108 folkhögskolor. Skolornas verksamhet omfattar dels vinterkurser, dels ämneskurser. Elevantalet vid vinterkurser och minst 30 veckor långa ämneskurser utgjorde arbetsåret 1975/76 ca

12 400 och vid övriga ämneskurser ca 60 000. Bidrag till driftkostnader för folkhögskolor utgår enligt förordningen (1966: 758) om statsbidrag till driftkostnader för folkhögskolor (ändrad senast 1976: 326) till lönekostnader för lärare och rektor med 100 % av de faktiska kostnaderna, till kostnader för kurativ verksamhet samt studie- och yrkesorientering, till kostnader för viss annan personal med, beroende på skolans storlek, 50—150 % av ett indexbundet bidragsunderlag av 150 480 kr. för budgetåret 1976/77 samt till pedagogisk utrustning med 50—150 % av ett bidragsunderlag om 13 000 kr. Utöver nämnda bidrag utgår bidrag till socialförsäkringsavgift till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och försäkringen för tilläggs pension enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring (omtryckt 1973: 908, ändrad senast 1976: 1080) och till allmän arbetsgivaravgift enligt lagen (1968: 419) om allmän arbetsgivaravgift (ändrad senast 1976: 1097), beträffande rektor och lärare. Till folkhögskola som anordnar tvåårig fritidsledarutbildning kan dessutom utgå statsbidrag i form av tilläggsbidrag. Efter skolöverstyrelsens (SÖ) prövning i varje särskilt fall kan från anslaget utgå även bidrag till kostnader för personlig assistans åt handikappade elever vid folkhögskolor. Från anslaget utgår även medel till försöksverksamhet med ökad lärartäthet för handikappade elever och till försöksverksamhet med kurser för bl. a. psykiskt utvecklingsstörda, svårt rörelsehindrade och hörselskadade elever samt till försöksverksamhet med samordningstjänster inom vuxenutbildningen.

Från anslaget *Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor* kan enligt kungörelsen (1958: 480) om statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor (ändrad senast 1974: 394) statsbidragsberättigad folkhögskola få bidrag till kostnaderna för anskaffande av permanenta skollokaler och bostäder åt lärare och elever genom ny-, till- eller ombyggnad eller genom förvärv och iordningställande av befintlig byggnad. Statsbidrag till permanenta lokaler utgår med högst 75 % av ett bidragsunderlag som beräknas på olika sätt beroende på lokalernas karaktär. Till kostnaderna för uppförande av provisoriska lokaler utgår statsbidrag med 325 kr. per kvadratmeter nettogolvyta. Statsbidrag utgår vidare med 50 % av den beräknade kostnaden för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel och med högst 75 % av beräknade kostnader för inredning av och inventarier till elevbostäder.

Av anslaget *Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor* disponeras 1 milj. kr. till engångsanskaffning av dyrbara pedagogisk utrustning m. m. Beloppet skall även kunna användas till utgifter för tekniska anordningar vid vissa folkhögskolor för att underlätta för handikappade att delta i folkhögskolekurser. För sanering av vissa folkhögskolors ekonomi har anvisats 1 milj. kr. och till bidrag till Finska folkhögskolan i Haparanda och Samernas folkhögskola i Jokkmokk 500 000 kr.



*Skolöverstyrelsen*

I sin anslagsframställning för budgetåret 1977/78 föreslår skolöverstyrelsen (SÖ) följande beträffande bidrag till folkhögskolor.

1. För höjning av lönekostnadspålägg beräknas 600 000 kr.

2. SÖ beräknar att den totala utbildningsvolymen för budgetåret 1977/78 kommer att uppgå till ca 600 000 elevveckor. SÖ bygger beräkningen på uppgifter om antalet studerande läsåret 1975/76 (584 000 elevveckor) med tillägg för innevarande års beräknade ökning. I denna undervisningsvolym är inkluderad den undervisning som bedrivs i form av studiecirkelledning i tjänsten. Även den tjänstgöring som infaller på lördag eller söndag eller annan dag efter kl. 18.00 och därför medför ökade lärarkostnader per timme har omvandlats till elevveckor och tagits med i utgångsvärdet. SÖ föreslår vidare att i schablonen upptagen lönekostnad för budgetåret 1977/78 skall utgå efter L 12: 1. För nämnda ändamål beräknar SÖ att kostnaderna totalt kommer att uppgå till 146 306 000 kr.

3. Folkhögskoleutredningens förslag om ett utjämningsbidrag, som har till syfte att medföra att rörelseskolorna inte riskerar få lägre anslag med den nya schablonen har också av SÖ beräknats uppgå till 5,7 milj. kr.

4. I fråga om den andel i schablonen som bör beräknas för skolornas s. k. kringpersonal har SÖ utgått från bruttoelevveckotalet 600 000. Detta antal elevveckor bör emellertid reduceras med 109 000. Orsaken härtill är att kringpersonalbidrag inte räknas för den del av en skolas verksamhet som överstigit 5 100 elevveckor. Kringpersonalbidraget kan enligt SÖ beräknas uppgå till 27 560 000 kr.

5. Nu utgående bidrag till pedagogisk utrustning, 13 000 kr. för 3 400 elevveckor, är en annan delpost, som enligt utredningens förslag skall inräknas i schablonen. I anslagsframställningen för budgetåret 1976/77 påpekade SÖ de konsekvenser som uppkommer av att detta anslag varit oförändrat sedan det infördes budgetåret 1967/68. Med hänvisning till att SÖ i fjol föreslog en höjning av bidraget per normalskola anser SÖ det rimligt att bidraget, då det ingår i schablonen, beräknas till minst 15 000 kr. per 3 400 elevveckor. Den totala andelen för denna post uppgår då till 2 605 000 kr.

6. SÖ har i sitt yttrande över folkhögskoleutredningens betänkande argumenterat för att resursen för kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering vid folkhögskolorna skall förstärkas mer än vad utredningen föreslagit. Enligt den bedömning som gjorts inom SÖ bör skolformen tillföras en resurs som motsvarar sammanlagt 43 tjänster. Kostnaden för dessa tjänster uppgår totalt till 3 265 000 kr., vilket belopp sålunda bör tillföras det totala statsbidrag som utgör grundval för beräkning av bidragsschablonen till de enskilda skolorna.

7. Utredningen föreslår att nu förekommande 22 s. k. kombinerade

tjänster för samverkan med studieförbund och länsbildningsförbund skall ersättas med en resurs för kontaktverksamhet mellan folkhögskolor, övrigt folkbildningsarbete, folkrörelser och institutioner motsvarande en tredjedels lärartjänst per skola. Denna nya resurs skall då också ersätta det bidrag till kontaktverksamhet som under det senaste budgetåret uppgick till 200 000 kr. Även SÖ beräknar att kostnaden för en tredjedels lärartjänst per skola uppgår till totalt 3,5 milj. kr.

8. SÖ:s bedömning kvarstår att de 6 milj. kr. som ställts till skolformens förfogande för att finansiera bygghägnad har urholkats och därigenom försvårat investeringar i byggnader. Kön av skolor som väntar på bidrag är lång: antalet skolor som skulle vilja bygga de närmaste åren är ändå längre. Till SÖ anmälda behov, som skolorna önskar möta inom de närmaste åren, uppgår till ca 150 milj. kr. Den betydande reservation som föreligger inom detta anslag är av helt teknisk art och förklaras av att utbetalningar avseende varje enskilt ärende ofta görs över tre budgetår. Enligt SÖ:s mening bör sålunda stödet till folkhögskolans bygghägnad höjas till 10 milj. kr. dvs. en höjning med 4 milj. kr.

9. I enlighet med utredningen föreslår SÖ att ett belopp motsvarande nu utgående saneringsbidrag dvs. 1 milj. kr. skall ingå i det föreslagna schablonbidraget för folkhögskolan.

10. SÖ har i tidigare anslagsframställning föreslagit att Nordiska folkhögskolans i Kungälv till Göteborg förlagda ämneskurs, den s. k. Göteborgs folkhögskola, skall bli självständig. Skälen härför har tidigare framförts. De extrakostnader detta medför utgör skillnaderna mellan en lärarlön och en rektorslön jämte visst ekonomiskt utrymme för nedsatt undervisningsskyldighet för den nye rektorn. Även kringpersonalkostnaderna ökar. De ökade kostnaderna för en självständig folkhögskola i Göteborg beräknar SÖ till totalt 181 000 kr.

11. Av SÖ:s yttrande över folkhögskoleutredningens betänkande framgår att verket ställer sig positivt till den ekonomiska schablonen, men att SÖ samtidigt anser det vara nödvändigt att göra vissa korrigeringar i utformningen av schablonen. Utöver sin andel i schablonen behöver sålunda de skolor vars lärare eller rektorer beviljas ledighet med A- eller B-avdrag få ersättning för sina kostnader härför. Hittillsvarande erfarenhet visar, enligt SÖ, att sådan ledighet kan beräknas motsvara kostnader som uppgår till ca 4 milj. kr. årligen.

12. Det är likaså nödvändigt att de skolor vars personal är berättigad till kallortstillägg får denna kostnad täckt direkt med statsmedel. Kostnaden härför kan enligt SÖ beräknas uppgå till ca 550 000 kr. årligen.

13. Redan i tidigare anslagsframställning har SÖ framhållit att det särskilda bidraget för praktik i samband med fritidsledarutbildning bör uppräknas från nuvarande 700 kr. per studerande och år för att motsvara kostnadsökningen. En utebliven höjning betyder försämrad kvalitet på insatserna under praktiken och medför också att beloppet får

allt mindre effekt som styrfaktor när det gäller att dimensionera fritidsledarutbildningen vid folkhögskolan. Enskilda huvudmän kan då lättare på egen hand skapa samma resurs. SÖ beräknar att antalet elever i fritidsledarutbildningen skall vara oförändrat men att det särskilda bidraget skall uppräknas till 980 kr. per studerande och år. Totalt beräknar SÖ att det särskilda bidraget för fritidsledarutbildning skall uppgå till 980 000 kr.

14. Resursen under anslagsposten Försöksverksamhet med ökad lärartäthet för handikappade elever föreslås höjd och utgå som förslagsanslag för att det skall vara möjligt att ta hänsyn till det ökade antalet handikappade elever. SÖ menar — liksom utredningen — att också invandrare i folkhögskolekurser skall kunna vara bidragsunderlag på detta område i de fall deras språkliga handikapp motiverar väsentligt höjd lärarinsats. För budgetåret 1977/78 föreslår SÖ att 1,4 milj. kr. anslås till nämnda utbildning, dvs. en ökning med 500 000 kr.

15. SÖ har redan tidigare bedömt det vara oriktigt att handikappade som inte får utbildningsbidrag skall behöva avstå från utbildning vid för handikappade tekniskt och personellt välutrustade skolor med därav föranledda ökade kostnader för boendet. SÖ har i sin beräkning utgått från de bidrag som utgår för deltagare i centrala fackliga kurser. Den resurs som nu ingår i anslagsposten Försöksverksamhet med kurser för bl. a. psykiskt utvecklingsstörda, svårt rörelsehindrade och hörselskadade elever bör även den enligt SÖ ha karaktären av förslagsanslag och höjas från 909 000 kr. innevarande budgetåret till 1 509 000 kr.

16. Omfattningen av den personliga assistansen till handikappade studerande vid folkhögskolekurserna har vuxit de senaste åren liksom också kostnaderna för varje elevassistent ökat. Kostnaderna beräknas enligt SÖ under budgetåret 1977/78 uppgå till ca 4,2 milj. kr. mot 3,5 milj. kr. innevarande budgetår.

17. En förutsättning för att alltfler skolor skall kunna ta emot handikappade, vilket har till följd att de handikappade sprids mer och lättare kan inlemmas i resp. skolsamhälle, är att skolorna har resurser för att skaffa sig tekniska och pedagogiska hjälpmedel. Läsåret 1975/76 användes av anslaget till pedagogisk engångsutrustning ca 300 000 kr. för detta ändamål. Här framfört förslag är betingat dels av utredningens understrykande av principen att fler folkhögskolor bör bli tillgängliga för handikappade och dels av att folkhögskolans kursuppläggning ofta medför önskemål om läroböcker som inte finns tillgängliga som talböcker. Detta har medfört kraftigt ökade kostnader för vissa skolor. Kostnaderna för här avsedda ändamål beräknar SÖ till 500 000 kr., vilket innebär en ökning med 200 000 kr.

18. I enlighet med den argumentering som tidigare framförts att man bör sträva efter att öka tillgängligheten för handikappade vid folkhögskolorna har SÖ bedömt det angeläget att avdela särskild resurs för så-

dana kompletteringar i byggnaderna, som ökar de enskilda skolornas åtkomlighet för dessa studerande. Detta har, enligt SÖ, betydelse inte bara när det gäller att förbättra möjligheterna för den handikappade att inlemmas i en skolmiljö utan också för att öka möjligheterna för den handikappade att få studera vid "rätt" skola. Självfallet måste den handikappade i princip ha samma möjligheter som den inte handikappade att välja folkhögskola med speciell profil. SÖ har bedömt att för detta ändamål behövs för budgetåret 1977/78 1 milj. kr.

19. Den särskilda resursen för musikutbildning bör enligt SÖ:s mening uppräknas från av folkhögskoleutredningen föreslagna 20 000 elevveckor till 25 000 elevveckor. Kostnaden beräknar SÖ till ca 4 milj. kr.

20. Den högre musikutbildningen vid Ingesunds och Framnäs folkhögskolor bör enligt SÖ:s mening belasta högskoleanslaget. SÖ har i händelse av att ett sådant beslut inte fattas nu, beräknat kostnaderna till 3 220 000 kr.

21. Föreslagen tolkutbildning skall i viss omfattning knytas till folkhögskolan. Den extra kostnad som uppkommer härför beräknas enligt SÖ uppgå till ca 258 000 kr.

22. För att bedriva undervisning i samiska språk och i sameslöjd har Samernas folkhögskola i Jokkmokk erhållit ett förhöjt lärarrelationstal. Kostnaderna härför beräknar SÖ till ca 100 000 kr.

23. Belastningen på de bidrag som tänks kompensera landstingsbidrag för verksamheten vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk och Finska folkhögskolan i Haparanda är mycket stor. Enligt SÖ:s uppfattning bör denna anslagspost ökas från 500 000 kr. innevarande budgetår till 800 000 kr.

24. Folkhögskolor som nu förberett sig för att få bygga och vars ansökningar om prövning av lokalbehovet inkommit till SÖ före den 1 oktober 1976 bör, enligt SÖ, beredas möjligheter att bygga under de närmaste åren med bidrag som är likartade med de som hittills utgått. Om man utgår från att SÖ:s förslag i övrigt beträffande andel byggnadskostnader i den totala ramen höjs till 10 milj. kr. innebär detta att ett genomsnittligt belopp om 92 600 kr. utgår som ett räntebidrag till de enskilda skolorna eller som en resurs att fondera. Detta räntebidrag innebär ränta på ca 1 milj. kr. Det övergångsbidrag som SÖ nu föreslår bör därför enligt SÖ rimligen inte utgå för sådana godkända byggnadskostnader som ligger under 1 milj. kr. utan endast för sådana kostnader som ligger över 1 milj. kr. Den andel som kvarstår över 1 milj. kr. beräknar SÖ totalt till ca 20 milj. kr. Om man utgår från att övergångsbestämmelserna skall vara giltiga under fyra år krävs ett särskilt övergångsbidrag om 5 milj. kr. per år. SÖ bedömer det lämpligt att beloppet uppgår till 5 milj. kr. under budgetåret 1977/78.

Totalt beräknar SÖ att de utbildningsinsatser som skall belasta det

nya anslaget under budgetåret 1977/78 kommer att uppgå till ca 228 234 000 kr., dvs. en ökning med 38 737 000 kr.

### *Föredraganden*

Som jag tidigare har anfört i samband med mina ställningstaganden till folkhögskoleutredningens förslag förordar jag dels att ett nytt statsbidragssystem införs för folkhögskolan, dels att förslagsanslaget Bidrag till driften av folkhögskolor samt reservationsanslagen Bidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolor och Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor sammanförs till ett nytt anslag Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

För höjning av lönekostnadspålägg beräknar jag 600 000 kr. (1)

I likhet med SÖ beräknar jag att den totala utbildningsvolymen för nästa budgetår kommer att uppgå till ca 600 000 elevveckor. Bidraget till kostnader för lärarlöner har jag beräknat efter L 12: 1. Totalt beräknar jag kostnaderna för lärarlöner, inkl. de sociala avgifter till vilka statsbidrag i dag utgår, till 149 000 000 kr. budgetåret 1977/78. (2)

För att få till stånd ett enhetligt statsbidragssystem beräknar jag i likhet med utredningen och SÖ att 5,7 milj. kr. skall tillföras schablonen budgetåret 1977/78. (3)

Den resurs för skolornas s. k. kringpersonal som ingår i schablonen har jag i likhet med SÖ beräknat efter 491 000 elevveckor. Totalt beräknar jag kostnaderna för detta ändamål, inkl. det administrationsbidrag på 4 milj. kr. som utredningen föreslagit, till 26 694 000 kr. budgetåret 1977/78. (4)

Vid beräkning av den andel i schablonen som utgör bidrag till pedagogisk utrustning har jag utgått från ett belopp om 13 000 kr. per normalskola. Jag beräknar kostnaderna för pedagogisk utrustning till ca 2 405 000 kr. (5)

För kurativ verksamhet och studie- och yrkesorientering samt för skolhälsovård har jag beräknat resurser som motsvarar ca 3 673 000 kr. (6)

Jag beräknar för kontaktverksamhet m. m. en resurs motsvarande i genomsnitt en tredjedels lärartjänst per skola. Kostnaderna har jag beräknat till 3,5 milj. kr. budgetåret 1977/78. (7)

Jag har för byggnadsarbeten vid folkhögskolor beräknat att en resurs motsvarande 7 milj. kr., dvs. en ökning med 1 milj. kr., skall tillföras schablonen budgetåret 1977/78. (8)

I likhet med utredningen och SÖ beräknar jag att en resurs motsvarande nu utgående saneringsbidrag, dvs. 1 milj. kr. skall tillföras schablonen budgetåret 1977/78. (9)

Jag tillstyrker att Nordiska folkhögskolans i Kungälv till Göteborg förlagda ämneskurser, den s. k. Göteborgs folkhögskola, skall få bli självständig folkhögskola fr. o. m. den 1 juli 1977. Jag tillstyrker även

att Kaggeholms folkhögskolas till Mariannelund förlagda ämneskurser skall få bli självständig folkhögskola från nämnda tidpunkt. Kostnader för dessa förslag har jag beräknat under punkterna 2 och 4. (10)

Utöver sin andel i schablonen behöver de skolor vars rektor och lärare uppbär tjänstledighetslöner få ersättning för sina kostnader härför. Jag beräknar för sådan ledighet ett medelsbehov av 3,2 milj. kr. budgetåret 1977/78. (11)

För skolor vars personal är berättigad till kallortstillägg beräknar jag i likhet med SÖ ett medelsbehov av 550 000 kr. budgetåret 1977/78. (12)

Jag beräknar i likhet med SÖ att antalet elever i fritidsledarutbildningen, till vilka det utgår tilläggsbidrag, skall vara oförändrat under budgetåret 1977/78. Jag beräknar att det särskilda bidraget skall uppräknas till 840 kr. per studerande och år. Totalt beräknar jag att det särskilda bidraget för fritidsledarutbildning skall uppgå till 840 000 kr. (13)

För undervisning av handikappade elever vid folkhögskolor har jag beräknat ett medelsbehov av 7,9 milj. kr., vilket innebär en ökning med 2,3 milj. kr. budgetåret 1977/78. (14—18)

För musikutbildning har jag beräknat en särskild resurs baserad på en lärartäthet av 4,0 och 25 000 elevveckor. Den totala merkostnaden har jag beräknat till ca 4,5 milj. kr. (19)

Medelsbehovet för den högre musikutbildningen vid Framnäs och Ingesunds folkhögskolor har jag beräknat till ca 3 335 000 kr. (20)

Utbildningen av kontakttolkar bedrivs dels som intensivkurser på folkhögskolor, dels som studiecirklar. Extra resurser för tolkutbildningen har jag beräknat under anslaget Bidrag till kontakttolkutbildning i årets budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 12 s. 445—456). (21)

För undervisning i samiska språk och sameslöjd vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk har jag beräknat ett medelsbehov av 100 000 kr. (22)

Jag beräknar att det speciella bidrag som utgår till Finska folkhögskolan i Haparanda och Samernas folkhögskola i Jokkmokk skall öka med 200 000 kr. budgetåret 1977/78. Totalt beräknar jag således medelsbehovet, inkl. kostnaden för en konsulenttjänst vid folkhögskolan i Jokkmokk, till 700 000 kr. (23)

Jag anser i likhet med SÖ att de folkhögskolor som nu förberett sig för att få bygga och vars ansökningar om prövning av lokalbehovet inkommit till SÖ före den 1 oktober 1976 bör beredas möjlighet härtill under de närmaste åren, med bidrag som är likartade med dem som hittills har utgått. I det föregående har jag förordat övergångsbestämmelser gällande under en något längre tidsperiod än vad SÖ föreslagit. För detta ändamål beräknar jag ett medelsbehov av 3 milj. kr. budgetåret 1977/78. (24)

Jag har dessutom beräknat medel till övergångstjänster för rektorer

samt till åtgärder för att lösa lärares anställningsproblem vid vikande elevunderlag till en sammanlagd kostnad av 0,8 milj. kr.

Jag förordar att medlen till folkhögskoleverksamheten nästa budgetår tas upp under ett särskilt förslagsanslag benämnt Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 224 497 000 kr.

## KAPITALBUDGETEN

### Statens utlåningsfonder

#### IV: 7 Lånefonden för byggnadsarbeten vid folkhögskolor

Nytt anslag förslag 12 000 000

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående angående en särskild lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor (avsnitt 4.10.6) hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lånefonden för byggnadsarbeten vid folkhögskolor* för budgetåret 1977/78 anvisa ett investeringsanslag av 12 000 000 kr.

## 7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

**Innehåll**

|                                                                |     |
|----------------------------------------------------------------|-----|
| 1 Inledning .....                                              | 3   |
| 2 Folkhögskoleutredningens betänkande .....                    | 5   |
| 2.1 Folkhögskolan i dag .....                                  | 5   |
| 2.2 Mål och verksamhetsformer .....                            | 9   |
| 2.3 Folkhögskolans metodik .....                               | 18  |
| 2.4 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter .....           | 19  |
| 2.5 Folkrörelserna och folkhögskolan .....                     | 21  |
| 2.6 Samverkan inom skolan .....                                | 24  |
| 2.7 Kurser utanför skolorten .....                             | 26  |
| 2.8 Handikappade i folkhögskolan .....                         | 28  |
| 2.9 Folkhögskolans långa kurser .....                          | 32  |
| 2.10 Folkhögskolans studicomedömen .....                       | 34  |
| 2.11 Befattningshavare .....                                   | 35  |
| 2.12 Folkhögskolans ekonomi .....                              | 38  |
| 2.12.1 Nuvarande förhållanden .....                            | 38  |
| 2.12.2 Utgångspunkter för ett nytt statsbidragssystem ....     | 43  |
| 2.12.3 Bidragsförändringar .....                               | 44  |
| 2.12.4 Nytt schablonbidrag .....                               | 47  |
| 2.12.5 Inackorderingsavgifterna .....                          | 56  |
| 2.12.6 Lånefond för folkhögskolor .....                        | 56  |
| 2.12.7 Kostnadssammanställning .....                           | 57  |
| 2.13 Utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning ..... | 59  |
| 3 Remissyttranden .....                                        | 67  |
| 3.1 Allmänna synpunkter .....                                  | 67  |
| 3.2 Mål och verksamhetsformer .....                            | 71  |
| 3.3 Folkhögskolans metodik .....                               | 84  |
| 3.4 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter .....           | 85  |
| 3.5 Folkrörelserna och folkhögskolan .....                     | 90  |
| 3.6 Samverkan inom skolan .....                                | 92  |
| 3.7 Kurser utanför skolorten .....                             | 96  |
| 3.8 Handikappade i folkhögskolan .....                         | 98  |
| 3.9 Folkhögskolans långa kurser .....                          | 102 |
| 3.10 Folkhögskolans studieomdömen .....                        | 104 |
| 3.11 Befattningshavare .....                                   | 106 |
| 3.12 Folkhögskolans ekonomi .....                              | 110 |
| 3.13 Utredningens förslag till ny folkhögskoleförordning ..... | 119 |
| 4 Föredraganden .....                                          | 120 |
| 4.1 Inledning .....                                            | 120 |
| 4.2 Mål och verksamhetsformer .....                            | 122 |
| 4.3 Folkhögskolans kulturpolitiska möjligheter .....           | 129 |
| 4.4 Samverkan inom skolan .....                                | 131 |
| 4.5 Kurser utanför skolorten .....                             | 135 |
| 4.6 Handikappade i folkhögskolan .....                         | 137 |
| 4.7 Folkhögskolans långa kurser .....                          | 139 |
| 4.8 Folkhögskolans studicomedömen .....                        | 142 |
| 4.9 Befattningshavare .....                                    | 145 |



|        |                                                   |     |
|--------|---------------------------------------------------|-----|
| 4.10   | Folkhögskolornas ekonomi .....                    | 147 |
| 4.10.1 | Allmänt .....                                     | 147 |
| 4.10.2 | Anslagsförändringar .....                         | 148 |
| 4.10.3 | Schabloniserat statsbidrag .....                  | 159 |
| 4.10.4 | Bidrag utanför schablonen .....                   | 167 |
| 4.10.5 | Inackorderingsavgifterna .....                    | 168 |
| 4.10.6 | Lånefond för byggnadsarbeten vid folkhögskolor .. | 169 |
| 4.10.7 | Sammanfattning .....                              | 170 |
| 5      | Hemställan .....                                  | 171 |
| 6      | Anslagsberäkningar för budgetåret 1977/78 .....   | 171 |
| 7      | Beslut .....                                      | 179 |

